

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการย่อยที่ 2

ค้นหาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมและสร้างโปรแกรม
การท่องเที่ยวระยะสั้นตามเส้นทางเขตกอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา
(พิมาย-นครวัดนครธม) โดยชุมชนมีส่วนร่วม

Discovering historical and cultural tourism route And Creating a
short-term tourism along program Along The Khmer Isan
civilization south-Combodia rote (Phimai-Nakornwatnakormthom)
By Local community

โดย

นิลุบล วิโรจน์ผดุงพงศ์ และคณะ

กุมภาพันธ์ 2562

เลขที่สัญญา RDG 60T0028

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์
โครงการย่อยที่ 2 ค้นหาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมและสร้าง
โปรแกรมการท่องเที่ยวระยะสั้นตามเส้นทางเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา
(พิมาย-นครวัดนครธม) โดยชุมชนมีส่วนร่วม

คณะผู้วิจัย	สังกัด
1. นางนิลบล วิโรจน์ผดุงพงศ์	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน
2. ผศ.ดร.จกกล จันทรเรือง	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน
3. ดร.โชติกา ฉิมงามเสริฐ	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน
4. นางสาววีรยา มีสวัสดิกุล	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน
5. นางศศิธร รัตนประยูร	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน
6. นางสาวกวรรณ วรรณวัติ	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน
7. นางสาวปติวรรณ ฝ่ายโคกสูง	มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
8. นายวิษณุ ปัญญาสงค์	มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
9. นางสาวพิมพ์พิลา คงขาว	มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ
10.นายอภิชัย ธรรมนิยม	มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

ชุดโครงการ แผนงาน
การสร้างมูลค่าการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจากทุนชุมชนเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา
(พิมาย-นครวัดนครธม)

สนับสนุนโดยสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)
และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย วช.สกว. ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

กิตติกรรมประกาศ

โครงการวิจัยเรื่อง “ค้นหาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมและสร้างโปรแกรมการท่องเที่ยวระยะสั้นตามเส้นทางเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัด นครธม) โดยชุมชนมีส่วนร่วม” เป็นโครงการวิจัยย่อยภายใต้แผนงานโครงการวิจัยเรื่องการสร้างมูลค่าการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจากทุนชุมชนเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัด นครธม) โครงการนี้จะไม่สามารถดำเนินการแล้วเสร็จได้หากปราศจากการสนับสนุนของสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คณะกรรมการผู้ตรวจสอบทางวิชาการของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย รวมถึงที่ปรึกษาโครงการ ได้แก่ รศ.ดร.สนั่น การค้า คณบดีคณะวิทยาศาสตร์และศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยราช มงคลอีสาน วิทยาเขตศูนย์กลาง นครราชสีมาและผศ.ดร.อภิชน ไวกัยากร อาจารย์ประจำ สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์สารสนเทศเชิงพื้นที่ มหาวิทยาลัยโตเกียว ประเทศญี่ปุ่น ปฏิบัติงาน ณ สถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย ภาควิชาการรับรู้ระยะไกลและภูมิศาสตร์สารสนเทศ (Remote sensing/GIS) รวมถึงผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจเครื่องมือของทุกโครงการ และต้นสังกัดของ คณะผู้วิจัย มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตศูนย์กลาง นครราชสีมา มหาวิทยาลัย เทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสุรินทร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ ขอขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้

ขอขอบคุณผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและตัวแทนจาก สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬา พิพิธภัณฑ์สถาน แห่งชาติ อุทยานประวัติศาสตร์ เทพบาล องค์การบริหารส่วนตำบล ภาควิชาการชุมชนประกอบด วยปราชญ์พื้นบ้าน นักวิชาการ นักโบราณคดีผู้นำท้องถิ่น และปราชญ์ท้องถิ่นของชุมชนที่ผ่านเส นทางสายปราสาทขอม ในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ ที่มีส่วนร่วมตลอด ทุกขั้นตอนของการวิจัย ซึ่งการวิจัยในครั้งนี้มุ่งเน้นการค้นหาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมและสร้างโปรแกรมการท่องเที่ยวระยะสั้นตามเส้นทางเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้- กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) โดยชุมชนมีส่วนร่วม ด้วยกระบวนการที่เป็นระบบ และการค้นคว้า องค์ความรู้ด้วยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ เพื่อเป้าหมายสูงสุด คือ การค้นพบองค์ความรู้การ พัฒนาการท่องเที่ยวที่เกิดจากการพัฒนาร่วมกันในชุมชน สะท้อนกลับไปสู่สังคม ส่งผลเชิงมูลค่าต่อ ชุมชนและเชิงวิชาการต่อไป

ความดีอันเกิดจากคุณค่าและประโยชน์ที่พึงมีในงานวิจัยนี้ คณะผู้วิจัยขอมอบแด่คณาจารย์ ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่าน ส่วนความบกพร่องที่เกิดขึ้นในงานวิจัย นี้ คณะผู้วิจัยขอน้อมรับไว้ ณ.ที่นี้ด้วย

นิลุบล วิโรจน์ผดุงพงศ์ และคณะผู้วิจัย

บทสรุปผู้บริหาร (Executive Summary)

ชื่อโครงการ	ค้นหาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมและสร้าง โปรแกรมการท่องเที่ยวระยะสั้นตามเส้นทางเขตอารยธรรมขอม อีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) โดยชุมชนมีส่วนร่วม	
ชื่อนักวิจัย	นางนิลบล วิโรจน์ผดุงพงศ์ ผศ.ดร.จกมล จันทรเรือง ดร.โชติกา ฉิมงามเสริมฐ นางสาววีรยา มีสวัสดิกุล นางศศิธร รัตนประยูร นางสาวกชวรรณ วรรณวัติ นางสาวปติวรรณ ฝ่ายโคกสูง ดร.วิชณุ ปัญญาองค์ นางสาวพิมพ์ลา คงขาว นายอภิชัย ธรรมนิยม	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ
ได้รับทุนอุดหนุน	ประจำปีงบประมาณ 2560	
การวิจัย	ระยะเวลาการทำวิจัย 12 เดือน ตั้งแต่ 1 มิถุนายน 2560 ถึงวันที่ 31 พฤษภาคม 2561	

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวถือเป็นอุตสาหกรรมที่มีความสำคัญของประเทศเนื่องจากเป็นแหล่ง
ที่ก่อให้เกิดรายได้ การจ้างงาน การกระจายรายได้ สู่ธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการและอำนวยความสะดวก
สะดวกแก่นักท่องเที่ยว ปัจจุบันเทรนด์การท่องเที่ยวชุมชนเชิงสร้างสรรค์กำลังได้รับความนิยมเป็นอย่าง
มาก ซึ่งช่วยยกระดับเศรษฐกิจของชุมชนและช่วยอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตของชุมชนที่กำลัง
จะเริ่มเลือนหายไป ตามกระแสการสื่อสารไร้พรมแดน อีกทั้งยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวไทย พ.ศ. 2558-
2560 ประกอบด้วย 3 ยุทธศาสตร์ คือ (1) การส่งเสริมตลาดท่องเที่ยว (2) การพัฒนาสินค้าและบริการ
ท่องเที่ยว เขตพัฒนาการท่องเที่ยวอารยธรรมอีสานใต้ นครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ และ
อุบลราชธานี และ (3) การบริหารจัดการการท่องเที่ยว (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา)

จังหวัดนครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ และศรีสะเกษ มีเรื่องราวการเชื่อมต่อกับประเทศกัมพูชา
ด้วยประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ความเชื่อ ประเพณี วิถีชีวิตชุมชนที่สามารถนำมาใช้เป็นสื่อในการร้อย
เรียงเรื่องราวให้เกิดแรงจูงใจในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอารยธรรมขอมโบราณ อีกทั้งยังสามารถสร้าง

กิจกรรมหรือการให้บริการด้านการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) ให้กับกลุ่มคนทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติที่สนใจการท่องเที่ยวสมัยใหม่

ดังนั้นงานวิจัยเรื่อง “ค้นหาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมและสร้างโปรแกรมการท่องเที่ยวระยะสั้นตามเส้นทางเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) โดยชุมชนมีส่วนร่วม” จึงมีวัตถุประสงค์ในสร้างโปรแกรมการท่องเที่ยวระยะสั้นตามเส้นทางเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) โดยชุมชนมีส่วนร่วมและสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมตามเส้นทางเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) โดยชุมชนมีส่วนร่วม เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและรองรับการเป็นเส้นทางมรดกโลกของเส้นทางอารยธรรมขอมในอนาคต โดยมีขอบเขตด้านเนื้อหาการค้นหาเส้นทางโดยใช้ข้อมูลพื้นฐานที่ได้รับจากโครงการย่อยที่ 1 ร่วมกับการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ในเขตพื้นที่ศึกษาประกอบด้วยปราสาทและชุมชน ในจังหวัดนครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์และศรีสะเกษ โดยมีประชากรและกลุ่มตัวอย่างได้แก่ ประชาชนในพื้นที่ ผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ที่ทำหน้าที่ส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดและนักท่องเที่ยว อายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป ที่มาท่องเที่ยวตามเส้นทางปราสาทขอม โดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ร่วมกับการใช้การสุ่มตัวอย่างแบบลูกโซ่ (Snow ball sampling) ขอบเขตด้านตัวแปรที่ใช้ศึกษา 1) ตัวแปรอิสระ ได้แก่ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการกำหนดเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมตามเส้นทางเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) ได้แก่ 1.ปัจจัยด้านสถานที่และการเข้าถึงแหล่ง 2. ปัจจัยด้านสิ่งอำนวยความสะดวก 3. ปัจจัยด้านทรัพยากรธรรมชาติ 4. ปัจจัยด้านวัฒนธรรมและวิถีชีวิต 5.ปัจจัยด้านสินค้าและบริการ 6.ปัจจัยด้านการส่งเสริมการตลาด 7. ปัจจัยด้านความต้องการส่วนบุคคล รวมถึงความคาดหวังของนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวตามเส้นทางปราสาทขอมและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มาตามเส้นทางปราสาทขอม 2) ตัวแปรตาม ได้แก่ เส้นทางการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมและโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เส้นทางเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวและชุมชนต่อเส้นทางเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) ผู้วิจัยได้ใช้เทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Approach) คือวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ดังนี้

1) สร้างและทดสอบเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ตามเส้นทางอารยธรรมขอม (อีสานใต้ – กัมพูชา) โดยชุมชนมีส่วนร่วม

กิจกรรมที่ 1

ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Analysis) โดยการเก็บข้อมูลโดยวิธีการสัมภาษณ์แบบรวมกลุ่ม (Focus Group) เพื่อร่วมกันสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ในแต่ละจังหวัด รวมทั้งสิ้น 4 จังหวัด

กิจกรรมที่ 2

ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Coding-Content Analysis) จากข้อมูลที่ได้จากการทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth Interview)

2) สร้างและทดสอบโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตามเส้นทางเขตกายกรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พินาย-นครวัดนครธม)

กิจกรรมที่ 1

ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ด้วยการเก็บข้อมูลโดยวิธีการสัมภาษณ์แบบรวมกลุ่ม (Focus Group) เพื่อร่วมกันกำหนดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ในชุมชนที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ที่สามารถพัฒนาสู่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ อย่างน้อยจังหวัดละ 1 ชุมชน

กิจกรรมที่ 2

ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Analysis) โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา(Coding-Content Analysis) จากข้อมูลที่ได้จากการทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth Interview)

จากผลการศึกษาได้เส้นทางการท่องเที่ยวทั้ง 4 จังหวัด ดังนี้

จังหวัดนครราชสีมา มี 1 เส้นทาง (ปราสาทหินพิมาย-วัดเดิมและชุมชน-พิพิธภัณฑ์พิมาย-ไทรงาม)

จังหวัดบุรีรัมย์ มี 2 เส้นทาง ได้แก่

เส้นทางที่ 1 (ปราสาทหนองกง-บ้านหนองตาไก่-ปราสาทพนมรุ้ง-บ้านหนองบัวราย-ปราสาทเมืองต่ำ-บ้านโคกเมือง)

เส้นทางที่ 2 (สนามกีฬาไอ โมบาย-วนอุทยานเขากระโดง-วัดป่าเขาน้อย-พระพุทธประโคนชัย-มหาเมฆมณฑล-ปราสาทบ้านบุ)

จังหวัดสุรินทร์ มี 3 เส้นทาง ได้แก่

เส้นทางที่ 1(ปราสาทตาเหมือน-ปราสาทตาเหมือนโหด-ปราสาทเหมือนธม-ตลาดช่องจอม-ปราสาทบ้านพลวง-ปราสาทบ้านไพล-ชุมชนบ้านเชื้อเพลิง-ปราสาทข่างปี-ชุมชนบ้านข่างปี-ปราสาทศีขรภูมิ)

เส้นทางที่ 2 (ปราสาทบ้านไพล-ชุมชนบ้านเชื้อเพลิง-ปราสาทบ้านพลวง-ตลาดช่องจอม-ปราสาทตาเหมือนธม-ปราสาทตาเหมือนโหด-ปราสาทตาเหมือน)

เส้นทางที่ 3 (ปราสาทข่างปี-ชุมชนบ้านข่างปี-ปราสาทศีขรภูมิ-ปราสาทบ้านไพล-ชุมชนบ้านเชื้อเพลิง-ปราสาทบ้านพลวง)

จังหวัดศรีสะเกษ มี 4 เส้นทาง ได้แก่

เส้นทางที่ 1 (ปราสาทห้วยทับทัน-ปราสาทสระกำแพงใหญ่-ปราสาทสระกำแพงน้อย)

เส้นทางที่ 2 (ปราสาทปรางค์กู-ชุมชนบ้านปรางค์กู-ปราสาทห้วยทับทัน-ปราสาทสระกำแพงใหญ่-ปราสาทสระกำแพงน้อย)

เส้นทางที่ 3 (ปราสาทปรางค์กู-ชุมชนบ้านปรางค์กู-ปราสาททามจาน-วัดไพรพัฒนา-ผาพญาภูปริ)

เส้นทางที่ 4 (ผาพญาภูปริ-วัดไพรพัฒนา-ปราสาทปรางค์กู-ชุมชนบ้านปรางค์กู-ปราสาทห้วยทับทัน-ปราสาทสระกำแพงใหญ่-ปราสาทสระกำแพงน้อย)

สำหรับการสร้างโปรแกรมการท่องเที่ยวระยะสั้นตามเส้นทางเขตกายกรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา(พินาย-นครวัดนครธม) โดยชุมชนมีส่วนร่วม แบบ 2 วัน 1 คืน โดยโปรแกรมท่องเที่ยวระยะสั้นนี้มีแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์-อารยธรรมขอม และแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมประเพณี ได้แก่ ปราสาทและชุมชนรอบปราสาทที่คัดเลือกการมีศักยภาพแล้วเป็นศูนย์กลางหรือเป็นหัวใจหลักของการท่องเที่ยว และมีกิจกรรมการท่องเที่ยว ฐานกิจกรรมให้ได้ศึกษาเรียนรู้อย่างเพลิดเพลิน พร้อมแนะนำจุด

แหวะพักรับประทานอาหาร แหล่งซื้อของฝาก สถานที่พักค้างคืนที่ได้ถูกคัดกรอง คัดเลือกจากกระบวนการวิจัยที่ได้กล่าวมาข้างต้นโดยชุมชนมีส่วนร่วม

ผลสำเร็จและความคุ้มค่าที่ได้รับ คือ นักท่องเที่ยว ผู้ประกอบกิจการนำเที่ยว หน่วยงานภาครัฐ และเอกชน สามารถใช้เส้นทางและโปรแกรมการท่องเที่ยวจากงานวิจัยเล่มนี้ ไปพัฒนาในการสร้างการส่งเสริมการท่องเที่ยวให้กับประเทศได้ อีกทั้งยังผลประโยชน์ด้านเศรษฐกิจของชุมชน ทำให้ชุมชนเห็นถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวที่สามารถช่วยสร้างสรรค์ความเจริญแก่ชุมชนและสังคม เป็นช่วยยกมาตรฐานการครองชีพของชุมชนท้องถิ่น ทำให้ประชาชนในชุมชนมีรายได้และอำนาจซื้อมากขึ้น ก่อให้เกิดการสร้างอาชีพและการจ้างงาน การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการสร้างความสัมพันธ์ให้แก่สังคมชุมชน ทำให้เกิดความรู้สึกภาคภูมิใจตระหนักในคุณค่าความรักและความห่วงใยกันระหว่างนักท่องเที่ยว ยังผลให้เกิดความสัมพันธ์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการร่วมมือพัฒนาและอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชนร่วมกันให้คงอยู่อย่างยั่งยืนเกิดความเข้มแข็งของชุมชน กระตุ้นการมีส่วนร่วม ความภาคภูมิใจความรักถิ่นฐาน ข้อเสนอแนะจากคณะผู้วิจัยมีความเห็นว่าจากการระดมความคิดจากการประชุมกลุ่มย่อยทำให้เห็นถึงช่องว่างระหว่างส่วนต่างๆที่ไม่ได้เป็นในทิศทางเดียวกัน จึงอาจเป็นอุปสรรคในการส่งเสริมเส้นทางและโปรแกรมท่องเที่ยว นอกจากนี้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชนควรมีแผนการส่งเสริมให้ชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยวเช่น การจ้างแรงงานท้องถิ่น ส่งเสริมผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น สนับสนุนผู้ประกอบการท้องถิ่น การบริหารจัดการสิ่งดึงดูดใจ ได้แก่ คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวเป็นคุณลักษณะสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละประเภท ซึ่งทำให้แหล่งท่องเที่ยวที่มีความโดดเด่นแตกต่างจากแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ โดยอาจพิจารณาจากหลายปัจจัยทั้งในด้านกายภาพของแหล่งท่องเที่ยว ระบบนิเวศ พืช สัตว์ธรณีสัณฐาน ประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปะ สถาปัตยกรรม วิถีชีวิต วัฒนธรรม ระดับของเทคโนโลยีที่นำมาใช้ในแหล่งท่องเที่ยว

ประโยชน์ของการทำวิจัยลักษณะนี้เป็นการถอดองค์ความรู้ของชุมชน โดยชุมชนมีส่วนร่วม เป็นการสร้างความรู้ใหม่โดยคนในชุมชนเป็นหลักนักวิชาการเป็น facilitators ชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยทุกขั้นตอน ปัญหาจากชุมชน เป็นความต้องการของชุมชนแก้ไขปัญหาโดยชุมชน และเน้นกระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสีย สุดท้ายแล้วผลจากงานวิจัยจะถูกนำไปใช้ประโยชน์อย่างแท้จริงและเกิดประโยชน์ต่อชุมชนที่อยู่รอบปราสาทด้วย

บทคัดย่อ

โครงการวิจัยเรื่อง “ค้นหาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมและสร้างโปรแกรมการท่องเที่ยวระยะสั้นตามเส้นทางเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) โดยชุมชนมีส่วนร่วม” มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ 1) สร้างโปรแกรมการท่องเที่ยวระยะสั้นตามเส้นทางเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) โดยชุมชนมีส่วนร่วม 2) สร้างเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมตามเส้นทางเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) โดยชุมชนมีส่วนร่วม ผู้วิจัยได้ใช้เทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Approach) คือวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ดังนี้ 1) สร้างและทดสอบเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ตามเส้นทางอารยธรรมขอม (อีสานใต้ – กัมพูชา) โดยชุมชนมีส่วนร่วม ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Analysis) โดยการเก็บข้อมูลโดยวิธีการสัมภาษณ์แบบรวมกลุ่ม (Focus Group) เพื่อร่วมกันสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ในแต่ละจังหวัด รวมทั้งสิ้น 4 จังหวัดและการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Coding-Content Analysis) จากข้อมูลที่ได้จากการทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) 2) สร้างและทดสอบโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตามเส้นทางเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ด้วยการเก็บข้อมูลโดยวิธีการสัมภาษณ์แบบรวมกลุ่ม (Focus Group) เพื่อร่วมกันกำหนดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ในชุมชนที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ที่สามารถพัฒนาสู่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ อย่างน้อยจังหวัดละ 1 ชุมชนและการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Analysis) โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Coding-Content Analysis) จากข้อมูลที่ได้จากการทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ขอบเขตด้านเนื้อหาการค้นหาเส้นทางโดยใช้ข้อมูลพื้นฐานที่ได้รับจากโครงการย่อยที่ 1 ร่วมกับการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ในเขตพื้นที่ศึกษาประกอบด้วยปราสาทและชุมชน ในจังหวัดนครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์และศรีสะเกษ โดยมีประชากรและกลุ่มตัวอย่างได้แก่ ประชาชนในพื้นที่ ผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ที่ทำหน้าที่ส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดและนักท่องเที่ยว อายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป ที่มาท่องเที่ยวตามเส้นทางปราสาทขอม โดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ร่วมกับการใช้การสุ่มตัวอย่างแบบลูกโซ่ (Snow ball sampling) ขอบเขตด้านตัวแปรที่ใช้ศึกษา 1) ตัวแปรอิสระ ได้แก่ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการกำหนดเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมตามเส้นทางเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) ได้แก่ 1.ปัจจัยด้านสถานที่และการเข้าถึงแหล่ง 2. ปัจจัยด้านสิ่งอำนวยความสะดวก 3. ปัจจัยด้านทรัพยากรธรรมชาติ 4. ปัจจัยด้านวัฒนธรรมและวิถีชีวิต 5.ปัจจัยด้านสินค้าและบริการ 6.ปัจจัยด้านการส่งเสริมการตลาด 7. ปัจจัยด้านความต้องการส่วนบุคคล รวมถึงความคาดหวังของนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวตามเส้นทางปราสาทขอมและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มาตามเส้นทางปราสาทขอม 2) ตัวแปรตาม ได้แก่ เส้นทางการ

ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมและโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เส้นทางเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวและชุมชนต่อเส้นทางเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม)

จากผลการศึกษาได้เส้นทางการท่องเที่ยวทั้ง 4 จังหวัด ดังนี้จังหวัดนครราชสีมา มี 1 เส้นทาง (ปราสาทหินพิมาย-วัดเดิมและชุมชน-พิพิธภัณฑ์พิมาย-ไทรงาม) จังหวัดบุรีรัมย์ มี 2 เส้นทาง ได้แก่ เส้นทางที่ 1 (ปราสาทหนองกง-บ้านหนองตาไก้-ปราสาทพนมรุ้ง-บ้านหนองบัวราย-ปราสาทเมืองต่ำ-บ้านโคกเมือง) เส้นทางที่ 2 (สนามกีฬาไอ โมบาย-วนอุทยานเขากระโดง-วัดป่าเขาน้อย-พระพุทธประโคนชัยหามิ่งมงคล-ปราสาทบ้านบุ) จังหวัดสุรินทร์ มี 3 เส้นทาง ได้แก่ เส้นทางที่ 1(ปราสาทตาเหมือน-ปราสาทตาเหมือนใต้-ปราสาทเหมือนธม-ตลาดช่องจอม-ปราสาทบ้านพลวง-ปราสาทบ้านไพล-ชุมชนบ้านเชื้อเพลิง-ปราสาทช้างปี-ชุมชนบ้านช้างปี-ปราสาทศีขรภูมิ) เส้นทางที่ 2 (ปราสาทบ้านไพล-ชุมชนบ้านเชื้อเพลิง-ปราสาทบ้านพลวง-ตลาดช่องจอม-ปราสาทตาเหมือนธม-ปราสาทตาเหมือนใต้-ปราสาทตาเหมือน) เส้นทางที่ 3 (ปราสาทช้างปี-ชุมชนบ้านช้างปี-ปราสาทศีขรภูมิ-ปราสาทบ้านไพล-ชุมชนบ้านเชื้อเพลิง-ปราสาทบ้านพลวง) จังหวัดศรีสะเกษ มี 4 เส้นทาง ได้แก่ เส้นทางที่ 1 (ปราสาทห้วยทับทัน-ปราสาทสระกำแพงใหญ่-ปราสาทสระกำแพงน้อย) เส้นทางที่ 2 (ปราสาทปรางค์กู๋-ชุมชนบ้านปรางค์กู๋-ปราสาทห้วยทับทัน-ปราสาทสระกำแพงใหญ่-ปราสาทสระกำแพงน้อย) เส้นทางที่ 3 (ปราสาทปรางค์กู๋-ชุมชนบ้านปรางค์กู๋-ปราสาททามจาน-วัดไพรพัฒนา-ผาพญาภูปรี) เส้นทางที่ 4 (ผาพญาภูปรี-วัดไพรพัฒนา-ปราสาทปรางค์กู๋-ชุมชนบ้านปรางค์กู๋-ปราสาทห้วยทับทัน-ปราสาทสระกำแพงใหญ่-ปราสาทสระกำแพงน้อย) สำหรับการสร้างโปรแกรมการท่องเที่ยวระยะสั้นตามเส้นทางเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) โดยชุมชนมีส่วนร่วม แบบ 2 วัน 1 คืน โดยโปรแกรมท่องเที่ยวระยะสั้นนี้ มีแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์-อารยธรรมขอม และแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมประเพณี ได้แก่ ปราสาทและชุมชนรอบปราสาทที่คัดเลือกการมีศักยภาพแล้วเป็นศูนย์กลางหรือเป็นหัวใจหลักของการท่องเที่ยว และมีกิจกรรมการท่องเที่ยว ฐานกิจกรรมให้ได้ศึกษาเรียนรู้อย่างเพลินเพลิน พร้อมแนะนำจุดแวะพักรับประทานอาหาร แหล่งซื้อของฝาก สถานที่พักค้างคืนที่ได้ถูกคัดกรอง คัดเลือกจากกระบวนการวิจัยที่ได้กล่าวมาข้างต้นโดยชุมชนมีส่วนร่วม ข้อเสนอแนะจากคณะผู้วิจัยมีความเห็นว่าการระดมความคิดจากการประชุมกลุ่มย่อยทำให้เห็นถึงช่องว่างระหว่างส่วนต่างๆที่ไม่ได้เป็นในทิศทางเดียวกัน จึงอาจเป็นอุปสรรคในการส่งเสริมเส้นทางและโปรแกรมท่องเที่ยว นอกจากนี้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชนควรมีแผนการส่งเสริมให้ชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยวเช่น การจ้างแรงงานท้องถิ่น ส่งเสริมผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น สนับสนุนผู้ประกอบการท้องถิ่น การบริหารจัดการซึ่งทำให้แหล่งท่องเที่ยวนั้นมีความโดดเด่นแตกต่างจากแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ

คำสำคัญ : เส้นทางการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ , โปรแกรมท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ , อารยธรรมขอม , การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม

Abstract

The Research Projects “ Discovering historical and cultural tourism route And Creating a short-term tourism along program Along The Khmer Isan civilization south-Cambodia rote (Phimai-Nakornwatnakormthom By Local community” There are two objectives. 1) Create a short-term tourism program along the Khmer Isan civilization route south-Cambodia (Phimai-Nakorn, Nakhon Thom Temple) by community participation 2) Create historical and cultural tourism routes along the Khmer Isan civilization route south-Cambodia (Phimai-Nakorn, Nakhon Thom Temple) by community participation The researcher used qualitative research techniques. Is the method of analyzing data from in-depth interviews and focus groups as follows 1) Create and test historical and cultural tourism routes Along the Khmer civilization route (North-South-Cambodia) , where the community participates Use qualitative analysis by collecting data by means of a focus group interview to create a historical and cultural tourism route. In each province, a total of 4 provinces and qualitative data analysis By using content analysis (Coding-Content Analysis) Based on data obtained from in-depth interviews (Indepth Interview) 2) Create and test creative tourism programs along the Khmer Isan civilization route south-Cambodia (Phimai-Nakorn Nakhon Nakhon Temple) uses qualitative data analysis By collecting data by means of a focus group interview in order to jointly determine creative tourism activities In communities with cultural tourism activities That can develop into creative tourism At least 1 community per province and qualitative analysis using content analysis (Coding-Content Analysis) based on data obtained from in-depth interviews (Indepth Interview), content scope, route search using data Fundamentals received from subproject 1 together with in-depth interviews (In-Depth Interview)

In the study area consisting of castles and communities In Nakhon Ratchasima, Buriram, Surin and Sisaket With populations and samples People in the area Workers in government and private agencies That serves to promote and develop tourism in the province and tourists aged 15 years and over Who came to travel along the Khmer Castle route By using purposive sampling together with the use of snow ball sampling, scope of study variables 1) independent variables including factors affecting the historical and cultural tourism route according to the route Khmer civilization area, north-south Cambodia (Phimai-NakornwatNakhonThom), including 1. Place factors and

access to sources 2. Facilities factors 3. Natural resource factors 4. Cultural and lifestyle factors 5. Product and service factors 6. Marketing promotion factors 7. Personal needs Including the expectations of tourists who travel along the Khmer Castle route And the satisfaction of tourists who follow the Khmer Castle route 2) based variables are historical and cultural tourism routes and creative tourism programs, Khmer Isan civilization south-Cambodia route (Phimai-NakornwatNakhon Thom) Tourist satisfaction and community towards the route of the northeastern Khmer civilization - Cambodia (Phimai-NakornwatNakhonThom)

From the results of the study, there are 4 travel routes as follows: Nakhon Ratchasima has 1 route (Prasat Hin Phimai - original temple and community - Phimai-Sai Ngam Museum), Buriram Province. There are 2 routes: Route 1 (Prasat Nong Kong - Ban Nong Ta Kai - Phanom Rung Castle - Ban Nong Bua Rai - Prasat Muang Low - Ban Khok Mueang) Route 2 (I-Mobile Stadium - Khao Kradong Forest Park - Wat Pa Khao Noi - Phra Buddha Prakhon Chai Ming Mongkol-Prasat Ban Bu) Surin Province has 3 routes, namely Line 1 (Prasat Ta Maen-Prasat Ta Mao, Tod - Prasat Namthom - Talat Chong Chom - Prasat Ban Plueng - Ban Phai Castle - Ban Fueng Community - Prasat Chang Pi - Ban Chang Pee Community - Prasat Sikhoraphum) Route 2 (Ban Phlai Castle - Ban Fu Community - Ban Plueng Castle - Talat Chong Chom - Prasat Ta Mueang Thom - Prasat Ta Mueang Tod - Prasat Ta Maen) Heel 3 (Prasat Chang Pee - Ban Chang Pee Community - Prasat Sikhoraphum - Ban Plai Castle - Ban Fu Phaeng Community - Ban Plueng) Si Sa Ket Province There are 4 routes: Line 1 (Huai Thap Than-Prasat Prasat, Great Wall - Prasat Noi, Kamphaeng Noi) Line 2 (Prasang Prang Ku - Prang Ku - Prasat Huai Thap Than Community - Prasat Sa, Great Wall - Prasat Sa Kae Noi) Line 3 (Prasang Prang Ku - Prang Ku-Prasat Community Tam Tam Phat - Wat Prai Phatthana - Pha Phaya Kopri) Line 4 (Pha Phaya Phakri - Wat Phrai Phatthana - Prasat Prang Ku - Ban Prang Ku - Prasat Huai Thap Than - Prasat Sa Kampaeng - Prasat Sa Kamphaeng Noi) Short-term travel along the route of the northeastern Khmer civilization area - Cambodia (Phimai-Nakorn, Angkor Thom Temple) by the community. Participate for 2 days 1 night by this short-term tour program. There are historical sites - Khmer civilization And cultural tourism destinations Including castles and communities around the castle that have chosen to have potential as a center or as the heart of tourism And have tourism activities Activity base for study, learning and enjoyment Ready to recommend a stopover Source of souvenirs Overnight accommodation that has been screened

Selected from the research process mentioned above by the community to participate. Suggestions from the research team are of the opinion that from brainstorming from small group meetings, the gap between the different parts is not in the same direction. Therefore may be an obstacle in promoting routes and tourism programs In addition, both public and private sector stakeholders should have a plan to encourage the community to have income from tourism such as Hiring local workers Promote local products Support local entrepreneurs Management Which makes the tourist attraction stand out from other tourist attractions

Keywords: historical tourism routes, historical tourism programs, Khmer civilization, community tourism

สารบัญ

หน้า

กิตติกรรมประกาศ.....ค	
บทสรุปผู้บริหาร.....ง	
บทคัดย่อ.....ช	
Abstract.....ณ	
สารบัญ.....ฐ	
สารบัญตาราง.....ฒ	
สารบัญภาพ.....ฎ	

บทที่ 1 บทนำ.....1	
--------------------	--

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหา.....1	
1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการ.....2	
1.3 กรอบขั้นตอนการวิจัย.....3	
1.4 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย.....3	
1.5 วิธีดำเนินการวิจัย.....4	
1.6 การวิเคราะห์ข้อมูล การตรวจสอบข้อมูล และการแปลผล.....5	
1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....6	

บทที่ 2 การทบทวนเอกสาร และวรรณกรรม.....7	
--	--

2.1 แนวคิด ทฤษฎี และเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....7	
2.1.1 แนวคิดเกี่ยวกับความต้องการและศักยภาพการท่องเที่ยว.....8	
2.1.2 แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม.....10	
2.1.3 แนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์.....17	
2.1.4 แนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน23	
2.1.5 แนวคิดการจัดการเส้นทางและโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม.....31	
2.1.6 แนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวตามเส้นทางเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม).....38	
2.1.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....45	
2.2 กรอบแนวคิด49	

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 3 การดำเนินการวิจัย.....	50
3.1 ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง.....	50
3.2 ขอบเขตการวิจัย.....	55
3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	58
3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	59
3.5 การวิเคราะห์และตรวจสอบข้อมูล.....	60
3.6 การแปลผลข้อมูล.....	61
3.7 กรอบขั้นตอนการวิจัย.....	62
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลและผลการวิจัย.....	63
4.1 การสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม	
ตามเส้นทางเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม)	
โดยชุมชนมีส่วนร่วม.....	63
4.1.1 สรุปผลการประชุมเชิงปฏิบัติการโดยชุมชนมีส่วนร่วม.....	72
4.1.2 ข้อมูลพฤติกรรมและความต้องการของชุมชนตามเส้นทางเขตอารยธรรม	
ขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) โดยชุมชนมีส่วนร่วม.....	77
4.1.2.1 จังหวัดนครราชสีมา.....	77
4.1.2.2 จังหวัดบุรีรัมย์.....	83
4.1.2.3 จังหวัดสุรินทร์.....	87
4.1.2.4 จังหวัดศรีสะเกษ.....	92
4.1.3 ผลการสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมตามเส้นทางเขต	
อารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) โดยชุมชนมีส่วนร่วม	
จากผลการสนทนากลุ่มย่อย.....	96
4.1.3.1 จังหวัดนครราชสีมา.....	96
4.1.3.2 จังหวัดบุรีรัมย์.....	101
4.1.3.3 จังหวัดสุรินทร์.....	117
4.1.3.4 จังหวัดศรีสะเกษ.....	124
4.2 สร้างโปรแกรมการท่องเที่ยวระยะสั้นตามเส้นทางเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-	
กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม).....	133

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	146
5.1 สรุปผลการวิจัย.....	146
5.2 อภิปรายผล.....	148
5.3 ข้อเสนอแนะ.....	151
บรรณานุกรม.....	157
ภาคผนวก.....	159

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
2.1 การเปรียบเทียบคุณลักษณะเด่นของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม.....	21
2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเส้นทางการท่องเที่ยวตามเส้นทางเขตอารยธรรม ขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม).....	42
2.3 ชุมชนของเขตพื้นที่นครราชสีมา.....	49
3.1 รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมกลุ่มย่อย (Focus group) จังหวัดนครราชสีมา.....	52
3.2 รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมกลุ่มย่อย (Focus group) จังหวัดบุรีรัมย์.....	53
3.3 รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมกลุ่มย่อย (Focus group) จังหวัดสุรินทร์.....	53
3.4 รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมกลุ่มย่อย (Focus group) จังหวัดศรีสะเกษ.....	54
3.5 ข้อมูลพื้นที่ศึกษาประกอบด้วยปราสาทตามเส้นทางเขตอารยธรรมขอม อีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม).....	56
4.1 แสดงจำนวนแหล่งท่องเที่ยว 4 จังหวัด.....	94

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
2.1 ศักยภาพการท่องเที่ยว.....	9
2.2 ตัวแบบการจัดการท่องเที่ยวบ้านชะจอม.....	28
2.3 แสดงเส้นทางการเดินทางจากเมืองพระนครไปยังเมืองต่างๆ สมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7..	43
2.4 กรอบแนวคิดงานวิจัยภาพรวมของแผนงาน.....	49
2.5 สวนสมุนไพรและเกษตรผสมผสาน “บ้านป่าสำออง”	60
3.1 ข้อมูลพื้นที่ศึกษาประกอบด้วยปราสาทในเส้นทางเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม)	56
4.1 แสดงเขตพื้นที่ที่ศึกษา 4 จังหวัดและประเทศกัมพูชา.....	64
4.2 แผนที่ภาพปราสาททั้ง 4 จังหวัด.....	66
4.3 แผนที่ชุมชน 4 จังหวัด.....	68
4.4 การจัดเวทีการสนทนากลุ่ม (Focus Groups) จังหวัดนครราชสีมา.....	70
4.5 การจัดเวทีการสนทนากลุ่ม (Focus Groups) จังหวัดบุรีรัมย์.....	70
4.6 การจัดเวทีการสนทนากลุ่ม (Focus Groups) จังหวัดสุรินทร์.....	71
4.7 การจัดเวทีการสนทนากลุ่ม (Focus Groups) จังหวัดศรีสะเกษ.....	71
4.8 เส้นทางท่องเที่ยวจังหวัดนครราชสีมา.....	78
4.9 แสดงแผนที่เส้นทางเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ตามเส้นทางอารยธรรมในจังหวัดนครราชสีมา.....	84
4.10 รายละเอียดของปราสาทและชุมชนในจังหวัดสุรินทร์.....	87
4.11 แผนที่แหล่งท่องเที่ยวปราสาทขอมโบราณในเขตจังหวัดศรีสะเกษ.....	92
4.12 เส้นทางท่องเที่ยวจังหวัดนครราชสีมา.....	97
4.13 แสดงแผนที่เส้นทางเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมตามเส้นทาง อารยธรรมในจังหวัดนครราชสีมา.....	98

4.14 ปราสาทหินพิมาย.....	99
--------------------------	----

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
4.15 เส้นหมี่พิมายที่ลือชื่อ.....	100
4.16 การรำพิมายปุระ.....	100
4.17 เส้นทางท่องเที่ยวจังหวัดบุรีรัมย์.....	102
4.18 แสดงแผนที่จังหวัดบุรีรัมย์.....	103
4.19 แสดงแผนที่เส้นทางเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมตามเส้นทางอารยธรรม ในจังหวัดบุรีรัมย์.....	104
4.20 ชุมชนท่องเที่ยวผ้าไหมบ้านหนองตาไก่.....	105
4.21 แผนที่การเดินทางไปอุทยานประวัติศาสตร์เขาพนมรุ้ง.....	105
4.22 ปราสาทพนมรุ้ง.....	106
4.23 ข้าวฮางภูเขาไฟ จังหวัดบุรีรัมย์.....	107
4.24 เป็นภาพรวมของ ปราสาทเมืองต่ำ และ ชุมชนบ้านโคกเมือง.....	108
4.25 ปราสาทเมืองต่ำ.....	109
4.26 บ่อบาราย.....	109
4.27 ปราสาทเมืองต่ำ ชุมชน และปราสาทชาวบ้าน.....	110
4.28 ข้าวหอมมะลิดินภูเขาไฟ.....	111
4.29 กิจกรรมจักรสาน.....	112
4.30 กิจกรรมสมุนไพรภูเขาไฟ เขาปลายบัด.....	112
4.31 กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ บ้านนิทาน.....	113
4.32 ฐานกิจกรรมกลุ่มเกษตรพอเพียง.....	114
4.33 กิจกรรมการทอเสื่อกก.....	115
4.34 ฐานการทอผ้า.....	116

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
4.35 เส้นทางท่องเที่ยวจังหวัดสุรินทร์.....	118
4.36 แผนที่การกระจายตัวของปราสาทและชุมชนภายในจังหวัดสุรินทร์.....	119
4.37 สวนสมุนไพรป่าสำออง.....	120
4.38 ผ้าไหมทอมือจากบ้านเชื้อเพลิง.....	121
4.39 ปรากฏที่เหลื่ออยู่สองหลัง ถือเป็นสัญลักษณ์ของปราสาทบ้านไพล.....	122
4.40 การประกอบพิธีกรรม บวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่ปกักรักษาปราสาทขางปี.....	123
4.41 ปราสาทขางปีมุมกว้าง ภาพปราสาทขางปี มุมกว้าง ถ่ายจากภายนอกปราสาท.....	124
4.42 แสดงแผนที่จังหวัดศรีสะเกษ.....	125
4.43 แผนที่ปราสาทและแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์จังหวัดศรีสะเกษ.....	126
4.44 ปราสาทปรากฏ.....	127
4.45 ดงกุย หรือ บ้านชาวกุย.....	128
4.46 ส่วนประกอบและเครื่องปรุงในการทำแกงมันปู.....	129
4.47 ขนมไประกั้งและการทอดขนมไประกั้ง.....	130
4.48 การแต่งตัวของชาวกุย.....	130
4.49 การแต่งกายและการแสดงรำบายศรี.....	131
4.50 พิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญ.....	132
4.51 โปรแกรมท่องเที่ยวจังหวัดนครราชสีมา.....	133
4.52 โปรแกรมท่องเที่ยวจังหวัดบุรีรัมย์.....	138
4.53 โปรแกรมท่องเที่ยวจังหวัดสุรินทร์.....	139
4.54 โปรแกรมท่องเที่ยวจังหวัดศรีสะเกษ.....	142

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหา

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวถือเป็นอุตสาหกรรมที่มีความสำคัญของประเทศเนื่องจากเป็นแหล่งที่ก่อให้เกิดรายได้ การจ้างงาน การกระจายรายได้ สู่ธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการและอำนวยความสะดวก แก่นักท่องเที่ยว แบ่งได้เป็น 7 ประเภท คือ ธุรกิจที่พักแรม (Accommodation) ธุรกิจนำเที่ยว และมีคเคเทศก์ (Travel Agent & Guide) ธุรกิจจำหน่ายสินค้าและของที่ระลึก (Shopping & souvenir) ธุรกิจอาหารและเครื่องดื่ม (Food & Beverage) ธุรกิจการคมนาคมและการขนส่ง (Communication & Transportation) ธุรกิจบันเทิงและพักผ่อน (Entertainment & Recreation) และธุรกิจอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยว (Other services related to tourist activities) (ปรีชา แดงโรจน์, 2544:33) อย่างไรก็ตามปัจจุบันสถานการณ์การท่องเที่ยวชุมชนเชิงสร้างสรรค์กำลังได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก ซึ่งช่วยยกระดับเศรษฐกิจของชุมชนและช่วยอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตของชุมชนที่กำลังจะเริ่มเลือนหายไป ตามกระแสการสื่อสารไร้พรมแดน

อีกทั้งยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวไทย พ.ศ. 2558-2560 ประกอบด้วย 3 ยุทธศาสตร์ คือ (1) การส่งเสริมตลาดท่องเที่ยว (2) การพัฒนาสินค้าและบริการท่องเที่ยว เขตพัฒนาการท่องเที่ยวอารยธรรมอีสานใต้ นครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ และอุบลราชธานี และ (3) การบริหารจัดการการท่องเที่ยว (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา) อีกทั้งแนวทางการส่งเสริมท่องเที่ยวไทย ปี 2559 การส่งเสริมตลาดต่างประเทศ ประกอบด้วย 5 กลยุทธ์ (1) ปรับภาพลักษณ์และขยายการรับรู้คุณค่า (2) สร้างสรรค์และส่งเสริมสินค้าเชิงคุณค่า (3) ขยายฐานตลาดกลุ่มความสนใจพิเศษ (4) กระตุ้นการใช้จ่ายกลุ่มตลาดระดับกลาง-บน และ (5) ส่งเสริมจุดขายที่แตกต่างเชื่อมโยง AEC อีกทั้งการส่งเสริมตลาดในประเทศ ประกอบด้วย 4 กลยุทธ์ (1) สื่อสารเพื่อสร้างความรักและความภาคภูมิใจในความเป็นไทย (2) กระตุ้นค่าใช้จ่ายนักท่องเที่ยวกลุ่มศักยภาพ (3) กลยุทธ์กระจายพื้นที่และช่วงเวลาการท่องเที่ยว และ (4) สร้างความเข้มแข็งให้สังคมและรักษาสิ่งแวดล้อม จากยุทธศาสตร์และกลยุทธ์การส่งเสริมท่องเที่ยวไทย ปี 2559 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เช่น การท่องเที่ยวจังหวัด การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ร้านอาหาร โรงแรม ผู้ให้บริการด้านการท่องเที่ยว มีการตื่นตัวในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวตามยุทธศาสตร์และกลยุทธ์การส่งเสริมท่องเที่ยวไทย

จังหวัดนครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ และศรีสะเกษ ที่มีเรื่องราวเชื่อมต่อกับประเทศกัมพูชาด้วยปราสาทหินนครวัดนครธม โดยเรื่องราวการเชื่อมต่อคือร่องรอยของปราสาทขอมโบราณ ธรรมศาลา อโรคยาศาล ศาสนาและวัฒนธรรม ร่องรอยอารยธรรมขอมในสมัยเมืองพระนคร ที่ปกครองโดยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ทั้งนี้ร่องรอยของเส้นทางการเชื่อมต่อทางอารยธรรมขอมระหว่างไทยและกัมพูชา โดยเริ่มจากปราสาทหินพิมาย ปราสาทพนมรุ้ง ปราสาทเมืองต่ำ เข้าสู่ครวัดนครธม ณ. ประเทศกัมพูชา ผ่านทางช่องสะงำจังหวัดศรีสะเกษ

เรื่องราวการเชื่อมต่อทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ความเชื่อ ประเพณี วิถีชีวิตชุมชนที่สามารถนำมาใช้เป็นสื่อในการร้อยเรียงเรื่องราวให้เกิดแรงจูงใจในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอารยธรรมขอมโบราณ อีกทั้งยังสามารถสร้างกิจกรรมหรือการให้บริการด้านการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) ให้กับกลุ่มคนทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ที่สนใจการท่องเที่ยวสมัยใหม่ สอดคล้องกับแนวคิดของ องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) ซึ่งมีการนำเสนอบทความ การจัดการการท่องเที่ยวสร้างสรรค์เชิงวัฒนธรรม (<http://www.dasta.or.th>, 23 มีนาคม 2556) ที่รายงานว่า ประเทศไทยนับเป็นหนึ่งในประเทศที่มีความอุดมสมบูรณ์ทางวัฒนธรรม ความเข้มแข็งของวัฒนธรรมและการจัดการวัฒนธรรม เป็นสิ่งบ่งชี้ที่สำคัญถึงความยั่งยืนของการพัฒนา เมื่อกระแสการพัฒนาประเทศด้วยนโยบายเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy) ได้ถูกนำมากำหนดเป็นวิสัยทัศน์ของการพัฒนาประเทศ จึงถือเป็นจังหวะดีที่อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในท้องถิ่นจะนำต้นทุนวัฒนธรรมที่มี มาเผยแพร่ให้กว้างขวางออกไปในรูปแบบของการท่องเที่ยววัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ (Creative Cultural Tourism) การจัดการการท่องเที่ยวในรูปแบบนี้ ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วน ทั้งในส่วนขององค์ความรู้ตามหลักฐานที่ปรากฏ การสืบทอดให้คงอยู่และการดำเนินต่อไปโดยชุมชน ชุมชนต้องแสดงให้เห็นว่าชุมชนสามารถอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมต่อไปได้

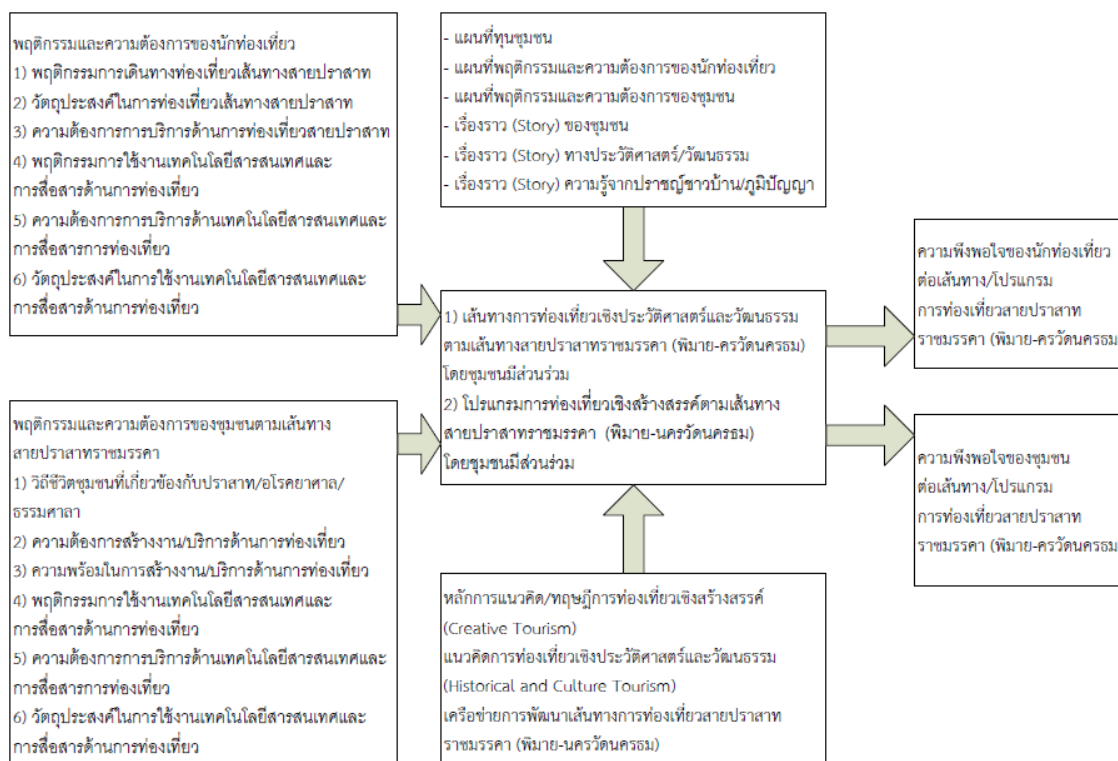
อย่างไรก็ตาม พชรพร อมรประสิทธิ์ (2556) ซึ่งเขียนบทความเรื่องมุมมองการท่องเที่ยวโดยชุมชนระหว่างไทย-ญี่ปุ่น ในเอกสาร TAT Review Magazine ว่า การส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นต้องมาจากความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง มิใช่เพียงการตอบสนองความต้องการของบุคคลใดหรือเฉพาะกลุ่มหนึ่งกลุ่มใดเพียงเท่านั้น การกำหนดทิศทางความร่วมมือจากทุกภาคส่วนที่ควรส่งเสริมให้ชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยเริ่มจากการคิดร่วม วางแผนร่วม และเรียนรู้ร่วมกัน รวมไปถึงการรับผลประโยชน์ร่วมกันอย่างเป็นธรรม ซึ่งการบูรณาการอย่างครบองค์รวมนั้นยังคงมีให้เห็นไม่มากนัก หรือไม่สามารถสื่อออกมาให้เห็นเป็นรูปธรรมได้อย่างชัดเจนมากพอ

ดังนั้นงานวิจัยนี้จึงมีแนวคิดทางในการสร้างและทดสอบเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมตามเส้นทางอารยธรรมขอม (อีสานใต้ – กัมพูชา) โดยชุมชนมีส่วนร่วม ร่วมกับการสร้างและทดสอบโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตามเส้นทางอารยธรรมขอม (อีสานใต้ – กัมพูชา) โดยชุมชนมีส่วนร่วม เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและรองรับการเป็นเส้นทางมรดกโลกของเส้นทางอารยธรรมขอมในอนาคต

1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการ

1. สร้างโปรแกรมการท่องเที่ยวระยะสั้นตามเส้นทางเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) โดยชุมชนมีส่วนร่วม
2. สร้างเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมตามเส้นทางเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) โดยชุมชนมีส่วนร่วม

1.3 กรอบแนวคิดการวิจัย

1.4 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

1. เส้นทางท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม หมายถึง การกำหนดเส้นทางท่องเที่ยวเพื่อศึกษาหาความรู้ในพื้นที่หรือบริเวณที่มีคุณลักษณะที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม

2. โปรแกรมการท่องเที่ยวระยะสั้นตามเส้นทางเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กำพูชา (พินาย-นครวัดนครธม) หมายถึง แผนการท่องเที่ยวตามระยะเวลาที่กำหนด เช่น การท่องเที่ยวในระยะเวลา 2 คืน 2 วัน นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางท่องเที่ยวที่ใดบ้าง และแต่ละจุดมีกิจกรรมอะไร ใช้เวลานานเท่าไร

3. โปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ หมายถึง แผนการท่องเที่ยวที่มีการกำหนดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนเส้นทางท่องเที่ยวบนเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม

4. กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ หมายถึง กิจกรรมที่นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการเรียนรู้หรือสร้างสินค้า/ผลิตภัณฑ์/บริการการท่องเที่ยว เช่น การเรียนรู้การร้อยรำตามแบบระบำพินายปุระ การทอเสื่อ/ทอผ้า เป็นของที่ระลึก เป็นต้น

1.5. วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ค้นหาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมและสร้างโปรแกรมการท่องเที่ยวระยะสั้นตามเส้นทางเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) โดยชุมชนมีส่วนร่วม” ผู้วิจัยได้ใช้เทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Approach) คือวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม (Focus Group) มีขอบเขตการวิจัยดังต่อไปนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การค้นหาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเส้นทางเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) และสร้างโปรแกรมการท่องเที่ยวระยะสั้น ประกอบด้วย การค้นหาเส้นทางโดยใช้ข้อมูลพื้นฐานที่ได้รับจากโครงการย่อยที่ 1 ร่วมกับการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview)

2. ขอบเขตด้านพื้นที่

เขตพื้นที่ศึกษาประกอบด้วยปราสาทและชุมชน ในจังหวัดนครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ และ นครวัดนครธม ประเทศกัมพูชา

3. ขอบเขตด้านระยะเวลา

การวิจัยเรื่อง “ค้นหาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมและสร้างโปรแกรมการท่องเที่ยวระยะสั้นตามเส้นทางเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) โดยชุมชนมีส่วนร่วม” คณะผู้วิจัยใช้ระยะเวลาในการศึกษาจำนวน 12 เดือน ตั้งแต่เดือน มิถุนายน 2560 ถึงเดือนพฤษภาคม 2561

4. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างได้แก่ ประชาชนในพื้นที่ ผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ที่ทำหน้าที่ส่งเสริมและพัฒนากการท่องเที่ยวของจังหวัดและนักท่องเที่ยว อายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป ที่มาท่องเที่ยวตามเส้นทางปราสาทขอม โดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ร่วมกับการใช้การสุ่มตัวอย่างแบบลูกโซ่ (Snow ball sampling)

5. ขอบเขตด้านตัวแปรที่ใช้ศึกษา

1) ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

(1) ตัวแปรอิสระ ได้แก่ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการกำหนดเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมตามเส้นทางเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) ได้แก่ 1.ปัจจัยด้านสถานที่และการเข้าถึงแหล่ง 2. ปัจจัยด้านสิ่งอำนวยความสะดวก 3. ปัจจัยด้านทรัพยากรธรรมชาติ 4. ปัจจัยด้านวัฒนธรรมและวิถีชีวิต 5.ปัจจัยด้านสินค้าและบริการ 6.ปัจจัยด้านการส่งเสริมการตลาด 7. ปัจจัยด้านความต้องการส่วนบุคคล รวมถึงความคาดหวังของนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวตามเส้นทางปราสาทขอม และความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มาตามเส้นทางปราสาทขอม

(2) ตัวแปรตาม ได้แก่ เส้นทางการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมและโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เส้นทางเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวและชุมชนต่อเส้นทางเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม)

1.6 การวิเคราะห์ข้อมูล การตรวจสอบข้อมูล และการแปลผล

งานวิจัยนี้มีการวิเคราะห์ข้อมูลและการนำเสนอข้อมูล ในลักษณะงานวิจัยเชิงคุณภาพ มีรายละเอียดการวิเคราะห์ข้อมูลตามรายละเอียดดังนี้

1) สร้างและทดสอบเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ตามเส้นทางอารยธรรมขอม (อีสานใต้ – กัมพูชา) โดยชุมชนมีส่วนร่วม

กิจกรรมที่ 1

ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Analysis) โดยการเก็บข้อมูลโดยวิธีการสัมภาษณ์แบบร่วมกลุ่ม (Focus Group) เพื่อร่วมกันสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ในแต่ละจังหวัด รวมทั้งสิ้น 4 จังหวัด

กิจกรรมที่ 2

ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Coding-Content Analysis) จากข้อมูลที่ได้จากการทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth Interview)

2) สร้างและทดสอบโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตามเส้นทางเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม)

กิจกรรมที่ 1

ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ด้วยการเก็บข้อมูลโดยวิธีการสัมภาษณ์แบบร่วมกลุ่ม (Focus Group) เพื่อร่วมกันกำหนดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ในชุมชนที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ที่สามารถพัฒนาสู่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ อย่างน้อยจังหวัดละ 1 ชุมชน

กิจกรรมที่ 2

ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Analysis) โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Coding-Content Analysis) จากข้อมูลที่ได้จากการทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth Interview)

1.7. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาเชิงปฏิบัติการแบบชุมชนมีส่วนร่วม ซึ่งนักวิจัยในที่นี่หมายถึง คณะผู้วิจัยที่ประกอบด้วยนักวิจัยจากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตศูนย์กลาง นครราชสีมา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสุรินทร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ ภาคีเครือข่ายชุมชนประกอบด้วยปราชญ์พื้นบ้าน นักวิชาการ นักโบราณคดีผู้นำท้องถิ่น และปราชญ์ท้องถิ่นของชุมชนที่ผ่านเส้นทางสายปราสาทขอม ที่มีพื้นผ่านจังหวัดนครราชสีมา

บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ ที่มีส่วนรวมตลอดทุกขั้นตอนของการวิจัยโดยมุ่งหวังว่าผลงานวิจัยต้องเกิดจากการบริหารความรู้ด้านการท่องเที่ยว ความคิดความสามารถ ที่เกิดจากการพัฒนาร่วมกันในกลุ่มชุมชน สะท้อนกลับไปสู่สังคม ผลงานวิจัยเป็นไปตามเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ของแผนงานจะส่งผลเชิงมูลค่าต่อชุมชนและเชิงวิชาการ ดังนี้

1.ประโยชน์เชิงวิชาการ

1.1 ทำให้ได้เส้นทางการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมตามเส้นทางสายปราสาทขอม ช่วยให้เกิดการท่องเที่ยวทางเศรษฐกิจ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง อาทิ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย บริษัททัวร์ จังหวัด ใดมีแหล่งท่องเที่ยวและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อเชื่อมโยงเป็นเส้นทางท่องเที่ยวกับแหล่งอื่น ทำให้เกิดความเข้มแข็งและน่าสนใจในชุดเส้นทางการท่องเที่ยวอื่นๆ ได้อย่างมีคุณค่า

1.2 มีการสร้างเครือข่ายพัฒนางานการท่องเที่ยวตามเส้นทางสายปราสาทขอม ผลการวิจัยยังสามารถขยายผลสู่การปฏิบัติในจังหวัดอื่นๆ จำนวนมากโดยใช้เป็นกรณีศึกษา หรือกลุ่มชุมชนต้นแบบการพัฒนา เชื่อมโยงฐานข้อมูลด้วยระบบเทคโนโลยีไปใช้เป็นประโยชน์ในชุมชนอื่นๆ ที่เขามาเรียนรู้ “กระบวนการ” ทำงานเชิงพัฒนาในกลุ่มสมาชิกชุมชนโครงการวิจัยได้

1.3 ผลการศึกษานำไปเผยแพร่ในงานประชุมวิชาการระดับชาติ/นานาชาติ และวารสารทางวิชาการเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัย ใช้ในการพัฒนาองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อไป

2.ประโยชน์ต่อชุมชน

2.1 โปรแกรมการท่องเที่ยวระยะสั้นตามเส้นทางเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) ช่วยเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้ให้กับชุมชน ทำให้ชุมชนที่มีวิถีชีวิตทางการวิจัย มีวิถีคิดด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมวัฒนธรรม และเทคนิควิธีการ มีศักยภาพด้านการนำเสนอเชิงการท่องเที่ยว ที่มองสวนประกอบทั้งด้านรูปแบบของวัฒนธรรมบนพื้นฐานการวิเคราะห์อันเป็นวิธีการคิดและจัดทำธุรกิจแบบองค์รวม ซึ่งจะสามารถทำให้ชุมชนท้องถิ่นมีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองและเป็นที่พึ่งพิงระหว่างกันได้ในระยะยาว ซึ่งถือเป็นมูลค่าของชุมชนระดับฐานรากที่สำคัญ

2.2 ทำให้ชุมชนเกิดความร่วมมือ ตระหนักในคุณค่าของปราสาทขอมและร่วมเรียนรู้ในการค้นหาและพัฒนาศักยภาพเพื่อการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับความต้องการและบริบทของชุมชน สามารถยกระดับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในชุมชนของตนเอง

บทที่ 2

การทบทวนเอกสาร และวรรณกรรม

การศึกษาการวิจัย ค้นหาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมและสร้างโปรแกรมการท่องเที่ยวระยะสั้นตามเส้นทางเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) โดยชุมชนมีส่วนร่วม ผู้วิจัยได้ศึกษาคนควาข้อมูลต่างๆที่เกี่ยวข้องจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการนำเสนอการวิจัยได้อย่างตรงประเด็น ผู้วิจัยจึงขอนำเสนอประเด็นที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย ตามลำดับดังนี้

2.1 แนวคิด ทฤษฎี และเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

- 2.1.1 แนวคิดเกี่ยวกับความต้องการและศักยภาพการท่องเที่ยว
- 2.1.2 แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม
- 2.1.3 แนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์
- 2.1.4 แนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- 2.1.5 แนวคิดการจัดการเส้นทางและโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
- 2.1.6 แนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวตามเส้นทางเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม)

2.2 กรอบแนวคิด

2.1.1 แนวคิดเกี่ยวกับความต้องการและศักยภาพการท่องเที่ยว

การศึกษาความต้องการการท่องเที่ยว และศักยภาพการท่องเที่ยวจะทำให้ทราบถึงความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวและนำไปพัฒนาสิ่งดึงดูดใจในการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว ซึ่งหัวข้อนี้จะนำเสนอองค์ประกอบของศักยภาพการท่องเที่ยว

1. องค์ประกอบของความต้องการการท่องเที่ยว

ผู้ประกอบการการท่องเที่ยวจะต้องทราบความต้องการการท่องเที่ยว เพื่อนำมาพิจารณาความพร้อมและศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว และนำไปพัฒนาจัดการและเปลี่ยนแปลงแหล่งท่องเที่ยวเพื่อส่งผลต่อการตัดสินใจของนักท่องเที่ยว โดยความต้องการการท่องเที่ยว (5As) ที่เป็นศักยภาพในการดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ มี 5 ด้าน ดังนี้ (Dickman, 1997; การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2541)

1.1 ความดึงดูดใจ (attraction) หมายถึง สิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เดินทางมายังสถานที่นั้นๆ ทั้งสถานที่ทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ เช่น งานประเพณีในเทศกาลสำคัญของท้องถิ่น การแสดงแสงสีเสียงในแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ พิพิธภัณฑ์ งานประเพณี และธรรมชาติ

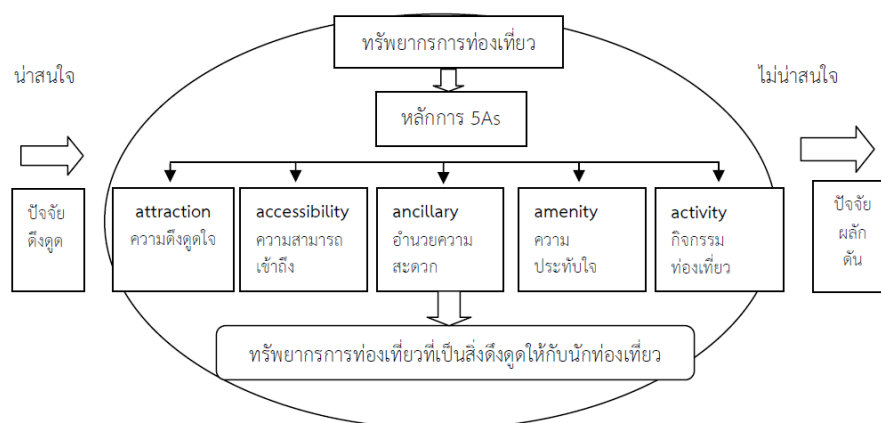
1.2 ความสามารถในการเข้าถึง (accessibility) หมายถึง ความสะดวกในการเข้าถึงทรัพยากรการท่องเที่ยว เพื่อที่จะดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้มาก โดยการจัดสาธารณูปโภคเพื่อเพิ่มความสามารถในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว หากนักท่องเที่ยวมีความสะดวกในการเข้าชม สามารถเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างสะดวกและใกล้ชิด นักท่องเที่ยวจะได้รับความพึงพอใจจากการท่องเที่ยว ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องจัดแหล่งท่องเที่ยวให้สามารถเข้าถึงได้ง่าย ต้องจัดสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อให้เข้า-ออกแหล่งท่องเที่ยวได้สะดวก เช่น ถนน สะพาน ที่จอดรถ

1.3 บริการอำนวยความสะดวก (ancillary service) หมายถึง สิ่งอำนวยความสะดวกด้านบริการการท่องเที่ยว ทั้งที่เป็นบริการด้านการตลาด การบริการข้อมูลข่าวสาร การบริการสนับสนุนการท่องเที่ยว เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว เช่น ป้ายบอกทาง ห้องน้ำ ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว หน่วยฉุกเฉิน ร้านอาหาร ที่จำหน่ายของที่ระลึก หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและผู้ประกอบการท่องเที่ยวควรจัดสรรบริการให้กับนักท่องเที่ยว เพื่ออำนวยความสะดวก และดึงดูดใจนักท่องเที่ยวเดินทางมายังสถานที่ท่องเที่ยวเหล่านี้ รวมทั้งมีส่วนร่วมด้านการพัฒนา การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น การส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวจากการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งผู้นำและสมาชิกในชุมชน

1.4 ความประทับใจ (amenity) หมายถึง ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สร้างความประทับใจ สุขใจ ความรู้ และความสนุกสนานในการท่องเที่ยว ทั้งด้านประวัติศาสตร์ ด้านวัฒนธรรม เช่น ปราสาท

พระราชวัง วัด โบราณสถาน ด้านทรัพยากรการธรรมชาติ เช่น อุทยานแห่งชาติ และทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดความสนุกสนาน เช่น งานประเพณี เป็นต้น

1.5 กิจกรรมการท่องเที่ยว (activity) หมายถึง กิจกรรมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ที่สร้างความเพลิดเพลิน ความรู้ ทักษะ และความสนใจแก่นักท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยวจะดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้มาก หากนักท่องเที่ยวสามารถทำกิจกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ไม่ใช่การออกแรง เช่น การเที่ยวชมสถานที่แปลกใหม่ ไหว้พระ ภูมิทัศน์ของเมือง การชื่นชมธรรมชาติ วัฒนธรรม การซื้อสินค้าที่ระลึก เป็นต้น หรือกิจกรรมการท่องเที่ยวอื่น ๆ ที่มีหลากหลายรูปแบบ เช่น การเดินป่า การปีนเขา การล่องแก่ง การดำน้ำ เล่นกีฬา เป็นต้น จากองค์ประกอบของการท่องเที่ยวข้างต้น สรุปได้ดังภาพที่ 2.1

ภาพที่ 2.1 ศักยภาพการท่องเที่ยว

ที่มา : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2541)

ธรรมศักดิ์ โรจนสุนทร (2542) แบ่งองค์ประกอบที่นำมาเป็นเครื่องบ่งชี้ศักยภาพ ของแหล่งท่องเที่ยว ดังนี้

1. ปัจจัยจุดใจหลักของการท่องเที่ยว พิจารณาจากสถานที่ตั้งและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว นั้นต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวหลายๆ ด้าน เช่น ความต้องการในด้านความสงบ ในการพักผ่อน ความสนุกสนาน การหาประสบการณ์ ซึ่งปัจจัยจุดใจหลักแบ่งได้ 3 ชนิด ได้แก่ ปัจจัยจุดใจด้านธรรมชาติ ปัจจัยจุดใจในด้านประวัติศาสตร์และศาสนา และปัจจัยจุดใจทางด้านกิจกรรมที่มนุษย์สร้างขึ้น

2. ปัจจัยประกอบ ได้แก่ คุณค่าดึงดูดใจจากสภาพแวดล้อม ภูมิอากาศ ภูมิประเทศ และ ลักษณะภูมิทัศน์ที่เป็นเอกลักษณ์ ความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน สภาพเศรษฐกิจและสังคม ภัยธรรมชาติ และการเมือง

3. ปัจจัยสนับสนุนและสิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ สิ่งอำนวยความสะดวกที่ได้มาตรฐาน ด้านที่พักและอาหาร การสื่อความหมาย ข้อมูลข่าวสาร การให้ข่าวสารประชาสัมพันธ์ ตลอดจน สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เช่น ร้านจำหน่ายของที่ระลึก เป็นต้น

4. ปัจจัยด้านโครงสร้างพื้นฐานและการคมนาคม ต้องพิจารณาถึงโครงข่ายการคมนาคม ทางบก ทางน้ำ และทางอากาศ บริการสาธารณะ เช่น ไฟฟ้า น้ำ การระบายน้ำ การจัดการขยะ ตลอดจน ระบบการสื่อสารโทรคมนาคม

สรุปได้ว่าศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว คือ ความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนา การปรับปรุง หรือการทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลง รวมถึงความน่าสนใจของท้องถิ่นนั้น ว่ามีเพียงพอที่จะดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้ตัดสินใจเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวนั้นหรือไม่ ส่วนปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อศักยภาพขององค์กรจากความพร้อมหรือความสามารถในการบริหารจัดการ ทรัพยากรและการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ตลอดจนระบบบริหารจัดการ ได้แก่ โครงสร้างขององค์กร, บุคลากร,งบประมาณ, วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ ตลอดจนวิทยาการหรือเทคโนโลยี ที่เกี่ยวข้องเปิดพื้นที่ให้เรียนรู้และแก้ไขปัญหา ร่วมกันระหว่างหลายฝ่าย อันเป็นการสร้างความรู้ให้กับสังคมได้อย่างเป็นรูปธรรม

2.1.2 แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรม

1.ความหมาย

ในยุคปัจจุบันการแข่งขันในตลาดโลกได้ให้ความสำคัญในการนำเอาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมมาเป็นส่วนหนึ่งในตัวผลิตภัณฑ์หรือบริการที่ตนจำหน่ายเพื่อสร้างความแตกต่างจากคู่แข่ง ซึ่งสอดคล้องกับกระแสเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ (Creative Economy)

การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Tourism) หมายถึง การไปเยี่ยมชมยังสถานที่ท่องเที่ยวที่มีประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ โดยได้รับความรู้และความเข้าใจต่อคุณค่าของโบราณสถานนั้น ๆ อีกทั้งยังตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของประวัติศาสตร์ มีจิตสำนึกที่ดีในการรักษามรดกอันทรงคุณค่าทางวัฒนธรรม โดยที่คนในชุมชนนั้น ๆ มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว (สาขาวิชาสารสนเทศศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, 2554)

แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ (Historical Attraction) หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญและคุณค่าทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และศาสนา รวมถึงสถานที่หรืออาคาร สิ่งก่อสร้างที่มีอายุเก่าแก่หรือเคยมีเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้นประวัติศาสตร์ เช่น โบราณสถาน อุทยานประวัติศาสตร์ ชุมชนโบราณ กำแพงเมือง คูเมือง พิพิธภัณฑสถาน วัด ศาสนสถาน และ สิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่าทางศิลปะและสถาปัตยกรรม

ดังนั้นการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Tourism) หมายถึงการเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีเพื่อชื่นชมและเพลิดเพลินในสถานที่ท่องเที่ยว ได้ความรู้มีความเข้าใจต่อประวัติศาสตร์และโบราณคดีในท้องถิ่นบนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยที่ชุมชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการบริหารจัดการท่องเที่ยว ประเภทของแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ ได้แก่ 1) อุทยานประวัติศาสตร์ (Historical Park) 2) ซากอารยธรรมแหล่งโบราณคดี เมืองโบราณ (Dead Monuments Archaeological Sites/Old Town) 3) พระราชวัง วัง พระตำหนัก พระที่นั่งคู่ม (Palace/Residence of royalty) 4) ศาสนสถาน (Religious Place) 5) ปราสาทหิน ปราสาท ภู (Sandstone Sanctuary) 6) อนุสาวรีย์ อนุสรณ์สถาน ศาลวีรชน สุสาน (Monument) 7) พิพิธภัณฑ์ทางด้านประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรมและศิลปะร่วมสมัย (Historical and Cultural Museum) 8) ป้อมปราการ กำแพงเมือง ประตูเมือง คูเมือง (Fortress/City Wall/City Gate/Moat) 9) สิ่งปลูกสร้างอื่นๆ ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์หรือวัฒนธรรม (Other Historical and Cultural Elements) 10) สิ่งปลูกสร้างอื่นๆ ที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรม (Architectural Building)

การท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม (Cultural Tourism) หมายถึง การเดินทางของผู้คนหรือกลุ่มคนออกจากสถานที่ ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยประจำไปยังท้องถิ่นอื่นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการท่องเที่ยว การแสวงหาประสบการณ์ใหม่ๆ ประกอบการเรียนรู้ การสัมผัสการชื่นชมกับเอกลักษณ์ความงดงามทางวัฒนธรรม คุณค่าทางประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของกลุ่มชนอื่น ความแตกต่างทางวัฒนธรรม ของชนต่างสังคมไม่ว่าจะเป็นในด้านของศิลปะสถาปัตยกรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุ เรื่องราว และคุณค่าทางประวัติศาสตร์ รูปแบบวิถีชีวิตภาษา การแต่งกาย การบริโภค ความเชื่อ ศาสนา จารีต ประเพณี ล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งที่ดึงดูดใจที่สำคัญ กระตุ้นให้เกิดเป็นการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมขึ้น (เจริญสุดใส, 2544)

จากนิยามจะเห็นได้ว่าการการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์เป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม ฉะนั้นวัฒนธรรมเป็นเรื่องที่ทุกคนในชาติควรได้ร่วมมือกันทำนุบำรุงรักษา ส่งเสริม และเผยแพร่ให้ดำเนินไปอย่างได้ผล และมีประสิทธิภาพ (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2513) เพื่อให้วัฒนธรรมของชาติได้คงอยู่สืบไปอีกนานเท่าอนัน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลที่ 9 ได้ทรงพระราชทานพระบรมราโชวาทไว้ว่า “งานด้านการศึกษา ศิลปะ และวัฒนธรรม นั้น เป็นงานสร้างสรรค์ความเจริญทางปัญญา และทางจิตใจ ซึ่งเป็นทั้งต้นเหตุ และองค์ประกอบ ที่ขาดไม่ได้ของความเจริญด้านอื่นทั้งหมด และเป็นปัจจัยที่จะช่วยให้เรารักษา และดำรงความเป็นไทยไว้ได้สืบไป” (กรมศิลปากร, 2513) ในแนวทางในการศึกษาส่งเสริม และพัฒนาวัฒนธรรม พ.ศ. 2539 ตามนโยบายวัฒนธรรมแห่งชาติได้กล่าวถึง ความสำคัญของวัฒนธรรมไว้ 3 ลักษณะ คือ

1) วัฒนธรรมเป็นทั้งพื้นฐาน และเครื่องมือสำหรับสร้างเสริมความสามัคคี กลมเกลียว และความเป็นปึกแผ่นในหมู่ประชาชน วัฒนธรรมจะช่วยชักนำให้คนประพฤติศิลป ภูมิประเพณี และพิธีกรรม จะเผชิญชีวิตร่วมกับบนผืนแผ่นดินเดียวกันทั้งในยามสุขและยามทุกข์

2) วัฒนธรรมเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม จึงถือได้ว่าวัฒนธรรมเป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติของสมาชิกของสังคม ซึ่งอาจจะช่วยป้องกัน และแก้ไขปัญหา ตลอดทั้งตอบสนองความต้องการของสมาชิก และของสังคมได้

3) วัฒนธรรมเป็นเอกลักษณ์ เป็นลักษณะเด่นประจำชาติ หรือประจำหมู่คณะซึ่งมีส่วนช่วยให้ชนในชาติมีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน อันจะทำให้บังเกิดความรักสามัคคีกัน และจะส่งผลต่อการรวมพลังของหมู่คณะ และธำรงไว้ซึ่งความมั่นคงของชาติ

แนวคิดการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (กุสวัสต์ สุขเลี้ยง, 2545) ได้ให้แนวทางการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไว้ 9 ประการ สรุปได้ดังนี้

1) ส่งเสริมให้ประชาชนท้องถิ่นเห็นความสำคัญของการท่องเที่ยวที่มีต่อเศรษฐกิจในสังคม

2) การพัฒนาการท่องเที่ยวจะต้องขึ้นอยู่กับจุดประสงค์ และความต้องการของชุมชน ว่าจะต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมากน้อยเพียงใด

3) วิธีการ และความถี่ในการโฆษณาประชาสัมพันธ์ทางการท่องเที่ยวควรได้รับความเห็นชอบจากประชาชนในท้องถิ่นเพราะจะเป็นเครื่องวัดความต้องการประเภท และจำนวนนักท่องเที่ยวของท้องถิ่นนั้นๆ

4) ควรมีความร่วมมือกันระหว่างภาครัฐและเอกชนในการพยายามที่จะทำให้ท้องถิ่นเป็นสถานที่พักผ่อนที่มีความสมบูรณ์ และมีคุณภาพ

5) ในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวไม่ควรให้มีผลกระทบต่อประชาชนในท้องถิ่น ผู้ที่เกี่ยวข้องในการวางแผนจึงต้องมีความระมัดระวัง และต้องวางแผนรองรับในเรื่องนี้เอาไว้ด้วยเพื่อที่จะรักษาวัฒนธรรม และค่านิยมของท้องถิ่นให้คงอยู่

6) เงินทุนและแรงงานรวมทั้งนักบริหารทางการท่องเที่ยวควรมาจากชุมชนเจ้าของท้องถิ่นเพื่อที่ท้องถิ่นจะสามารถควบคุมการพัฒนาทางการท่องเที่ยวให้เป็นไปในทิศทางที่ต้องการได้

7) การเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม และงานเทศกาลที่จัดขึ้น เพื่อให้นักท่องเที่ยว

8) เรื่องราวและงานเทศกาลที่จัดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยวจะต้องสะท้อนให้เห็นถึงประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ และสภาพทางภูมิศาสตร์ของท้องถิ่น

9) ก่อนที่จะลงมือพัฒนาการท่องเที่ยว ควรพยายามขจัดปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนให้เรียบร้อย องค์ประกอบที่เป็นสิ่งดึงดูดใจของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม The European Center for Traditional and Regional Cultures หรือ ECTARC (Richards, 1995) ได้กล่าวไว้ถึงองค์ประกอบ ที่เป็นสิ่งดึงดูดใจของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม 8 ประการ ได้แก่

- 1) โบราณคดี และพิพิธภัณฑ์สถานต่างๆ
- 2) สถาปัตยกรรม สิ่งปลูกสร้าง ผังเมืองรวมถึงซากปรักหักพังของสิ่งปลูกสร้างในอดีต
- 3) ศิลปหัตถกรรม ประติมากรรม ประเพณี และเทศกาลต่างๆ
- 4) ความน่าสนใจในเรื่องของดนตรี ไม่ว่าจะเป็นในรูปของดนตรีคลาสสิก ดนตรีพื้นบ้าน หรือ ดนตรีร่วมสมัย

- 5) การแสดง ละคร ภาพยนตร์ มหรสพต่างๆ
- 6) ภาษา และวรรณกรรม
- 7) ประเพณี และความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับศาสนา
- 8) วัฒนธรรมเก่าแก่โบราณ วัฒนธรรมพื้นบ้าน หรือวัฒนธรรมย่อย

ประเภทของทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยทั่วไปนิยมจะมีจัดแบ่งวัฒนธรรมออกเป็น 2 ประเภท คือ วัฒนธรรมทางวัตถุหรือวัฒนธรรมที่จับต้องได้ วัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุหรือวัฒนธรรมที่ไม่อาจจับต้องได้

1. วัฒนธรรมทางวัตถุที่เห็นได้ชัดก็คือ อุปกรณ์และสิ่งของเครื่องใช้ที่เกี่ยวกับปัจจัย 4 ได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค

1) อาหาร : คนไทยจะกินข้าวเป็นหลักสำหรับผู้คนที่อาศัยอยู่ทางภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กินข้าวเหนียวเป็นของคาว และใช้ข้าวเหนียวและข้าวเจ้าทำขนมหวาน คนไทยภาคกลางและภาคใต้นิยมกินข้าวเจ้าเป็นของคาว และจะใช้ข้าวเหนียวทำขนมหวานชนิดต่างๆ การกินข้าวเจ้าส่วนใหญ่จะใช้วิธีหุง และวิธีนี้จะกินข้าวต้มก็แต่เฉพาะเวลาป่วยไข้ เชื้อเพลิงที่ใช้หุงต้ม มีทั้งฟืน และถ่าน เวลาปิ้งหรือย่างอาหารจะใช้ถ่านมากกว่าฟืน ทั้งนี้เพื่อไม่ให้อาหารเหม็นคาวไฟมากนัก อีกทั้งการใช้ถ่านยังสามารถควบคุมอุณหภูมิความร้อนได้ดีกว่าฟืน การหุงหาอาหารด้วยฟืนจะใช้เตาก่อนเส้าหรืออย่างที่เราเรียกว่า สามเส้า การใช้ฟืนกับเตาเชิงกรานก็เป็นที่แพร่หลายเช่นกัน ส่วนเชื้อเพลิงประเภทถ่านนั้นดูเหมือนว่าจะเป็นของที่มีมาภายหลังจากการใช้ฟืนกล่าวกันว่าชาวไทยได้แบบอย่างของเตาอั้งโล่เพื่อการหุงต้มด้วยถ่านมาจากชาวจีน เตาอั้งโล่ทำจากการใช้ดินปั้นผสมขี้เถ้ากลบในระยะแรกๆ เตาอั้งโล่จึงเป็นของที่มีใช้กัน ในชุมชนแถบลุ่มแม่น้ำมากกว่าหมู่บ้านตามป่าเขาในที่สูง

2) บ้านเรือน : บ้านเรือนที่อยู่อาศัยนอกจากจะสร้างให้สัมพันธ์กับวิถีธรรมชาติ เช่น ให้ปลูกเรือนตามตะวัน โดยหันข้างเรือนไปทางทิศเหนือหรือทิศใต้ เพราะเหตุผลเรื่องของแสงความร้อน และการถ่ายเทของอากาศ การปลูกบ้านยกใต้ถุนเพื่อป้องกันน้ำท่วมใช้ประโยชน์จากพื้นที่ว่างใต้ถุนเรือน และให้อากาศบนตัวเรือนถ่ายเทได้สะดวก บ้านใดบ้านให้มีจำนวนชั้นเป็นเลขคู่เพราะถือว่าชั้นคู่เป็นบ้านใดของญาติ จะมีพิธีกรรมอันใดต้องเช่นไหว้เวทดาทั้ง 4 ทิศ และวงสายสิญจน์รอบตัวบ้านเพื่อความเป็นสิริมงคลของผู้อยู่อาศัย ด้านหน้าบ้านและหลังบ้านปลูกไม้ที่มีชื่อเป็นมงคล เช่น มะยม ทุเรียน ขนุน ใบเงิน ใบทอง ใบนาค และใบหนาด เป็นต้น

3) เครื่องนุ่งห่ม : การนุ่งห่มด้วยอาภรณ์แพรพรรณที่ทอจากเส้นใยธรรมชาติ เช่น ผ้าฝ้ายและไหม ซึ่งมีคุณสมบัติดูดซับดี น้ำหนักเบา และง่ายต่อการดูแลรักษานับเป็นการกระทำที่สอดคล้องกับ

เงื่อนไขอิทธิพลของมรสุมที่มีอากาศร้อนชื้นตลอดปี และการเปลี่ยนแปลงของฤดูกาลแต่ละฤดูไม่แตกต่างกันมากเหมือนประเทศที่อบอุ่น สตรีในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้ชื่อว่าเป็นผู้เข้าใจ วิถีธรรมชาติที่สุด การปลูกฝ้าย และปลูกหม่อนเลี้ยงไหม เพื่อนำเส้นใยมาใช้ประโยชน์ เป็นงานที่ละเอียดอ่อนที่ต้องได้รับการฝึกฝน และมีความวิริยะอุตสาหะเป็นอย่างมาก นอกจากจะให้ความอบอุ่นแก่ร่างกายแล้ว เสื้อผ้ายังเป็นสิ่งที่บ่งบอกเอกลักษณ์ของเผ่าพันธุ์ แต่ละกลุ่มสังคม มักมีรูปแบบลวดลาย สีส้น และการใช้สอยเครื่องนุ่งห่มแตกต่างกันออกไป

4) ยารักษาโรค: ความรู้เกี่ยวกับยารักษาโรคเป็นภูมิปัญญาที่บอกถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนไทยกับความเข้าใจในธรรมชาติแวดล้อมอย่างล้ำค่า

2. วัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ จากพัฒนาการของสังคมวัฒนธรรมไทยที่ผ่านมาจากกล่าวได้ว่าโดยภาพรวมแล้วสังคมวัฒนธรรมไทยประกอบด้วย 2 ส่วน คือ

1) ส่วนที่เรียกว่าประเพณีหลวง ประเพณีหลวง คือ แบบแผนความเป็นอยู่ของชนชั้นผู้นำ เจ้านายและขุนนาง ปัจจุบันประเพณีหลวงบางอย่างยังถือปฏิบัติอยู่แต่บางอย่างก็ลดขั้นตอนลง

2) ส่วนที่เป็นประเพณีราษฎร์ ลักษณะสังคม และวัฒนธรรมไทยเกิดจาก การผสมผสานระหว่างอิทธิพลของวัฒนธรรมอินเดีย จีน เขมร และลักษณะสังคมที่มีมาแต่ดั้งเดิมพิจารณาจากแง่มุมของการผลิต และรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมแล้วอาจกล่าวได้ว่า สังคม และวัฒนธรรมไทยในอดีตเป็นวิถีชีวิตแบบชาวนาชาวไร่เมื่อครั้งที่ยังไม่ค่อยได้ติดต่อกับสังคมภายนอกมากนักผู้คนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมแบบพออยู่พอกิน ควบคู่กันไปกับการหาอาหารจากป่าด้วยการล่าจับสัตว์ และสิ่งของอื่นๆ ที่มีอยู่ตามธรรมชาติคนไทยจะใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ป่าไม้ที่ดิน น้ำ และแร่ธาตุ เป็นต้น เพียงเพื่อสนองความต้องการจำเป็นของชีวิตในด้านปัจจัย 4 คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ที่กล่าวมาข้างต้นแต่ละชุมชนต่างก็พอสามารถสร้างสิ่งจำเป็นในชีวิตเหล่านั้นได้เอง การค้าขายแลกเปลี่ยนจึงอยู่ในขอบเขตอันจำกัด และมักเป็นการนำเอาสิ่งที่มีมากเกินไปมาแลกความต้องการของสมาชิกในครอบครัวไปแลกเปลี่ยนกับของกินของใช้ที่ยังขาดแคลนจากคนอื่น ๆ

สรุปวัฒนธรรมคือ สิ่งที่ทำให้เจริญงอกงามแก่หมู่คณะวิถีชีวิตของหมู่คณะ ลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมกลืนก้าวหน้าของชาติ และศีลธรรมอันดี ของประชาชน พฤติกรรม และสิ่งที่คนในหมู่คณะผลิตสร้างขึ้นด้วยการเรียนรู้ จากกันและกัน และร่วมใช้อยู่ในหมู่ของพวกตน การท่องเที่ยว และการจัดการท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรมได้ดังนี้ คือเป็นการศึกษา วัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้น ๆ รวมถึงประเพณี ความเชื่อ การแต่งกาย ภาษาที่ใช้สื่อสาร การกินอยู่ ให้วัฒนธรรมเหล่านั้นสามารถเกิดการบริหารการท่องเที่ยวที่ดี เพื่อที่จะสามารถใช้พื้นที่ที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติทั้งมนุษย์และสิ่งแวดล้อม โดยไม่ทำให้มันเสื่อมโทรมลงโดยการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

2.ความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์

แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์เป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทที่มนุษย์สร้างขึ้นแต่มีความแตกต่างจากแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นประเภทอื่น เนื่องจากมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และสังคม รวมถึงความผูกพันทางจิตใจต่ออนุชนรุ่นหลัง

ประเทศไทยมีแหล่งประวัติศาสตร์จำนวนมาก กระจายอยู่ตามภาคต่างๆ ทั่วประเทศไทย และมีความเป็นเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมเฉพาะในแต่ละท้องถิ่น ซึ่งเป็นจุดดึงดูดสำคัญด้านการท่องเที่ยว แต่การเปิดแหล่งประวัติศาสตร์เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยขาดการจัดการที่ดีอาจทำให้โบราณสถานและสภาพแวดล้อมของแหล่งประวัติศาสตร์เกิดความเสื่อมโทรมได้ จนบางครั้งยากต่อการฟื้นฟูแก้ไขให้กลับคืนสู่สภาพเดิมและส่งผลกระทบทางลบต่อการท่องเที่ยวในที่สุด ดังนั้นการกำหนดกรอบหรือเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวที่ชัดเจน สำหรับให้หน่วยงานและผู้ที่เกี่ยวข้องในการดูแลแหล่งท่องเที่ยวได้นำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และเป็นเครื่องมือในการตรวจสอบมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยว เพื่อยกระดับมาตรฐานในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวจึงเป็นสิ่งสำคัญต่อการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของประเทศไทยและยังสามารถใช้เป็นสิ่งบ่งบอกให้นักท่องเที่ยวรับรู้ในคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยวและมีส่วนสำคัญในการตัดสินใจเลือกใช้บริการ ซึ่งหมายถึงการเพิ่มขึ้นของรายได้ทางการท่องเที่ยวของประเทศด้วยรวมทั้งเป็นการเพิ่มมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวของประเทศไทยให้เป็นที่ยอมรับทั้งในและต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น

3.รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวเพื่อความสนใจพิเศษที่เติบโตอย่างรวดเร็วและมีบทบาทในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวโดยรวมค่อนข้างมาก เนื่องจากนักท่องเที่ยวมักสนใจและต้องการเข้าใจวัฒนธรรมของประเทศอื่นที่แตกต่างไปจากตน โดยผ่านการชมหรือสัมผัสศิลปวัฒนธรรมแขนงต่าง ๆ ซึ่งหมายรวมถึง ศิลปะทุกแขนงทั้งสถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม หัตถกรรม นาฏศิลป์ ดุริยางคศิลป์ ตลอดจนมรดกทางประวัติศาสตร์ ซึ่งหมายถึง โบราณสถาน และโบราณวัตถุ ซึ่งความสนใจต่อสิ่งเหล่านี้เป็นพื้นฐานความสนใจดั้งเดิมของนักท่องเที่ยวอยู่แล้ว

การท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม มีความคล้ายคลึงกับการท่องเที่ยวเพื่อสัมผัสชาติพันธุ์ และวัฒนธรรมพื้นถิ่น ซึ่งเป็นรูปแบบของการท่องเที่ยว เพื่อความสนใจพิเศษอีกรูปแบบหนึ่งที่จะได้กล่าวถึงต่อไป อย่างไรก็ตาม การท่องเที่ยวทั้งสองรูปแบบนี้มีข้อแตกต่างกันตรงที่การท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมให้ความสำคัญต่อการสัมผัสวัฒนธรรม ซึ่งมีสภาพเป็นวัตถุหรือการแสดงในขณะที่การท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้ชาติพันธุ์และวัฒนธรรมพื้นถิ่น ให้ความสำคัญกับการสัมผัสวัฒนธรรม โดยผ่านวิถีชีวิตมนุษย์ซึ่งเป็นผู้สร้างวัฒนธรรม

3.1 ตัวอย่างรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม

รูปแบบที่จัดในต่างประเทศ	รูปแบบที่จัดในประเทศไทย
1. การชมปราสาทในชนบทอังกฤษ 2. การชมสิ่งมหัศจรรย์ของโลก เช่น หอเอนเมืองปิซ่า ประเทศอิตาลี นครวัด ประเทศกัมพูชา พีรามิดประเทศอียิปต์ กำแพงเมืองจีน ฯลฯ 3. การชมพระราชวังที่มีชื่อเสียง เช่น พระราชวังแวร์ซายส์ ประเทศฝรั่งเศส พระราชวังบั๊กกิงแฮม ประเทศอังกฤษ ฯลฯ 4. การชมพิพิธภัณฑ์ 5. การชมหอศิลป์ 6. การชมละครเวทีโอเปร่า	1. การชมพระบรมมหาราชวังและวัดพระแก้ว 2. การชมวัดต่าง ๆ 3. การชมการปลูกเรือนไทย ไม่มีตะปู 4. การชมการทำหัตถกรรมไทย เช่น การร้อยพวงมาลัย การทำตุ๊กตาชาววัง การทำเครื่องประดับทองคำ 5. การชมหุ่นขี้ผึ้งการละเล่นไทย 6. การชมสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ เช่น สุโขทัย อยุธยา กาญจนบุรี ฯลฯ

4.การท่องเที่ยวเพื่อศึกษาชาติพันธุ์และสัมผัสวัฒนธรรมพื้นถิ่น

เป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวเพื่อความสนใจพิเศษ ความสนใจเบื้องต้นที่ทำให้นักท่องเที่ยวเข้าร่วมการเดินทางดังกล่าวนี้ คือ การเฝ้าหาโอกาสที่จะได้สัมผัสกับกลุ่มคนที่มีชาติพันธุ์และภูมิหลังทางวัฒนธรรมที่แตกต่างไปจากตัวของนักท่องเที่ยวโดยตรง ด้วยความคิดที่ว่าถึงแม้พิพิธภัณฑ์และงานทางศิลปวัฒนธรรม อาจจะสามารถสะท้อนชีวิตความเป็นอยู่ของคนต่างชาตินั้นได้ในระดับหนึ่งก็ตาม การสัมผัสสิ่งเหล่านี้ย่อมไม่อาจเทียบได้กับการสัมผัสโดยตรงกับคนต่างชาตินั้น จากการได้ใช้ชีวิตร่วมกันหรือพบปะพูดคุยกันในระยะเวลาหนึ่งได้

การท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้ความแตกต่างทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรมพื้นถิ่นนั้นเป็น “การท่องเที่ยวเพื่อการแสวงหา สัมผัสกับคนที่มีชาติพันธุ์และภูมิหลังทางวัฒนธรรมที่แตกต่างไปจากตัวนักท่องเที่ยว ไม่ใช่การสัมผัสสิ่งประดิษฐ์ทางวัฒนธรรม” ซึ่งมี 2 รูปแบบ คือ 1) การที่นักท่องเที่ยวไปพำนังกอาศัยอยู่กับกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่ง ๆ เป็นเวลานาน และใช้ชีวิตเหมือนคนพื้นเมืองนั้น 2) รูปแบบที่มีการจัดการโดยนักท่องเที่ยวไปทัศนศึกษาเยี่ยมชมกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่ง ๆ ในช่วงเวลาสั้น ๆ โดยพยายามเรียนรู้เข้าใจวัฒนธรรมชนเผ่า นั้น และอาจจะไม่ได้ลองใช้ชีวิตในรูปแบบเดียวกับชนพื้นเมืองเสียทั้งหมด เช่น การเที่ยวชมและร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชาวอะบอริจิน (Aborigine) ในออสเตรเลีย การเที่ยวชมและทัศนศึกษาหมู่บ้านชาวเผ่าไอนุ (Ainu) ในญี่ปุ่น การไปชมหมู่บ้านกะเหรี่ยงคอยาว เป็นต้น

ในปัจจุบันการท่องเที่ยว เพื่อสัมผัสชาติพันธุ์และวัฒนธรรมพื้นถิ่น ได้รับความนิยมขึ้นเรื่อย ๆ และกลายเป็นจุดขายที่สำคัญของการท่องเที่ยวในหลาย ๆ ประเทศ โดยเฉพาะแอฟริกาและเอเชีย รวมถึงประเทศไทยเอง การเที่ยวป่าและสัมผัสวัฒนธรรมชาวไทยภูเขา ก็เป็นการท่องเที่ยวอีกรูปแบบหนึ่งที่ได้รับความนิยมมาก นอกจากนี้ประเทศไทยยังมีแหล่งท่องเที่ยวท้องถิ่นอีกมากมาย ที่มีศักยภาพสูงในการจัดการท่องเที่ยวในลักษณะนี้ หากมีการดำเนินการอย่างเหมาะสม การท่องเที่ยวในรูปแบบนี้อาจเป็นแหล่งรายได้ที่สามารถกระจายไปสู่ภูมิภาคต่าง ๆ ในประเทศไทยได้ ในทางตรงกันข้ามหากไม่มีมาตรการรองรับการจัดการท่องเที่ยวให้เหมาะสมแล้ว การท่องเที่ยวในรูปแบบนี้อาจส่งผลกระทบอย่างรุนแรง ทำให้สังคมหรือชุมชนท้องถิ่นเสียสมดุลได้

4.1 ตัวอย่างรูปแบบการท่องเที่ยวเพื่อสัมผัสชาติพันธุ์และวัฒนธรรมพื้นถิ่น

รูปแบบที่จัดในต่างประเทศ	รูปแบบที่จัดในประเทศไทย
1. การร่วมพำนักรักและทัศนศึกษาหมู่บ้านของชนเผ่าพื้นเมืองในแอฟริกา หรือชาวเผ่า ไอนุ ในเกาะฮอกไกโด ประเทศญี่ปุ่น 2. การใช้ชีวิตในทุ่งหญ้า บนที่ราบสูงของมองโกเลีย 3. การเที่ยวชมและร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชาวเมารีในนิวซีแลนด์	1. การชมวิถีชีวิต หรือการร่วมพำนักรักกับชาวไทยภูเขากลุ่มต่างๆ 2. การใช้ชีวิตกับชาวบ้าน เช่น ชาวบ้านหมู่บ้านศรีวัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ชาวเกาะยาว จังหวัดพังงา 3. การชมการทำนาข้าวและวิถีชาวนาไทย 4. การชมการเก็บมะพร้าว และวิถีชีวิตชาวบ้านที่เกาะสมุย

2.1.3 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism Concept)

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เป็นรูปแบบของการจัดการการท่องเที่ยวใหม่ ที่นำเอารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมาผสมผสานเข้ากับศักยภาพเชิงสร้างสรรค์ของนักท่องเที่ยวและของชุมชน ดังนั้น แนวคิดเรื่องนี้จะยังเป็นของใหม่แต่ก็ได้รับการยอมรับจากองค์การยูเนสโก (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization : UNESCO) แล้วว่าเป็นการท่องเที่ยวอีกรูปแบบหนึ่งที่ควรได้รับการสนับสนุนและปัจจุบันก็ได้มีการพัฒนาเมืองท่องเที่ยวหลายแห่งให้เป็นเมืองท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดยการนำรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มาใช้เป็นกลไกในการชักนำนักท่องเที่ยวให้ไปเยือน

องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ว่า “คือการท่องเที่ยวที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน

เพื่อให้ดำรงวิถีชีวิตไว้ได้อย่างยั่งยืน กิจกรรมต่างๆ ที่นำเสนอนักท่องเที่ยวของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ จะต้องมีความกลมกลืนและเกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรม ประเพณี กิจกรรม และวิถีชีวิตของชุมชน โดยจัดในรูปแบบที่นักท่องเที่ยวจะสามารถเรียนรู้และได้ประสบการณ์เพิ่มขึ้นจากการเข้าร่วมกิจกรรมกับคนในชุมชน” โดยรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มีจุดมุ่งหมายที่จะทำให้เกิดความคิดริเริ่มของการจัดการการท่องเที่ยวขึ้นในชุมชนและทำให้ชุมชนได้รับประโยชน์ โดยการมีเศรษฐกิจดีขึ้นและเกิดการพัฒนายั่งยืน

นอกจากนี้ UNESCO ยังได้กำหนดความหมายของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ไว้อีกแนวทางหนึ่งว่า เป็นการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เกิดการเรียนรู้โดยตรง เช่น การมีส่วนร่วมหรือมีปฏิสัมพันธ์กับคนในชุมชน โดยมุ่งหมายให้นักท่องเที่ยวได้แสดงบทบาทในการทำกิจกรรมด้วยตนเอง (สว่างพงศ์, 2554) และในสิ่งที่สืบเนื่องจากการยอมรับรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์นี้คือ UNESCO ได้ส่งเสริมให้มีการจัดตั้งเมืองสร้างสรรค์ (creative city) ในส่วนต่างๆ ของโลก เช่น นิวยอร์ก เป็นต้น

โอห์ริดสคา-โอลสัน และอิวานอฟ (Ohridska-Olson & Ivanov, 2010) ได้ศึกษาเปรียบเทียบคุณลักษณะเด่นของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไว้ ดังนี้ แสดงในตารางที่ 1 ซึ่งจากการเปรียบเทียบดังกล่าวจะเห็นได้ว่า หลักการและแนวคิดของทั้ง 2 รูปแบบมีความแตกต่างกันแต่ก็สามารถดำเนินการร่วมกันได้ โดยการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์สามารถใช้ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและกิจกรรมที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาจัดการให้เป็นการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้ โดยยังคงใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิม

ตารางที่ 2.1 การเปรียบเทียบคุณลักษณะเด่นของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

คุณลักษณะเด่น	การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์	การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
1. ทรัพยากร	ใช้ทรัพยากรเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนที่มีอยู่ โดยงานศิลปะหรือกระบวนการสร้างสรรค์ที่เกิดขึ้นในชุมชน สามารถนำมาใช้เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้ เช่น การทอผ้า การจักสาน การทำงานโลหะ การเต้นรำพื้นเมือง โดยไม่จำเป็นต้องมีสิ่งก่อสร้าง	ใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวจากมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณลักษณะเฉพาะตัว เช่น สิ่งก่อสร้างประเภท วัด วัง หรือมหรพรมทางวัฒนธรรมขนาดใหญ่ แหล่งประวัติศาสตร์ที่มีอยู่แล้ว

คุณลักษณะเด่น	การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์	การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
2. ตลาดเป้าหมาย	นักท่องเที่ยวกลุ่มเล็กๆ ที่มีความสนใจเฉพาะทางหรือต้องการเรียนรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวอย่างแท้จริง	นักท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่ หรือนักท่องเที่ยวทั่วไป ไม่มีความสนใจที่จะเจาะลึกเป็นพิเศษ
3. ผลที่เกิดขึ้นทางวัฒนธรรม	เป็นการเข้าร่วมกิจกรรมโดยไม่ทำให้เกิดความเสียหายแก่สถานที่ นักท่องเที่ยวมีความรับผิดชอบ มีการสร้างสรรค์แนวคิดทางวัฒนธรรมใหม่ๆ	นักท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่ที่มีจำนวนมาก มักจะมีอันตรายต่อสถานที่ท่องเที่ยว ในระยะที่ผ่านมามีการทำให้เกิดความเสียหายหรือเสื่อมโทรมได้ง่าย
4. ความยั่งยืน	สถานที่หรือวัฒนธรรมของชุมชนมีความยั่งยืนสูง เพราะการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ขึ้นอยู่กับพื้นฐานของกระบวนการสร้างสรรค์อย่างต่อเนื่อง และมีความรับผิดชอบต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	มีความจำกัดเพราะทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหลายอย่าง หากถูกทำลายแล้วไม่สามารถนำกลับให้เหมือนเดิมได้ นักท่องเที่ยวมักขาดความผูกพันและความรับผิดชอบต่อชุมชน

คริสติน เรย์มอนด์ (Crispin Raymond) ชาวนิวซีแลนด์ (Wurzbarger, Aageson, Pattakos & Pratt, editors, 2010, pp.33, 32, 44) ได้แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มาจากประสบการณ์ของบุตรสาวที่ได้ไปท่องเที่ยวในประเทศแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และประเทศออสเตรเลียแล้วได้มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชน ณ แหล่งท่องเที่ยวทุกให้บุตรสาวได้มีโอกาสใช้ความคิดสร้างสรรค์ของตนเองร่วมกับชุมชน เกิดความประทับใจและมีความผูกพันกับแหล่งท่องเที่ยวนั้น ซึ่งต่อมาภายหลังได้ร่วมมือกับริชาร์ดส์ (Richards, 2008) ได้ให้คำจำกัดความของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (creative tourism) ว่าเป็น “การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เป็นการท่องเที่ยวซึ่งให้โอกาสนักท่องเที่ยวที่จะพัฒนาศักยภาพการสร้างสรรค์ของตนเอง โดยการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่ได้มีการจัดขึ้นโดยชุมชน ทำให้เกิดประสบการณ์การเรียนรู้เกี่ยวกับคุณลักษณะพิเศษของสถานที่ท่องเที่ยว”

ริชาร์ดส์ และเรย์มอนด์ (Richards & Raymond, 2000) ได้เสนอว่าการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เป็นการนำความคิดสร้างสรรค์และคุณลักษณะทางวัฒนธรรมของ ดังนั้นแหล่งท่องเที่ยวที่จะพัฒนาให้เป็นการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ควรมีวัฒนธรรมหรือคุณลักษณะเฉพาะที่เป็นของตนเองอยู่ด้วย ประกอบด้วย ศักยภาพในการสร้างสรรค์ (Creative potential) การเข้าร่วม

กิจกรรม (Active involvement) ก่อให้เกิดความผูกพันกับชุมชนและวัฒนธรรมของท้องถิ่นอย่างแท้จริง การมีประสบการณ์กับคุณลักษณะของสถานที่ท่องเที่ยว (Characteristic experiences) ต้องเชื่อมโยงกระบวนการความคิดสร้างสรรค์กับแหล่งท่องเที่ยว และฝังรากลึกแนวคิดสร้างสรรค์นั้นลงไป ในวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ (identity) ของท้องถิ่น การมีความคิดสร้างสรรค์ร่วม (Co-creation) จะเกิดประโยชน์กับชุมชนในการได้ผลิตภัณฑ์หรือแนวคิดในรูปแบบใหม่ขึ้น

เป้าหมายของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ แมคนัลตี (McNulty, 2009; Jelincic, 2009) คือความพยายามที่จะทำให้นักท่องเที่ยวมีความเข้าใจและผูกพันกับสถานที่ท่องเที่ยวและวัฒนธรรมชุมชนอย่างลึกซึ้ง ซึ่งจะเป็นการทำให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของท้องถิ่นมีชีวิตชีวามากขึ้น การท่องเที่ยวแบบเชิงสร้างสรรค์นี้เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ใช้ชุมชนเป็นฐานการดำเนินการ โดยชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการจัดกิจกรรมต่างๆ ทำให้ชุมชนสามารถรักษามรดกทางวัฒนธรรมของตนเอง และทำให้นักท่องเที่ยวมีโอกาสได้เรียนรู้ และใช้ความคิดสร้างสรรค์ในกิจกรรมต่างๆ ร่วมกับชุมชนนั้นๆ เรียนรู้ประสบการณ์ในสิ่งที่เป็วัฒนธรรม หรือคุณลักษณะเฉพาะของท้องถิ่นมากกว่าเพียงไปเยี่ยมชม

เพื่อให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ประสบความสำเร็จ ริชาร์ดส์ และเรย์มอนด์ (Richards & Raymond, 2000) ได้เสนอว่าจะต้องคำนึงถึงหลักการสำคัญต่อไปนี้ คือ

1. ศึกษาข้อเท็จจริงหรือข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ (Know who you are and where you are) โดยศึกษาว่าแหล่งท่องเที่ยวนั้นมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากสถานที่ท่องเที่ยวอื่นอย่างไรทั้งในสิ่งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ เช่น สภาพภูมิอากาศ ทักษะและความคิดสร้างสรรค์ของชุมชน แล้วนำสิ่งที่เป็ลักษณะพิเศษนั้นมาใช้เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยว

2. ใช้ความสามารถของท้องถิ่น (Use local capacity) โดยที่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อยู่บนพื้นฐานของแนวคิดเชิงสร้างสรรค์ที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะเฉพาะของแหล่งท่องเที่ยว จึงต้องพิจารณาว่าจะใช้ความสามารถของท้องถิ่นให้เป็นประโยชน์อย่างไร และในบางครั้งการกระตุ้นทักษะหรือความคิดสร้างสรรค์จากภายนอก เช่น จากนักท่องเที่ยวมาผสมผสานกับท้องถิ่นจะช่วยให้เกิดการพัฒนาดได้

3. พัฒนาในสิ่งที่ท้องถิ่นมีอยู่ (Build on what you have) ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องสร้างสิ่งปลูกสร้างเพื่ออำนวยความสะดวกขึ้นมาใหม่ หลักสำคัญคือการใช้สิ่งที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินการที่จะให้มีกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ในชุมชนให้มากที่สุด เพราะของเดิมที่มีอยู่ น่าสนใจสำหรับนักท่องเที่ยวมากกว่าสิ่งที่สร้างขึ้นใหม่

4. เน้นการพัฒนาคุณภาพมากกว่าการกระทำให้แบบฉาบฉวย (Develop quality not gimmicks) การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์นั้นมุ่งหมายให้การดำเนินการต่างๆ กับนักท่องเที่ยวเป็นไปอย่างมีคุณภาพและเป็นของจริง มิใช่ของฉาบฉวยหรือตกแต่งชั่วคราวหรือเป็นไปตามแฟชั่นหรือเน้นในเชิงปริมาณ

5. ใช้ทรัพยากรความคิดสร้างสรรค์เป็นตัวเร่งการดำเนินการ (Use creative resources as a catalyst) อาจใช้ความคิดสร้างสรรค์ของฝ่ายต่างๆ เป็นกระบวนการที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสิ่งที่เป็นคุณแก่ชุมชนได้ เช่น การใช้ความคิดสร้างสรรค์ของนักท่องเที่ยวและความคิดสร้างสรรค์ของชุมชนร่วมกันทำให้เกิดผลิตภัณฑ์ใหม่ของชุมชนขึ้น

ในบทความเรื่อง “Creative Tourism in Australia Becomes the New Reason for Travel” (2007) ได้กล่าวว่า กิจกรรมที่สามารถสอดแทรกเข้าไปในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้อย่างเหมาะสมคือ กิจกรรมทางด้านศิลปะและงานฝีมือต่างๆ เช่น การวาดภาพ งานปั้น การทำอาหาร การออกแบบหรืองานอื่นๆ ที่ต้องมีการลงมือปฏิบัติและนักท่องเที่ยวสามารถสอดแทรกความคิดเชิงสร้างสรรค์ลงไปในงานนั้นร่วมกับชุมชนได้ ซึ่งในกรณีของประเทศไทยก็อาจนำงานทางด้านศิลปวัฒนธรรม ประเพณี หรือกิจกรรมต่างๆ มาพัฒนาให้เป็นการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้เช่นกัน

สิ่งสำคัญที่สุดของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ก็คือ ประสบการณ์ที่จะให้กับนักท่องเที่ยวนั้น ควรเป็นคุณลักษณะเฉพาะของพื้นที่นั้น ซึ่งกรณีนี้ชุมชนจะต้องใช้ความคิดสร้างสรรค์กับสิ่งที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิดประโยชน์ในการสร้างประสบการณ์เชิงสร้างสรรค์แก่นักท่องเที่ยว ทั้งนี้จะต้องมีการกำหนดหรือแสดงให้เห็นโดยชัดเจนว่า มีเหตุผลเฉพาะหรือจุดเด่นอย่างไรที่นักท่องเที่ยวควรเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนนั้น ซึ่งในการนี้ผู้บริหารสถานที่ที่จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์หรือชุมชนที่จะพัฒนาตนเองเป็นการแห่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จะต้องเป็นผู้ที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์มากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเขาจะต้องไม่คิดแต่เพียงว่าจะเสนอขายสินค้าทางการท่องเที่ยว การบริการ และประสบการณ์ให้กับนักท่องเที่ยวเพียงเท่านั้น แต่จะต้องเริ่มคิดว่าเขาจะต้องเป็นผู้จัดให้มีกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์สำหรับนักท่องเที่ยวขึ้น เขาจะต้องหาทางที่จะทำให้นักท่องเที่ยวเป็นผู้สร้างสรรค์ร่วม (co-creator) ในประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชนนั้น

ในบทความ “Creative Tourism” (2010) ซึ่งปรากฏในเว็บไซต์ของนิวซีแลนด์ ได้กล่าวถึงประสบการณ์ของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ไว้ว่า ในประเทศนิวซีแลนด์ได้มีการเสนอขายรายการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ผ่านทางเว็บไซต์อย่างกว้างขวางในกิจกรรมต่างๆ โดยเน้นการมีส่วนร่วมอย่างมีปฏิสัมพันธ์ในกิจกรรมที่จัดให้มีขึ้นสำหรับนักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เป็นการเฉพาะตัวอย่างเช่น การท่องเที่ยวแหล่งผลิตไวน์จะมีขึ้นตอนตามลำดับตั้งแต่การเล่าเรื่องเกี่ยวกับการผลิตไวน์ การเรียนรู้แยกแยะประเภทของไวน์ และการเรียนรู้คำศัพท์ต่างๆ หรือภาษาของไวน์ จากนั้นจึงให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับกระบวนการทำไวน์ตั้งแต่การเก็บองุ่นจนถึงการหมักและเทคนิคต่างๆ นักท่องเที่ยวจะได้สัมผัสของจริง ได้จับต้อง ได้พูดคุยกับคนในไร่ ในโรงหมักไวน์อย่างใกล้ชิดอันจะเป็นประสบการณ์ที่ไม่เคยสัมผัสมาก่อน ทั้งนี้ในรายการที่เสนอขายยังบอกราคาไว้และมีข้อจำกัดต่างๆ ชัดเจน เช่น ไม่เหมาะสมสำหรับผู้ที่มีอายุน้อยหรือยังไม่พ้นวัยห้ามดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ เป็นต้น

ริชาร์ดส์ ยังได้สรุปอีกว่า ในส่วนของรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์นั้น โดยพื้นฐานแล้วจะมี 2 แบบคือ แบบที่ 1 ใช้การสร้างสรรค์ให้เป็นกิจกรรมของนักท่องเที่ยว (using creativity

as a tourist activity) แบบที่ 2 ใช้การสร้างสรรค์ให้เป็นฉากหลังของการท่องเที่ยว (using creativity as backdrop for tourism)

แบบที่ 1 เป็นรูปแบบหลักของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เพราะจะเน้นการมีความเกี่ยวพันอย่างจริงจังของนักท่องเที่ยวในกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ ณ. สถานที่ท่องเที่ยว นั้น โดยมีกิจกรรมที่จะทำให้มีการใช้ความคิดสร้างสรรค์ของนักท่องเที่ยวเกิดขึ้น เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวที่สนใจในการใช้ความคิดสร้างสรรค์ร่วมกับชุมชน แต่อย่างไรก็ตามโดยข้อเท็จจริงแล้วหากชุมชนสามารถจัดกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ที่ให้นักท่องเที่ยวมีโอกาสเข้าร่วมได้อย่างน่าสนใจ พวกเขาจะสามารถที่จะชักนำนักท่องเที่ยวที่แต่เดิมมิได้สนใจเข้าร่วมกิจกรรมให้เข้ามาท่องเที่ยวได้ เพราะบรรยากาศและกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นนั้นเป็นแม่เหล็กดึงดูดให้เข้ามาร่วมกิจกรรมโดยมิได้ตั้งใจ

แบบที่ 2 นั้นสามารถสอดแทรกกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ให้อยู่ในระหว่างการท่องเที่ยวได้ โดยการให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสชมกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ที่เกิดขึ้นในเมืองหรือแหล่งท่องเที่ยว เช่น การทำงานศิลปะ การปรุงอาหาร นักท่องเที่ยวจะมีโอกาสชมโดยใกล้ชิดและอาจมีส่วนร่วมได้ด้วย ซึ่งรูปแบบที่ 1 จะเป็นรูปแบบที่ได้รับความนิยมมากกว่า

ริชาร์ดส์ และมุนสเตอร์ (Richards & Munsters, editors, 2010, pp. 78-88) ได้กล่าวว่า การสร้างเสริมประสบการณ์และสินค้าต่างๆ ที่จะเสนอให้กับนักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์นั้นมีหลายรูปแบบ ตั้งแต่ให้มีส่วนร่วมมากไปจนถึงน้อย เช่น การเรียนรู้ทักษะเฉพาะอย่าง ได้แก่ การทำอาหาร การทำเครื่องปั้นดินเผาด้วยตนเอง หรือการไปชมหอศิลป์อย่างผิวเผิน การเดินดูสินค้าที่เกิดความคิดสร้างสรรค์ เป็นต้น

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ไม่จำเป็นต้องใช้กับนักท่องเที่ยวกลุ่มเล็กหรือกลุ่มที่จัดขึ้นเป็นการเฉพาะเท่านั้น หลักการเดียวกันนี้สามารถใช้ได้กับนักท่องเที่ยวแบบมวลชนที่ไปท่องเที่ยวในวันหยุด โดยผสมผสานแนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ให้กับนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ด้วย เช่น การจัดให้ไปเยี่ยมชมการทำงานของชาวไร่และมีกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ร่วมไปด้วย โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ นักท่องเที่ยวได้มีประสบการณ์ตรงกับวิธีการทำงานหรือการเก็บเกี่ยวผลผลิตของชาวไร่

ริชาร์ดส์ (Richards, 2008) ได้กล่าวถึงการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มีจุดเด่นและรูปแบบที่แตกต่างจากการท่องเที่ยวแบบธรรมดาทั่วไป รวมทั้งการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้วย และสามารถอำนวยความสะดวกให้กับแหล่งท่องเที่ยวที่ต้องการจะพัฒนารูปแบบของการทำกิจกรรมในการท่องเที่ยวแบบใหม่ในหลายมิติ คือ

1. ความคิดเชิงสร้างสรรค์สามารถทำให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวได้หลากหลาย และอาจใช้เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมของการท่องเที่ยวทั่วไปได้
2. การพัฒนาเชิงสร้างสรรค์ของการท่องเที่ยว ทำให้แหล่งท่องเที่ยวและสภาพแวดล้อมมีความยั่งยืน
- 3 การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาธุรกิจของผู้ผลิตงานฝีมือหรือผู้ประกอบการเชิงสร้างสรรค์ขนาดเล็กได้

4. ทำให้คนท้องถิ่นสามารถใช้ความคิดเชิงสร้างสรรค์ของตนเอง และสามารถควบคุมการดำเนินการเชิงสร้างสรรค์ในชุมชนตนเองได้

5. ความคิดเชิงสร้างสรรค์เป็นทรัพยากรที่สามารถนำมาใช้ใหม่ได้ไม่หมดสิ้นไปเหมือนทรัพยากรอื่น

สำหรับการใช้กลไกของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในการพัฒนาเศรษฐกิจนั้น ที่ประชุมของคณะกรรมการวางแผนการประชุมเรื่อง Creative Cities Network ที่เมือง Santa Fe ปี พ.ศ. 2551 ของ UNESCO (United Nations Educational, Science and Cultural Organization, 2008) ได้เสนอว่าอาจใช้การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในการพัฒนาทางเศรษฐกิจในชุมชนของแต่ละประเทศได้

จากแนวคิดดังกล่าวมานี้สามารถสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เป็นการจัดการการท่องเที่ยวในรูปแบบที่มีการจัดการให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสมีปฏิสัมพันธ์ และเข้าร่วมในกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณีกับชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยใกล้ชิดอย่างมีประสิทธิภาพจริง และมีโอกาสได้ใช้ความคิดสร้างสรรค์ของตนเองอย่างเปิดกว้างและมีส่วนร่วมโดยใกล้ชิด โดยมุ่งหมายให้นักท่องเที่ยวมีความเข้าใจ ความรัก ความผูกพันกับแหล่งท่องเที่ยวและชุมชนที่อยู่ในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมนั้นๆ ดังนั้นการจัดให้มีกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวจะมีโอกาสใช้ความคิดสร้างสรรค์ของตนเองร่วมกับกิจกรรมของชุมชนในท้องถิ่นอย่างใกล้ชิด จึงเป็นกลไกการสร้างความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้งให้เกิดขึ้นระหว่างกัน ดังนั้นในการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในเขตภาคเหนือตอนบนของประเทศไทยจึงจะได้นำแนวคิดดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ เพื่อให้เกิดเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่มีความเหมาะสมสำหรับการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในเขตภาคเหนือตอนบนต่อไป

แคมป์เบลล์ (2010) ได้กล่าวไว้ในบทความเรื่อง “Creative Tourism Providing Competitive Edge” ว่าการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ช่วยให้นักท่องเที่ยวมีความใกล้ชิดกับคนในชุมชนมากขึ้น ซึ่งเป็นผลมาจากการที่ได้มีการเข้าร่วมในกิจกรรมที่มีการปฏิสัมพันธ์กัน (interactive workshop) ที่จัดให้มีขึ้น รวมทั้งได้มีการเรียนรู้สิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นอย่างไม่เป็นทางการในเรื่องที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมของท้องถิ่นที่ไปเยือน และในขณะเดียวกันก็ได้มีโอกาสใช้ศักยภาพเชิงสร้างสรรค์ของตนเองด้วย

2.1.4 แนวคิดการมีส่วนร่วมและการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Participation and Community Based Tourism)

1.แนวคิดการมีส่วนร่วม (Participation)

สถาบันพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมได้ให้ความหมาย และแนวคิดการมีส่วนร่วมไว้ในมุมมองที่กว้างว่า เป็นการเข้าร่วมอย่างแข็งขันของประชาชนในการดำเนินการ ตัดสินใจในทุกระดับ และทุกรูปแบบของกิจกรรมต่างๆ ทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง โดยเฉพาะในบริบทของ

กระบวนการวางแผนที่มีกำหนดรูปแบบแนวความคิดการมีส่วนร่วม สัมพันธ์กับการเข้าร่วม ของมวลชนอย่างกว้างขวางในการเลือกการบริการและการประเมินผลของแผนงาน และโครงการ ต่างๆ ที่จะนำมาซึ่งการยกระดับความเป็น อยู่ให้สูงขึ้น ซึ่งการมีส่วนร่วมจะประกอบด้วยลักษณะ 3 ประการ คือ

1.การมีส่วนร่วมเป็นอิทธิพลของประชาชนต่อการตัดสินใจนโยบาย ที่เกี่ยวข้องกับการจัดสรรและการใช้ประโยชน์ของทรัพยากรเพื่อการผลิต

2.การมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผน และการดำเนินการกิจกรรมต่างๆ จะสร้าง โอกาสด้านสังคม และเศรษฐกิจเพื่อยกระดับรายได้การจ้างงาน และเพิ่มการกินดีอยู่ดี

3.การมีส่วนร่วมเป็นการตัดสินใจของประชาชนที่สอดคล้องต่อความต้องการในการที่จะปรับปรุงคุณภาพชีวิตของคน ฉะนั้นการมีส่วนร่วมทางการเมือง จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นจะช่วยให้บรรลุวัตถุประสงค์ด้านเศรษฐกิจ และสังคม เพราะการมีส่วนร่วมทางการเมืองนำมาซึ่งการกระจายอำนาจทางการบริหารและทรัพยากรสู่ท้องถิ่น

1.1 ลักษณะการมีส่วนร่วม

(ไพรัช เดชะรินทร์, 2516, หน้า 91-95) ได้สรุปหลักการ และแนวทางการพัฒนาให้ ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมไว้ว่า

1. ต้องยึดหลักความต้องการ และปัญหาของประชาชน เป็นจุดเริ่มต้นของกิจกรรม
2. กิจกรรมต้องดำเนินการในรูปแบบกลุ่ม เพื่อสร้างพลังกลุ่มในการรับผิดชอบร่วมกัน
3. ให้คำนึงถึงขีดความสามารถของประชาชน ปลุกฝังให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ
4. กิจกรรมที่ต้องสอดคล้องกับสภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากร วัฒนธรรมชุมชน
5. การเริ่มต้นควรอาศัยผู้นำชุมชนที่ชาวบ้านเคารพนับถือ
6. ขั้นตอนการดำเนินงานต่างๆ ควรให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้น (ปกรณ ปรียากร, 2527, หน้า 49-64) ได้ให้แนวคิดว่าลักษณะการมีส่วนร่วมของ ประชาชนในการพัฒนา คือ การที่ประชาชนเข้ามามีบทบาทในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ไขและร่วมมีผลประโยชน์ซึ่งกระทำได้ 4 ลักษณะ ดังนี้

1. เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการกำหนดว่าอะไรคือความจำเป็นพื้นฐานของชุมชน
2. เป็นผู้ระดมทรัพยากรต่างๆ เพื่อตอบสนองความจำเป็นพื้นฐาน
3. เป็นผู้ที่มีบทบาทในการปรับปรุงวิธีการกระจายสินค้า และบริการให้สมบูรณ์ขึ้น

4. เป็นผู้ที่พึงพอใจและมีแรงจูงใจที่จะสร้างกระบวนการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

การมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นแนวทางและจุดหมายปลายทางโดยตัวของมันเอง ในแง่ที่ว่าประชาชนทุกคนต่างมีจิตปรารถนา และเกิดความรู้สึกพึงพอใจในการที่จะได้เข้าไปมีบทบาท ในการตัดสินใจ และร่วมปฏิบัติงานที่เกื้อหนุนต่อการตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานของตน การสร้างความมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นที่จะพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง

1.2 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวระดับท้องถิ่น

(พยอม ธรรมบุตร , 2549) ได้กำหนดบทบาทของชุมชนในการมีส่วนร่วมของการพัฒนาการท่องเที่ยวระดับท้องถิ่นไว้ 4 ระดับ ดังนี้

1.การมีส่วนร่วมระดับการตัดสินใจ (Decision Making Level) ชุมชนท้องถิ่นควรมี โอกาสเข้าร่วมตัดสินใจก่อนเริ่มการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ของตน โดยชุมชนควรได้รับข้อมูล เกี่ยวกับผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบที่จะเกิดขึ้นต่อชุมชน ถ้ามีการพัฒนาการท่องเที่ยว ภายในชุมชนควรมีการประชุมแล้วลงความเห็นร่วมกันในการตัดสินใจว่าควรหรือไม่ควร พัฒนาการท่องเที่ยวและถ้าจะพัฒนาควรจะไปในลักษณะใด

2.การมีส่วนร่วมระดับการวางแผน (Planning Level) ชุมชนควรร่วมกันวางแผน พัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน เพราะชุมชนเป็นเจ้าของทรัพยากร มีหน้าที่ดูแลรักษาทรัพยากร การร่วมวางแผนคือการร่วมรับผิดชอบในบทบาทและหน้าที่ต่างๆของการพัฒนา

3.การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการด้านการพัฒนาการท่องเที่ยว (Implementation Level) ชุมชนควรเป็นเจ้าของธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ด้านการท่องเที่ยว เช่น ที่พักแรม โฮมสเตย์ ร้านอาหารท้องถิ่น ร้านขายสินค้า OTOP บริการนำเที่ยว บริการรถเช่า เช่าเรือ และการเดินป่า

4.การมีส่วนร่วมในการประเมินผลการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน (Evaluation Level) ชุมชนควรร่วมประเมินผลของการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนเพื่อการปรับปรุงแผนพัฒนาให้ยั่งยืนและระยะยาว

การมีส่วนร่วมของชุมชนในทั้ง 4 ระดับดังกล่าว ทำให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา และสร้างความเป็นเจ้าของ (Ownership) ของธุรกิจชุมชน ทำให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ และชุมชนที่เข้มแข็งต่อไป

2.แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism)

การท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ผ่านมามีการขยายตัวอย่างรวดเร็วโดยถูกคาดหวังว่าจะเป็นวิธีการจัดการการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่มีศักยภาพ โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการ

และสนับสนุนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ในขณะเดียวกันก็เกิดประโยชน์แก่เศรษฐกิจชุมชน การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism) เป็นการจัดการการท่องเที่ยวที่ชุมชนเป็นผู้กำหนดทิศทางการท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนโดยคำนึงถึงความยั่งยืนในประเด็นสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม (สินธุ์ สโรบล, 2546) ซึ่งตั้งอยู่บนฐานคิดว่าชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรและเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จากการท่องเที่ยวนำเอาทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในท้องถิ่นทั้งด้านธรรมชาติประวัติศาสตร์วัฒนธรรมประเพณี รวมทั้งวิถีชีวิตความเป็นอยู่และวิถีการผลิตของชุมชนมาใช้เป็นปัจจัยหรือต้นทุนในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสมเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อคนในท้องถิ่น พงนา สวนศรี (2546) ได้มีความเห็นว่าเจตนารมณ์ของการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ การใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องวิเคราะห์สถานการณ์ของชุมชนที่ชุมชนกำลังเผชิญอยู่เพื่อเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชน อีกทั้งต้องมองการพัฒนาอย่างเป็นองค์รวมโดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาสังคมวัฒนธรรมเศรษฐกิจสิ่งแวดล้อมและการเมือง

สินธุ์ สโรบล (2546) ได้เสนอปัจจัยสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นฐานการพัฒนาที่แท้จริงต้องมาจากชุมชนและประชากรในชุมชน โดยมีฐานทรัพยากรหรือต้นทุนของชุมชนที่มีอยู่เป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นสำคัญ ซึ่งฐานทรัพยากรหรือต้นทุนของชุมชนดังกล่าวนี้ ได้แก่ ทุนทางธรรมชาติ (Natural Resources Capital) ทุนทางสังคมและวัฒนธรรม (Social and Culture Capital) ทุนทางภูมิปัญญา (Wisdom Capital) ทุนทางเศรษฐกิจ (Economic Capital) และเห็นว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นควรนำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ดังนั้นควรมีกำหนดแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน อันประกอบด้วย

(1) การพัฒนาชุมชนให้มีประสิทธิภาพต้องทำให้วิถีชีวิตมีความเป็นอยู่อย่างอิสระและมีศักดิ์ศรี ขณะเดียวกันต้องคำนึงถึงการจัดสรรประโยชน์จากทรัพยากรให้เป็นธรรม ด้วยการกระจายไปสู่พื้นที่ที่มีความขาดแคลนอย่างทั่วถึง การส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนท้องถิ่นต้องสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในตนเอง มีการแบ่งบทบาทการทำงาน และก่อให้เกิดองค์กรชุมชน

(2) เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม ชุมชน การเมือง สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม โดยมีการเคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่าง มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน การเติบโตจากรากฐาน เกิดกองทุนในการพัฒนาหมู่บ้าน สร้างงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ชาวบ้านมีส่วนร่วม สามารถรองรับภายนอก มีการพิจารณาขีดความสามารถในการรองรับ มีการจัดการของเสีย และสร้างสำนักการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

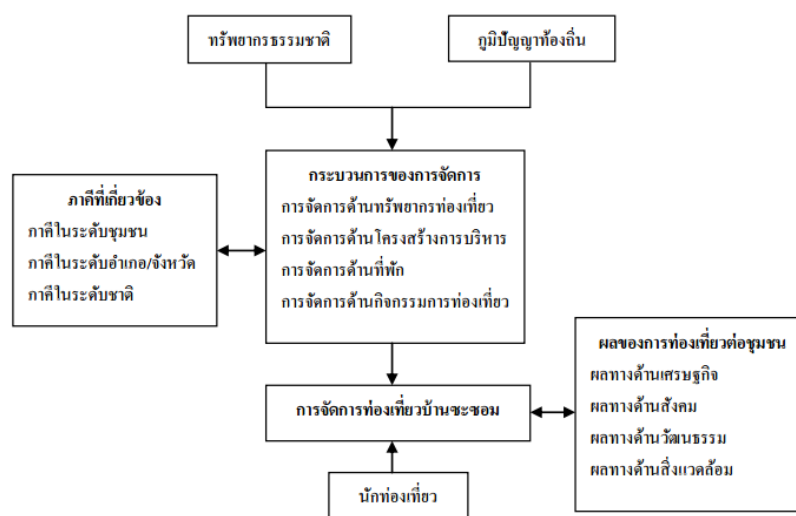
การคำนึงถึงความพร้อมของชุมชนด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การกระจายรายได้และการสร้างความพึงพอใจให้แก่นักท่องเที่ยวเป็นสิ่งสำคัญที่ชุมชนต้องคิดเมื่อต้องการจัดการการท่องเที่ยว สร้างชุมชนให้มีความภาคภูมิใจในตนเอง มีทรัพยากรที่ผลิตได้เอง และมีองค์กรที่เข้มแข็งภายใต้แนวคิดจากระดับล่างขึ้นสู่บน (Bottom up community basis) ไม่ใช่เกิดจากการสั่งการจากหน่วยงานรัฐ อย่างไรก็ตามหน่วยงานรัฐมีหน้าที่สนับสนุนและให้คำแนะนำโดยเฉพาะ

ด้านการตลาด ทั้งนี้ชุมชนจะประสบความสำเร็จหรือไม่ขึ้นอยู่กับศักยภาพของทรัพยากร กิจกรรมการท่องเที่ยว การจัดการสิ่งแวดล้อมความสะอาดที่ได้มาตรฐาน เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวและการป้องกันผลกระทบที่เกิดจากการพัฒนาการท่องเที่ยว ซึ่งชุมชนต้องวางแผนการพัฒนาให้เหมาะสม จัดรูปแบบองค์การและการบริหารที่ดี ฝึกอบรมบุคลากรให้พร้อมสร้างความเข้าใจกันอย่างสม่ำเสมอ มีการดำเนินการภายใต้คณะกรรมการและหาจุดเด่นในท้องถิ่นนำเสนอให้นักท่องเที่ยว

ตัวอย่างการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism) ในเขตพื้นที่อีสานใต้ ดังเช่นผลงานของประโยชน์ สังกสิน (2558) ดำเนินงานวิจัย เรื่อง การจัดการการท่องเที่ยว: กรณีศึกษาการจัดการท่องเที่ยว บ้านชะจอม อ.โขงเจียม จ. อุบลราชธานี ซึ่งใช้ระเบียบวิธีวิจัยด้านการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) มีการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-depth Interview) และการสังเกต (Observation) ซึ่งผลการวิจัยพบว่า จุดกำเนิดและความเป็นมาของการท่องเที่ยวบ้านชะจอม มาจากความต้องการที่จะรักษาทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนไว้ และต้องการรายได้เสริม ทั้งนี้กระบวนการการท่องเที่ยวประกอบด้วย 4 ขั้นตอนหลัก คือ (1) การจัดการด้านทรัพยากรท่องเที่ยว (2) การจัดการด้านโครงสร้างบริหาร (3) การจัดการด้านที่พัก (4) การจัดการด้านกิจกรรมท่องเที่ยว

การดำเนินงานด้านภาคีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวในหมู่บ้านชะจอม ประกอบด้วย (1) ภาคีในระดับชุมชน (2) ภาคีในระดับอำเภอและจังหวัด และ (3) ภาคีในระดับชาติ โดยภาคีเหล่านี้มีบทบาทที่สำคัญคือ ให้ความรู้/องค์ความรู้ในการจัดการท่องเที่ยว ซึ่งภาคีเหล่านี้จะเป็นองค์กรหรือหน่วยงานที่สนับสนุนส่งเสริมการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน

ผลจากการจัดการการท่องเที่ยวของหมู่บ้านชะจอม สามารถแบ่งได้เป็น 4 ด้าน คือ (1) ด้านเศรษฐกิจ (2) ด้านสังคม (3) ด้านวัฒนธรรม (4) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติและภูมิปัญญาชาวบ้าน เมื่อมีการนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการเพิ่มมูลค่าการท่องเที่ยว จะก่อให้เกิดการตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ก่อให้เกิดการรักษาและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อีกทั้งยังก่อให้เกิดการศึกษาค้นคว้าหาแนวทางรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ผลการดำเนินงานวิจัยยังสามารถนำมาสร้างเป็นตัวแบบการจัดการท่องเที่ยวบ้านชะจอมได้ดังแสดงในภาพที่ 2.2

ภาพที่ 2.2 ตัวแบบการจัดการท่องเที่ยวบ้านชะชอม

ซึ่งจะได้กล่าวถึงต่อไปในรายละเอียด พันธุ์ทิพย์ รามสูตร (2540) อธิบายไว้ว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีหลักการสำคัญที่ให้ความเคารพต่อภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ตลอดจนระบบการสร้างความรู้ ซึ่งแตกต่างไปจากของนักวิชาการ โดยประกอบด้วย

- 1) ปรับปรุงความสามารถและพัฒนาศักยภาพของชาวบ้าน ด้วยการส่งเสริมระดับนักศึกษา และพัฒนาความเชื่อมั่นให้เกิดการวิเคราะห์/สังเคราะห์สถานการณ์ปัญหาของเขาเอง ซึ่งเป็นการนำเอา ศักยภาพเหล่านี้มาใช้ประโยชน์
- 2) ให้ความรู้ที่เหมาะสมแก่ชาวบ้าน ตลอดจนมีการนำไปใช้อย่างเหมาะสม
- 3) สนใจปริทัศน์ของชาวบ้าน โดยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจะช่วยเปิดเผย ให้เห็น ค่านิยมที่ตรงกับประเด็นปัญหา
- 4) การปลดปล่อยแนวความคิดเพื่อให้ชาวบ้านแต่ละคนยากจนด้วยโอกาสสามารถมอง ความ คิดเห็นของตนเองได้อย่างเสรี มองสภาพการณ์และปัญหาของตนเองวิเคราะห์วิจารณ์ ตรวจสอบสภาพ ข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

ส่วนเป้าหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมนั้น อรุณรุ่ง บุนนันทพงศ์ ได้กล่าวไว้ดังต่อไปนี้

1) ชาวบ้าน ชุมชน ผู้ด้อยโอกาสจะตื่นตัว ได้รับการศึกษาเพิ่มมากขึ้น สามารถวิเคราะห์เหตุการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง มีความเชื่อมั่นในทางที่จะให้ความร่วมมือกันหรือมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง เพื่อก่อประโยชน์สูงสุดแก่ตนเองและชุมชน

2) ประชาชนได้รับการแก้ไขปัญหา ผู้ด้อยโอกาสมีโอกาสมากขึ้น การจัดสรรทรัพยากรต่างๆ มีการกระจายอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม รวมทั้งมีข้อมูลข่าวสารที่ส่งผลให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดี ต่อคนในชุมชน

3) มีวิจัยและพัฒนาได้เรียนรู้จากชุมชน ได้ประสบการณ์การทำงานร่วมกับชุมชน อันก่อให้เกิดความเข้าใจอันดี และเกิดแนวคิดในการพัฒนาตนเองของนักวิจัยและพัฒนาอย่างแท้จริง

4) ผลงานวิจัยสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ทันที เนื่องจากได้ลงมือทำกิจกรรมโดยอาศัยหลักการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายในชุมชน และหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เกิดการผนึกกำลังร่วมกัน โดยที่ประชาชนเป็นผู้ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ ตลอดจนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของผลงานที่โครงการที่ดำเนินการอยู่

2.1ระเบียบวิธีของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

กิจกรรมของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในทัศนะของมีแตกต่างกันอยู่สองชุด ซึ่งจำแนกได้ดังนี้

1) กิจกรรมการวิจัยปฏิบัติการ หรือการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของ ผู้ประสานงาน หรือผู้อำนวยการวิจัย โดยเป็นกิจกรรมการแสวงหาความรู้ของนักวิจัยตามโครงการ การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในชุมชนพื้นที่เป้าหมายของผู้วิจัยแต่ละคน โดยจุดมุ่งหมาย ที่สำคัญของนักวิจัยคือการสร้างรูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิภาพ เป็นไปตามหลักการวิจัยเชิงวิทยาศาสตร์ และสามารถที่จะเผยแพร่แก่สังคมได้ โดยรูปแบบ ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิภาพนั้น จะต้องเป็นรูปแบบที่สามารถแก้ไขปัญหาของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ สิ้นเปลืองเงินทองและก่อให้เกิดค่าใช้จ่ายไม่มากนัก แต่ในเวลาเดียวกันก็ได้ผลตอบแทนจากการวิจัยค่อนข้างสูง

2) กิจกรรมการวิจัยเชิงปฏิบัติการหรือการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของชุมชน หรือเรียกว่า กิจกรรมการวิจัยเชิงปฏิบัติการของชุมชน เป็นกิจกรรมที่เกิดจากความพยายาม ในการแก้ไขปัญหาชุมชนของนักวิจัยที่ปฏิบัติการร่วมกันกับชุมชน โดยนักวิจัยทำหน้าที่ เป็นผู้ประสานงาน หรือเป็นผู้อำนวยการวิจัย ซึ่งมีบทบาทหลักในการเป็นผู้ช่วยเหลือ ในกระบวนการวิจัยตั้งแต่แรกเริ่มและค่อย ๆ ลดการช่วยเหลือลงและหวังว่าเมื่อดำเนินการวิจัย ไปจนถึงสิ้นสุดโครงการแล้วประชาชนจะมีความรู้จาก

การเรียนรู้ร่วมกัน และสร้างพลังที่พอเพียงกระทั่งสามารถแก้ไขปัญหาของชุมชนได้โดยลำพังอย่างมีประสิทธิภาพ มิต้องรอรับการช่วยเหลือจากภายนอกอีก

กระบวนการวิจัยก็ต้องดำเนินไปโดยความร่วมมือกับทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่องเป็นลำดับขั้นตอน ตั้งแต่ต้นจนจบสิ้นกระบวนการ ดังต่อไปนี้

1) ขั้นการศึกษาบริบท ในขั้นนี้ นักวิจัยจะทำการกำหนดพื้นที่หรืออาณาบริเวณ ที่จะทำการศึกษาวิจัยเพื่อทำประชาคม โดยมีนักพัฒนาประชาสัมพันธ์ชักชวนให้ชาวบ้านเข้าร่วม และชาวบ้านเข้าร่วมกิจกรรมการวิจัย

2) ขั้นกำหนดปัญหา ในขั้นตอนนี้ นักวิจัยสรุปคำถามหรือปัญหา รวมทั้งอธิบายเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการแก้ไขปัญหามาให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้เห็นภาพและเกิดความเข้าใจตรงกัน ส่วนนักพัฒนาทำความเข้าใจประเด็นปัญหาละมอมถึงผลของการวิจัยได้อย่างชัดเจน และครอบคลุมส่วนที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ และชาวบ้านได้เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อให้ข้อมูล และแสดงความคิดเห็น ความต้องการ ซึ่งโดยความเป็นจริงแล้วการวิจัยเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สอดคล้องกับสภาพจริงที่เกิดขึ้นหรือสอดคล้องกับความต้องการพัฒนาที่ประสงค์ได้นั้น ย่อมหลีกเลี่ยงไม่พ้นการที่นักวิจัยจะต้องสร้างความสัมพันธ์อันดีกับประชาชนในชุมชนท้องถิ่น รวมถึงการสร้างความตระหนักในบทบาท และความสำคัญของการมีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัย ขั้นการกำหนดปัญหาร่วมกับชาวบ้าน ในชุมชน จึงเป็นเรื่องสำคัญที่ผู้วิจัยจะต้องดำเนินการให้เกิดผลอย่างแท้จริง ก่อนจะเริ่มดำเนินงาน ในขั้นตอนอื่น

3) ขั้นการวางแผนปฏิบัติงานวิจัย ในขั้นตอนนี้ นักวิจัยจัดทำขั้นตอนการปฏิบัติงานวิจัยให้ชัดเจน รวมทั้งระบุด้วยว่าผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการทำวิจัยแต่ละฝ่ายจะมีส่วนร่วมอะไร และอย่างไร เมื่อใดบ้าง พร้อมทั้งแผนการปรับปรุงหรือปรับเปลี่ยนวิธีการวิจัย ส่วนนักพัฒนาจะเข้าร่วมปฏิบัติการวิจัย โดยติดตามผลการดำเนินงานวิจัยทุกขั้นตอน และคอยตรวจสอบผลของการดำเนินงานว่ามีสิ่งใดที่ผิดพลาด หรือไม่เป็นไปตามแผนหรือเป้าหมาย หรือมีสิ่งใดที่เกิดแทรกซ้อนขึ้นมาหรือไม่ โดยชาวบ้านนั้น จะเข้ามีส่วนร่วมลงมือในการปฏิบัติงานวิจัยตามแผนและตรวจสอบผลว่าพึงพอใจหรือไม่

4) ขั้นการติดตามตรวจสอบและปรับปรุง รวมทั้งการแก้ไขระหว่างการปฏิบัติงานวิจัย ในขั้นนี้ นักวิจัยที่ส่วนร่วมโดยการพิจารณาหาทางปรับปรุงแก้ไขการปฏิบัติการวิจัยแบบมีส่วนร่วม โดยอาศัยข้อมูลจากทุกฝ่าย แล้วนำมาทำการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมเพื่อให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมาย โดยนักพัฒนาจะเข้ามีส่วนร่วมด้วยการตรวจสอบผลการปฏิบัติงานวิจัยและประเมิน ว่าผลที่เกิดขึ้นเป็นไปตามเป้าหมายหรือไม่ เป็นต้น และประชาชนหรือชาวบ้านจะเข้าร่วม ด้วยการรับรู้ถึงการปรับเปลี่ยนการปฏิบัติงานตามที่นักวิจัยกำหนด รวมทั้งให้ข้อมูลย้อนกลับ (feedback) ที่แสดงถึงความพึงพอใจและความสำเร็จของการดำเนินการวิจัย

5) ขั้นตอนการสรุปผลการวิจัย ในขั้นตอนนี้ นักวิจัยจะทำการสรุปผลการวิจัย และเรียบเรียง เป็นรายงานการวิจัยออกเผยแพร่ นักพัฒนามีส่วนร่วมด้วยการรับทราบและตรวจสอบประเมินผลการวิจัยว่าประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใด มีปัญหาและอุปสรรคอย่างไรบ้าง โดยชาวบ้าน เข้ามีส่วนร่วมด้วยการให้ข้อมูลย้อนกลับผลของการวิจัยว่าพึงพอใจ และได้ผลตามที่คาดหวังไว้หรือไม่และแสดงความคิดเห็นอื่นประกอบข้อมูลด้วยว่าเพราะเหตุใด

สรุปจากกล่าวข้างต้นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม หมายถึง การร่วมกัน ดำเนินกระบวนการวิจัยโดยผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ ทั้งที่เป็นชาวบ้านและนักพัฒนา กับผู้วิจัยภายนอก เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสภาพความจริงของสังคมนั้น และเพื่อให้เห็นภาพแห่งคุณลักษณะสำคัญของการการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่เด่นชัด การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม มีปรัชญาเพื่อมุ่งช่วยเหลือกลุ่มผู้ด้อยโอกาสในสังคม เชื่อในความสามารถของมนุษย์ที่จะเรียนรู้ ในสิ่งที่สามารถเป็นประโยชน์สูงสุด หาวิธีแก้ปัญหาของตนเองเมื่อถึงคราวที่ตนจะต้องตัดสินใจว่าจะทำอย่างไร เป็นกระบวนการทางสังคมที่จะนำไปสู่การพัฒนาปัจเจกชนเน้นการมีส่วนร่วมของทุกคน เน้นการปฏิบัติที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ของผู้คน องค์กร ศึกษาวิธีปฏิบัติให้ดีขึ้นปลูกจิตสำนึกให้คนคลี่คลายเอาชนะปัญหา เน้นการวิพากษ์ สะท้อนตัวเองเป็นวงจรการเรียนรู้ เพื่อการเปลี่ยนแปลงใช้แนวทางผสมผสาน เน้นเทคนิคการเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลที่ก่อให้เกิด การเรียนรู้ และปฏิบัติร่วมกัน

2.1.5 แนวคิดการจัดการเส้นทางและโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

1.ความหมาย

การท่องเที่ยว (Tourism) คือกิจกรรมอย่างหนึ่งที่มีมนุษย์นอกเหนือจากการดำเนินชีวิตประจำวันและการกระทำกิจกรรมเพื่อตอบสนองความต้องการพื้นฐานอื่นๆ (Basic Need) เป็นกิจกรรมที่มนุษย์กระทำเมื่อมีเวลาว่าง (Leisure) และจัดอยู่ในประเภทกิจกรรมการนันทนาการ (Recreation) อย่างหนึ่ง ทั้งนี้กิจกรรมส่วนใหญ่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวมัก็มีการเดินทาง (Travel) พร้อมกันไปด้วย

ความหมายของคำว่า การท่องเที่ยว ในหลักการแล้วอาจจะกำหนดได้โดยเงื่อนไข 3 ประการ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย 2536 : 19-20) ดังต่อไปนี้ 1. เดินทางที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว (Temporary) 2. เดินทางด้วยความสมัครใจ (Voluntary) 3. เดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใดๆก็ตามที่ไม่ใช่เพื่อการประกอบอาชีพหรือรายได้

सानต์ พัทธัมมาเกตุ (2538 : 37) กล่าวว่า “การท่องเที่ยวคือ การท่องเที่ยวที่มุ่งเน้น การให้ความรู้ ความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยวในด้านระบบนิเวศของทรัพยากรการท่องเที่ยว ซึ่งประกอบด้วย ธรรมชาติ ป่าไม้ และแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ตลอดจนคุณค่า ความเชื่อ ค่านิยม วัฒนธรรม ฯลฯ ของ

ชุมชนนั้นๆ เมื่อนักท่องเที่ยวมีความเข้าใจดีแล้ว นักท่องเที่ยวปฏิบัติ ให้กลายเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ หรือชุมชนนั้นๆ โดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศ ของสิ่งแวดล้อม สังคม หรือต่อชุมชนนั้น”

ลักษณะการกำเนิดแหล่งท่องเที่ยว แบ่งแหล่งท่องเที่ยวเป็น 2 ประเภท คือ แหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่เดิมและแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น แหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่เดิม เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์ได้จัดสร้างขึ้นมักจะได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติทางประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุ โบราณสถาน ศาสนา และศิลปวัฒนธรรมประเพณี กิจกรรมดั้งเดิมของท้องถิ่น เป็นต้น ส่วนแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น อาจมีจุดประสงค์เพื่อการศึกษาหรือเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจก็ได้ เป็นแหล่งดึงดูด ผู้มาท่องเที่ยวได้เช่นกัน ได้แก่ ศูนย์การค้า สถานเริงรมย์ สวนสัตว์ ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม และพิพิธภัณฑ์ ระยะเวลาที่แหล่งท่องเที่ยวมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้น แบ่งแหล่งท่องเที่ยวเป็น 2 ประเภท คือ แหล่งท่องเที่ยวถาวร คือ แหล่งท่องเที่ยวที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวเกิดขึ้นเสมอ ตลอดปี แต่อาจมีช่วงที่ผู้มาท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นมากขึ้น เช่น ในวันหยุดพิเศษ วันนักขัตฤกษ์ ซึ่งเป็นได้ ทั้งแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และประวัติศาสตร์ และแหล่งท่องเที่ยวชั่วคราว คือ แหล่งท่องเที่ยวที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวเกิดขึ้นเฉพาะวัน หรือเฉพาะช่วงระยะเวลาสั้นๆ มักจะเป็นวันที่ มีการเฉลิมฉลองหรือวันที่มีเทศกาลต่างๆ อาจเป็นศาสนา การแข่งขัน การประกวดหรืออื่นๆ เช่น เทศกาลหุ่นฟางนก จังหวัดชัยนาท เทศกาลหมุย่าง จังหวัดตรัง ลักษณะอันโดดเด่นหรือทรัพยากร การท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยว แบ่งแหล่งท่องเที่ยว เป็น 4 ประเภท ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวทาง ธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ แหล่งท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรม แหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ

2.ข้อพิจารณาในการจัดเส้นทางสัญจรเพื่อการท่องเที่ยว

1. การกำหนดเส้นทาง การพิจารณากำหนดเส้นทางท่องเที่ยวควรสำรวจและสังเกตการณ์จากพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่เป็นอยู่ ประกอบกับแนวโน้มที่ควรจะเป็นในการจัดเส้นทาง ควร เริ่มต้นจากการพิจารณาดำแหน่งของแหล่งท่องเที่ยวประเภทต่างๆภายในเมือง จัดลำดับความสำคัญและความน่าสนใจ จากนั้นจึงพิจารณาความสามารถในการเชื่อมต่อแหล่งท่องเที่ยวต่างๆเข้าด้วยกัน

2. การจัดเส้นทางในลักษณะวงจรบรรจบ ทำให้นักท่องเที่ยวได้พบเห็นสิ่งแปลกใหม่เกิดความเพลิดเพลินไปตลอดทางโดยไม่ต้องย้อนกลับเส้นทางเดิม ซึ่งนักท่องเที่ยวอาจเกิดความรู้สึกเบื่อและเสียเวลา ข้อดีอีกประการหนึ่งคือ สะดวกสำหรับนักท่องเที่ยวกลุ่มย่อยที่ต้องการทิ้งพาหนะ ของตนเองไว้ยังจุดเดิม อาจจัดให้มีการเดินทางใน 2 ลักษณะ เช่นเริ่มต้นด้วยการเดินเท้าไประยะ หนึ่งแล้วจึงเปลี่ยนเป็นการสัญจรโดยทางเรือในขากลับ ซึ่งนักท่องเที่ยวจะได้พักผ่อนไปในตัว ระหว่างขากลับ หรืออาจจัดในลักษณะแบบทางเดียว โดยมีจุดเริ่มต้นและจุดสุดท้ายแยกกันอยู่ ตามความเหมาะสม เช่นกรณี ที่แหล่งท่องเที่ยวกระจายห่างไกลกัน เช่นแหล่งท่องเที่ยวอยุธยา รมน้ำ เป็นต้น เส้นทางลักษณะนี้จะไม่ มีปัญหาสำหรับการท่องเที่ยวแบบกลุ่มเพราะยานพาหนะสามารถไปรอรับอยู่ที่จุดใดก็ได้

3. การจัดเส้นทางให้มีความแตกต่างภายในเมือง การกำหนดเส้นทางอาจจัดทำขึ้นหลาย เส้นทาง หรือหลายระบบก็ได้ภายในเมืองๆหนึ่ง เพื่อเป็นทางเลือกสำหรับนักท่องเที่ยวที่มีเวลามาก น้อย

ต่างกัน ความแตกต่างกันอันเนื่องมาจากความสนใจของนักท่องเที่ยว เช่นเส้นทางสำหรับ ผู้สนใจศิลปะ และวัฒนธรรมอาจพานักท่องเที่ยวไปตามแม่น้ำลำคลองเพื่อดูชีวิตความเป็นอยู่และ สภาพบ้านเมือง หรืออาจเป็นเส้นทางที่มีความหลากหลายและน่าสนใจหลายด้านร่วมกันอยู่

4. ควบคุมเส้นทางและรูปแบบของการสัญจรไม่ให้เกิดความสับสน การเข้าถึงและเดินทาง จะต้องควบคุมได้ง่ายและไม่สับสน

5. การให้ข้อมูลข่าวสารในเส้นทาง จัดทำการประชาสัมพันธ์ให้ข้อมูลกับนักท่องเที่ยวตลอด ทางอย่างสม่ำเสมอ ด้วยระบบป้ายหรือด้วยวิธีอื่นๆ เพื่อช่วยบอกทิศทาง ตำแหน่งที่ตั้ง และ ระยะทางเช่น ช่วยนักท่องเที่ยวกำหนดทิศทางด้วยที่ตำแหน่ง(Landmark)

6. พิจารณาจัดประเภทของพาหนะตามสภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศ อาจใช้พาหนะในการ เดินทางต่างกัน ทำให้เกิดความน่าสนใจแตกต่างกัน ตามเหมาะสมกับสภาพ ภูมิประเทศ สภาพ ภูมิอากาศ และลักษณะเฉพาะตัวของเมืองนั้น

7. ปรับปรุงบริเวณจุดเริ่มต้นของเส้นทาง จุดเริ่มต้นของเส้นทางท่องเที่ยวมักจะอยู่ในย่านใจกลางเมือง เข้าถึงได้ง่าย มีข้อมูลต่างๆ รวมอยู่ซึ่งนักท่องเที่ยวจะใช้ในการตัดสินใจวางแผนการ เดินทาง มีสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ไว้บริการ เช่นที่จอดรถ ที่พักคอย ห้องน้ำ ในเมืองหนึ่งๆ อาจจัดให้มี เส้นทางนักทัศนาจรหลายๆ เส้นทางดังนั้นจุดเริ่มต้นนี้ไม่จำเป็นต้องมีอยู่จุดเดียว แต่อาจกระจายกันอยู่ตามบริเวณที่มีแหล่งท่องเที่ยวรวมกลุ่มกันอยู่ก็ได้

8. ความต่อเนื่องกับเส้นทางท่องเที่ยวภายนอกเมือง เส้นทางท่องเที่ยวไม่ควรจะจำกัดอยู่เพียง ภายในเมืองเท่านั้น แต่ควรต่อเนื่องกับเส้นทางท่องเที่ยวภายนอกเมืองด้วย ซึ่งอาจเป็นเส้นทาง เดียวกัน หรือต่อเนื่องกันเป็นบางส่วนก็ได้

9. จัดสิ่งอำนวยความสะดวกตามสมควร อาทิเช่น ร้านอาหาร ร้านขายของเล็กๆน้อยๆ และ อาจรวมถึงร้านขายของที่ระลึกต่างๆ ด้วย ในกรณีที่ เป็นจุดเริ่มต้นของเส้นทาง ที่มีอัตราการเข้าออกค่อนข้างสูงส่วนบริการเช่น จุดพักคอย จุดนัดหมาย จะต้องให้ความสะดวกสบาย และ มองเห็นได้ชัดเจน ไม่สับสน ห้องน้ำ ถึงขยะ ไฟฟ้าแสงสว่าง โทรศัพท์

10. ส่วนบริการทางด้านข้อมูลต่างๆเกี่ยวกับตัวเมือง อาจจะอยู่ในรูปของแผ่นประกาศ เอกสาร แจก หรือเจ้าหน้าที่ให้ข้อมูล ข้อมูลดังกล่าวควรประกอบด้วย ข้อมูลเกี่ยวกับจุดสนใจต่างๆในเมือง ข้อมูลเกี่ยวกับที่พัก ร้านอาหาร การสัญจร รวมถึงกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในเมือง เพื่อให้นักท่องเที่ยว สามารถช่วยเหลือตนเองได้

11. ลักษณะทางกายภาพของสิ่งก่อสร้างและสิ่งอำนวยความสะดวก ควรจะเป็นรูปแบบของ ศิลปะวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของเมืองที่นำมาปรับปรุงให้สอดคล้องกับความสะดวกในการ ให้บริการ

12. นอกจากนี้แล้วการดูแลรักษาสถานที่และส่วนบริการต่างๆให้สะอาดเรียบร้อยและใช้งาน ได้ อยู่ตลอดเวลาเป็นสิ่งสำคัญที่สุดอีกประการหนึ่งที่จะละเลยไม่ได้

3.รูปแบบของการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวแบ่งออกเป็นสองรูปแบบคือ

1. นักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวโดยลำพัง คือนักท่องเที่ยวที่ไม่ได้ใช้บริการจากบริษัทนำเที่ยว อาจได้รับคำแนะนำจากเอกสารการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวประเภทนี้ไม่คาดหวังในเรื่องความสะดวกสบายของการเดินทางมากนัก แต่คาดหวังในเรื่องที่พัก ทิวทัศน์และตำแหน่งของสถานที่ ค่อนข้างสูง

2. นักท่องเที่ยวที่มาเป็นกลุ่ม คือนักท่องเที่ยวที่ใช้บริการของบริษัทนำเที่ยว มีความต้องการการบอกเล่า ความสะดวกสบายในการเข้าชมสถานที่ท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวที่มาเป็นกลุ่มใน ลักษณะนี้อาจทำความรบกวนแก่นักท่องเที่ยวกลุ่มอื่นหากจัดเตรียมสถานที่และการจัดการไม่ดีพอ

4.พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวในปัจจุบันในลักษณะดังนี้คือ

1. การชมเมืองโดยรวม ได้แก่ การนั่งรถ เดินชมเมือง หรือใช้ยานพาหนะอื่นๆ เช่น รถม้า รถสามล้อ เป็นการสัญจรไปตามเส้นทางสายสำคัญผ่านบริเวณสำคัญของเมือง ระหว่างทางอาจมีการบรรยายถึงประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ การทำมาหากินของชาวเมืองและสถานที่สำคัญของเมือง

2. การเข้าชมสถานที่สำคัญและสถานที่ที่น่าสนใจ มักเป็นสถาปัตยกรรมในเชิงวัฒนธรรม พิพิธภัณฑ์ โรงงานผลิตภัณฑ์พื้นเมือง ซึ่งต้องมีการจัดเส้นทางให้นักท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม พร้อมทั้งเตรียมพื้นที่ในการอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวด้วย

3. การขึ้นที่สูงเพื่อชมเมือง อาจเป็น หอคอย เจดีย์สูง ความสะดวกในการเข้าชมจะขึ้นอยู่กับ การจัดสถานที่หรือการจัดโปรแกรมในสถานที่นั้น

4. การชมการเล่นพื้นเมืองหรืองานเทศกาล การจัดสถานที่ขึ้นอยู่กับรูปแบบและขนาดของการละเล่น อาจเป็นการจัดถาวรหรือจัดเป็นครั้งคราว เช่นในเทศกาลต่างๆที่จัดขึ้นตามเมืองต่างๆ

5. การจับจ่ายซื้อสินค้า ส่วนใหญ่เป็นการซื้อของที่ระลึก และผลิตภัณฑ์พื้นเมือง

6. การมนัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การท่องเที่ยวในลักษณะนี้มักเป็นนักท่องเที่ยวชาวไทย กิจกรรมที่ทำได้แก่ การซื้อธูปเทียนบูชา การไหว้พระปิดทอง การเสวยเซียมซี การบริจาคเงิน การรดน้ำมนต์ การแก้บนและมักจบลงด้วยการจับจ่ายซื้อของที่นำมาขายในบริเวณ

5.การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว

การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง ความสามารถในการควบคุม ดูแล การดำเนินงานการจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยมีองค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

1.ด้านการจัดการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความยั่งยืน ประกอบด้วย การจัดการ ด้านการอนุรักษ์ แหล่งท่องเที่ยว และการจัดการด้านการท่องเที่ยว

2. การจัดการด้านการให้ความรู้และการสร้างจิตสำนึก โดยพิจารณาจากการดำเนินงานขององค์กรที่ดูแลรับผิดชอบพื้นที่ในการสร้างเสริมจิตสำนึกและการเรียนรู้ในเรื่องคุณค่าของแหล่งวัฒนธรรม แก่นักท่องเที่ยว เจ้าหน้าที่ดูแลพื้นที่ ผู้ประกอบการ และชุมชนท้องถิ่น ที่อยู่โดยรอบแหล่งท่องเที่ยว

3. การจัดการด้านเศรษฐกิจและสังคม พิจารณาจากการมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรม การท่องเที่ยว โดยการเปิดโอกาสให้ประชาชนหรือชุมชน ได้มีส่วนร่วมในการคิด การพิจารณาตัดสินใจ การ

ดาเนินการและร่วมรับผิดชอบในการเรื่องต่างๆ ที่จะมีผลกระทบต่อประชาชน หรือชุมชนนั้นๆ รวมทั้งการกระจายรายได้หรือผลประโยชน์สู่ท้องถิ่น

6.แนวคิดการจัดการนำเที่ยว

การจัดการจัดนำเที่ยวมีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ (อำนาจ งามบุญรัตน์, ม.ป.ป.)

1.การดำเนินการบริการนำเที่ยวนั้น ประชาชนในท้องถิ่นต้องมีส่วนร่วม (ตกลงรายการนำเที่ยว+ผู้เสนอขายรายการ+มัคคุเทศก์นำเที่ยว) การจัดการร่วมคิด/วางแผน/ดำเนินการขายรายการ/ได้รับผลประโยชน์อย่างเสมอภาคกัน การจัดการนี้ควรอยู่ในรูปแบบคณะกรรมการ/สหกรณ์/บริษัทชุมชน

2.การจัดรายการนำเที่ยว ควรแจ้งรายการท่องเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยวอย่างชัดเจนเพื่อให้นักท่องเที่ยวมีการเตรียมตัวเดินทางได้ถูกต้อง มุ่งเน้นการให้ความรู้ การสร้างประสบการณ์ใหม่ๆ จากการเดินทางและให้ข้อคิดกับนักท่องเที่ยวในการเดินทาง ซึ่งมีหลักการปฏิบัติ ดังนี้

1 แจ้งกำหนดการเดินทางนับแต่การเดินทางถึงสิ้นสุดรายการ

2 แจ้งราคาค่าบริการ/ค่าใช้จ่ายอื่นๆ นอกเหนือจากค่าบริการ/การให้บริการเดินทาง

3 แจ้งอุปกรณ์ของใช้ที่ให้บริการ/ส่วนไหนนักท่องเที่ยวจะต้องจัดเตรียมไปเอง รวมทั้งบริการอาหารและเครื่องดื่ม

4 มัคคุเทศก์เป็นผู้รอบรู้ (กรณี ภาษาต่างประเทศจะต้องแจ้งความสามารถบริการภาษาด้วย)

5 แนะนำแนวคิด/ข้อควรพิจารณาแก่นักท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความรู้และประสบการณ์การท่องเที่ยวในพื้นที่นั้น

3.การจัดบริการอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว มีการประสานประโยชน์ร่วมกันกับประชาชนในท้องถิ่น อาทิ การบริการเดินทาง+การขนส่ง/การบริการลูกหาบ/มัคคุเทศก์ท้องถิ่น/การบริการอาหารท้องถิ่น (สะอาด) การบริการนั้นจะต้องมีการพัฒนาให้มีมาตรฐานสากล มีความปลอดภัยและเป็นมิตรไมตรี

4.มัคคุเทศก์นั้นจะต้องเป็นมัคคุเทศก์ที่มีคุณสมบัติ ดังนี้

1) มีความรอบรู้ในสถานที่ท่องเที่ยวเป็นอย่างดี

2) มีความสามารถในการสื่อความหมาย/ การสื่อสารที่ดี

3) มีบุคลิกภาพและความประพฤติ สร้างความศรัทธาและความประทับใจ/ความเป็นมิตรไมตรีกับบุคคลทั่วไปและนักท่องเที่ยว (การแต่งกาย/การวางตัว/การเอาใจใส่/การตรงต่อเวลา/รู้จักหวั่นไหวหากิจกรรม/มีสุขภาพแข็งแรง)

4) เป็นผู้ที่ไม่เฝื่อนใฝ่รู้ (สังเกต/อ่าน/จด/รู้จักถาม/มีความคิดสร้างสรรค์)

5) รักและรู้คุณค่าศิลปวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมพื้นบ้านของแหล่งท่องเที่ยว

6) มีศีลธรรม มีความกล้าตัดสินใจ และกำหนดจุดยืนของตนเอง เคารพหลักการและเหตุผลหมั่นพิจารณาตัวเอง และมีทัศนคติที่ดีต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ผู้จัดการรายการนำเที่ยวจะต้องแนะนำรายการเดินทางการให้บริการและแจ้งกับ

นักท่องเที่ยวถึงการเตรียมตัวเดินทางใกล้ชิด เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและถูกต้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่น ต้องแจ้งถึงข้อควรปฏิบัติและข้อห้ามตามสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ เช่น

- 1) การเดินทางเข้าชมศาสนสถาน โดยส่วนใหญ่ควรแต่งกายในชุดเรียบร้อยแต่บางแห่งกำหนดการบังคับการใช้สีสันของเสื้อผ้า แบบของเสื้อผ้า และบางแห่งต้องเดินด้วยเท้าเปล่า เป็นต้น
- 2) การร่วมงานประเพณีท้องถิ่น บางโอกาสเข้าร่วมงานพิธี หรือบางโอกาสร่วมรับประทานอาหาร เช่น งานเลี้ยงขันโตก/พาข้าวแลง/งานจัดบายศรีต้อนรับ ต้องแจ้งให้ทราบถึงการแต่งกายและวิธีการร่วมงาน/วัฒนธรรมการรับประทานอาหาร เป็นต้น
- 3) การเดินทางสู่แหล่งธรรมชาติ ควรแต่งกายให้เหมาะสมและกลมกลืนกับธรรมชาติ อาทิ การเดินป่าดูนก/แมลง และสัตว์ป่า ควรใช้เสื้อผ้าสีเขียวน้ำตาล ไม่ควรใช้สีแดง ส้ม เหลือง เพราะทำให้สัตว์ป่ามองเห็นแต่ไกลจะตื่นหนีเตลิดไป แม้แต่การใช้อุปกรณ์ รองเท้าเดินในป่าที่เปียกชื้น ควรใช้รองเท้าผ้าใบที่เกาะพื้นเพื่อเดินทางไม่ลื่นหกล้มง่าย
- 4) การจ้ดนำเที่ยวทุกครั้งควรมีการประเมินผลการบริการ เพื่อผู้จัดจะได้นำผลไปปรับปรุงแก้ไขให้การบริการดีขึ้น

7. เส้นทางและโปรแกรมการท่องเที่ยว

กุลวรา สุวรรณพิมล (2548: 164-165) ได้อธิบายถึงแผนจ้ดนำเที่ยวและเส้นทางกาการท่องเที่ยวควรจะเน้นปัจจัยเหล่านี้

1. เส้นทางกาการท่องเที่ยวต้องเป็นทีนิยมของนักท่องเที่ยวในขณะนั้น ซึ่งพฤติกรรมนักท่องเที่ยวมักจะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา
2. เส้นทางกาการท่องเที่ยวต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวก และมีมาตรฐานเทียบเท่ากับสถานที่อื่นๆ
3. เส้นทางกาการท่องเที่ยวจะต้องมีสิ่งดึงดูดกับนักท่องเที่ยวทุกเพศ ทุกวัย และทุกกลุ่มรายได้ และต้องค้นหาจุดที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้มากกว่า
4. เส้นทางกาการท่องเที่ยวต้องมีระยะทางที่ไกลพอสมควร มีทรัพยากรท่องเที่ยวที่จะสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยว
5. เส้นทางกาการท่องเที่ยวต้องคำนึงถึงอากาศที่ดี ปลอดภัยตลอดเวลา

เส้นทางกาท่องเที่ยวหมายถึง ถนน แม่น้ำ คลอง ทางเท้าที่ใช้เป็นทางสัญจรของสถานที่ท่องเที่ยว ซึ่งเป็นระบบโครงข่ายที่ใช้เชื่อมส่วนต่าง ๆ ของเมืองเข้าไว้ด้วยกัน มีเส้นทางสายหลักและเส้นทางสายรอง โดยเส้นทางดังกล่าวต้องทำขึ้นมาอย่างชัดเจนเพียงพอให้ นักท่องเที่ยวหรือ ผู้มาเยี่ยมเยือนหรือผู้อยู่อาศัยในเมืองสามารถเชื่อมโยงส่วนต่าง ๆ ที่สำคัญของเมืองได้

เส้นทางท่องเที่ยว (Tourism Route) เป็นแนวทางการสัญจรที่กำหนดขึ้นสำหรับนักท่องเที่ยว เพื่อให้สามารถพบเห็นหรือเข้าชมแหล่งท่องเที่ยวและจุดที่น่าสนใจต่าง ๆ ได้ง่าย สะดวก ปลอดภัย ได้รับความรู้และความเพลิดเพลินจากการใช้เส้นทางที่จัดทำขึ้น ซึ่งเส้นทางสำหรับนักท่องเที่ยวอาจเป็นการใช้เส้นทางร่วมกับเส้นทางสัญจรปกติของคนท้องถิ่น หรืออาจเป็นการกำหนดเส้นทางขึ้นมาใหม่เฉพาะเป็นพิเศษสำหรับนักท่องเที่ยวก็ได้

(1) การพิจารณากำหนดเส้นทางท่องเที่ยวจะต้องสำรวจ สังเกตการณ์จากพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว รวมถึงแนวโน้มที่ควรจะเป็นในการจัดเส้นทางท่องเที่ยว ซึ่งควรเริ่มต้นจากการพิจารณาตำแหน่งของแหล่งท่องเที่ยวประเภทต่าง ๆ แล้วจัดลำดับความสำคัญและความน่าสนใจ จากนั้นจึงพิจารณาความสามารถในการเชื่อมโยงไปยังแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ เข้าด้วยกันได้อย่างไรบ้าง

(2) การจัดเส้นทางในลักษณะวงบรรจบ เส้นทางท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะจัดในลักษณะที่เป็นการสัญจรระบบวงบรรจบ เนื่องจากจะทำให้นักท่องเที่ยวได้พบเห็นสิ่งแปลกใหม่ เกิดความเพลิดเพลินไปตลอดเส้นทาง โดยไม่ต้องย้อนกลับเส้นทางเดิม ซึ่งนักท่องเที่ยวอาจเกิดความรู้สึกเบื่อและเสียเวลา

8.การจัดเส้นทางสัญจรเพื่อการท่องเที่ยว

จากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับการจัดเส้นทางสัญจรเอการเที่ยวของเดชา บุญค้ำ (วิฑูรย์ เหลียวรุ่งเรือง ; สุจินณา พาณิช ; และปัทมา จันทรวีโรจน์.ม.ป.ป : 6-8 ; อ้างอิงจากเดชา บุญค้ำ. 2539 : 1)สามารถสรุปได้ดังนี้ กล่าวคือ การจัดเส้นทางสัญจรเพื่อการท่องเที่ยว หมายถึง การกำหนดเส้นทางเพื่อให้นักท่องเที่ยวเข้าชมจุดที่น่าสนใจตามแหล่งท่องเที่ยวต่างๆได้อย่างง่าย สะดวกและปลอดภัย รวมทั้งยังได้รับความรู้และความเพลิดเพลินควบคู่กันไป บางครั้งเส้นทางท่องเที่ยวอาจเกิดขึ้นจากการที่นักท่องเที่ยวกลุ่มใช้เส้นทางเดิมๆอยู่เป็นประจำ ซึ่งอาจจะเป็นเส้นทางทางรถยนต์ ทางเท้า ทางเรือ หรือทางอื่นๆ ที่อาจใช้ร่วมกับเส้นทางสัญจรปกติของเมืองหรืออาจเป็นการกำหนดเส้นทางขึ้นมาเฉพาะเป็นพิเศษก็ได้

การกำหนดเส้นทางสัญจรเพื่อการท่องเที่ยว ควรสำรวจและสังเกตการณ์จากพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวประกอบกับแนวโน้มที่ควรจะเป็นในการจัดเส้นทาง จัดลำดับความสำคัญและความน่าสนใจ จากนั้น จากนั้นจึงพิจารณาความสามารถในการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวต่างๆเข้าด้วยกัน ซึ่งการจัดเส้นทางสัญจรเพื่อการท่องเที่ยวอาจกำหนดในลักษณะวงบรรจบ ซึ่งทำให้นักท่องเที่ยวได้พบเห็นสิ่งแปลกใหม่และเกิดความเพลิดเพลินตลอดเส้นทางโดยไม่ต้องย้อนกลับไปยังเส้นทางเดิมอีก

2.1.6 แนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวตามเส้นทางเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พินัย-นครวัดนครธม)

ดำเกิง โถทอง และทีมนักวิจัย (2549) ศึกษาเส้นทางการท่องเที่ยวสายอารยธรรมขอมในประเทศไทย กัมพูชาและลาว ซึ่งเป็นเส้นทางการท่องเที่ยวสายอารยธรรมขอมในประเทศไทย กัมพูชาและลาว สำรวจเส้นทางการท่องเที่ยวสายอารยธรรมขอมในกลุ่มจังหวัดอีสานใต้ จังหวัดเสียมเรียบ ประเทศกัมพูชา และ แขวงจำปาสัก สปป.ลาว เพื่อจัดทำโปรแกรมการท่องเที่ยวเชื่อมโยงอารยธรรมขอมที่สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวพร้อมพัฒนาศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงพื้นที่กลุ่มอีสานใต้โดยเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้าน ทั้งนี้ ดำเกิงและคณะได้นำเสนอเส้นทางการท่องเที่ยวเชื่อมโยงเส้นทางสายอารยธรรมขอมในประเทศไทย กัมพูชา และลาว ที่เหมาะสม 4 รูปแบบ ได้แก่ (1) เส้นทางการท่องเที่ยวสายอารยธรรมขอมสามเหลี่ยมมรกตโลก (2) เส้นทางการท่องเที่ยวสายปราสาทขอม (3) เส้นทางการท่องเที่ยวสายอารยธรรมขอมแบบครอบครัว และ (4) เส้นทางท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เกษตรและธรรมชาติ นอกจากนี้โครงการฯได้แนวทางการพัฒนาศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงพื้นที่กลุ่มอีสานใต้ โดยเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้าน 3 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านนโยบายภาครัฐ (2) ด้านการศึกษา (3) ด้านการคมนาคม ผลการวิจัยบริษัทสวัสดิเพื่อนไทยทัวร์นำโปรแกรมการท่องเที่ยวสายอารยธรรมขอมในประเทศไทย กัมพูชา และลาว จัดเป็นโปรแกรมทัวร์เสนอขายนักท่องเที่ยว ซึ่งโปรแกรมทัวร์ดังกล่าวสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้เพิ่มขึ้นคิดเป็นร้อยละ 10

อธิษฐาน ไชยเรือง, บุญทัน ดอกไธสง, สอาด บรรเจิดฤทธิ์, และบุญเรือง ศรีเหรียญ (2558) นำเสนอยุทธศาสตร์การพัฒนาการบริหารการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนตามเส้นทางแอ่งอารยธรรมขอมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ประกอบด้วย (1) ยุทธศาสตร์การเชื่อมโยงแอ่งอารยธรรมขอมทั้งสี่แห่งอย่างเป็นรูปธรรม (2) ยุทธศาสตร์ความร่วมมืออย่างเป็นรูปธรรมทั้ง 3 ภาคส่วน รัฐ เอกชน และประชาชน (3) ยุทธศาสตร์การทํานุบำรุงรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (4) ยุทธศาสตร์แหล่งรายได้ของทุกภาคส่วนอย่างยั่งยืน (5) การพัฒนาบุคลากรทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ทั้งนี้ เนื่องจากงานวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบันของรายได้และสภาพโดยรวมอยู่ในระดับมาก เช่น ภูมิศาสตร์ของสถานที่ท่องเที่ยว เอกลักษณ์ทางภาษา รอยอารยธรรมขอม และการสืบทอดทางวัฒนธรรม ภายใต้ความร่วมมือของภาคเอกชน ภาครัฐ และภาคประชาชน นอกจากนี้งานวิจัยยังนำเสนอว่า ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนตามเส้นทางแอ่งอารยธรรมขอม ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ประกอบด้วย คุณลักษณะของนักท่องเที่ยว พฤติกรรมของนักท่องเที่ยว ปัจจัยส่วนบุคคลของนักท่องเที่ยว รอยอารยธรรม การสืบทอดทางวัฒนธรรม ภูมิศาสตร์ของสถานที่ท่องเที่ยว เอกลักษณ์ทางภาษา ความร่วมมือในการพัฒนา บริหารจัดการจากทุกภาคส่วน การตลาดเพื่อการท่องเที่ยว การอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของไทยมีความได้เปรียบสมาชิกอาเซียนชาติอื่น ๆ ด้วยความพร้อมทั้งทางด้าน สถานที่ตั้ง ความสมบูรณ์ของภูมิประเทศ ทรัพยากรทางธรรมชาติ รอยอารยธรรม มีจุดขาย

ให้กับนักท่องเที่ยวได้หลากหลายทั้งด้านธรรมชาติและวัฒนธรรม ดังนั้นเส้นทางแอ่งอารยธรรมขอมในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง นครราชสีมา สุรินทร์ บุรีรัมย์ และ ศรีสะเกษ ควรมีแนวทางในการพัฒนา/การบริหารจัดการการท่องเที่ยว/แหล่งท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน เพื่อสร้างรายได้ทางเศรษฐกิจและพัฒนามาตรฐานคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนต่อไป อย่างไรก็ตามการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยเฉพาะภาคส่วนของประชาชนในชุมชนที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับสถานที่ท่องเที่ยวจะนำมาซึ่งการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

การจัดการการท่องเที่ยวตามเส้นทางอารยธรรมขอมหรือเส้นทางสายปราสาท มีการดำเนินงานจากหลายหน่วยงานและนักวิจัยหลายกลุ่ม โดยแต่ละกลุ่มจะมีแนวทางการนำเสนอเส้นทางท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน เช่น ดำเกิง โภทอง และคณะ นำเสนอจากนครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ อุบลราชธานี เข้าสู่กัมพูชาและลาว ส่วนสุรรัตน์ เลิศล้ำ นำเสนอเส้นทางจากพิมาย บุรีรัมย์ สุรินทร์ มุ่งสู่นครวัดนครธม ประเทศกัมพูชา และ เชิดศักดิ์ ฉายถวิล และคณะ นำเสนอ นครราชสีมา สุรินทร์ บุรีรัมย์ และ ศรีสะเกษ เข้าสู่กัมพูชาผ่านด่านสะง่า ตัวอย่างเส้นทางของแต่ละงานวิจัยดังเสนอในตารางที่ ต่อไปนี้

ตารางที่ 2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเส้นทางท่องเที่ยวตามเส้นทางเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม)

งานวิจัย	คณะวิจัย	เส้นทาง
เส้นทางท่องเที่ยวสายอารยธรรมขอมในประเทศไทย กัมพูชา และลาว	ดำเกิง โภทอง และคณะ (มหาวิทยาลัยราชภัฏ สุรินทร์)	กลุ่มที่ 1 เส้นทางภายในกลุ่มอีสานใต้ ประกอบด้วย 5 เส้นทาง ดังนี้ เส้นทางที่ 1 เส้นบุรีรัมย์ (จังหวัดนครราชสีมา-บุรีรัมย์) เส้นทางที่ 2 เส้นสิมาบุรีรินทร์ (จังหวัดนครราชสีมา-บุรีรัมย์-สุรินทร์) เส้นทางที่ 3 เส้นสุรีศรีสะเกษ (จังหวัดสุรินทร์-ศรีสะเกษ) เส้นทางที่ 4 เส้นเทือกเขาพนมดงรัก (เลียบชายแดนไทย-กัมพูชา) เส้นทางที่ 5 นครบุรีรินทร์ เป็นเส้นทางบูรณาการ 3 จังหวัดอีสานใต้ กลุ่มที่ 2 เส้นทางเชื่อมกลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน ประกอบด้วย 4 เส้นทางพิจารณาจากช่องทางแดนถาวรระหว่างประเทศ 4 ด้าน ดังนี้

งานวิจัย	คณะวิจัย	เส้นทาง
		เส้นทางที่ 1 เส้นทางบ้านคลองลึก อ.อรัญประเทศ
		จังหวัดสระแก้ว เส้นทางที่ 2 เส้นทางช่องจอม อ.กาบเชิง จ.สุรินทร์ เส้นทางที่ 3 เส้นทางช่องสะง่า อ.ภูสิงห์ จ.ศรีสะเกษ เส้นทางที่ 4 เส้นทางช่องเม็ก อ.สิรินธร จ.อุบลราชธานี
การค้นหาเส้น และพัฒนาศา สนเทศของ ถนนโบราณ สมัย พระเจ้าชัยวรมัน ที่ 7 ระยะที่ 2	พ.อ.ผศ.ดร.สุรัตน์ เลิศล้ำ (โรงเรียนนายร้อยพระ จุลจอมเกล้า) ผศ.ดร.ปานใจ ธาร ทัศน์วงศ์ (มหาวิทยาลัยศิลปากร) และคณะ	ถนนที่ตัดออกมาจากเมืองพระนคร มี 5 เส้นทาง ได้แก่ เส้นทางที่ 1 จากเมืองพระนคร มายังเมืองพิมาย เส้นทางที่ 2 จากเมืองพระนคร ไปยังปราสาทวัดภู แวง จำปาศักดิ์ เส้นทางที่ 3 จากเมืองพระนคร ไปยังสวายจิก เส้นทางที่ 4 จากเมืองพระนคร ไปยังปราสาทพระขันธ ฦ กัม ปงสวาย เส้นทางที่ 5 จากเมืองพระนคร ไปยังสมโบ และกัมบงทม
การเชื่อมโยง เส้นทางการ ท่องเที่ยวอารย ธรรมขอมในเขต พื้นที่อีสานใต้ กับ ประเทศกัมพูชา : ผ่านเส้นทางช่อง สะง่า ถึง จังหวัด เสียมเรียบ	เชิดศักดิ์ ฉายถวิล และ คณะ (มหาวิทยาลัยราชภัฏ ศรีสะเกษ)	แหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมขอมในเขตพื้นที่อีสานใต้ที่สามารถ พัฒนาเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมขอมในประเทศ กัมพูชา โดยผ่านจุดผ่านแดนถาวรช่องสะง่า มีดังนี้ 1.จังหวัดนครราชสีมา - ปราสาทหินพิมาย - พิพิธภัณฑ์แห่งชาติหินพิมาย 2.จังหวัดบุรีรัมย์ -ปราสาทหินพนมรุ้ง -ปราสาทหินเมืองต่ำ 3.จังหวัดสุรินทร์ -ปราสาทหินบ้านพลวง -ปราสาทหินศรีขรภูมิหรือปราสาทบ้านระแงง -ปราสาทหินภูมิโปน -ปราสาทหินตาเหมือน -ปราสาทหินเมืองที่ -ปราสาทหินบ้านไพล 4.จังหวัดศรีสะเกษ -ปราสาทหินเขาพระวิหาร -ปราสาทหินสระกำแพงใหญ่ แหล่งท่องเที่ยวทางอารยธรรมขอมในประเทศกัมพูชาที่ สามารถเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคอีสานใต้ สามารถสรุปได้ดังนี้ 1.ศูนย์กลางแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมขอม (เมื่อพระนคร) -

งานวิจัย	คณะวิจัย	เส้นทาง
		ปราสาทนครวัด -ปราสาทนครธม (เมืองพระนคร) 2.กลุ่มแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมขอมทางทิศใต้ของเมืองพระนคร-ปราสาทพนมบาเค็ง -ปราสาทปักษีจำรุง 3.กลุ่มแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมของทางทิศเหนือของเมืองพระนคร -ปราสาทพระขรรค์ -ปราสาทนาคนัน -ปราสาทตาสม 4.กลุ่มแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมขอมทางทิศตะวันออกของเมืองพระนคร -ปราสาทตามแก้ว -ปราสาทตาพรม -สระสรง -ปราสาทบันทายกูฎี 5.กลุ่มแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมขอม ที่ใกล้กับบารายตะวันออก -ปราสาทแปรรูป -ปราสาทแม่บุญตะวันออก 6.กลุ่มแหล่งท่องเที่ยวอารยธรรมขอม นอกเมืองพระนคร -ปราสาทบันทายสรี -กะบาลเสปียน

จากตารางเส้นทางการท่องเที่ยวอารยธรรมขอมในเขตอีสานใต้เชื่อมต่อประเทศเพื่อนบ้าน ลาวและกัมพูชา งานวิจัยโครงการย่อยที่ 2 นี้มีแนวทางในการพัฒนาการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนตามเส้นทางเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) อารยธรรมขอมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง เป็นการศึกษาในส่วนนครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ และศรีสะเกษ ให้เป็นคลัสเตอร์แห่งการท่องเที่ยว โดยชูศิลปวัฒนธรรมของชาวอีสานใต้ที่มีความเป็นเอกลักษณ์โดดเด่นและรอกการประกาศเป็นเส้นทางมรดกโลก ซึ่งพาดผ่าน 4 จังหวัด (นครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ และศรีสะเกษ) อันเป็นกลยุทธ์ในการสร้างความเข้มแข็งให้กับการท่องเที่ยว ให้เกิดเครื่องหมายการค้าและบริการการท่องเที่ยว โดยใช้ความได้เปรียบของภูมิศาสตร์ ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญา ความเชื่อ ทรัพยากรการท่องเที่ยวของแต่ละจังหวัดมาเชื่อมประสานเข้าด้วยกัน ด้วยการเชื่อมโยงเรื่องราวสร้างแรงจูงใจในการศึกษา ประวัติศาสตร์ แหล่งวัฒนธรรม วิถีชีวิตชุมชน ให้เกิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน พร้อมรับการเป็นเส้นทางมรดกโลกในอนาคต

10.อารยธรรมขอมในดินแดนอีสานใต้

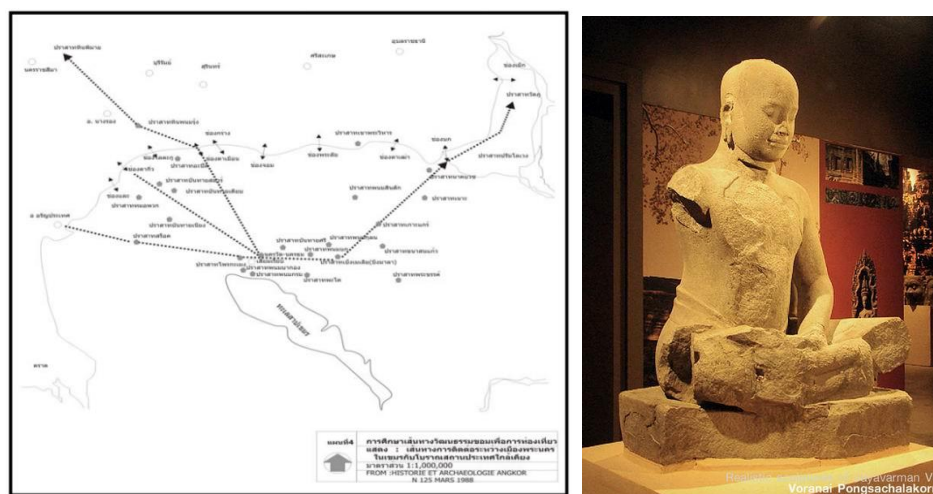
เมืองพิมาย (อำเภอพิมาย) จังหวัดนครราชสีมา ในอดีตมีบทบาทสำคัญในการเป็นเมืองศูนย์กลางขนาดใหญ่ของอารยธรรมเขมรในเขตลุ่มน้ำมูลในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 16 และเจริญรุ่งเรืองที่สุดในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 (ราว พ.ศ. 1724 - พ.ศ. 1763) เพราะมีจารึกว่า "จากหลวงไปยังเมืองวิมายมีที่พักพร้อมด้วยไฟ 17 แห่ง" และมีรูปฉลององค์ของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 และพระชายาอยู่ที่ปราสาทหินพิมาย ปราสาทหิน พิมายเป็นศาสนสถานที่สร้างขึ้นในคติพุทธศาสนา ลัทธิมหายาน เพราะพระประธาน

เป็นรูปพระพุทธรูปนาคปรกศิลา มีนามว่า กมรเตงชคตวิมาเย นอกจากนี้จากจารึกปราสาทพระขรรค์ของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 กล่าวว่า เมืองพิมายเป็นเมืองปลายทางของเส้นทางหลักสายหนึ่งใน 6 หลักจากเมืองพระนคร ประกอบกับภายนอกกำแพงเมืองด้านทิศใต้ยังคงมีร่องรอยของ แร่โครยาศาลที่พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 โปรดสร้างขึ้นทั่วราชอาณาจักร เพื่อช่วยเหลือราษฎรให้พ้นจากความทุกข์ทางกาย (ศศิธร จันทรใบ, 2545)

ดินแดนในภาคอีสานโดยเฉพาะบริเวณลุ่มแม่น้ำมูล ได้พัฒนาจากสังคมเมืองเข้าสู่สังคมรัฐ (City State) ในวัฒนธรรมแบบเขมร ซึ่งตั้งอยู่บริเวณเมืองพระนคร (Angkor) ที่อยู่ทางตอนเหนือของทะเลสาบเขมรให้เป็นเมืองหลวง ได้สถาปนา “ลัทธิเทวราช” และแพร่ขยายอิทธิพลทางวัฒนธรรมและการเมืองของตนไปสู่ดินแดนที่เป็นบ้านเมืองใกล้เคียง ในช่วงเวลานี้เองที่กระแสนวัฒนธรรมของเขมรได้เข้ามายังภาคอีสานอย่างมากทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม สภาพความเป็นอยู่และการดำรงชีวิตของชุมชนโบราณในท้องถิ่น ชุมชนโบราณในภาคอีสานมีความสัมพันธ์กับอาณาจักรเขมรโบราณ ส่งผลให้พื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสานในช่วงระยะเวลาดังกล่าวมีแบบแผนที่เป็นไปตามแบบอย่างวัฒนธรรมแบบเขมร สิ่งที่เห็นได้อย่างเป็นรูปธรรมเป็นมรดกตกทอดมาจนถึงปัจจุบันคืออาคารสิ่งก่อสร้างที่เรียกกันว่าปราสาทหิน ซึ่งล้วนแต่เป็นอาคารสิ่งก่อสร้างให้เป็นศาสนสถานที่ได้รับอิทธิจากวัฒนธรรมแบบเขมรอย่างเป็นรูปธรรม นอกจากการสร้างปราสาทหินให้เป็นศาสนสถานเพื่อบูชาเทพเจ้าตามคติในศาสนาพราหมณ์หรือศาสนาฮินดูแล้ว ปราสาทหินหลายๆแห่งที่มีอายุอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 18 เป็นการสร้างขึ้นให้เป็นพระอารามตามคติพุทธศาสนา นิยามมหายาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือการสร้างพระอารามให้เป็นทั้งที่ประกอบพุทธศาสนพิธี และยังใช้เป็นสถานที่รักษาพยาบาลประชาชนที่เจ็บไข้ได้ป่วยที่เรียกอาคารดังกล่าวกันว่า “อโรคยาศาล” ดังเช่นในเขตจังหวัดนครราชสีมาได้พบอาคารศาสนสถานประเภทปราสาทหินทั้งในส่วนที่เป็นเทวาลัย และเป็นพุทธสถานที่สร้างขึ้นภายใต้แบบแผนวัฒนธรรมแบบเขมรอยู่หลายพื้นที่ เช่น ปราสาทหินพิมาย ปราสาทบ้านห้วยแคนและปราสาทบ้านปรังค์ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดนครราชสีมา เป็นต้น

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยหรือภาคอีสาน นับเป็นภูมิภาคหนึ่งที่อุดมสมบูรณ์ด้วยโบราณสถานและโบราณวัตถุมากมาย โดยเฉพาะปราสาทหิน ซึ่งถือเป็นหนึ่งในสถานที่ท่องเที่ยวโดดเด่นของภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีอยู่อย่างกระจุกกระจายทั่วไปในเขต นครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ และ ศรีสะเกษ เช่น (1) อุทยานประวัติศาสตร์ปราสาทหินพิมาย เป็นปราสาทหินพื้นราบที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ตั้งอยู่ ณ อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา (2) อุทยานประวัติศาสตร์ปราสาทหินพนมรุ้ง ตั้งอยู่บนยอดเขา อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์ มีปรากฏการณ์แสงอาทิตย์ลอด 15 ช่องประตูและปราสาทเมืองต่ำ ตั้งอยู่บนเขาสูงใกล้เคียงกับปราสาทหินพนมรุ้ง (3) อุทยานประวัติศาสตร์กลุ่มปราสาทตาเมือนและปราสาทศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ (4) ปราสาทสระกำแพงใหญ่ ปราสาทสระกำแพงน้อย ปราสาทเยอ และปราสาทเขาพระวิหาร จังหวัดศรีสะเกษ เป็นต้น ปราสาทหินเหล่านี้แสดงถึงร่องรอยอารยธรรมขอมโบราณ ซึ่งช่วยสะท้อนร่องรอยอารยธรรมความเป็นอยู่ของผู้คนที่เข้ามาอาศัยอยู่ในภูมิภาคนี้

จากการศึกษางานวิจัยโครงการ Living Angkor Road Project ของ ปานใจ ธารทัศนวงศ์ และคณะ (2550) ร่วมกับงานวิจัยย้อนรอยประวัติศาสตร์ตามเส้นทางการท่องเที่ยวสายอารยธรรมขอมในประเทศไทยและกัมพูชา (ดำเกิง โถทอง และคณะ , 2550) ซึ่งมีการนำเสนอเส้นทางการท่องเที่ยวสายอารยธรรมขอมในประเทศไทยและกัมพูชา กลุ่มอีสานใต้ ประกอบด้วย 5 เส้นทาง คือ (1) เส้นบุรีสีมา: นครราชสีมา-บุรีรัมย์ (2) เส้นสิมบุรีรินทร์: นครราชสีมา-บุรีรัมย์-สุรินทร์ (3) เส้นสุรินทร์-ศรีสะเกษ (4) เส้นเทือกเขาพนมดงรัก: เรียบชายแดนไทย-กัมพูชา และ (5) เส้นนครบุรีรินทร์ บูรณาการสามจังหวัดอีสานใต้ เส้นทางการท่องเที่ยวนี้มาจากเส้นทางการคมนาคมสมัยขอมโบราณ ในสมัยของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 แสดงในภาพที่ 2.3

ภาพที่ 2.3 แสดงเส้นทางการเดินทางจากเมืองพระนครไปยังเมืองต่างๆ สมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 (ที่มา : ดำเกิง โถทอง และคณะ , 2550 : 40)

เส้นทางการเดินทางจากเมืองพระนครไปยังเมืองต่างๆ ในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ในภาพที่ 2.3 เป็นเส้นทางหลักที่พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ทรงเสด็จเดินทางไปทำพิธีทางศาสนา ณ ปราสาทหินพิมาย ในทุกๆ ปี และด้วยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ทรงปฏิบัติพระองค์โดยใช้หลักความเป็นธรรมราชา เช่นเดียวกับพระเจ้าอโศกมหาราช พระราชาแห่งราชวงศ์โมริยะที่ทรงปฏิบัติพระองค์เป็นจักรพรรดิผู้ทรงธรรม โดยมีปรากฏในจารึกหลายหลักศิลาที่ประจำอยู่ ณ อโรคยาศาลา หลาย ๆ หลัก มีความว่า *"โรคทางกายของผู้มีร่างกายทั้งหลาย เป็นโรคทางใจของพระองค์ ที่เจ็บปวดเสียดแทงเหลือเกิน เพราะว่า ทุกข์ของทวยราษฎร์ ก็คือทุกข์ของผู้ปกครอง แต่ทุกข์ของพระองค์เองนั้น ไม่นับว่าเป็นทุกข์"* (อัญชนา จิตสุทธิญาณ และคณะ 2555 : 108) และด้วยมิตติความเชื่อทางศาสนาพุทธเป็นรากฐานอุดมการณ์สำคัญ ของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ในการปกครองอาณาจักรกัมพูชาตลอดรัชสมัย พระองค์ทรงปฏิบัติตามแบบอย่างพระราชกรณียกิจของพระเจ้าอโศกมหาราช พระราชาผู้ทรงอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาที่ได้รับการยกย่องว่าทรงเป็นธรรมิกราชาผู้ยิ่งใหญ่ ด้วยการสร้างสรรค์ความร่มเย็นเป็นสุขแก่สรรพสัตว์ทั้งปวง

อย่างสอดคล้องกัน (นิพัทธ์ แยมเดช, 2559 : 174) จากจารึกประจำ อโรคยาศาลา สะท้อนภาพว่า พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 เป็นพระราชผู้บรรเทาทุกข์ของทวยราษฎร์ด้วยปณิธานและพระราชกรณียกิจตาม คติพระโพธิสัตว์ในพุทธศาสนานิกายมหายาน ท่านก่อตั้งอโรคยาศาลาหรือโรงพยาบาลเพื่อรักษาผู้ป่วย ภายในอโรคยาศาลา ประกอบด้วย แพทย์ และเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานแต่ละแผนกอย่างครบวงจร อีกทั้ง พระองค์ยังทรงโปรดให้อโรคยาศาลาเป็นสถานที่รักษาชีวิตของสัตว์ไม่ให้ถูกทำร้าย ดังข้อความที่ปรากฏ ในโคลกที่ 43 ด้านที่ 4 ความว่า "คนที่แม้ทำผิดชั่วแล้วชั่วแล้ว เข้ามา ณ ที่นี้ ก็ไม่ควรถูกลงทัณฑ์ฯ ส่วน คนที่อาศัยอยู่ ณ ที่นี้ แต่ชอบทำร้ายสัตว์ต่างๆ ต้องถูกลงทัณฑ์ และไม่ควรได้รับการยกโทษฯ" (นิพัทธ์ แยมเดช, 2559 : 195) พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ทรงเจริญรอยตามแบบอย่างพระเจ้าอโศกมหาราชอย่าง ชัดเจน มีการแสดงให้เห็นพระราชปณิธานอย่างแรงกล้าในการจะช่วยเหลือทวยราษฎร์ให้พ้นทุกข์ ด้วยการให้บริการด้านสาธารณสุขและการคุ้มครองชีวิตของสรรพสัตว์ไม่ให้ถูกทำร้าย ทรงประสบความสำเร็จอย่างงดงามในการปกครองอาณาจักรและสร้างศรัทธาในหมู่ทวยราษฎร์ ด้วยพระองค์ยึดถือ แนวคิดพระพุทธศาสนาเถรวาทมหายาน ที่ประกอบด้วยพระพุทธเจ้าหลายพระองค์และพระโพธิสัตว์ผู้ซึ่งไม่ ยอมเข้าสู่นิพพานแต่จะคอยช่วยเหลือสรรพสัตว์ให้ไปสู่นิพพานก่อน แล้วพระองค์จะเสด็จตามไป เบื้องหลัง ธรรมศาลา (ที่พักคนเดินทาง) และอโรคยาศาลา (โรงพยาบาล) จำนวน 102 แห่ง กล่าวได้ว่า ท่านเป็น พระราชผู้ทรงสร้างสถานพยาบาลและมีพระทัยเมตตาต่อสัตว์โลกทั้งปวง (นิพัทธ์ แยมเดช, 2559)

จากรายงานการสำรวจสถานภาพและองค์ความรู้เกี่ยวกับอีสานใต้ ระหว่างปี พ.ศ. 2540-2546 ศูนย์ข้อมูลท้องถิ่นเพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา พบว่าองค์ความรู้ที่มีบทบาทสำคัญ ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม พบว่า ศักยภาพพื้นฐานของชุมชนต่างๆ โดยเฉพาะด้านกายภาพทาง ทรัพยากรธรรมชาติ โครงสร้างพื้นฐาน ท่าเลที่ตั้งของชุมชน ความเข้มแข็งของชาติพันธุ์ ความเชื่อ ความ ศรัทธา พิธีกรรม ภาษาพูดและวิถีชีวิตในชุมชน ภาวะผู้นำ ภูมิปัญญาเกี่ยวกับอาชีพและการดำรงชีวิตใน วิถีเดิมของชุมชน เป็นฐานความคิดที่สำคัญของการแสวงหาแนวทางการสืบทอดพลังชุมชนให้กลับมา เป็นเครื่องมือรับใช้ความอยู่รอด ความก้าวหน้า เข้มแข็งอย่างยั่งยืนของชุมชนที่ผู้ที่เกี่ยวข้องจะต้อง พิจารณาอยู่เสมอ นอกจากนี้แนวคิดในการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนจะเกิดขึ้นได้จากระบบ ความสัมพันธ์ในมิติของ เครือญาติ ชาติพันธุ์ ผลประโยชน์ร่วม และที่สำคัญการพัฒนาที่เกิดจาก บุคคลภายนอกหรือภาครัฐมักจะมีภาวะอ่อนแอในการคงอยู่ ถ้าหากขาดการเชื่อมโยงกับระบบ ความสัมพันธ์และศักยภาพพื้นฐานเดิมของชุมชน การสร้างการพัฒนาที่ห่างไกลออกจากพลังดั้งเดิมของ ชุมชน หรือการดำรงชีวิตของชุมชนที่ขัดแย้งกับพื้นฐานดั้งเดิมของชุมชน จะนำไปสู่ความไม่ยั่งยืนของ ระบบวิถีชีวิตของชุมชนอย่างมาก

ปัจจุบันเส้นทางวัฒนธรรมปราสาทพิมาย ปราสาทพนมรุ้ง ปราสาทเมืองต่ำ และศาสนสถานที่ เกี่ยวข้อง ถูกเสนอให้เป็นสถานที่ที่โดดเด่นทางวัฒนธรรมเป็นมรดกโลก โดยที่ สักกรินทร์ นิยมศิลป์ (2558) อธิบายว่า มรดกโลก (World Heritage) หมายถึง สถานที่ทางวัฒนธรรมและธรรมชาติที่มีคุณค่า โดดเด่นระดับสากล จนได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนให้เป็นแหล่งมรดกโลก โดยองค์การการศึกษา

วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ภายใต้หลักเกณฑ์ที่ระบุไว้ในอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ ซึ่งได้รับการรับรองเมื่อปี 2515 โดยคณะกรรมการมรดกโลก (UNESCO World Heritage Committee) จะเป็นผู้พิจารณาขึ้นทะเบียนมรดกโลกตามคำร้องขอของประเทศภาคี โดยจะต้องนำเสนอสถานที่ซึ่งมีความโดดเด่นของตนในบัญชีรายชื่อเบื้องต้นก่อน จากนั้นจึงจัดทำเอกสารแสดงหลักฐานความสำคัญแผนการอนุรักษ์ ของสถานที่เพื่อพิจารณาขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกต่อไป

2.1.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

นพพร จันทรนำชู และคณะ (2557) ศึกษาการพัฒนายุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กลุ่มทวารวดี 4 จังหวัด ตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์เพื่อรองรับประชาคมอาเซียน ผลการศึกษาพบว่า ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์กลุ่มทวารวดี 4 จังหวัด เพื่อรองรับประชาคมอาเซียน ประกอบด้วย ยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกลุ่มทวารวดี ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อสร้างอัตลักษณ์และเพิ่มคุณค่าจากการท่องเที่ยว ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาตลาดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกลุ่มทวารวดีด้วยการไว้นิเวศใจและสร้างพันธมิตร ยุทธศาสตร์ที่ 4 การพัฒนาพื้นที่ท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้วัฒนธรรมที่หลากหลาย ยุทธศาสตร์ที่ 5 การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และยุทธศาสตร์ที่ 6 การพัฒนาการสื่อสารการตลาดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบบูรณาการ

ไพวรรณ เกาศรี และคณะ (2558) ศึกษาปัจจัยการพัฒนา รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ในชุมชนชาวไทยพวน ตำบลเกาะหวาย อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก เพื่อศึกษาประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องทางด้านการท่องเที่ยว 5 ประเด็น หลัก คือ 1. การพัฒนาการท่องเที่ยวยั่งยืน 2. การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เป็นฐานการสร้างและรักษาความยั่งยืนของชุมชน 3. กระบวนการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ผ่านนวัตกรรมสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรม 4. ความแตกต่างระหว่างการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ 5. รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทำการสังเคราะห์เพื่อกำหนดปัจจัยพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่ชุมชนชาวไทยพวน ตำบลเกาะหวาย อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก ได้ค้นพบว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มีปัจจัยหลักที่เป็นตัวแปรสำคัญที่จะนำไปสู่การกำหนดแนวทางการศึกษาการพัฒนา รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ประกอบด้วย 7 ประการ คือ 1. บริบทพื้นที่ 2. การเรียนรู้ร่วมของชุมชนท้องถิ่น 3. การสร้างนวัตกรรมสร้างสรรค์ วัฒนธรรม 4. การสร้างพันธมิตรและเครือข่าย 5. การมีอิสรภาพในการบริหารจัดการ 6. การมีแหล่งเงินทุนเพียงพอ 7. การมีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง ซึ่งตัวแปรทั้ง 7 ประการนี้ จะช่วยสร้างองค์ความรู้ในการ

จัดการรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ให้มีความชัดเจนและสร้างได้ให้กับชุมชน ตลอดจนนำไปสู่การพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

งานวิจัยเกี่ยวกับการจัดเส้นทางและโปรแกรมท่องเที่ยว

สถาปนา กิตติกุล และ สมชาย บุณยะรุ่งเรืองกิจ (2547) ได้ศึกษาเส้นทางท่องเที่ยวภูมิทัศน์เชิงนิเวศ; กรณีศึกษาทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1096 จังหวัดเชียงใหม่ธุรกิจการท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่มีการขยายตัวและพัฒนาทางการท่องเที่ยวที่รวดเร็วทำให้พื้นที่บริเวณทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1096 มีสถานที่ท่องเที่ยวเกิดขึ้นมากมาย ทั้งที่เกิดจากการพัฒนาพื้นที่ธรรมชาติเดิมและที่สร้างขึ้นใหม่เพื่อตอบสนองความต้องการที่หลากหลายของนักท่องเที่ยวจากการสืบค้นเบื้องต้นพบว่าแผนที่หรือข้อมูลที่ได้นั้นไม่ได้มีการปรับปรุงและเพิ่มเติมสถานที่ท่องเที่ยว และไม่มีข้อมูลที่สนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อีกทั้งในพื้นที่ยังมีลักษณะทางภูมิทัศน์ที่หลากหลายจึงเป็นที่มาของการท่องเที่ยวภูมิทัศน์เชิงนิเวศ คือการผสมผสานกันของการท่องเที่ยวที่ให้ความรู้ในเรื่องคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ ในภูมิทัศน์ธรรมชาติ โดยใช้กิจกรรม ตลอดจนแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นเป็นแนวทางในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว และเมื่อได้ข้อมูลดังกล่าวแล้วสามารถนำมาวิเคราะห์ เพื่อสร้างองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการ เพื่อการเพิ่มและพัฒนาสมรรถนะการบริหารของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและวางแผนการส่งเสริมธุรกิจด้านการท่องเที่ยวหลักการการบริหารและการจัดการ สำหรับหน่วยงานที่รับผิดชอบหรือส่งเสริมการท่องเที่ยวพื้นที่ภูมิทัศน์ธรรมชาติจุดมุ่งหมายสูงสุดของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน คงสภาพสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและทางสังคมที่ดี และประชาชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ ดังนั้นการจัดการ การท่องเที่ยวจะต้องเป็นไปอย่างรับผิดชอบต่อท่องเที่ยวอย่างไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม จะต้องเป็นการจัดการการท่องเที่ยวที่อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ป้องกันมลพิษและควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขตกิจกรรมหรือกระบวนการที่ไม่กระทบกระเทือนต่อระบบนิเวศหรือวัฒนธรรม หรือจะเป็นการตีอย่างยืงหากการท่องเที่ยวนั้นเป็นไปเพื่อการศึกษาเรียนรู้เพื่อพัฒนาหรือเพื่อสร้างจิตสำนึกที่ถูกต้องแก่นักท่องเที่ยว เสมือนหนึ่งนักท่องเที่ยวเป็นเจ้าของทรัพยากรนั้นๆ ทั้งนี้จิตสำนึกจะต้องเป็นจิตสำนึกเพื่อสร้างสรรค์เพื่อก่อประโยชน์ให้กับท้องถิ่นประกอบกับการสร้างจิตสำนึกแก่ชุมชนให้เกิดความรักในพื้นที่รักในธรรมชาติของท้องถิ่นและรู้ถึงประโยชน์อันจะได้รับจากการรักษาสภาพแวดล้อมของท้องถิ่นเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อตนเองและชุมชนในระยะยาวสืบไป

เบญญาดา ฉัตรไชยาฤกษ์ (2551) ได้ศึกษาเรื่อง การปรับปรุงโปรแกรมการท่องเที่ยวในภาคเหนือของประเทศไทยสำหรับนักท่องเที่ยวชาวไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจ จำแนก วิเคราะห์และปรับปรุงโปรแกรมการท่องเที่ยวในภาคเหนือให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว การเก็บข้อมูลใช้แบบสอบถามรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นตัวแทนจากบริษัทนำเที่ยวที่ดำเนินกิจกรรมการ

ท่องเที่ยวตลอดทั้งปีจำนวน 26 บริษัท แล้วจึงนำข้อมูลที่ได้มาจัดทำเป็นโปรแกรมต้นแบบโดยแบ่งเป็นโปรแกรมการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวแบบอิสระและโปรแกรมการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวแบบกลุ่มซึ่งโปรแกรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่มสามารถแบ่งออกเป็นโปรแกรมท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ โปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงผสมที่มีระยะเวลาเดินทางท่องเที่ยว 1 วัน 2 วันและ 3 วันตามลำดับจากนั้นนำโปรแกรมต้นแบบที่ได้มาจัดสนทนากลุ่มโดยเชิญตัวแทนจากบริษัทนำเที่ยวและสมาคมมัคคุเทศก์มาร่วมกันเสนอแนะการปรับโปรแกรมการท่องเที่ยวให้เป็นทางเลือกใหม่ที่มีความน่าสนใจมากขึ้นสำหรับนักท่องเที่ยวชาวไทย หลังจากนั้นนำโปรแกรมการท่องเที่ยวที่ได้มาประเมินความเป็นไปได้อีกครั้งหนึ่ง ผลการศึกษาพบว่าเมื่อจำแนกโปรแกรมการท่องเที่ยวในภาคเหนือสำหรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางแบบอิสระและโปรแกรมการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางแบบกลุ่มเป็น 3 ประเภท คือ โปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ โปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงผสม พบว่าโปรแกรมการท่องเที่ยวแต่ละแบบที่บริษัทธุรกิจท่องเที่ยวนำเสนอให้บริการแก่นักท่องเที่ยวไม่มีความแตกต่างกันมากนักและเดินทางไปท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวคล้ายๆกัน โปรแกรมการท่องเที่ยวส่วนใหญ่กระจุกตัวอยู่ในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน สามารถแบ่งได้ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 ประกอบด้วยจังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย จังหวัดลำพูน และจังหวัดลำปาง กลุ่มที่ 2 ประกอบด้วยจังหวัดพะเยา จังหวัดแพร่ และจังหวัดน่าน ส่วนในภาคเหนือตอนล่างสามารถจัดกลุ่มได้เพียงกลุ่มเดียว ได้แก่ จังหวัดพิษณุโลก จังหวัดสุโขทัย และจังหวัดกำแพงเพชร เมื่อดำเนินการปรับโปรแกรมการท่องเที่ยวแล้ว พบว่าโปรแกรมการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ที่ได้เป็นเส้นทางท่องเที่ยวที่มีความน่าสนใจและมีความหลากหลายมากยิ่งขึ้นแต่ยังคงกระจุกตัวอยู่ในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน เนื่องจากจังหวัดในภาคเหนือตอนบนมีความพร้อมด้านสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการรองรับนักท่องเที่ยวอย่างไรก็ตามผลการศึกษาคาดว่าจะประโยชน์และเป็นทางเลือกใหม่ของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางมาท่องเที่ยวในภาคเหนือ โดยโปรแกรมการท่องเที่ยวในภาคเหนือที่น่าสนใจสำหรับนักท่องเที่ยวชาวไทยควรประกอบด้วยสถานที่ท่องเที่ยวที่มีภาพลักษณ์ที่ดีมีความสวยงามจะเป็นการจูงใจให้นักท่องเที่ยวสนใจเลือกใช้บริการท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้นและแหล่งท่องเที่ยวควรมีความพร้อมในการต้อนรับนักท่องเที่ยว โดยมีสิ่งอำนวยความสะดวกในการให้บริการอย่างเพียงพอนอกจากนี้ บริษัทนำเที่ยวควรจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวให้มีความยืดหยุ่นและสอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวมากที่สุด

งานวิจัยเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม

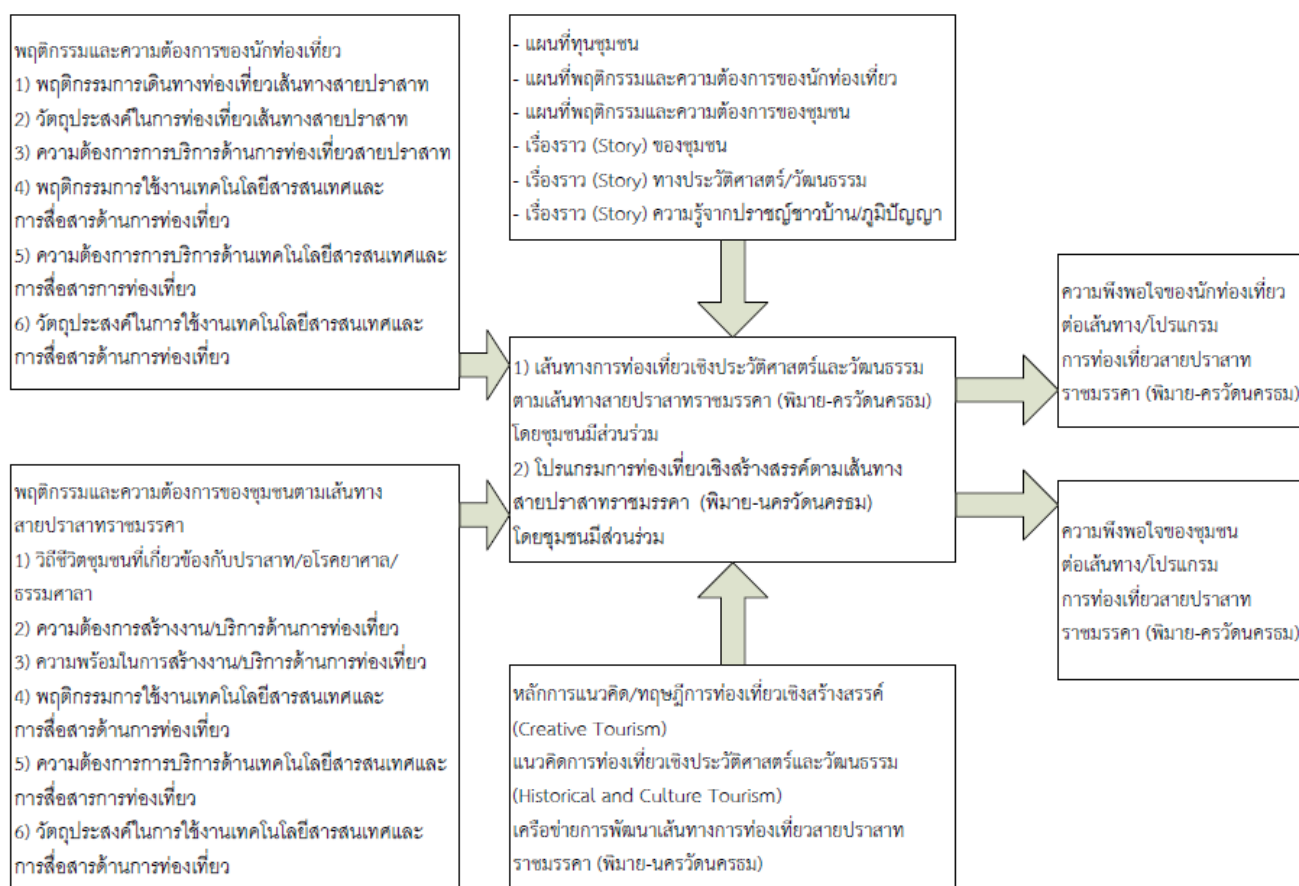
สุดชีวัน นันทวัน ณ ออยุธยา (2551) การศึกษาเรื่องการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นศูนย์กลางกรณีศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) สำรวจสภาพการณ์สถานการณ์ และปัญหาด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในปัจจุบัน ในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

2) ศึกษาถึงบริบททั่วไปของชุมชนในการมีส่วนร่วมจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 3) ศึกษาวิเคราะห์และเสนอแนะแนวทางการจัดการ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ใน จังหวัดเชียงใหม่ โดยเน้นชุมชนเป็นศูนย์กลางการศึกษาครั้งนี้เก็บข้อมูลจากประชาชนในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 300 คน และข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ ผู้ประกอบการและผู้ที่มี อาชีพอันเกี่ยวข้องกับสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 8 ประการของ อำเภอเมือง จังหวัด เชียงใหม่ หลังจากนั้นได้นำข้อมูลมาทำการวิเคราะห์ด้วยวิธีการทางสถิติทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพผล การศึกษาพบว่าประชาชนในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ที่มีอายุตั้งแต่ 20-60 ปีทราบดีว่า อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นสิ่งที่ทำรายได้หลักให้จังหวัดเชียงใหม่ ทำให้เกิดการจ้างงานและการ กระจายรายได้ และมีความคิดเห็นว่าวิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่นจากอดีตจนถึงปัจจุบันมีการ เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก ควรอนุรักษ์วัฒนธรรมแบบดั้งเดิมไว้เพราะมีความเห็นว่าการอนุรักษ์ วัฒนธรรมประเพณีแบบดั้งเดิมไว้จะเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยว อีกทั้งวัฒนธรรม งานประเพณี เทศกาล ภูมิปัญญาของท้องถิ่น และแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถาน ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาในชุมชน แต่พบว่าการเข้าไปมีส่วนร่วมของประชาชนเจ้าของท้องถิ่นในการ จัดการการท่องเที่ยวยังมีอยู่น้อยมากและภาครัฐควรให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนมาก ขึ้นในส่วนของการจัดการ ปัญหาและอุปสรรคของปัจจัยดึงดูดทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 8 ประการ ในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่ายังมีปัจจัยดึงดูดทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบาง ประการ เช่น พิพิธภัณฑ์ ดนตรีพื้นบ้าน และวรรณกรรมท้องถิ่น ที่ยังไม่ได้รับการสนับสนุนให้เป็นปัจจัย ดึงดูดเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ โดยพบปัญหาทั้งทางด้าน บุคลากรที่มีองค์ความรู้เกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวมีอยู่น้อยและไม่ได้รับการสนับสนุนทั้งทางด้านนโยบายและ งบประมาณ คนในชุมชนและเยาวชนคนรุ่นใหม่ยังคงเห็นความสำคัญในเรื่องดังกล่าวน้อย จากผล การศึกษาดังกล่าวสามารถสรุปแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยเน้นให้ชุมชนเป็น ศูนย์กลาง ได้ดังนี้คือ 1) การกำหนดนโยบายการศึกษาของรัฐเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการอนุรักษ์ วัฒนธรรม และเป็นเครื่องมือในการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ 2) คือการ กำหนดนโยบายการท่องเที่ยวของรัฐจำเป็นต้องส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว เพื่อสร้างความตระหนักในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวของท้องถิ่น 3) เสริมสร้างชุมชนให้ เข้มแข็ง และเปิดพื้นที่ให้ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ มี ส่วนร่วมในการประเมิน และที่สำคัญคือมีส่วนร่วมในผลประโยชน์มากยิ่งขึ้น 4) การส่งเสริมการ ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ภาครัฐ องค์กรที่เกี่ยวข้อง และคนในชุมชนไม่ควรมุ่งเน้นประโยชน์ทางด้าน เศรษฐกิจเพียงด้านเดียวเป็นสำคัญ ควรมุ่งเน้นวัตถุประสงค์และความต้องการของเจ้าของชุมชนและ ประโยชน์ที่ชุมชนพึงจะได้รับอย่างยั่งยืนในทุกๆด้าน ทั้งด้านคุณภาพชีวิต ความมั่นคงทางสังคม ความ

งามทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชนด้วย ทั้งนี้เพื่อป้องกันการผูกเรือนทางวัฒนธรรมและทรัพยากรธรรมชาติที่อาจเกิดขึ้นได้

2.2 กรอบแนวคิด

จากการศึกษาแนวคิดจากเอกสาร หนังสือ ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้กำหนดเป็นกรอบ แนวคิดในการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 2.4 กรอบแนวคิดงานวิจัยภาพรวมของแผนงาน

รายละเอียดของกรอบแนวคิดงานวิจัย มีรายละเอียดของแต่ละส่วนดังต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานที่ได้รับจากโครงการย่อยที่ 1 ประกอบด้วย

1) พฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยว ข้อมูลด้านพฤติกรรมและความต้องการ ประกอบด้วย (1) พฤติกรรมการเดินทางท่องเที่ยวเส้นทางสายปราสาท (2) วัตถุประสงค์ในการท่องเที่ยวเส้นทางสายปราสาท (3) ความต้องการการบริการด้านการท่องเที่ยวสายปราสาท (4) พฤติกรรมการใช้งานเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารด้านการท่องเที่ยว (5) ความต้องการการบริการด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารการท่องเที่ยว (6) วัตถุประสงค์ในการใช้งานเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารด้านการท่องเที่ยว

2) พฤติกรรมและความต้องการของชุมชนตามเส้นทางสายปราสาทราชมรรคา ประกอบด้วย ข้อมูล (1) วิถีชีวิตชุมชนที่เกี่ยวข้องกับปราสาท/อโรคยาศาล/ธรรมศาลา (2) ความต้องการสร้างงาน/บริการด้านการท่องเที่ยว (3) ความพร้อมในการสร้างงาน/บริการด้านการท่องเที่ยวของชุมชนเพื่อประกอบการตัดสินใจเลือกพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว (4) พฤติกรรมการใช้งานเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารด้านการท่องเที่ยว (5) ความต้องการการบริการด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารการท่องเที่ยว (6) วัตถุประสงค์ในการใช้งานเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารด้านการท่องเที่ยว

3) ข้อมูลความรู้/เรื่องราวของชุมชน ประกอบด้วย แผนที่ทุนชุมชน แผนที่พฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยว แผนที่พฤติกรรมและความต้องการของชุมชน เรื่องราว (Story) ของชุมชน เรื่องราว (Story) ทางประวัติศาสตร์/วัฒนธรรม เรื่องราว (Story) ความรู้จากปราชญ์ชาวบ้าน/ภูมิปัญญา เพื่อนำมาสร้างเรื่องราวการเชื่อมโยงชุมชนกับปราสาท

4) หลักการแนวคิด/ทฤษฎีการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม (Historical and Culture Tourism) เครือข่ายการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเส้นทางเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พินาย-นครวัดนครธม)

ส่วนที่ 2 การสร้างเส้นทางและเส้นทางท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม เป็นการสร้างเส้นทางที่ประกอบด้วย

1) เส้นทางท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเส้นทางเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พินาย-นครวัดนครธม) โดยชุมชนมีส่วนร่วม

2) โปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตามเส้นทางเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พินาย-นครวัดนครธม) โดยชุมชนมีส่วนร่วม

ส่วนที่ 3 การทดสอบเส้นทางและเส้นทางท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม การทดสอบประกอบด้วยข้อมูล

1) ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อเส้นทาง/โปรแกรมการท่องเที่ยวเส้นทางเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พินาย-นครวัดนครธม)

2) ความพึงพอใจของชุมชนต่อเส้นทาง/โปรแกรมการท่องเที่ยวตามเส้นทางเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พินาย-นครวัดนครธม)

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

โครงการวิจัยค้นหาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมและสร้างโปรแกรมการท่องเที่ยวระยะสั้นตามเส้นทางเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) โดยชุมชนมีส่วนร่วม มีจุดประสงค์ของการวิจัยสำคัญอยู่ 2 ประการ คือ 1) สร้างโปรแกรมการท่องเที่ยวระยะสั้นตามเส้นทางเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) โดยชุมชนมีส่วนร่วม 2) สร้างเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมตามเส้นทางเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) โดยชุมชนมีส่วนร่วม คณะผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) และการประชุมกลุ่มย่อย (Focus group) โดยแบ่งตามพื้นที่จังหวัดได้แก่ จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดบุรีรัมย์ จังหวัดสุรินทร์ และจังหวัดศรีสะเกษ มีวิธีดำเนินการวิจัย ดังต่อไปนี้

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มเป้าหมายของการวิจัยได้แก่ ประชาชนในพื้นที่ ผู้นำชุมชน ประชาชนชุมชน ผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์ ผู้เชี่ยวชาญด้านกรมศิลปากร ผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยว ผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่ทำหน้าที่ส่งเสริมและพัฒนากการท่องเที่ยวของจังหวัด โดยการใช้การสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ร่วมกับการใช้กลุ่มตัวอย่างแบบลูกโซ่ (Snow ball Sampling) เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมตามเส้นทางเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) โดยชุมชนมีส่วนร่วม โดยจัดให้ทุกจังหวัดต้องมีการจัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus group) เพื่อร่วมสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของแต่ละจังหวัด โดยกำหนดกลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิในฐานะเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์ ผู้เชี่ยวชาญด้านกรมศิลปากร ผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยว นักวิชาการ ท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด พัฒนาชุมชน ผู้นำชุมชน ผู้บริหารส่วนท้องถิ่น ตัวแทนผู้ดูแลสถานที่ท่องเที่ยว ซึ่งเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการกำหนดเส้นทางการท่องเที่ยวตามเส้นทางเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) โดยชุมชนมีส่วนร่วม เพื่อทำการวิพากษ์ ให้ข้อเสนอแนะและยืนยันเส้นทางและกำหนดเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เส้นทางเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) โดยชุมชนมีส่วนร่วม

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างได้แก่ ประชาชนในพื้นที่ ผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ที่ทำหน้าที่ส่งเสริมและพัฒนากการท่องเที่ยวของจังหวัดและนักท่องเที่ยว อายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป ที่มาท่องเที่ยวตามเส้นทางปราสาทขอม โดยการใช้การสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive

Sampling) ร่วมกับการใช้การสุ่มตัวอย่างแบบลูกโซ่ (Snow ball sampling) ดังรายละเอียดจำนวนกลุ่มตัวอย่างตามวัตถุประสงค์ดังรายละเอียดต่อไปนี้

(1) กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ประกอบด้วย 2 กลุ่ม คือ

1.1) กลุ่มสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมตามเส้นทางเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) โดยชุมชนมีส่วนร่วม จัดให้ในทุกจังหวัดต้องจัดการประชุมกลุ่มย่อย (Focus group) เพื่อร่วมสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของแต่ละจังหวัด โดยกำหนดกลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย ผู้วิจัยได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิในฐานะเป็นผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการ การท่องเที่ยวจังหวัด พัฒนาชุมชน ผู้นำชุมชน ผู้บริหารส่วนท้องถิ่น ตัวแทนผู้ดูแลสถานที่ท่องเที่ยว ซึ่งเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการกำหนดเส้นทางการท่องเที่ยวตามเส้นทางปราสาทราชมรคา เพื่อทำการวิพากษ์ ให้ข้อเสนอแนะ และยืนยันเส้นทางและกำหนดเส้นทางท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตามเส้นทางเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) โดยชุมชนมีส่วนร่วม ประกอบด้วย

- ผู้เชี่ยวชาญ/ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการท่องเที่ยว จำนวน 8 ท่าน (จังหวัดละ 2 ท่าน)
- ผู้เชี่ยวชาญ/ผู้ทรงคุณวุฒิด้านประวัติศาสตร์ จำนวน 8 ท่าน (จังหวัดละ 2 ท่าน)
- ผู้เชี่ยวชาญ/ผู้ทรงคุณวุฒิกรมศิลปากร จำนวน 3 ท่าน (นครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์)
- ผู้เชี่ยวชาญ/ผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้อง จำนวน 8 ท่าน (จังหวัดละ 2 ท่าน)
- ผู้นำชุมชน ตัวแทนชาวบ้าน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเช่น ททท การท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด

อบต. เทศบาล นักธุรกิจท้องถิ่น ผู้ประกอบการเอกชน จำนวน 10-20 คน (ทุกจังหวัด) ดังแสดงรายชื่อแบ่งตามจังหวัดดังตารางที่ 3.1 - 3.4 ต่อไปนี้

ตารางที่ 3.1 รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมกลุ่มย่อย (Focus group) จังหวัดนครราชสีมา

ชื่อ – สกุล		ตำแหน่ง/หน่วยงาน
นายชูศักดิ์	ขุนเกาะ	นายอำเภอพิมาย
นางชุติมา	จันทร์เทศ	ผู้อำนวยการพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพิมาย
นายดนุวัชร	ศรีรักษา	ผู้แทนการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จังหวัดนครราชสีมา
นายธีรศิลป์	นิยมสุข	ผู้แทนผู้อำนวยการโรงเรียนพิมายวิทยา
นางสาววิลาสินี	เข้มสะอาด	ผู้แทนหัวหน้าอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย
นายวิมล	มะลิลา	เลขานุการนายกเทศมนตรีตำบลพิมาย
อาจารย์ชิตวรา	บรรจงปรุ	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
อาจารย์ธนาวัฒน์	ปัทมฤทธิกุล	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน
นางสาวปณณวีร์	จงจิตชอบ	องค์การบริหารส่วนตำบลสัมฤทธิ์
นางจีระภา	จินครุฑ	องค์การบริหารส่วนตำบลสัมฤทธิ์

ชื่อ – สกุล		ตำแหน่ง/หน่วยงาน
นางจิงกรณ	ภูคำศักดิ์	องค์การบริหารส่วนตำบลสัมฤทธิ์
นายกิริษ	ชูชีพ	ตัวแทนผู้ใหญ่บ้านทุ่งสัมฤทธิ์
นายเที่ยง	สมนิยม	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 1 ตำบลในเมือง อำเภอพิมาย

ตารางที่ 3.2 รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมกลุ่มย่อย (Focus group) จังหวัดบุรีรัมย์

ชื่อ – สกุล		ตำแหน่ง/หน่วยงาน
รศ.ดร. สมมาตร	ผลเกิด	ผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์อารยธรรมขอม
นายไพฑูรย์	บาลโสง	นายกองค์การบริหารส่วนตำบลจรเข้มาก
นางสาวจิราภรณ์	จิตอนันต์วงศ์	ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลจรเข้มาก
นางสาวกมลวรรณ	นิธินันท์	อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง
นางเขมิกา	พรมงาม	ท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดบุรีรัมย์
นางสาวณัฐกมล	แดนแก้ว	ท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดบุรีรัมย์
นายธีรพงศ์	วงศ์งาม	ปลัดอำเภอประโคนชัย
นายสินวัตร	วาลีประโคน	เลขานุการสมาคมท่องเที่ยวจังหวัดบุรีรัมย์
นายประสิทธิ์	ลอยประโคน	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 9
นายประสิทธิ์	ทรงประโคน	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 6
นางส้มเกลี้ยง	สีบัว	ประธานกลุ่มท่องเที่ยวและโฮมสเตย์บ้านโคกเมือง
นางสมฤทัย	บุญยิด	ประชาสัมพันธ์กลุ่มท่องเที่ยวและโฮมสเตย์บ้านโคกเมือง
นายเอกชัย	ผลชีวิน	บริษัททัวร์ ชาวไทยและชาวต่างชาติ
ดร.สถาพร	วิชัยรัมย์	มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

ตารางที่ 3.3 รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมกลุ่มย่อย (Focus group) จังหวัดสุรินทร์

ชื่อ – สกุล		ตำแหน่ง/หน่วยงาน
นางสาวดรุณี	แซ่เล่า	พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสุรินทร์
นายไชยาวัฒน์	ปัญญนิสกุล	ผู้เชี่ยวชาญด้านช้างจังหวัดสุรินทร์
นางสาวสาวิณีย์	พลเยี่ยม	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสุรินทร์
นายสุทิต	แจ่มใส	องค์การบริหารส่วนตำบลเชื้อเพลิง
นายบุญเลิศ	มันทุภา	องค์การบริหารส่วนตำบลเชื้อเพลิง
นายสุธี	บุรณ์เจริญ	นายกองค์การบริหารส่วนตำบลช้างปี

ชื่อ - สกุล		ตำแหน่ง/หน่วยงาน
นายไพฑูรย์	ผั่นการ	ปราสาทข่างปี
เบญจามินทร์	ไวส์เน็คเกอร์	ปราสาทข่างปี
นายเอกพล	แก่นดี	ปราสาทบ้านไพล
นายธนวรรณ	ประสิทธิ์เม	กิจการกุนเชียงดาว

ตารางที่ 3.4 รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมกลุ่มย่อย (Focus group) จังหวัดศรีสะเกษ

ชื่อ - สกุล		ตำแหน่ง/หน่วยงาน
นายปรีดา	วงษ์วานิช	วัฒนธรรมอำเภอปางค์กู่
นายอนุพงษ์	จรดรัมย์	สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน
นางวาสิตา	น้อยพรหม	บริษัท วรรณิภา ทราเวล จำกัด
นายธเนศ	บริบาล	สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดศรีสะเกษ
นางสาวมณีเนตร	จันทร์ทยา	ผู้อำนวยการกองการศึกษาฯ อบต.กู่
นางสาวศศิวิมล	คมเฉียบ	การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย อุบลราชธานี
นางสาวปาริฉัตร	พงษ์คละ	มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ
นายดำรงพล	พันธ์จันทร์	มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ
นายธัญพงษ์	สารรัตน์	มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ
นายทนต์ศักดิ์	นรดี	กำนันตำบลกู่
นายธนากร	พรมล	ผู้นำชุมชนบ้านกู่
นายรังสรรค์	พวงพันธ์	ผู้นำชุมชนบ้านกู่
นางสำรว	แสงมาคู่	ปราชญ์ชุมชน
นางเดือน	พวงพันธ์	ปราชญ์ชุมชน
นางสัญญาณี	นรดี	ปราชญ์ชุมชน
นางชมพู่	แสงละมุล	ปราชญ์ชุมชน

1.2) กลุ่มนักท่องเที่ยวอาสาสมัคร ที่จะเป็นผู้ทดลองเที่ยวตามเส้นทางเขตกายธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) โดยชุมชนมีส่วนร่วม ซึ่งดำเนินการสุมโดยเจาะจงว่า จะต้องเป็นนักท่องเที่ยวที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป และเป็นผู้มีความประสงค์ที่จะมาเที่ยวปราสาทตามเส้นทางเขตกายธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) โดยชุมชนมีส่วนร่วม กำหนดให้นักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศจำนวน 15 คน ทดสอบเส้นทางท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมตามเส้นทางเขตกายธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัด

นครธม) โดยชุมชนมีส่วนร่วม โดยศึกษาถึงความเป็นไปได้และศึกษาความพึงพอใจต่อเส้นทางการท่องเที่ยวในแต่ละจังหวัด

3.2 ขอบเขตการวิจัย

3.2.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การค้นหาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเส้นทางเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) โดยชุมชนมีส่วนร่วม และสร้างโปรแกรมการท่องเที่ยวระยะสั้น ประกอบด้วย

ขั้นตอนที่ 1 ค้นหาเส้นทางโดยใช้ข้อมูลพื้นฐานที่ได้รับจากโครงการย่อยที่ 1 “การค้นหาและถอดองค์ความรู้ทุนชุมชนเพื่อค้นหาเส้นทางการท่องเที่ยวเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม)” ประกอบด้วย แผนที่พฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยว แผนที่พฤติกรรมและความต้องการของชุมชน แผนที่ทุนชุมชน เรื่องราว(Story)ของชุมชน เรื่องราว(Story)ทางประวัติศาสตร์/วัฒนธรรม เรื่องราว(Story)ความรู้จากปราชญ์ชาวบ้าน/ภูมิปัญญา ร่วมกับการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview)

ขั้นตอนที่ 2 สร้างโปรแกรมการท่องเที่ยวระยะสั้นตามเส้นทางเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) โดยชุมชนมีส่วนร่วม โดยการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Focus Group) ด้วยหลักการแนวคิด/ทฤษฎีการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม (Historical and Culture Tourism) เครือข่ายการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวอารยธรรมขอม (อีสานใต้ – กัมพูชา) โดยใช้เรื่องราวเชื่อมต่อร่องรอยของปราสาทขอมโบราณ ธรรมศาลา อโรคยาศาล ศาสนาและวัฒนธรรม ร่องรอยอารยธรรมขอมในสมัยเมืองพระนคร ที่ปกครองโดยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7

ขั้นตอนที่ 3 ตรวจสอบเส้นทางและโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมตามเส้นทางเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) โดยชุมชนมีส่วนร่วม โดยสุ่มเลือกนักท่องเที่ยวตามเส้นทางอารยธรรมขอม (อีสานใต้ – กัมพูชา) แบบเจาะจง เพื่อหาอาสาสมัครเป็นนักท่องเที่ยวตามเส้นทางตามเส้นทางเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) โดยชุมชนมีส่วนร่วม และเก็บข้อมูลการทดสอบเส้นทางและโปรแกรมการท่องเที่ยว ประกอบด้วย

เวลาที่ใช้ในการเดินทาง

ความเหมาะสมของเส้นทาง

ความพึงพอใจของชุมชนและนักท่องเที่ยว

ความน่าสนใจของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

การบริหารจัดการการท่องเที่ยว ข้อเสนอแนะ

จังหวัด	ปราสาท	ชุมชน
	5) ปราสาทหนองตาปล่อง 6) ปราสาทหนองปล่อง 7) ปราสาทหนองกง 8) ปราสาทบ้านบุ	5 ชุมชนบ้านบุ / ทอเสื่อ
สุรินทร์	1) ปราสาทตาเมือนโต๊ด 2) ปราสาทบ้านไพล 3) ปราสาทภูมิโพน 4) ปราสาทเมืองที 5) ปราสาทข่างปี 6) ปราสาทศีขรภูมิ 7) ปราสาทบ้านพลวง 8) ปราสาทยายเหงา	1) ชุมชน ปราสาทบ้านไพล 2) ชุมชนปราสาทข่างปี 3) ชุมชนปราสาทศีขรภูมิ 4) หมู่บ้านทอผ้าไหมบ้านท่าสว่าง 5) หมู่บ้านช้างบ้านตากกลาง 6) กลุ่มสตรีทอผ้าไหมบ้านประทุน 7) กลุ่มทอผ้าไหมพื้นเมืองชาวภูยกุ้ยบ้านอาลี
ศรีสะเกษ	1) ปราสาทเขาพระวิหาร 2) ปราสาทสระกำแพงใหญ่ 3) ปราสาทสระกำแพงน้อย 4) ปราสาทห้วยทับทัน หรือ ปราสาทบ้านปราสาท 5) ปราสาทปรางค์กู๋ 6) ปราสาทหินบ้านสมอ 7) ปราสาทตาเล็ง (ปราสาทลุมพุก)	1) หมู่บ้านวัฒนธรรมชะแมร์ 2) ชุมชนบ้านเมืองหลวง 3) กลุ่มสตรีทอผ้าบ้านไฮเลิง 4) ด้านชายแดนถาวร ช่องสะงำ

3.2.3 ขอบเขตด้านระยะเวลา

การวิจัยเรื่อง “ค้นหาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมและสร้างโปรแกรมการท่องเที่ยวระยะสั้นตามเส้นทางเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) โดยชุมชนมีส่วนร่วม” คณะผู้วิจัยใช้ระยะเวลาในการศึกษาจำนวน 12 เดือน ตั้งแต่เดือนมิถุนายน 2560 ถึงเดือนพฤษภาคม 2561

3.2.4 ขอบเขตด้านตัวแปรที่ใช้ศึกษา

1) ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

(1) ตัวแปรอิสระ ได้แก่ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการกำหนดเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมตามเส้นทางเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) โดยชุมชนมีส่วนร่วม ได้แก่ 1.ปัจจัยด้านสถานที่และการเข้าถึงแหล่ง 2. ปัจจัยด้านสิ่งอำนวยความสะดวก

ความสะดวก 3. ปัจจัยด้านทรัพยากรธรรมชาติ 4. ปัจจัยด้านวัฒนธรรมและวิถีชีวิต 5. ปัจจัยด้านสินค้าและบริการ 6. ปัจจัยด้านการส่งเสริมการตลาด 7. ปัจจัยด้านความต้องการส่วนบุคคล รวมถึงความคาดหวังของนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวตามเส้นทางปราสาทขอม และความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มาตามเส้นทางปราสาทขอม

(2) ตัวแปรตาม ได้แก่ เส้นทางท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมและโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตามเส้นทางเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) โดยชุมชนมีส่วนร่วม ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวและชุมชนต่อเส้นทางท่องเที่ยวตามเส้นทางเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) โดยชุมชนมีส่วนร่วม

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล การศึกษาวิจัย เรื่อง ค้นหาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมและสร้างโปรแกรมการท่องเที่ยวระยะสั้นตามเส้นทางเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) โดยชุมชนมีส่วนร่วม โดยประเด็นคำถามที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย แบบสัมภาษณ์ดังกล่าวสร้างจากกรอบแนวคิดและทฤษฎีซึ่งเกี่ยวข้องกับการวิจัย เป็นลักษณะคำถามปลายเปิด แบบเจาะลึก เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายตอบได้อย่างละเอียดและตรงตามความเป็นจริง อุปกรณ์ที่ใช้ในการสัมภาษณ์จริง ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ เครื่องบันทึกเสียง และสมุดบันทึก

3.3.1 แบบสัมภาษณ์

โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเชิงเจาะลึกและใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง โดยผู้วิจัยได้กำหนดคำถามที่จะใช้ในการสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้าก่อนไปเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลตามโครงสร้างคำถามที่ได้กำหนดไว้ ประเด็นหลักในการสัมภาษณ์แบ่งได้ดังนี้

ประเด็นหลักในการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ/ผู้ทรงคุณวุฒิดังนี้

1.1 ผู้เชี่ยวชาญ/ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการท่องเที่ยว สอบถามข้อมูลเกี่ยวกับนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวของพื้นที่ เส้นทางโปรแกรมการท่องเที่ยว จำนวนนักท่องเที่ยว กลุ่มนักท่องเที่ยว เป็นต้น

1.2 ผู้เชี่ยวชาญ/ผู้ทรงคุณวุฒิด้านประวัติศาสตร์ สอบถามข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องราวความเป็นมาของอารยธรรมขอม ปราสาท เรื่องราวที่ค้นพบกับข้อเท็จจริง จุดท่องเที่ยวด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม เป็นต้น

1.3 ผู้เชี่ยวชาญ/ผู้ทรงคุณวุฒิกรมศิลปากร สอบถามข้อมูลเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ การจัดแสดงแหล่งค้นพบ ภาวะเรียบร้อยปฏิบัติในการท่องเที่ยวโบราณสถาน เป็นต้น

2.ประเด็นหลักในการสัมภาษณ์ตัวแทนชุมชนมีดังนี้ ความสำคัญของปราสาทต่อชุมชน จุดเด่นของแหล่งท่องเที่ยว กิจกรรมชุมชน การมีส่วนร่วมภายในชุมชน ความคิดเห็น ความต้องการมีบริการอื่นๆในแหล่งท่องเที่ยว เป็นต้น

3.3.2 แบบสังเกตการณ์

คณะผู้วิจัยมีการสังเกตการณ์สำหรับการเก็บข้อมูลเพื่อศึกษาในพื้นที่ ตลอดจนการศึกษาเส้นทางและโปรแกรมท่องเที่ยว ดังนี้

- 1.สภาพความสมบูรณ์ของปราสาท แหล่งท่องเที่ยว ทรัพยากรการท่องเที่ยว
- 2.การเข้าถึงของแหล่งท่องเที่ยว
- 3.ศักยภาพของชุมชน กิจกรรม ทรัพยากรวัฒนธรรมชุมชน

3.3.3 แบบสนทนากลุ่มย่อยหรือการประชุมกลุ่มย่อย

การศึกษาเอกสาร การวิจัยที่เกี่ยวข้องข้อมูลพื้นฐานจากโครงการย่อย 1 การสัมภาษณ์เชิงลึกด้วยการสัมภาษณ์และการสังเกตการณ์นั้น คณะผู้วิจัยได้นำมาวิเคราะห์ คัดเลือกชุมชน กิจกรรมทุนชุมชนเพื่อนำเสนอและหาข้อสรุปจากการเชิญผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่ เพื่อประชุมและสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมและสร้างโปรแกรมการท่องเที่ยวระยะสั้นตามเส้นทางเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) โดยชุมชนมีส่วนร่วม โดยเป้าประสงค์เพื่อ

1. สร้างโปรแกรมการท่องเที่ยวระยะสั้นตามเส้นทางเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) โดยชุมชนมีส่วนร่วม
2. สร้างเส้นทางท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมตามเส้นทางเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) โดยชุมชนมีส่วนร่วม

3.3.4 สร้างเครื่องมือ

การสร้างเครื่องมือหรือแบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในงานวิจัย มีแนวทางดังนี้

- 1.ศึกษาค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับวิธีสร้างแบบสัมภาษณ์ตามแนวทางที่ได้รับจากการศึกษาค้นคว้า ให้ครอบคลุมความคิดเห็นในด้านต่างๆ ที่ต้องการศึกษา
- 2.เสนอแบบสอบถามเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบความถูกต้องและเหมาะสมของข้อความคำถาม
- 3.ปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์ตามที่ได้รับคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญ
- 4.ลงมือเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้เครื่องมือที่สร้างขึ้นไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูลที่เป็นเป้าหมายของการวิจัยครั้งนี้

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาวิจัยเรื่อง ค้นหาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมและสร้างโปรแกรมการท่องเที่ยวระยะสั้นตามเส้นทางเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) โดยชุมชนมีส่วนร่วม เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้าข้อมูลต่างๆที่เกี่ยวข้องจากเอกสารการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

- แนวคิดเกี่ยวกับความต้องการและศักยภาพการท่องเที่ยว
- แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม
- แนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์
- แนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- แนวคิดการจัดการเส้นทางโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
- แนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวตามเส้นทางเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) โดยชุมชนมีส่วนร่วม
- ข้อมูลเบื้องต้นจังหวัดนครราชสีมา
- ข้อมูลเบื้องต้นจังหวัดบุรีรัมย์
- ข้อมูลเบื้องต้นจังหวัดสุรินทร์
- ข้อมูลเบื้องต้นจังหวัดศรีสะเกษ

และเก็บข้อมูล ณ พื้นที่ศึกษาด้วยการสังเกตการและเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการประชุมกลุ่มย่อย โดยการจดบันทึกและเครื่องบันทึกเสียงโดยเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งที่เป็นข้อมูลปฐมภูมิ (primary data) และข้อมูลทุติยภูมิ (secondary data) โดยมีรายละเอียดในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1) **ข้อมูลปฐมภูมิ(primary data)** เป็นข้อมูลที่เกิดขึ้นโดยที่ผู้วิจัยเก็บรวบรวมขึ้นตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัยจึงเก็บรวบรวมข้อมูลในเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์ (In-Depth interview) ซึ่งให้ได้คำตอบที่เป็นความจริง ตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ในการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้วิจัยจะใช้คำตอบที่ไม่มีโครงสร้าง ซึ่งขึ้นอยู่กับระยะเวลาในการสัมภาษณ์

2) **ข้อมูลทุติยภูมิ(secondary data)** ซึ่งเป็นข้อมูลที่ได้จากแหล่งที่รวบรวมข้อมูลไว้แล้ว หรือหน่วยงานในการทำการเก็บรวบรวมหรือเรียบเรียงไว้เรียบร้อยแล้ว ได้แก่ ข้อมูลทางสถิติต่างๆ ที่มีการบันทึกไว้ ข้อจากการรายงานการวิจัย แนวความคิดหรือทฤษฎีที่มีนักวิชาการคิดค้น รวบรวมวารสาร เอกสารผลวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย แล้วสามารถนำข้อมูลเหล่านั้นมาใช้อ้างอิงได้เลย ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูล ข้อมูลทุติยภูมิ(secondary data) โดยสืบค้น(Inquiry) จากกระบวนฐานข้อมูลของห้องสมุดฐานข้อมูลขององค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

3.5 การวิเคราะห์และการตรวจสอบข้อมูล

3.5.1 การวิเคราะห์

คณะผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อมกับการเก็บรวบรวมข้อมูลในประเด็นที่กำหนดไว้การวิเคราะห์ข้อมูลนำข้อมูลมาจากเอกสารการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content analysis) นำข้อมูลที่ได้มาจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยใช้การตีความที่เรียกว่า ศาสตร์แห่งการตีความ(Hermeneutics) ข้อมูลและประเด็นต่างๆ ข้อมูลการวิเคราะห์เชิงพรรณนาตามวัตถุประสงค์ดังนี้

1. สร้างโปรแกรมการท่องเที่ยวระยะสั้นตามเส้นทางเขตกายกรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) โดยชุมชนมีส่วนร่วม
2. สร้างเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมตามเส้นทางเขตกายกรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) โดยชุมชนมีส่วนร่วม

3.5.2 การตรวจสอบข้อมูล

การตรวจสอบข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าหรือไตรมิติ (Triangulation) เพื่อให้เกิดความแน่ใจและแม่นยำ และความน่าเชื่อถือของข้อมูล ขีดความลำเอียงของผู้วิจัย ซึ่งมีวิธีการโดยละเอียดดังนี้

- 1) การตรวจสอบสามเส้าด้านระเบียบวิธีการ(Method triangulation) จะเน้นการศึกษาเอกสารต่างๆ การสัมภาษณ์เชิงลึก
- 2) การตรวจสอบสามเส้าด้านบุคคลใช้การรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกันจากบุคคลหลายคน แตกต่างกันที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับเส้นทางการท่องเที่ยวและโปรแกรมการท่องเที่ยวที่น่าสนใจ ข้อมูลเรื่องราวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม เพื่อตรวจสอบว่าเป็นข้อมูลตรงกันหรือไม่
- 3) การทดสอบความเที่ยงตรง (Validity) โดยนำแบบสัมภาษณ์และแบบคำถามสำหรับการประชุมกลุ่มย่อย ให้คำปรึกษางานวิจัยเป็นผู้พิจารณาตรวจสอบเนื้อหา (Content Validity) ความเหมาะสมของภาษาที่ใช้และความเหมาะสมกับคำถาม รวมถึงตรวจสอบครอบคลุมว่าตรงตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการศึกษาหรือไม่ จากนั้นจึงนำมาปรับแก้และทำการทดสอบเพื่อค้นหาความน่าเชื่อถือต่อไป
- 4) การทดสอบความน่าเชื่อถือ (Reliability) เพื่อเป็นการสร้างความทดสอบถึงความน่าเชื่อถือของแบบสัมภาษณ์และแบบประชุมกลุ่มย่อย โดยทำการทดสอบกับกลุ่มตัวอย่าง เพื่อทดสอบความเข้าใจในประเด็นคำถามที่ใช้จริง จากนั้นทำการปรับแก้ข้อคำถามก่อนนำไปใช้จริง
- 5) การจัดระเบียบข้อมูล โดยจัดนำข้อมูลที่ได้มาจัดระเบียบไว้เป็นหมวดหมู่และจำแนกประเภทของข้อมูลเพื่อให้ง่ายต่อการนำข้อมูลการนำข้อมูลที่จัดเป็นระเบียบแล้วไปทำการวิเคราะห์ในขั้นต่อไป

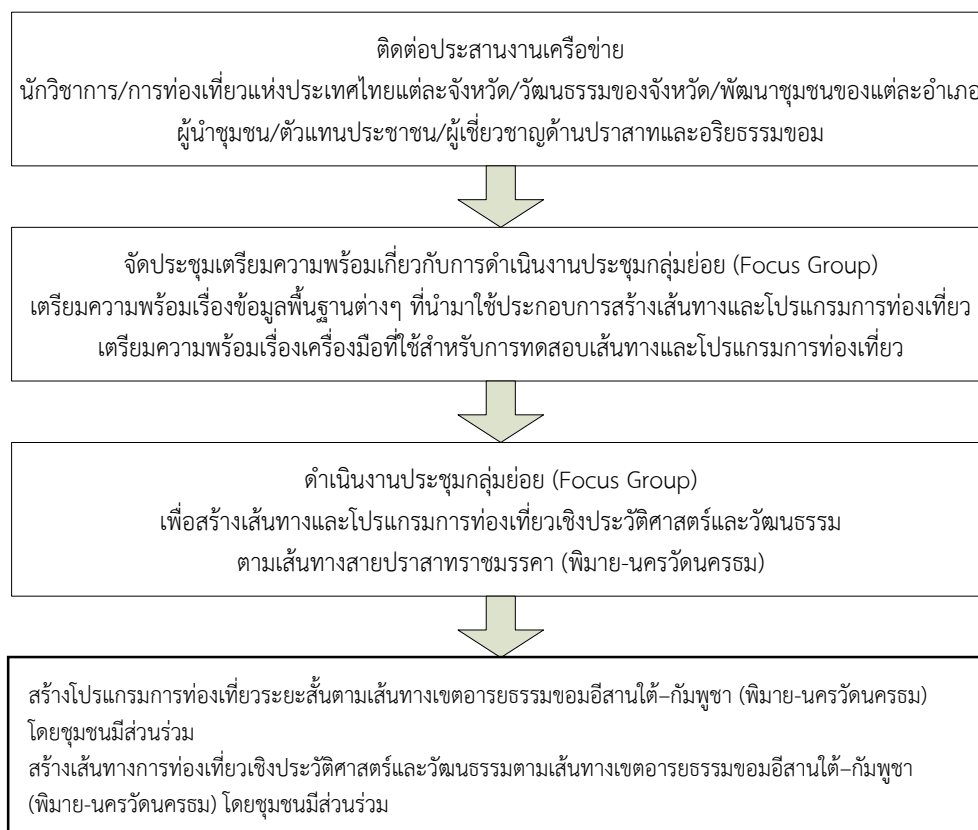
3.6 การแปลผลข้อมูล

คณะผู้วิจัยแปลผลและนำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการรายงานเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) ในขั้นสุดท้ายของการเสนอรายงานวิจัยและแนวคิดที่ผ่านการดำเนินการวิจัยข้อมูลที่ตรวจสอบแล้วนำมาวิเคราะห์และ สังเคราะห์ เพื่อให้ได้ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ การเรียบเรียงข้อมูลและการนำเสนอข้อมูล ตามวัตถุประสงค์การวิจัยคือ

- 1) สร้างโปรแกรมการท่องเที่ยวระยะสั้นตามเส้นทางเขตรอยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) โดยชุมชนมีส่วนร่วม
- 2) สร้างเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมตามเส้นทางเขตรอยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) โดยชุมชนมีส่วนร่วม

และทำการจัดเรียบเรียงข้อค้นพบ สรุปผลการศึกษา อภิปรายผลการวิจัย ปัญหาอุปสรรค และให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ในการทำวิจัยไปใช้และทำการต่อยอดความรู้ต่อไป

3.7 กรอบขั้นตอนการวิจัย

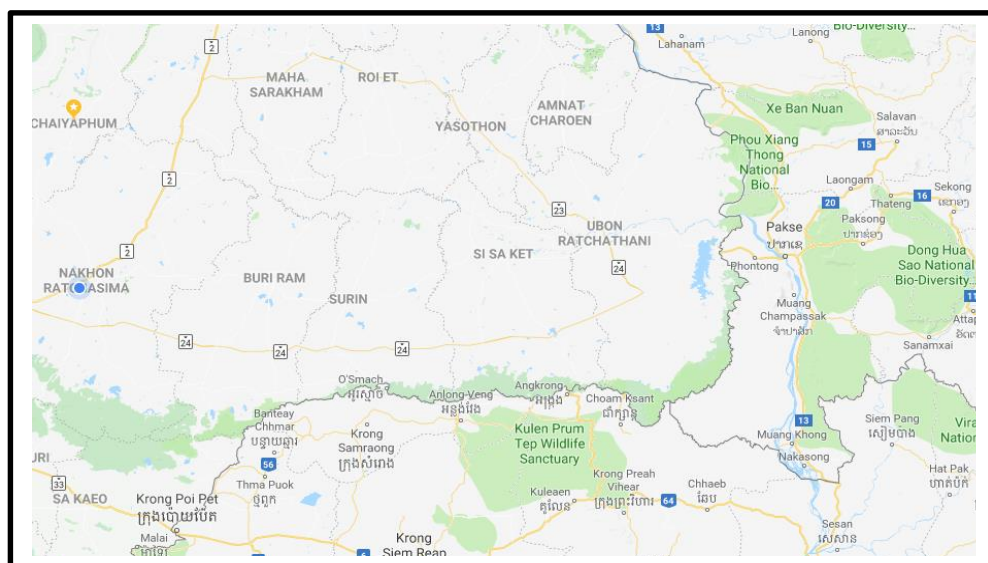
บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลและผลการวิจัย

ในบทนี้ผู้วิจัยจะนำเสนอผลการศึกษาการท่องเที่ยวเส้นทางเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) ประกอบด้วยจังหวัดนครราชสีมา จังหวัดบุรีรัมย์ จังหวัดสุรินทร์ จังหวัดศรีสะเกษ ตามแนวคิดของกรอบวิจัยเพื่อบูรณาการพื้นที่ท่องเที่ยวหลักเพื่อกระจายโอกาสทางการท่องเที่ยวและสร้างการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนนั้น เน้นการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวใหม่ สืบค้นทางการท่องเที่ยวใหม่ และการสนับสนุนเกื้อกูลกันเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวร่วมกัน เป็นการวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้และการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืนอย่างแท้จริงซึ่งจะทำให้เกิดการสร้างระบบและกลไกในการสร้างความสมดุลระหว่างการรักษาด้านทุนทางธรรมชาติและวัฒนธรรมกับการสร้างความพึงพอใจให้กับนักท่องเที่ยวและประชาชนในชุมชน ซึ่งถือเป็นการเชื่อมโยงวัฒนธรรมกับการท่องเที่ยว อีกทั้งยังช่วยลดความเหลื่อมล้ำ สร้างการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรมโดยอาศัยการสร้างกลไกการเชื่อมโยงชุมชนกับการท่องเที่ยว ดังนั้นงานวิจัยในครั้งนี้จะเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) เป็น การวิจัยที่ผสมผสานการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Research) กับการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) รวมทั้งวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เข้าด้วยกัน เพื่อได้มาซึ่งองค์ความรู้ใหม่ในการสร้างเส้นทางท่องเที่ยวและโปรแกรมการท่องเที่ยวระยะสั้น โดยชุมชน นักท่องเที่ยว ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการวิจัยทุกขั้นตอน ตั้งแต่ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ ร่วมตรวจสอบและร่วมรับประโยชน์ควบคู่ไปกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน โดยยึดประชาชนเป็น ศูนย์กลาง (People-Centered Development) ผลการวิเคราะห์ขอเสนอตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

4.1 การสร้างเส้นทางท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเส้นทางเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) โดยชุมชนมีส่วนร่วม

จากการศึกษาภาคเอกสาร การสำรวจพื้นที่เองต้นและการเก็บข้อมูลในพื้นที่ 4 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดบุรีรัมย์ จังหวัดสุรินทร์ จังหวัดศรีสะเกษ เมื่อนำมาประมวลผลการวิจัย สามารถจำแนกแหล่งท่องเที่ยวได้ 2 ลักษณะ คือ 1) แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อารยธรรมขอม 2) แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมประเพณี

ภาพที่ 4.1 แสดงเขตพื้นที่ที่ศึกษา 4 จังหวัดและประเทศกัมพูชา

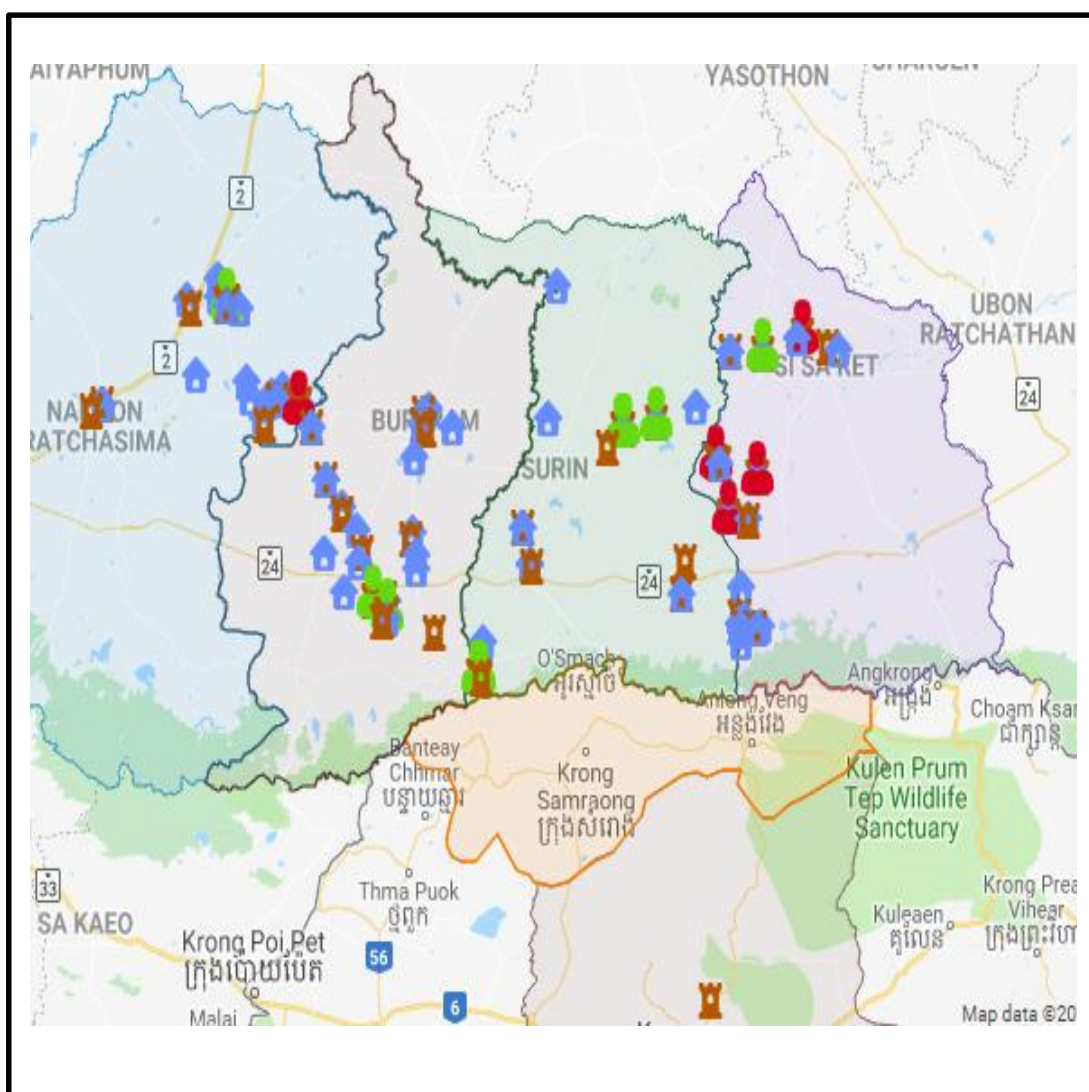
1) แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ อารยธรรมขอม

จากผู้วิจัยได้ทำการศึกษา แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ อารยธรรมขอม โดยในแนวคิดของการท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ อารยธรรมขอม เป็นเส้นทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถาน โบราณคดี ประวัติศาสตร์ พิพิธภัณฑสถาน วัดรวมไปถึงพื้นที่ที่มีสิ่งก่อสร้างที่มีประวัติศาสตร์สำคัญต่อชุมชน เพื่อชื่นชมและเพลิดเพลินในสถานที่ท่องเที่ยวได้ความรู้ความเข้าใจต่อประวัติศาสตร์และโบราณคดี ในท้องถิ่นพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่า ของสภาพแวดล้อมโดยที่ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ เส้นทางเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) มีดังนี้

จังหวัด	แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์	ที่ตั้ง
นครราชสีมา	1) อุทยานประวัติศาสตร์พิมาย 2) ปราสาทห้วยแคน	ตำบลในเมือง อำเภอพิมาย นครราชสีมา บ้านห้วยแคน ตำบลห้วยแคน อำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา
บุรีรัมย์	1) อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง	บ้านตาเป็ก อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์
	2) ปราสาทเมืองต่ำ	บ้านโคกเมือง ตำบลจรเข้มาก อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

จังหวัด	แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์	ที่ตั้ง
	3) ปราสาทหมอ	บ้านละหานทรายเก่า ตำบลหินลาด อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์
	4) ปราสาทบ้านสำโรง	บ้านสำโรง ตำบลไผ่ทรินทร์ อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์
	5) ปราสาทหนองตาปล่อง	ตั้งอยู่ภายในวัดปราสาทเทพสถิตย์ ตำบลขำนิ อำเภอขำนิ จังหวัดบุรีรัมย์
	6) ปราสาทหนองปล่อง	บ้านหนองปล่อง ตำบลหนองปล่อง อำเภอขำนิ จังหวัดบุรีรัมย์
	7) ปราสาทหนองกง	ตำบลอีสานเขต อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัด บุรีรัมย์
	8) ปราสาทบ้านบุ	ตั้งอยู่ภายในเขตโรงเรียนบ้านบุวิทยาสุรศักดิ์ ตำบล จรเข้มาก อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์
สุรินทร์	1) ปราสาทตาเมือนโต๊ด 2) ปราสาทบ้านไพล 3) ปราสาทภูมิโพน 4) ปราสาทเมืองที 5) ปราสาทข่างปี 6) ปราสาทศีขรภูมิ 7) ปราสาทบ้านพลวง 8) ปราสาทยายเหงา	บ้านหนองคันนาสามัคคี หมู่ 8 ตำบลตาเมียง อำเภอพนมดงรัก จังหวัดสุรินทร์ บ้านปราสาท หมู่ที่ 6 ตำบลเชื้อเพลิง อำเภอ ปราสาท จังหวัดสุรินทร์ บ้านภูมิโพน ต.ดม อ.สังขะ จ.สุรินทร์ บ้านเมืองที่ หมู่ที่ 1 ตำบลเมืองที่ อำเภอเมือง สุรินทร์ บ้านเมืองที่ หมู่ที่ 1 ตำบลเมืองที่ อำเภอเมือง สุรินทร์ บ้านปราสาท ตำบลระแงง อำเภอศีขรภูมิ จังหวัด สุรินทร์ บ้านพลวง ตำบลบ้านพลวง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ บ้านสังขะ ตำบลสังขะ อำเภอสังขะ จังหวัด สุรินทร์
ศรีสะเกษ	1) อุทยานแห่งชาติเขาพระวิหาร 2) ปราสาทสระกำแพงใหญ่ 3) ปราสาทสระกำแพงน้อย 4) ปราสาทห้วยทับทัน หรือ ปราสาทบ้านปราสาท	ตั้งอยู่ในเขตอำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ ตั้งอยู่ในบริเวณวัดสระกำแพงใหญ่ ถนนประดิษฐ์ ประชากราษฎร์ หมู่ 1 ตำบลสระกำแพงใหญ่ อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ บ้านกลาง ตำบลขุขันธ์ อำเภออุทุมพรพิสัย บ้านปราสาท ตำบลปราสาท อำเภอห้วยทับทัน จังหวัดศรีสะเกษ

จังหวัด	แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์	ที่ตั้ง
	5) ปราสาทปรางค์กู๋ 6) ปราสาทหินบ้านสมอ 7) ปราสาทตาเล็ง (ปราสาทลูมพูก)	ตำบลกู๋ อำเภอบรางค์กู๋ จังหวัดศรีสะเกษ บ้านทามจาน ต.สมอ อ.บรางค์กู๋ จ.ศรีสะเกษ บ้านปราสาท ตำบลปราสาท อำเภوخุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ

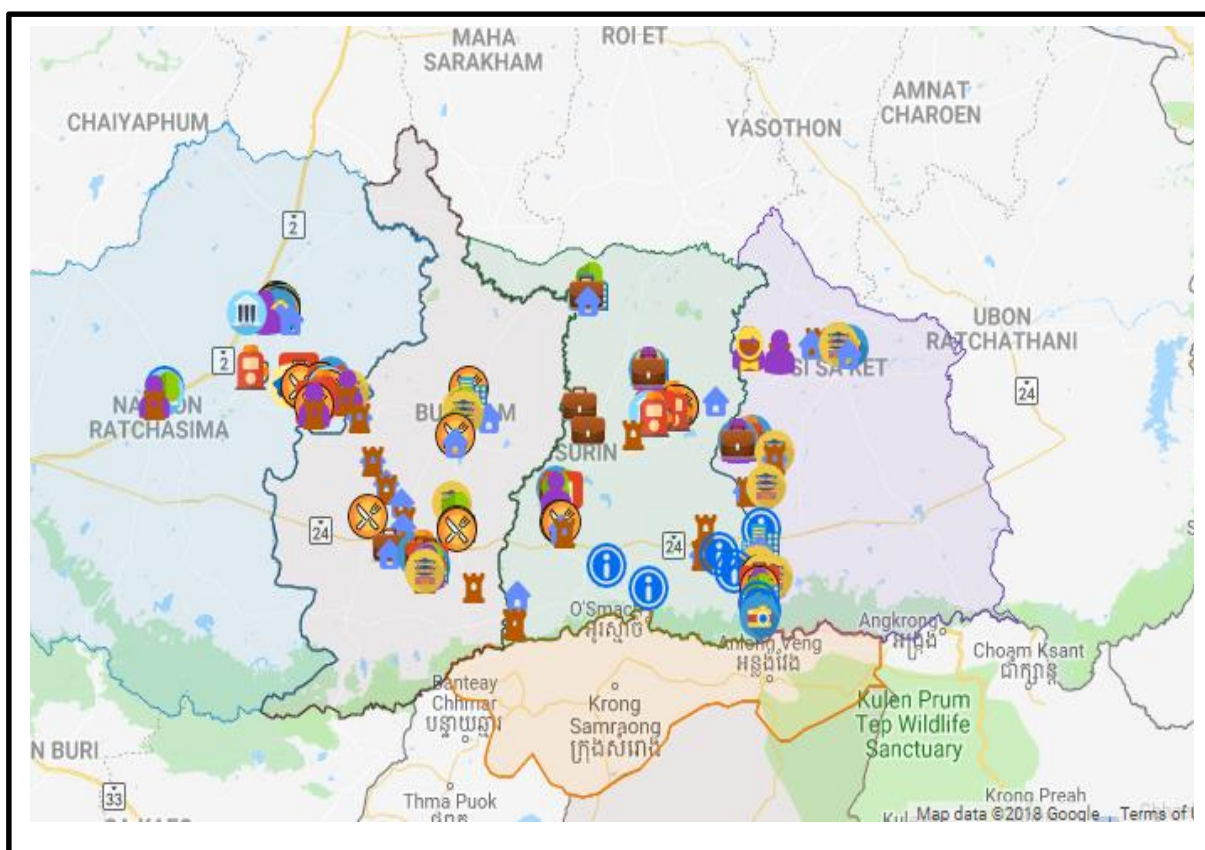
ภาพที่ 4.2 แผนที่ภาพปราสาททั้ง 4 จังหวัด

2) แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมประเพณี

สำหรับโครงการวิจัย ได้ทำการศึกษา แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมประเพณี โดยเป็นการเดินทางท่องเที่ยว เพื่อชมงานประเพณีต่างๆ ที่ชาวบ้านในท้องถิ่นนั้นๆ จัดขึ้น ได้รับความเพลิดเพลินตื่นตาตื่นใจในสุนทรีย์ศิลปะเพื่อศึกษาความเชื่อ การยอมรับนับถือ การเคารพพิธีกรรมต่างๆ และได้รับความรู้ความเข้าใจต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรม มีประสบการณ์ใหม่ๆ เพิ่มขึ้นบนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมและมรดกทางวัฒนธรรม โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยว จากข้อมูลที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาจากเอกสารและสำรวจเบื้องต้นตามเส้นทางอารยธรรมขอม – กัมพูชา ทั้ง 4 จังหวัด มีดังนี้

จังหวัด	ชุมชน	ที่ตั้ง
นครราชสีมา	1) ชุมชนวัดเดิม 2) ชุมชนบ้านปรางค์ 3) บ้านรังกาใหญ่ 4) ชุมชนห้วยแคน	เทศบาลตำบลพิมาย ตำบลบ้านปรางค์ ตำบลรังกาใหญ่ อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา ตำบลห้วยแคน อำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา
บุรีรัมย์	1. ชุมชนหนองบัวราย	บ้านหนองบัวราย หมู่ที่ 7 ตำบลจรเข้มาก อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์
	2. ชุมชนบ้านโคกเมือง	ชุมชนบ้านโคกเมือง หมู่ 6 , 9 ตำบลจรเข้มาก อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์
	3. กลุ่มทอผ้าไหมบ้านหนองตาไก้	ชุมชนบ้านหนองตาไก้ หมู่ที่ 3 ตำบลหนองกง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์
	4 ชุมชนบ้านบุ	ชุมชนบ้านบุ ตำบลจรเข้มาก อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์
สุรินทร์	1) ชุมชน ปราสาทบ้านไพล 2) ชุมชนปราสาทข่างปี 3) ชุมชนปราสาทศีขรภูมิ 4) หมู่บ้านทอผ้าไหมบ้านท่าสว่าง 5) หมู่บ้านข้างบ้านตากกลาง 6) กลุ่มสตรีทอผ้าไหมบ้านประทุน	บ้านปราสาท หมู่ที่ 6 ตำบลเชื้อเพลิง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ บ้านข่างปี ตำบลข่างปี อำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ บ้านระแงง อำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ บ้านท่าสว่าง, ตำบลท่าสว่าง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ บ้านกระโพ-ตากกลาง อ.ท่าตูม จ.สุรินทร์ บ้านประทุน ตำบลแด่ล อำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์

จังหวัด	ชุมชน	ที่ตั้ง
	7) กลุ่มทอผ้าไหมพื้นเมืองชาวภูยบ้าน อาลี	ต.สำโรงทาบ อ.สำโรงทาบ จ.สุรินทร์
ศรีสะเกษ	1) หมู่บ้านวัฒนธรรมขะแมร์ 2) ชุมชนบ้านเมืองหลวง 3) กลุ่มสตรีทอผ้าบ้านไฮเลิง ชุมชน บ้านกู่ 4) ด้านชายแดนถาวร ช่องสะงำ	บ้านกุดนาแก้ว ปราสาทภูฝ้าย, ศรีสะเกษ ชุมชนคนบ้านเมืองหลวง อ.ห้วยทับทัน จ.ศรี สะเกษ ตำบลสำโรงปราสาท อำเภอปรางค์กู่ จังหวัด ศรีสะเกษ ชายแดนถาวรช่องสะงำ อ.ภูสิงห์ จ.ศรีสะเกษ

ภาพที่ 4.3 แผนที่ชุมชน 4 จังหวัด

จากการศึกษาพบว่า แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ และแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมประเพณี ซึ่งแต่ละจังหวัดจะมีจำนวนแหล่งท่องเที่ยวมากน้อยแตกต่างกันไป โดยจังหวัดที่มีแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ และแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมประเพณีมากที่สุดได้แก่ สุรินทร์ รองลงมาคือ บุรีรัมย์ ศรีสะเกษและนครราชสีมา ตามลำดับ ดังแสดงรายละเอียดในตาราง 4.1

ตารางที่ 4.1 แสดงจำนวนแหล่งท่องเที่ยว 4 จังหวัด

แหล่งท่องเที่ยว	จำนวนแหล่งท่องเที่ยว				รวม
	นครราชสีมา	บุรีรัมย์	สุรินทร์	ศรีสะเกษ	
แหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์	2	8	8	7	25
แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมประเพณี	4	4	7	4	19
รวม	6	12	15	11	44

จากการศึกษาเอกสาร การสำรวจข้อมูลเบื้องต้น และแบบสอบถามศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวและชุมชน ทำให้ทราบศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของแต่ละปราสาทตามความคิดเห็นของชุมชนและความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว โดยชุมชนที่ทำการเลือกจัดเป็นการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และมีความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน สรุปเป็นภาพรวมสถานที่ท่องเที่ยวของแต่ละจังหวัด ดังตาราง

จังหวัด	ความคิดเห็นของชุมชน		ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว	
	ปราสาท	ชุมชน	ปราสาท	ชุมชน
นครราชสีมา	อุทยานประวัติศาสตร์พิมาย	ชุมชนวัดเดิม	อุทยานประวัติศาสตร์พิมาย	ชุมชนวัดเดิม
บุรีรัมย์	อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง, ปราสาทเมืองต่ำ	ชุมชนบ้านโคกเมือง	อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง, ปราสาทเมืองต่ำ	ชุมชนบ้านโคกเมือง
สุรินทร์	ปราสาทข่างปี	ชุมชนปราสาทบ้านไพล ชุมชนปราสาทข่างปี	ปราสาทข่างปี	ชุมชนปราสาทบ้านไพล ชุมชนปราสาทข่างปี
ศรีสะเกษ	ปราสาทปรางค์กู๋	ชุมชนบ้านกู๋	ปราสาทปรางค์กู๋	ชุมชนบ้านกู๋

โดยจากภาพรวมของแต่ละจังหวัดจะมีการเก็บรวบรวมข้อมูลมาจากแบบสอบถามศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวและชุมชนจากนักท่องเที่ยวและคนในชุมชน ทำให้ทราบแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และเชิงวัฒนธรรมอารยธรรมของของแต่ละจังหวัด ซึ่งมีอยู่จำนวนมากและล้วนมีความน่าสนใจแต่ด้วยข้อจำกัดในการวิจัยและด้านศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว ผู้วิจัยจึงได้ทำการ

เลือกแหล่งท่องเที่ยว เพื่อเป็นตัวแทนในการเก็บข้อมูลแบบสอบถาม โดยใช้แบบสอบถามข้อมูล ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวตามเส้นทางอารยธรรมขอม (อีสานใต้ – กัมพูชา) และแบบสอบถาม ความพึงพอใจของชุมชน/ผู้นำชุมชนตามเส้นทางอารยธรรมขอม (อีสานใต้ – กัมพูชา) (โครงการย่อยที่ 1) อีกทั้งผู้วิจัยได้ทำการจัดเวทีการสนทนากลุ่ม (Focus Groups) ของแต่ละจังหวัดดังแสดง ในภาพที่ 4.4-4.5

จังหวัดนครราชสีมา

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group)

ชื่อ-สกุล	ตำแหน่ง
นายชูศักดิ์ ชุนเกาะ	นายอำเภอพิมาย
นางอุติมา จันทร์เทศ	ผู้อำนวยการพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพิมาย
นายศุภวัชร ศรีรักษา	ผู้อำนวยการการท่องเที่ยวจังหวัดนครราชสีมา
นายธีรศิลป์ นิยมสุข	ผู้อำนวยการโรงเรียนพิมายวิทยา
นางสาววิลาสินี แซ่มะอาด	ผู้อำนวยการอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย
นายวิมล มะลิลา	เลขานุการศูนย์ศิลปวัฒนธรรม
อาจารย์ศิวรา บรรจงประ	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
อาจารย์นวัฒน์ ปัทมทิฏกุล	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน
นางสาวบุณยวีร์ จงจิตชอบ	องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งสัมฤทธิ์
นางจิระภา จินศุข	องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งสัมฤทธิ์
นางจักรกรีน กุคำศักดิ์	องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งสัมฤทธิ์
นายกริชช ชูชีพ	ตัวแทนผู้ใหญ่บ้านทุ่งสัมฤทธิ์
นายเที่ยง สมนิยม	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 1 ตำบลในเมือง อำเภอพิมาย

ภาพที่ 4.4 การจัดเวทีการสนทนากลุ่ม (Focus Groups) จังหวัดนครราชสีมา

จังหวัดบุรีรัมย์

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group)

ชื่อ-สกุล	ตำแหน่ง
รศ.ดร.สมมาตร ผลเกิด	ผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์อารยธรรมขอม
นายไพฑูริย์ บาลโอง	นายกองค์การบริหารส่วนตำบลจรเข้มาก
นางสาวจิราภรณ์ ชิดอนันต์วงศ์	ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลจรเข้มาก
นางสาวกมลวรรณ นิธินันท์	อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง
นางเฉลิมภา พรหมงาม	ท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดบุรีรัมย์
นางสาวณัฐกมล แดงแก้ว	ท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดบุรีรัมย์
นายธีรพงศ์ วงศ์งาม	ปลัดอำเภอประโคนชัย
นายสินวัตร วาฬประโคน	เลขานุการสมาคมท่องเที่ยว จังหวัดบุรีรัมย์
นายประสิทธิ์ ลอยประโคน	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 9
นายประสิทธิ์ ทรงประโคน	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 6
นางสมเกียรติ์ สิบวัน	ประธานกลุ่มท่องเที่ยวและโฮมสเตย์บ้านโคกเมือง
นางสัมฤทธิ์ บุญยัค	ประธานสัมพันธ์กลุ่มท่องเที่ยวและโฮมสเตย์บ้านโคกเมือง
นายเอกชัย ผลชวน	บริษัททัวร์ ชาวไทยและต่างชาติ
ดร.สถาพร วิชัยรัมย์	มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

ภาพที่ 4.5 การจัดเวทีการสนทนากลุ่ม (Focus Groups) จังหวัดบุรีรัมย์

จังหวัดสุรินทร์

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group)

ชื่อ-สกุล	ตำแหน่ง
นางสาวอรุณี แซ่เล้า	พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสุรินทร์
นายไชยวัฒน์ ปัญญาธิกุล	ผู้เชี่ยวชาญด้านช้างจังหวัดสุรินทร์
นางสาววณิชา พลเยี่ยม	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสุรินทร์
นายสุทิศ แจ่มใส	องค์การบริหารส่วนตำบลเชื้อเพลิง
นายบุญเลิศ มันทูภา	องค์การบริหารส่วนตำบลเชื้อเพลิง
นายสุธี บุรณ์เจริญ	นายกองค์การบริหารส่วนตำบลช้างปี
นายไพฑูรย์ มั่นการ	ปราสาทช้างปี
เบญจามินทร์ ไวส์เน็คเกอร์	ปราสาทช้างปี
นายเอกพล แก่นดี	ปราสาทบ้านโพล
นายธนวรรณ ประสิทธิ์เม	กิจการทุนเขียวดาว

ภาพที่ 4.6 การจัดเวทีการสนทนากลุ่ม (Focus Groups) จังหวัดสุรินทร์

จังหวัดศรีสะเกษ

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group)

ชื่อ-สกุล	ตำแหน่ง
นายปรีดา วงษ์พานิช	ประธานสภาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวศรีสะเกษ
นายอนุพงษ์ จรดรัมย์	สถาปนิกพัฒนาองค์กรชุมชน
นางวันดีดา น้อยพรหม	ผู้จัดการบริหารนิทรรศการสวนสัตว์
นายณเดศ บริบาล	สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดศรีสะเกษ
นางสาวมณีนคร จันทร์ทยา	ผู้อำนวยการกองการศึกษา องค์การส่วนตำบลบ้านดู่
นางสาวศศิวิมล คมเจียม	การท่องเที่ยวจังหวัดอุบลราชธานี
นางสาวปาริชาติ พงษ์ดล	มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ
นายดำรงพล พันธุ์จันทร์	มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ
นายธีรพงษ์ สารวัตร	มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ
นายณนกร พรมลิ	ผู้นำชุมชนบ้านดู่
นายพนมศักดิ์ นรดี	ผู้นำชุมชนบ้านดู่
นายรังสรรค์ พวงพันธ์	ผู้นำชุมชนบ้านดู่
นางสาวราย แสงมาลี	ชาวบ้านบ้านดู่
นางเดือน พวงพันธ์	ชาวบ้านบ้านดู่
นางสกุณดิษฐ์ นรดี	ชาวบ้านบ้านดู่
นายสมบุญ แสงละมุล	ชาวบ้านบ้านดู่

ภาพที่ 4.7 การจัดเวทีการสนทนากลุ่ม (Focus Groups) จังหวัดศรีสะเกษ

4.1.1 สรุปผลการประชุมเชิงปฏิบัติการโดยชุมชนมีส่วนร่วม

1) ประเด็นที่ 1 รายงานทุนชุมชนและแผนที่ชุมชนที่นักวิจัยสำรวจ ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับปราสาทและชุมชน

“ความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อวิจัย “สร้างและทดสอบเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ตามเส้นทางปราสาทราชมรรคา (พิมาย-นครวัดนครธม) ว่า คำว่า “ราชมรรคา” คนทั่วไปเข้าใจว่า “มรรคา” คือ เส้นทาง เมื่อนำคำว่า “ราช” มาใส่ จึงกลายเป็น เส้นทางของพระมหากษัตริย์ ราชมรรคา มาปรากฏชัดเจนในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 เพราะพระเจ้าชัยวรมันได้จารึกไว้ว่าได้สร้าง ศาลา ที่พักคนเดินทาง ไปยังเส้นทางต่างๆ แต่ไม่มีจารึกว่าพระเจ้าชัยวรมันเคยเสด็จเส้นทางปราสาทราชมรรคาจนถึงพิมาย เพราะฉะนั้นเมื่อไม่เคยมี เราจึงจะใช้คำว่า “ราชมรรคา” ไม่ได้ ถ้าหากจะใช้ให้เหมาะสมที่สุดก็คือ “เส้นทางอารยธรรมขอม” คือชาวบ้านสามารถเดินทางไปมาหาสู่กัน ไปท่องเที่ยวได้ แต่ในกรณีของราชมรรคา จะใช้สำหรับราชสำนักสำหรับเชื้อพระวงศ์เท่านั้นที่ใช้ เป็นเส้นทางของกษัตริย์ ถึงแม้ว่าท่านจะให้สร้างเส้นทางแต่ก็ไม่ได้หมายความว่าท่านเสด็จเอง คือถ้าจะใช้ราชมรรคา คือ พระองค์จะต้องเสด็จผ่านก่อน” (รศ.ดร.สมมาตร ผลเกิด ผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์อารยธรรมขอม) ความเห็นดังกล่าว สอดคล้องกับประธานสภาวัฒนธรรมบ้านกู่ ได้กล่าวว่า

“เน้นวัฒนธรรม เริ่มจากการสืบค้นประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ขับเคลื่อนให้บ้านกู่ เกิดวัฒนธรรมในจิตใจ” เริ่มจากการแต่งกายด้วยชุดพื้นบ้านกู่โดยผู้สูงอายุ เมื่อเด็กๆ ในหมู่บ้านเห็นก็แต่งกายชุดพื้นบ้านตามไม่เกิดความอายเหมือนแต่ก่อน การพูดภาษาขม การจัดงานประเพณีต่างๆ ทำให้เด็กๆ ค่อยๆ ซึมซับและไม่อายในความเป็นชนเผ่ากู่ ต่อมาก็ได้มีการสืบค้นข้าวของ เครื่องใช้ของบรรพบุรุษ โดยให้ชาวบ้านนำข้าวของเครื่องใช้มาบริจาคเก็บไว้ที่วัดและได้กลายเป็นพิพิธภัณฑ์ชาวขมในปัจจุบัน (นายทองศักดิ์ นรดี ประธานสภาวัฒนธรรมบ้านกู่ / กำนันตำบลกู่ จ.ศรีสะเกษ)

“เส้นทางควรให้มีการอธิบายเชื่อมโยงกัน แนวหลักของเส้นทางการบอกประวัติของการเดินทางในอดีต จุดขายสินค้าให้นักท่องเที่ยวรู้ว่ามีเส้นทางนี้อยู่จริง” (ผู้แทนหัวหน้าอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย)

2) ประเด็นที่ 2 รายงานการถอดองค์ความรู้ที่นำมาต่อยอดเป็นการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และเศรษฐกิจสร้างสรรค์

“ทางเทศบาลได้จัดเตรียมการจัด ท่องเที่ยวยามค่ำคืนโดยของงบประมาณในการติดตั้งไฟรอบๆปราสาท ได้งบประมาณ ประมาณปี 61 และเรื่องการไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในพิมาย เช่น ไทรมาม ,ศาลเจ้าจัน,พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 การนำนักท่องเที่ยวมาชมโบราณวัตถุของจริง และพยายามทำแผนให้เทศบาลทำตารางให้แก่ชุมชนการพัฒนา เส้นหมี่พิมาย การออกแบบต้องทำวันต่อวัน คนทำน้อยเลยทำให้ทำไม่ทันและไม่มีคนสืบทอดทำให้การทำเส้นหมี่ไม่การพัฒนา ปัญหาไม่มีคนมาพักส่วนใหญ่ไปแล้วกลับ ชุมชนสัมฤทธิ์มีจุดเด่นคือการสานตะกร้า และข้าวทุ่งสัมฤทธิ์ที่ส่งออกไปยังประเทศ

ญี่ปุ่น สิ่งเหล่านี้นักท่องเที่ยวไม่ค่อยทราบ และส่วนเทศบาลนั้นเตรียมแผนรองรับที่จะทำถนนเป็นทางจักรยาน ให้ทางชลประทานทำเขื่อนทำประตูระบายน้ำในน้ำน้ำ และพัฒนากิจกรมทางน้ำ ปัญหาอีกอย่างไม่มีสำนักงานเป็นของตนเองไม่มีวิศวกรและสถาปนิกในเขตเทศบาล” (คุณวิมล มะลิลลา) ความเห็นดังกล่าวสอดคล้องกับ อ.ชิตวรา บรรจงปฐ

“ แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับส่วนวิจัย ถ้าสามารถลงไปค้นว่ามีอะไรที่เด่นในพินัยได้ และทำให้นักท่องเที่ยวรู้ว่ามียะไรให้นักท่องเที่ยวเที่ยวบ้าง จะทำให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวมากขึ้น ที่บ้านมีพายเรืออีโปง อยากให้มีการนำมาพัฒนาเป็นจุดเด่นของพินัย และมีการพัฒนาให้มีการพายเรืออีโปงเก็บดอกบัวแดง และทำให้ทุ่งดอกบัวแดงเป็นแลนด์มาร์กไว้ให้นักท่องเที่ยวได้มาเยี่ยมชมถ่ายภาพ การใช้ชีวิตแบบท้องถิ่นเหมือนคนในชุมชนพินัย ทำเส้นทางเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว พินัยมีขนมหวานที่เป็นเอกลักษณ์ คือ ขนมตาลเม็ด ที่บางคนไม่รู้จัก จัดเป็นขนมพื้นถิ่นให้นักท่องเที่ยวได้มาชิมและลงมือทำ ส่วนฝั่งวังกาใหญ่ มีนักศึกษาลงพื้นที่มาศึกษาการแสดงระบำตงหวาย แต่ก่อนที่พินัยได้มีการใช้เกวียนในการเดินทางจึงอยากทำเกวียนกลับมาใช้ให้เป็นเอกลักษณ์ของพินัยอีกครั้งจะทำให้เกิดเป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ที่วังกาใหญ่มีศูนย์การเรียนรู้การทำหอยอยากให้อยู่ในโปรแกรมท่องเที่ยวด้วย ” (อ.ชิตวรา บรรจงปฐ) ความเห็นดังกล่าวสอดคล้องกับ นายสุรพล ตั้งคนสกุล ประธานสภาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวศรีสะเกษ ได้กล่าวว่า

“ การท่องเที่ยวบ้านกูได้ขับเคลื่อนงานกันมา 7 ปี จับด้านชาติพันธุ์ ชุมชนต้องการคงวิถีชีวิตชุมชนเอาไว้ไม่อยากให้เปลี่ยนแปลงไปตามยุค ตามสมัย ชุมชนเน้นประชาสัมพันธ์ “ที่นี่มีอะไรดี” ปราสาทปรangkūมีคนมาท่องเที่ยวตลอด อยากให้ชาวบ้านเข้มแข็งต้องเกิดรายได้ จึงคิดว่าราคาที่ได้นำเสนอไปในรายการนำเที่ยวไม่แพง เป็นราคาที่เหมาะสม ” (นายธนากร พรหมลี กรรมการหมู่บ้านท่องเที่ยวบ้านกู) ซึ่งสอดคล้องกับ จิราภรณ์ ชิดอนันต์วงศ์ ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลจะเข้มา

“ได้กล่าวถึง กิจกรรมที่ถูกกำหนดให้เป็นในเรื่องของการท่องเที่ยวว่า กิจกรรมก็จะมีทั้งที่ความจริงและความเชื่อที่อยู่บนฐานของความเป็นจริง เช่น การบรวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งเป็นความเชื่อที่ทำให้คนที่เชื่อในสิ่งเดียวกัน สามัคคีกัน เป็นสิ่งที่ทำมานานและในขณะที่ทำพิธีบวงสรวงก็จะมีปรากฏการณ์ต่างๆเกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็น การที่นักท่องเที่ยวมาพบพิธีบวงสรวงแล้วลุกขึ้นร้องรำพร้อมกันร้องให้ หรือการที่น้ำตาเทียนหยดออกมาเป็นรูปพญานาค เป็นต้น ซึ่งเรื่องราวนี้สามารถเชื่อมโยงเรื่องราวการท่องเที่ยวได้ด้วย เป็นพิธีกรรมขายได้ ถึงแม้จะเป็นความเชื่อแต่เราก็ไม่ไ้มองว่า ในเรื่องของ การท่องเที่ยวทางเราสนับสนุน แต่ด้วยความที่กำลังของท้องถิ่นมีศักยภาพในเรื่องของวิชาการ นั้นมีน้อย แต่ด้วยจิตใจเราเต็มในเรื่องการท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นการทำเมืองสะอาดหรือเมืองน่าอยู่ เรื่องของฐานเรียนรู้ต่างๆส่วนหนึ่งก็เกิดจากท้องถิ่นด้วย ” (จิราภรณ์ ชิดอนันต์วงศ์ ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลจะเข้มา) สอดคล้องกับ สัมเกลี้ยง สืบวันและสัมฤทธิ์ บุญยัต ประธานและประชาสัมพันธ์กลุ่มท่องเที่ยวและโฮมสเตย์บ้านโคกเมือง

“ได้แสดงความคิดเห็นในเรื่องของ “โฮมสเตย์” ไว้ว่า การบริการโฮมสเตย์เราจะเน้น รอยยิ้มไว้ก่อน เป็นเสน่ห์ของชุมชน เราเป็นฝ่ายบริการเราบริการตลอดเวลาไม่ว่าลูกค้าจะเข้ามาพัก ตอนไหน เวลาไหนก็ตาม ความสะอาดเป็นปัจจัยในการบริการอันดับ 1 ทางเราจะถามความต้องการ ของลูกค้าเพื่อจะได้จัดหาโฮมสเตย์ที่ตรงตามความต้องการและเหมาะสมกับลูกค้า เพราะลูกค้าส่วนใหญ่ก็ต้องการที่พักที่ดี ที่พักที่สะอาดอยู่แล้ว ในส่วนของการประชาสัมพันธ์ ที่บ้านโคกเมืองมีกลุ่ม OTOP มีการทอผ้าไหมมัดหมี่ที่เป็นเอกลักษณ์ของบ้านโคกเมือง ผ้าที่กำลังเด่นในตอนนี้ก็คือ ผ้าฝ้าย ย้อมสีมะเกลือ สีจากดอกอัญชัญ และสีอื่นๆซึ่งล้วนแต่เป็นสีจากธรรมชาติ ในส่วนของอาหาร บ้านโคกเมืองจะเน้นอาหารตามฤดูกาล เช่นช่วงเดือนเมษายน หน้าร้อน ก็จะเป็น ไข่ผำแดง ดอกกระเจียว หน้าฝนก็จะเป็นหน่อไม้ แกงเปรอะ อาหารที่เป็นชื่อเสียงของหมู่บ้าน คือ ผัดกุ้งจ่อม ขนมห้าแฉกแตงโม หน้ากุ้งจ่อม ถึงแม้จะเป็นอาหารตามฤดูกาลแต่ก็ปรับให้เป็นสากลด้วยเพื่อสร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยว” (สัมภาษณ์ สืบวันและสัมฤทธิ์ บุญยิต ประธานและประชาสัมพันธ์กลุ่มท่องเที่ยวและโฮมสเตย์บ้านโคกเมือง) ความเห็นดังกล่าวสอดคล้อง นายธนากร พรหมลี กรรมการหมู่บ้านท่องเที่ยวบ้านกู่

“เน้นให้เห็นความแตกต่างทางวัฒนธรรม ชาติพันธุ์ภูมิทัศน์ที่ไม่เหมือนชาติพันธุ์อื่น อย่างไร ที่สำคัญอยากให้เพิ่มรายได้จากของที่ระลึกที่สามารถเก็บใส่กระเป๋าเดินทางได้ พกพาได้ง่าย เช่น น้ำพริก ขนมห้าแฉกต้มใบมะพร้าว (อะซอม) ดอกลั่นทม ฯลฯ ในส่วนของรายการนำเที่ยว เห็นควรให้ปรับ Welcome drink จากน้ำมะพร้าว น้ำหอมเป็นลูกเป็นน้ำเย็น 1 แก้ว แล้วนำน้ำมะพร้าว น้ำหอมมาขายแทนเพื่อให้สามารถลดราคายางรายการนำเที่ยวและสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน ควรสร้างจุดเช็คอินที่ลานกุยและวัด เป็นต้น เพื่อนักท่องเที่ยวจะได้ถ่ายรูปเช็คอินอัปเดตขึ้นโซเชียลมีเดีย เป็นการประชาสัมพันธ์ชุมชนไปในตัว และจะส่งผลทำให้ค้นหาเส้นทางมาที่บ้านกู่จาก Google map ได้ง่ายขึ้นอีกด้วย อีกอย่างเห็นว่าบ้านกู่จะทำได้คือ การท่องเที่ยวโดยจักรยาน ปั่นจักรยานเที่ยวชมหมู่บ้านและสถานที่ท่องเที่ยว” (นายสุรพล ตั้งคนสกุล ประธานสภาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวศรีสะเกษ)

3) ประเด็นที่ 3 รายงานพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยว

“นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มาชอบท่องเที่ยวในตัวเมือง และเที่ยวในตัวพินายช่วงกลางวัน เพราะในเมืองมีกิจกรรมและแสงสีเสียงในกลางคืนเยอะ ดังนั้นเราต้องจัดกิจกรรมในเวลากลางคืนให้อำเภอพินาย เช่น กิจกรรมกินข้าวค่ำ มาไวโนโปรแกรมทัวร์ และจะสร้างจุดเด่น เช่นการพานักท่องเที่ยวทำขนม ที่ท่าน ผอ.ได้กล่าวไว้เบื้องต้น เกี่ยวกับพินายเปรียบกับอยุธยา มีชาวต่างชาติมาเช่าจักรยานปั่นชมอุทยานแห่งชาติอยุธยา พินายควรทำพาหนะในการชมวัดแต่ละวัด การทำรถรางพานักท่องเที่ยวชมรอบพินาย และการแนะนำสถานที่เด่นใน พินาย เช่นไหว้พระในพินาย ๕ วัด , ประเพณีกินข้าวค่ำ การแสดงรำของนักเรียนโรงเรียนพินาย,การทำอาหารโดยใช้กลุ่มแม่บ้าน

ทำอาหาร เพื่อให้ทุกคนได้มีรายได้ และแบ่งการดูแลแต่ละชุมชน” (อ.ธนาวัฒน์ ปทุมฤทธิกุล มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน) ความเห็นดังกล่าวสอดคล้อง นายอนุพงษ์ จรธรรมย์ เจ้าหน้าที่ปฏิบัติการชุมชนอาวุโส สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

“แนะนำให้ศึกษาลูกค้าของเราว่าคือใคร จากที่ผมได้เข้ามาลงชุมชนบ้านกู่ ผมแบ่งนักท่องเที่ยวออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ 1. กลุ่มผ่าน เดินทางผ่านมาและแวะมาเที่ยว 2. กลุ่มต้องการเรียนรู้ นักศึกษา อาจารย์ หน่วยงานต่างๆ ที่ต้องการเรียนรู้วิถีชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และ 3. กลุ่มต้องการร่วมปฏิบัติ กลุ่มนี้ต้องการลงมือปฏิบัติจริง ลองใช้ชีวิตอยู่ในชุมชน ทำกิจกรรมฐานการเรียนรู้ต่างๆ ร่วมกับคนในชุมชน กลุ่มนี้ยังมีจำนวนน้อย และส่วนมากเป็นนักศึกษา” (นายอนุพงษ์ จรธรรมย์ เจ้าหน้าที่ปฏิบัติการชุมชนอาวุโส สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ความเห็นดังกล่าวสอดคล้อง นายธเนศ บริบาล นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดศรีสะเกษ

“เสนอแนะให้มองความพึงพอใจของชุมชนเป็นหลัก ชาวบ้านมีความสุขไหม เต็มใจต้อนรับนักท่องเที่ยวขนาดไหน อยากให้ลองวิเคราะห์ผลกระทบทางลบที่เกิดขึ้นหรืออาจจะเกิดขึ้น เตรียมหาทางออก แนวทางแก้ไขไว้ล่วงหน้า ไม่อยากให้มองเพียงด้านบวกอย่างเดียว” (นายธเนศ บริบาล นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดศรีสะเกษ) ความเห็นดังกล่าวสอดคล้อง ประสิทธิ์ ลอยประโคน ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 9

“เดิมทีที่บ้านโคกเมืองนั้นมีเขมรมาอพยพมาอยู่ 2-3 ครอบครัว หลังจากนั้นก็มีไทยลาว อพยพเข้ามา ไม่ว่าจะเป็นจากอุบล กาฬสินธุ์ ร้อยเอ็ด วัฒนธรรมบ้านโคกเมืองจึงเป็นวัฒนธรรมผสมผสาน เลยกลายเป็นจุดแข็ง การที่หลากหลายวัฒนธรรมมาอยู่รวมกัน จึงเกิดการแลกเปลี่ยนกัน เกิดการพัฒนาและเกิดเป็นเศรษฐกิจพอเพียง เดิมทีคือทำไร่กิน เหลือกินไว้แจกพี่น้อง เหลือจากพี่น้องแล้วค่อยขาย แต่ละชนได้นำวิถีวัฒนธรรมดั้งเดิม นำภูมิปัญญาของบรรพบุรุษมา ยกตัวอย่างเช่น การทอผ้า เดิมทีทอเพื่อสวมใส่เองเท่านั้น หากมีลูกสาวจะแต่งงานก็จะเตรียมทอเพื่อไว้ให้บุปผา หากไม่ได้ใช้ก็ไว้แจกพี่น้อง พอเหลือจากใช้จากแจกพี่น้องก็นำมาขาย เลยเป็นที่มาของ OTOP พอมี OTOP ก็เกิดรายได้ พอมีรายได้ก็เลยทำเป็นชุมชนท่องเที่ยว หากถามว่าทำไมถึงทำเป็นชุมชนท่องเที่ยว ก็เนื่องจากว่าเรามีทุนทางวัฒนธรรม ก็คือ ปราสาทอารยธรรมขอมโบราณ นำปราสาทมาเป็นจุดพัฒนาต่อการดึงดูดนักท่องเที่ยวมาเที่ยวชุมชน โดยการทำ โฮมสเตย์ในชุมชนและในการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวทำให้ชุมชนได้ผลดีด้วยคือ ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของรายได้ที่เพิ่มเข้ามา ความสะอาดของชุมชน ความสามัคคี มีปราชญ์ชุมชนเพิ่มขึ้น และค่อยๆ พัฒนาต่อยอด ผักผืนไปเรื่อยๆ ด้วยค่อยเติมในสิ่งที่ขาด เช่น วิทยากรแนะนำชุมชน หากพูดไม่เก่งพูดกลางไม่คล่อง ก็สามารถที่จะพูดภาษาถิ่นที่ถนัดได้ เป็นการแนะนำส่งเสริมภาษาถิ่น และนอกจากจะพัฒนาแล้วยังต้องรักษาวิถีชีวิต วัฒนธรรม ภูมิปัญญาดั้งเดิมให้ลูกหลานคนรุ่นใหม่ได้รู้จัก เพื่อจะได้สานต่อจากรุ่นพ่อแม่และไม่ให้วัฒนธรรมสูญหายไป เราต้องนำคนที่มีความคิดเหมือนกัน มีจิตอาสา การท่องเที่ยวจึงจะยั่งยืน” (ประสิทธิ์ ลอยประโคน ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 9)

4) ประเด็นที่ 4 เส้นทางและโปรแกรมการท่องเที่ยวในภาพรวมของจังหวัด

“โปรแกรมที่ ผู้วิจัย เสนอมา เป็นโปรแกรมที่เน้นสำหรับคนมีรถเอง เดินทางเอง ควรจะมี โปรแกรมที่รองรับการมาเที่ยวแบบเป็นหมู่คณะ และในส่วนของชุมชน ควรทำให้ชุมชนเป็นเทศกาล การท่องเที่ยว เสนอให้มีการทำแพคเกจทัวร์ในวงกว้าง ตั้งแต่แหล่งท่องเที่ยว อาหารตามฤดูกาล มี ข้อมูลศูนย์กลางในการให้ข้อมูลลูกค้า ให้ลูกค้าได้รับข้อมูลที่ถูกต้องตรงกัน ไม่ว่าจะได้รับข้อมูลจาก ทางไหน ให้มีจุดประสานงานกับนักท่องเที่ยวโดยตรง standby ตลอดเวลาเพื่อรองรับกลุ่ม นักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวชุมชน เสนอของดีของเด่นของชุมชน ทำให้วัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นที่รู้จัก และทำให้การท่องเที่ยวชุมชนจากที่เป็นรายได้เสริมเป็นรายได้หลักของชุมชน และในส่วนของ มัคคุเทศก์นั้น ควรมีให้ครอบคลุมทั่วถึง ไม่เน้นเพียงแค่ทางโบราณคดี โดยเลือกคนในชุมชนเป็น มัคคุเทศก์ เพราะด้วยความเป็นคนในพื้นที่ คนในชุมชน ก็จะได้เปรียบในเรื่องของข้อมูลที่ดีกว่า มัคคุเทศก์จากภายนอก ในส่วนของสินค้าชุมชนชน สินค้าวัฒนธรรม ผมเสนอให้ทำแพคเกจรวมสิน ค่าหลายชนิดในแพคเกจเดียว เพื่อเป็นทางเลือก ทางตัดสินใจให้กับนักท่องเที่ยวที่เกิดความลังเลใน การซื้อ สองจิตสองใจ อยากได้หลายอย่าง ตัวแพคเกจสินค้าน่าจะตอบสนองความต้องการในจุดนี้ ของลูกค้าได้” (เอกชัย ผลชีวิน ตัวแทนบริษัททัวร์ชาวไทยและต่างชาติ) ความเห็นดังกล่าวสอดคล้อง กับณัฐกมล แดนแก้วและเชมมิกา พรหมงาม ตัวแทนกลุ่มท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดบุรีรัมย์ ได้แสดง ความคิดเห็นไว้ว่า การจัดการต่างๆ เน้นการอบรมมััคคุเทศก์ท้องถิ่น มัคคุเทศก์น้อย เพื่อให้ นักท่องเที่ยวประทับใจ ทั้งในเรื่องของอิริยาบถการแสดงออก สีนํ้า ท่าทาง และให้ระวังในเรื่องของ มิฉฉาชีพที่มาในรูปแบบของโฮมสเตย์ ในการประชาสัมพันธ์ก็จะมี Brochure และ App ผ่าน QR Code แต่จะมีปัญหาตรงที่สัญญาณบ้านโคกเมืองไม่ค่อยดี จึงต้องอาศัยมััคคุเทศก์ในการแนะนำการ ท่องเที่ยว และเราควรให้อิสระกับชุมชน ให้อิสระกับกลุ่มคน ไม่บังคับจนเกินไป แต่จะมาในรูปแบบ ของการแนะนำเพื่อให้กลุ่มชนรู้สึกได้ว่าไม่ถูกบังคับจนเกินไป” (ณัฐกมล แดนแก้วและเชมมิกา พรหม งาม ตัวแทนกลุ่มท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดบุรีรัมย์) ความเห็นดังกล่าวสอดคล้อง นางสาวสาวิณีย์ พลเยี่ยม

“หลักการด้านการวางแผนเส้นทางการท่องเที่ยว ควรเป็นไปในลักษณะวงกลมนักท่องเที่ยวที่ เดินทางไม่ควรต้องย้อนกลับตามเส้นทางเดิม ซึ่งที่ประชุมกลุ่มย่อย ได้ยอมรับข้อคิดเห็นนี้ จึงเข้าสู่ การจัดทำเส้นทางการท่องเที่ยวในจังหวัดสุรินทร์” (นางสาวสาวิณีย์ พลเยี่ยม) ความเห็นดังกล่าว สอดคล้อง คุณไชยวัฒน์ ปัญญาธิกุล

“ได้กล่าวต่อว่า การจัดเส้นทางการท่องเที่ยวควรหาจุดเริ่มต้น ที่เป็นจุดศูนย์กลางของ จังหวัด เพื่อให้สะดวกต่อการเดินทาง ดังนั้นในที่ประชุมจึงกำหนดให้เริ่มต้นการเยี่ยมชมวัดบูรพาราม เนื่องจากเป็นวัดที่มีความสำคัญของจังหวัดสุรินทร์” (คุณไชยวัฒน์ ปัญญาธิกุล) ความเห็นดังกล่าว สอดคล้องคุณสุทิตร์ แจ่มใส “ได้กล่าวว่ารายการท่องเที่ยว ที่จัดทำขึ้นวันนี้ ไม่อยากให้มุ่งเน้นที่ ปราสาทอย่างเดียว ควรกำหนดให้มีแหล่งท่องเที่ยวเด่นๆในจังหวัดสุรินทร์ เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของ รายการนำเที่ยวด้วยเช่น ด้านชายแดนช่องจอม หรือวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อเพิ่มความหลากหลาย ของกิจกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งในที่ประชุมได้คัดเลือกแหล่งท่องเที่ยวเด่นๆในจังหวัดสุรินทร์ ได้แก่ ตลาดชายแดนการค้าช่องจอม หมู่บ้านทอผ้าไหมท่าสว่าง และศูนย์ศึกษาบ้านตากกลาง เป็นส่วน หนึ่งของรายการนำเที่ยวด้วย หลังจากทีคณะผู้ประชุมกลุ่มย่อยได้คัดเลือกสถานที่ท่องเที่ยวเด่น และ

สถานที่ท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับเส้นทางสายปราสาท” (คุณสุทิตร์ แจ่มใส) ความเห็นดังกล่าวสอดคล้อง นางวาสิตา น้อยพรหม ผู้จัดการบริษัทวรรณนิภา ทราเวล จำกัด

“กล่าวแนะนำให้ปรับราคาลดลงอีกสำหรับลูกค้ากลุ่มเล็กแบบรถตู้ 1 คัน เนื่องจากราคาที่ได้กำหนดไว้ 506-696 บาท/คน สำหรับ 1 วัน เห็นว่าจะทำการขายได้ยาก เพราะลูกค้ามีข้อเปรียบเทียบกับที่อื่นที่ราคาถูกกว่า ช่วงแรกเริ่มอยากขอให้ปรับลดราคาลงก่อน รอจนกว่าจะติดตลาดค่อยปรับราคาให้สูงขึ้นตามลำดับ เสนอให้ควรทำโปรแกรมจากเพียงแค่ 1 วัน ไม่พักค้างคืนเพิ่มให้มีรายการนำเที่ยวแบบ 2 วัน 1 คืน เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถใช้เวลาอยู่ในชุมชนได้มากขึ้น และเพิ่มความหลากหลาย เพิ่มตัวเลือกให้นักท่องเที่ยวด้วย” (นางวาสิตา น้อยพรหม ผู้จัดการบริษัทวรรณนิภา ทราเวล จำกัด) ความคิดเห็นดังกล่าวสอดคล้องกับ นางสาวมณีเนตร จันทร์ทอง ผู้อำนวยการกองการศึกษา ศาสนา และศิลปวัฒนธรรม องค์การบริหารส่วนตำบลกุ

“บ้านกุ่มมีการจัดตั้งชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนแล้ว เพราะเราเห็นศักยภาพของชุมชนในการเป็นหมู่บ้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม บ้านกุ่มมีวัฒนธรรมที่โดดเด่น ชาติพันธุ์กุ่ม (ส่วย) ภาษา การแต่งกาย อาหาร วิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ องค์การบริหารส่วนตำบลกุ พยายามช่วยเหลือสนับสนุนบ้านกุ่มอย่างเต็มที่ และอยากจะช่วยจัดทำป้ายบอกทาง ป้ายสื่อความหมายต่างๆ ทางการท่องเที่ยวให้กับหมู่บ้าน แต่ไม่สามารถทำได้ เนื่องจากมีงบประมาณไม่เพียงพอ เส้นทางหลวงหมายเลข 2167 (ลำโรงทับ-ปรางค์กู) ที่ผ่านบ้านกุ่ม ไม่ใช่เส้นทางหลัก แต่เป็นเส้นทางลัด จึงมีผู้สัญจรผ่านมากพอสมควร บ้านกุ่มจึงถือว่าทำเลที่ตั้งที่ดี มีการเข้าถึงได้ง่าย อยากให้เพิ่มฐานการเรียนรู้ศิลปะแม่ไม้มวยไทย เพราะตอนนี้บ้านกุ่มมีเวทีมวยให้คนในหมู่บ้านมาฝึกซ้อม ออกกำลังกาย ถือเป็นการสืบสานศิลปะแม่ไม้มวยไทยอีกด้วย และมีโครงการอยากจะจัด “ถนนวัฒนธรรมกุ่ม” ในอนาคต ในส่วนของการจัดทำสิ่งของที่ระลึกยังขาดแคลนวิทยากรเพื่อให้ความรู้แก่ชาวบ้าน จึงอยากจะให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ความช่วยเหลือในส่วนนี้” (นางสาวมณีเนตร จันทร์ทอง ผู้อำนวยการกองการศึกษา ศาสนา และศิลปวัฒนธรรม องค์การบริหารส่วนตำบลกุ)

“เพิ่มคุณค่าทางการท่องเที่ยว เช่นที่พักและกิจกรรม การมีกิจกรรมต่อเนื่อง ท่องสัมผัสปราสาทหินพิมาย กิจกรรมการอยู่การกิน,การทำหอย” (นายอำเภอพิมาย)

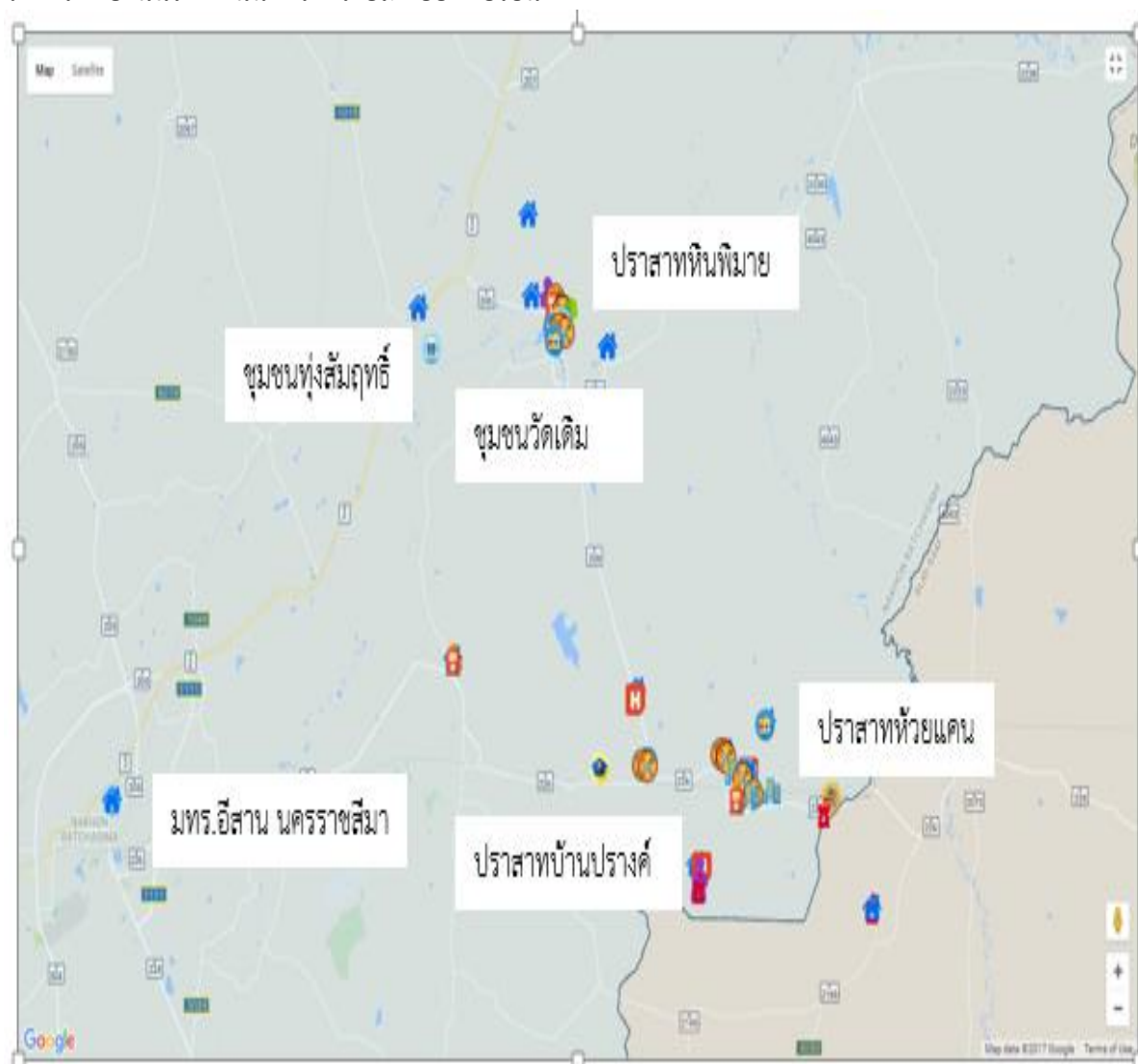
4.1.2 ข้อมูลพฤติกรรมและความต้องการของชุมชนตามเส้นทางเขตรอยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) โดยชุมชนมีส่วนร่วม โดยแบ่งเป็นรายจังหวัด ดังต่อไปนี้

4.1.2.1 จังหวัดนครราชสีมา

1) ข้อค้นพบการค้นหาและถอดองค์ความรู้ชุมชน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นของชุมชนและนักท่องเที่ยวต่อศักยภาพทางการท่องเที่ยวของชุมชน การศึกษาพฤติกรรมและความต้องการของชุมชน/รายงานพฤติกรรมและความต้องการของ นักท่องเที่ยวจังหวัดนครราชสีมา คณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษาศักยภาพทางการท่องเที่ยวของชุมชนการท่องเที่ยว ที่มีปราสาทพิมาย เป็นส่วนหนึ่งของชุมชน จากการลงพื้นที่สำรวจพบว่าจังหวัดนครราชสีมา มีชุมชน 2 แห่งที่มีศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยว ได้แก่ 1) ชุมชนตะวันตกวัดเดิม อำเภอพิมาย 2) ชุมชนตำบลสัมฤทธิ์ อำเภอพิมาย ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงลง

พื้นที่เพื่อศึกษาเกี่ยวกับศักยภาพของชุมชนที่ส่งผลต่อการจัดการท่องเที่ยว โดยละเอียด สำหรับวิธีการศึกษานั้นได้ดำเนินการดังรายละเอียดต่อไปนี้

ภาพที่ 4.8 แผนที่แสดงแหล่งท่องเที่ยวและจุดให้บริการนักท่องเที่ยวในชุมชนตะวันตกวัดเดิม

2) ข้อมูลพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยว

(1) ด้านการดึงดูดของแหล่งท่องเที่ยว

ปราสาท

จากผลการสอบถาม พบว่า ความสมบูรณ์/ความสวยงามของปราสาท อยู่ในระดับมาก เนื่องจากตัวปราสาทมีความงดงามและได้รับการบูรณะเป็นอย่างดี อีกทั้งอุทยานประวัติศาสตร์พิมายมีรูปแบบของศิลปะเป็นแบบบาปวนผสมผสานกับศิลปะแบบนครวัด ซึ่งหมายถึงปราสาทนี้ได้ถูกดัดแปลงมาเป็นสถานที่ทางศาสนาพุทธในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 โดยปราสาทพิมายแห่งนี้มีเรื่องเล่าและตำนานเล่าขานกันมาจวบจนปัจจุบัน ซึ่งตำนานที่

เกี่ยวข้องกับปราสาทพิมายมาช้านานก็คือตำนานท้าวปาจิตกับนางอรพิม ชาวบ้านเชื่อกันว่า ประติมากรรมที่ถูกค้นพบภายในปราสาทพิมายนั้นคือประติมากรรมของท้าวพรหมทัต แต่นัก โบราณคดีสันนิษฐานว่าประติมากรรมชิ้นนั้นคือประติมากรรมของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 และ ในช่วงวันที่ 8-12 พฤศจิกายน ของทุกปี จะมีเทศกาลเที่ยวพิมาย และหนึ่งในกิจกรรมท่องเที่ยว ของเทศกาลนี้ก็คือการแสดงแสง สี เสียง โดยการแสดงที่ถือเป็นสีสันของงานก็คือการแสดงถึง ตำนานของท้าวปาจิตกับนางอรพิมนั่นเอง สำหรับการแสดงแสง สี เสียง ของอุทยาน ประวัติศาสตร์พิมายนั้น จะจัดแสดงขึ้นในตัวปราสาทเลย ทำให้นักท่องเที่ยวรู้สึกเหมือนได้ท่องเที่ยว เข้าไปในโลกอดีตกันเลยทีเดียว สร้างความประทับใจให้นักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก ส่วนในด้าน ของภูมิทัศน์ทางธรรมชาติของปราสาท ก็อยู่ในระดับมากเช่นกัน เนื่องจากอุทยาน ประวัติศาสตร์พิมาย เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับการดูแล รักษาโดยกรมศิลปากร ซึ่งกรม ศิลปากรก็ให้ความสำคัญกับการปรับปรุงภูมิทัศน์ในตัวปราสาทและรอบตัวปราสาทเป็นอย่างดี ทำให้แหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวอยู่เสมอ

ชุมชน

จากการสอบถามจากนักท่องเที่ยวถึงชุมชนที่มีความเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวต่างตอบเป็นเสียงเดียวกันว่า นักท่องเที่ยวไม่รู้จักชุมชนเหล่านั้น ไม่ทราบว่าชุมชน เหล่านั้นมีสิ่งใดที่น่าสนใจ ไม่ทราบว่าชุมชนละแวกนั้นมีผลิตภัณฑ์ใดบ้าง ด้วยเหตุนี้ทำให้นักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวในอำเภอพิมาย รู้จักแต่อุทยานประวัติศาสตร์พิมาย แต่ไม่รู้จักแหล่ง ท่องเที่ยวต่างๆในชุมชน

(2) ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว

จากการสอบถาม พบว่า กิจกรรมการท่องเที่ยวสร้างประสบการณ์และความรู้มีคะแนนสูง ที่สุด เนื่องจากอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย มีการจัดเตรียมแหล่งความรู้ให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ อย่างเพียงพอ พร้อมทั้งยังมีมัคคุเทศก์แนะนำแหล่งท่องเที่ยวประจำอยู่ด้วย นอกจากนี้ มัคคุเทศก์ประจำแหล่งท่องเที่ยวก็ยังมีเหล่ามัคคุเทศก์น้อยที่ได้รับการอบรมมาเป็นอย่างดี มา ประจำการคอยให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมอุทยานประวัติศาสตร์พิมายได้อย่างทั่วถึง นอกจากนั้นแล้ว กิจกรรมการท่องเที่ยวของอุทยานประวัติศาสตร์พิมายก็มีความหลากหลาย ไม่ ว่าจะเป็นเทศกาลเที่ยวพิมาย ประเพณีงานแข่งเรือพิมาย ที่จะมีผู้เข้าแข่งขันจากทั่วทุกสารทิศ มาร่วมชิงชัย อีกทั้งยังมีเทศกาลงานสวดดีวีกรรมทุ่งสัมฤทธิ์ ที่จัดขึ้นระหว่างวันที่ 3-5 มีนาคม ของทุกปี ทำให้แหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้ไม่เงียบเหงาคนเดียว

(3) ด้านที่พัก

จากการสอบถาม พบว่า ความคุ้มค่ากับราคามีคะแนนสูงที่สุด เนื่องจากนักท่องเที่ยวที่มา ท่องเที่ยวยังอุทยานประวัติศาสตร์พิมายต่างก็ชื่นชอบที่พักแรม เนื่องจากราคาไม่แพง และมีสิ่ง อำนวยความสะดวกครบครัน ไม่ว่าจะเป็นจักรยานที่จัดเตรียมไว้ให้นักท่องเที่ยวได้ปั่นชมเมือง พิมาย เครื่องปรับอากาศที่เหมาะสมสำหรับหน้าร้อน วิถีทัศน์ที่สวยงาม เนื่องจากแหล่ง ท่องเที่ยวแห่งนี้อยู่ใกล้กับแม่น้ำมูลและลำน้ำจักราช ทำให้โรงแรมหลายแห่งหันหน้าเข้าหา แม่น้ำ สร้างบรรยากาศที่ดีให้แก่นักท่องเที่ยว

(4) ด้านการเข้าถึง

จากการสอบถาม พบว่า สภาพถนนมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดในแบบสอบถาม อาจเนื่องมาจากแหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้ต้องเดินทางผ่านถนนมิตรภาพ และเลี้ยวเข้ามาอีกระยะหนึ่ง โดยปกติแล้วจะมีรถบรรทุกสัญจรไปมาเป็นประจำ ทำให้สภาพถนนค่อนข้างเป็นหลุมบ่อ และทางเข้าออกของบริเวณจอดรถหน้าอุทยานประวัติศาสตร์พิมายก็ค่อนข้างสูงชัน หากรถยนต์ที่มีพื้นต่ำจะเข้าออกลำบาก เนื่องจากบริเวณท้องรถจะครูดกับพื้นถนนได้

(5) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก

จากการสอบถาม พบว่า ห้องน้ำสาธารณะ มีค่าคะแนนสูงที่สุด อุทยานประวัติศาสตร์พิมายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับการดูแล รักษาโดยกรมศิลปากร จึงทำให้สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆก็ได้รับการดูแล รักษาเป็นอย่างดีด้วย ห้องน้ำเป็นสิ่งอำนวยความสะดวกที่นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ต้องใช้บริการ ยิ่งถ้าห้องน้ำมีความสะอาดน่าใช้ ก็ยิ่งจะเพิ่มความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี

3) รายงานข้อมูลพฤติกรรมและความต้องการของชุมชนตามเส้นทางสายปราสาทขอม

(1) ด้านการดึงดูดของแหล่งท่องเที่ยว

ปราสาท

จากผลการสอบถาม พบว่า ภูมิทัศน์ของปราสาท อยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะในด้านประวัติศาสตร์ของปราสาท เป็นข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด เนื่องจากอุทยานประวัติศาสตร์พิมายแห่งนี้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน โดยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 เป็นผู้ที่ยุทธะปราสาทแห่งนี้ ซึ่งแต่เดิมนั้นนอกจากจะมีรูปปั้นของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ที่ถูกค้นพบภายในตัวปราสาทแล้ว (ปัจจุบันถูกอัญเชิญไปอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พิมาย) ก็ยังพบพระพุทธรูปที่เป็นที่เคารพสักการะของชาวพิมาย อันได้แก่ หลวงพ่อดำ หลวงพ่อแดง ที่มีพระพุทธรูปประดิษฐานอยู่ภายในปราสาทก็เนื่องมาจากพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ท่านเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนานิกายมหายานนั่นเอง แต่ในปัจจุบันชาวบ้านได้ร่วมใจกันอัญเชิญหลวงพ่อดำ หลวงพ่อแดง ไปประดิษฐานในวัดเดิมซึ่งเป็นวัดนิกายมหายานแห่งแรกของอำเภอพิมาย เหตุผลของการเคลื่อนย้ายหลวงพ่อดำ หลวงพ่อแดงไปประดิษฐานในวัดเดิมก็เนื่องจากชาวบ้านเชื่อว่าพระพุทธรูปเป็นสัญลักษณ์ของพระพุทธศาสนา และสมควรประดิษฐานอยู่ในวัดมากกว่าในปราสาทนั่นเอง และจากคำบอกเล่าของชาวบ้านในชุมชน ได้เล่าถึงการเคลื่อนย้ายหลวงพ่อดำ หลวงพ่อแดง ตั้งแต่ครั้งอดีตกาล ซึ่งในสมัยนั้นจำเป็นต้องเช่ารถเลนจากต่างประเทศเพื่อทำการเคลื่อนย้ายออกพระพุทธรูปทั้ง 2 องค์ ออกจากปราสาท แต่ก็ไม่สามารถยกออกมาได้ ชาวบ้านกล่าวอีกว่าที่ยกออกมาไม่ได้เนื่องจากไม่มีผู้ใดบอกกล่าวและขออนุญาตพระพุทธรูปทั้ง 2 องค์ ดังนั้นชาวบ้านจึงร่วมใจกันสักการะและบอกกล่าวหลวงพ่อดำ หลวงพ่อแดง ทำให้สามารถเคลื่อนย้ายพระพุทธรูปทั้ง 2 องค์ มาประดิษฐานในวัดเดิมได้ในที่สุด

ชุมชน

จากการสอบถาม พบว่า อาหารชุมชน ได้รับความพึงพอใจในระดับสูงที่สุด และอาหารที่มีชื่อเสียงที่สุดของอำเภอพิมายก็คือ ผัดหมี่พิมาย และส้มตำ สำหรับอาหารพื้นบ้านทั้ง 2 ชนิดนี้เป็น

อาหารที่สร้างชื่อเสียงให้แก่ชาวพืมาผายมาช้านาน และในเทศกาลเที่ยวพืมาผาย และงานสวดดีวีกรรมทุ่งสัมฤทธิ์ก็มีการจัดการแข่งขันผัดหมี่พืมาผายและตำส้มตำ มีชาวบ้านทั่วอำเภอพืมาผายมาประลองความสามารถในการผัดหมี่และตำส้มตำกันมากมาย แต่หากกล่าวถึงหมี่พืมาผาย วัตถุประสงค์หลักของผัดหมี่พืมาผายแล้วนั้นก็สร้างความเศร้าใจให้กับผู้วิจัยไม่น้อย เนื่องจากในปัจจุบันการทำหมี่พืมาผายในชุมชนตะวันตกวัดเดิม ชุมชนเก่าแก่ ดั้งเดิมของการทำหมี่พืมาผาย กำลังจะหมดไป เหลือเพียง 2 ครอบครัวเท่านั้น จากการสอบถามผู้ใหญ่บ้านหมู่ 1 ตำบลในเมือง อำเภอพืมาผาย ท่านเล่าให้ฟังถึงเหตุผลที่ทำให้การทำหมี่พืมาผายกำลังจะหมดไปจากชุมชนแห่งนี้ เนื่องจากคนเก่า รุ่นพ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ไม่ต้องการให้ลูกหลานของตนเองมาเผชิญกับความยากลำบากในการทำหมี่ โดยท่านเล่าถึงวิวัฒนาการการทำหมี่จากสมัยโบราณมาจนถึงปัจจุบัน ผู้ใหญ่บ้านท่านเล่าว่าในสมัยโบราณ มารดาของผู้ใหญ่บ้านเองก็ทำหมี่เช่นกัน ท่านยากลำบากเป็นอย่างมาก เนื่องจากบ้านไหนทำหมี่ จะต้องตื่นนอนตั้งแต่ 3.00 น. เพื่อเดินทางไปยังหมู่บ้านรังกาใหญ่ (ห่างจากชุมชนตะวันตกวัดเดิมประมาณ 10 กิโลเมตร) โดยใช้เกวียนเทียมหลังวัวไป กว่าที่จะหาฟืนกันครบทุกคันเกวียนที่ไปด้วยกัน และรวมเวลาในการเดินทางกลับก็ประมาณ 15.00 น. และเวลาในการทำหมี่ก็ทั้งนานและทั้งร้อน กว่าจะได้หมี่มาสักหนึ่งกำ ท่านบอกว่ามันยากลำบากเหลือเกิน พ่อกับแม่ท่านเลยไม่อยากให้ลูกหลานๆ ต้องมาลำบากอย่างท่าน ลูกหลานทุกคนเลยไม่มีใครสืบทอดการทำหมี่จากบรรพบุรุษเลยสักคนเดียว ปัจจุบันครอบครัวที่ยังทำหมี่อยู่จึงเหลือเพียง 2 ครอบครัวเท่านั้น

ส่วนในด้านของกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวนี้ผู้ใหญ่บ้านก็ได้เล่าถึงประวัติของประเพณีแข่งเรือพืมาผายว่า สมัยก่อนการแข่งขันเรือเกิดมาจากชาวบ้านในแต่ละชุมชนรอบๆ วัดเดิมรวมใจกันพายเรือเพื่อมาทอดกฐิน โดยต้องพายเรือในลำน้ำมูลเพื่อเดินทางไปยังวัดเดิม ซึ่งชาวบ้านเหล่านี้มาจากละแวกตะวันตกวัดเดิมและฝั่งตะวันออกวัดเดิมนั่นเอง ในระหว่างที่มาพบกันที่วัดเดิมก็เลยเกิดการประลองแข่งเรือกัน ซึ่งในสมัยนั้นรางวัลที่ผู้ชนะจะได้รับก็คือ น้ำปลาไหล พริกแห้ง กระเทียม ข้าวสาร หรือของจำพวกเครื่องเรือนทั้งหลายนั่นเอง พอประลองกันหลายปีเข้าก็มีชาวบ้านจากหลายหมู่บ้าน ได้ยินข่าวก็เลยชักชวนกันไปประลอง แต่การแข่งขันนั้นเมื่อมีผู้แข่งขันเพิ่มมากขึ้นก็ต้องย้ายจากลำน้ำมูลไปแข่งในลำน้ำจักราชจวบจนปัจจุบัน

ในส่วนของภูมิทัศน์ทางธรรมชาติของปราสาท ชาวบ้านเห็นว่าความเป็นธรรมชาตินั้นถูกทำลายลงไปมาก กลับกลายเป็นธรรมชาติมาเป็นตึกรามบ้านช่องบดบังทัศนียภาพอันสวยงามขององค์ปราสาท แต่ในปัจจุบันทางกรมศิลปากรก็เข้ามามีบทบาทในการจัดการตึกรามบ้านช่อง ถ้าหากประชาชนคนใดต้องการสร้างบ้านหรืออาคารจะต้องขออนุญาตไปยังกรมศิลปากรเสียก่อน และการสร้างสิ่งก่อสร้างต้องยึดหลักเกณฑ์ตามระเบียบกรมศิลปากร ว่าด้วยการอนุรักษ์โบราณสถาน พ.ศ. 2528

(2) ด้านศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยว

จากการสอบถาม พบว่า อุทยานประวัติศาสตร์พืมาผายมีสาธารณูปโภคพื้นฐานที่ดี ไม่ว่าจะเป็นไฟฟ้า หรือน้ำประปา ล้วนแล้วแต่มีความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเยี่ยมชมได้เป็นอย่างดี ส่วนในเรื่องของที่จอดรถนั้น นอกจากบริเวณหน้าอุทยานประวัติศาสตร์พืมาผายแล้วยัง

มีสถานที่จอดรถตรงบริเวณข้างถนนคนเดินอีก แต่กระนั้นก็ยังไม่เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว ยิ่งหากเป็นช่วงวันหยุดเสาร์ อาทิตย์ หรือวันหยุดนักขัตฤกษ์แล้วนั้น นักท่องเที่ยวจะเดินทางมาเยี่ยมชมปราสาทพิมายกันมากมาย ก็มักจะประสบกับปัญหาที่จอดรถเป็นประจำ ในด้านของร้านอาหารก็ยังมีน้อยอยู่ นักท่องเที่ยวก็จะหาร้านอาหารทานยากหน่อย แต่ถ้าหากร้านอาหารที่ขึ้นชื่อของอำเภอพิมายก็จะอยู่ในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวไทรงาม ซึ่งอยู่ห่างจากปราสาทพิมายค่อนข้างมาก นักท่องเที่ยวจะต้องมีรถส่วนตัวเท่านั้นถึงจะเดินทางไปรับประทานได้ เฉกเช่นเดียวกับแหล่งท่องเที่ยวรองก็ยังไม่มีความเชื่อมโยงกับปราสาทพิมายเท่าไรนักเนื่องจากความห่างไกลของแหล่งท่องเที่ยวรองแต่ละแห่ง ไม่ว่าจะเป็นไทรงาม หรืออนุสรณ์วีรกรรมทุ่งสัมฤทธิ์ แต่สำหรับพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พิมาย ก็จะไม่ไกลจากปราสาทพิมายมากนัก นักท่องเที่ยวที่ไม่มีรถส่วนตัวก็สามารถเดินเท้าเพื่อไปเยี่ยมชมโบราณวัตถุที่ถูกเก็บรักษาไว้เป็นอย่างดีได้ จากการสอบถามชาวบ้านในชุมชนให้ความคิดเห็นว่าควรมีรถรางให้บริการแก่นักท่องเที่ยวเพื่อเดินทางไปเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวรอง เพื่อเป็นการเพิ่มกิจกรรมการท่องเที่ยวให้มากยิ่งขึ้น ทั้งยังจะทำให้นักท่องเที่ยวมีความสนใจที่จะมาท่องเที่ยวในอำเภอพิมายเพิ่มมากขึ้นอีกด้วย สำหรับสิ่งที่ชาวบ้านอยากให้เกิดการพัฒนา ก็คือจุดบริการนักท่องเที่ยว เนื่องจากในปัจจุบันมีป้ายบอกทางไปยังจุดบริการนักท่องเที่ยวที่เล็กลงไป ทำให้นักท่องเที่ยวไม่สามารถมองเห็นได้

(3) ด้านศักยภาพการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว

จากการสอบถาม พบว่า การจัดการด้านความปลอดภัย ของอุทยานประวัติศาสตร์พิมายมีการจัดการอย่างดี การจัดการขยะก็มีกระบวนการที่ดี โดยในชุมชนสัมฤทธิ์นั้น ชาวบ้านในชุมชนได้ร่วมกันบริหารจัดการขยะโดยการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบล และมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ซึ่งดำเนินการโดยการให้ความรู้เกี่ยวกับการคัดแยกขยะ และการทำปุ๋ยหมักชีวภาพจากขยะ ทำให้ขยะไม่กลายเป็นปัญหาของชาวบ้านในชุมชนเฉกเช่นชุมชน ในด้านของมัคคุเทศก์ท้องถิ่นนั้น นักเรียนของโรงเรียนพิมายวิทยาก็ได้รับการอบรมการเป็นมัคคุเทศก์น้อยอย่างต่อเนื่องจนสามารถให้บริการแก่นักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี ในด้านของความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกด้านการดูแลแหล่งท่องเที่ยวก็มีความร่วมมือเป็นอย่างดี ชาวบ้านในชุมชนล้วนแล้วแต่มีความภาคภูมิใจในปราชญ์ชาวบ้านในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการทำหมี่ ที่ชาวบ้านต่างก็เห็นว่าเป็นหมี่ที่มีความเหนียว นุ่ม และอร่อยที่สุด ปราชญ์ชาวบ้านทำตะกร้าพลาสติก เป็นต้น หากใครก็ตามไปถามชาวบ้านในชุมชนเกี่ยวกับคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในชุมชนพิมายก็จะได้รับคำตอบที่ตรงกันว่าแหล่งท่องเที่ยวทุกแห่งมีคุณค่าต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านอย่างลึกซึ้งที่สุด ชาวบ้านมีความรักและหวงแหนแหล่งท่องเที่ยวของพวกเขา เพราะเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนานและน่าอยู่

(4) ด้านศักยภาพการมีส่วนร่วมของชุมชน

จากการสอบถาม พบว่า ปราสาทพิมาย เปรียบเสมือนศูนย์รวมจิตใจของชาวพิมาย ชาวบ้านในชุมชนล้วนแล้วแต่มีความภาคภูมิใจ รัก และหวงแหนแหล่งท่องเที่ยวของพวกเขาเป็นอย่างมาก แต่สำหรับการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเกี่ยวกับเรื่องต่างๆ ของอุทยานประวัติศาสตร์พิมายจะค่อนข้างห่างไกลจากชาวบ้าน เนื่องจากอุทยานประวัติศาสตร์ยังคงอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของกรมศิลปากร ทำให้ชาวบ้านรู้สึกห่างไกลจากการมีส่วนร่วมในระดับหนึ่ง

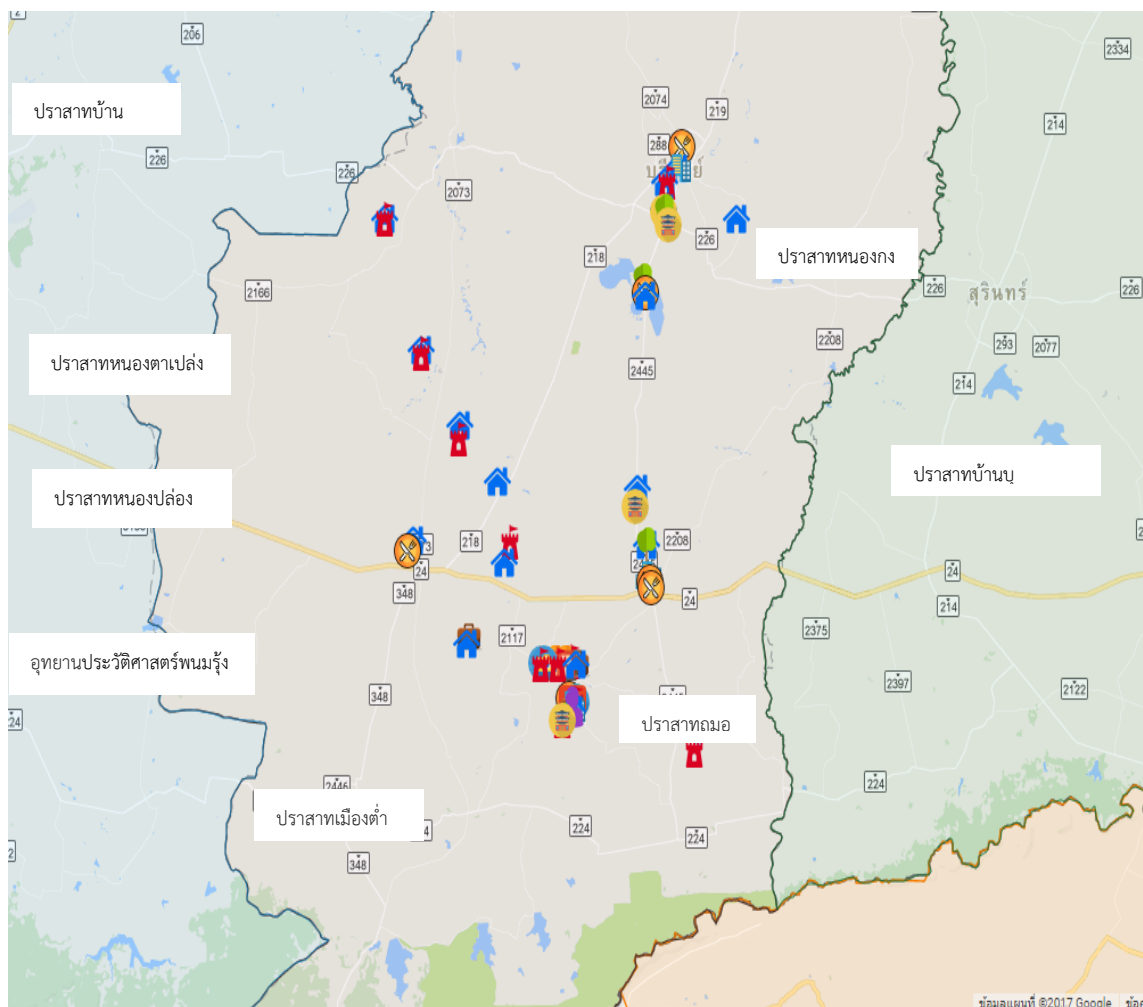
สำหรับแหล่งท่องเที่ยวอนุรักษ์วิถีกรรมทุ่งสัมฤทธิ์ก็เป็นแหล่งท่องเที่ยวอีกแห่งหนึ่งที่ปรากฏอยู่ในเส้นทางการท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้สามารถแสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนได้เป็นอย่างดี จากการสอบถามชาวบ้านในชุมชนสัมฤทธิ์ได้เล่าถึงประวัติการสร้างอนุสรณ์สถานวิถีกรรมทุ่งสัมฤทธิ์แห่งนี้ว่า ในสมัยก่อนได้มีการแย่งชิงรูปปั้นย่าโม และย่าเหลือเกิดขึ้นระหว่างชาวบ้านสัมฤทธิ์กับชาวบ้านตลาดแค โดยชาวบ้านในชุมชนเชื่อกันว่าบริเวณอนุสรณ์สถานวิถีกรรมทุ่งสัมฤทธิ์ในปัจจุบันเป็นสถานที่ที่ย่าโมและย่าเหลือร่วมกันกำจัดเจ้าอนุวงศ์ จึงร่วมใจกันยกขบวนโดยนั่งเกวียนกันไปประท้วงที่บริเวณตลาดแค ก่อนออกจากหมู่บ้านก็ร่วมใจกันบนบานย่าโม ย่าเหลือว่าให้พวกของตนเองชนะและจะนำรูปปั้นของท่านทั้ง 2 มาประดิษฐาน ณ อนุสรณ์สถานวิถีกรรมทุ่งสัมฤทธิ์ และสร้างศาลไม้อย่างสวยงามให้ท่าน ซึ่งศาลไม้หลังเก่านั้นเป็นศาลที่เกิดจากความร่วมมือร่วมใจของชาวบ้านในชุมชน ที่ช่วยกันบริจาคเงิน บริจาคแรงช่วยกันสร้างจนเสร็จสมบูรณ์ และชาวบ้านชุมชนสัมฤทธิ์ก็ชนะ จึงกลายมาเป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้ในปัจจุบัน และในช่วงที่มีงานอนุสรณ์สถานวิถีกรรมทุ่งสัมฤทธิ์ที่จะจัดขึ้นในระหว่างวันที่ 3-5 มีนาคม ของทุกปีนั้น ในสมัยอดีตก็มีการแสดงแสง สี เสียง เพื่อเล่าถึงประวัติศาสตร์ของแหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้ โดยในเรื่องจะกล่าวถึงย่าโม ย่าเหลือ และเจ้าอนุวงศ์ ซึ่งการแสดงนี้จะได้ชาวบ้านในหมู่บ้านมาร่วมกันแสดง แต่เมื่อแสดงมาไ้ระยะหนึ่ง นักแสดงก็เกิดเสียชีวิตในระหว่างการแสดง ชาวบ้านจึงเชื่อกันว่าเป็นอาถรรพ์จึงได้ยกเลิกการแสดง แสง สี เสียง ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา สำหรับแหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้ก็มีการจัดตั้งร้านค้า OTOP ขึ้นเพื่อจัดแสดงสินค้าของชาวบ้านในชุมชนโดยการดูแลของกลุ่มแม่บ้านเองอีกด้วย

4.1.2.2 ข้อมูลเบื้องต้นจังหวัดบุรีรัมย์

1) ข้อค้นพบการค้นหาและถอดองค์ความรู้ทุนชุมชน

นักวิจัยดำเนินการสำรวจและจัดเก็บข้อมูลทุนชุมชนเส้นทางเขตกายธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) โดยชุมชนมีส่วนร่วม อีกทั้งมีการสำรวจและจัดเก็บข้อมูลความต้องการและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติตามเส้นทางเขตกายธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) โดยชุมชนมีส่วนร่วม ร่วมกับการสำรวจและจัดเก็บข้อมูลความต้องการและพฤติกรรมของประชาชนในชุมชนตามเส้นทางเขตกายธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) โดยมีผลการดำเนินงานดังรายละเอียดต่อไปนี้

แผนที่ข้อมูลทุนชุมชนตามเส้นทางเขตกายธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) โดยชุมชนมีส่วนร่วม ผู้วิจัยดำเนินการจัดเก็บข้อมูลด้วยการสอบถามข้อมูลจากชุมชนและให้ชุมชนดำเนินการช่วยจัดเก็บข้อมูลด้วยการให้ชุมชนนำเสนอหรือคิดว่าชุมชนของตนมีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวอย่างไรบ้างตามหลักการของ โดยรูปภาพแผนที่ข้อมูลบริบทเส้นทางปราสาท จังหวัดบุรีรัมย์ ดังแสดงในภาพที่ 4.9

ภาพที่ 4.9 แผนที่ข้อมูลบริบทชุมชนตามเส้นทางปราสาท จังหวัดบุรีรัมย์

จากภาพที่ 4.9 ปราสาทประกอบด้วย 8 ปราสาท คือ 1) ปราสาทบ้านสำโรง 2) ปราสาทหนองตาปลั่ง 3) ปราสาทหนองปล่อง 4) ปราสาทหนองกง 5) อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง 6) ปราสาทเมืองต่ำ 7) ปราสาทบ้านบุ 8) ปราสาทมอ และ 4 ชุมชน ได้แก่ 1) ชุมชนหนองตาไก้ 2) ชุมชนหนองบัวราย 3) ชุมชนบ้านบุ 4) ชุมชนบ้านโคกเมือง

2) ข้อมูลพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยว

(1) ด้านการดึงดูดของแหล่งท่องเที่ยว

ปราสาท

จากผลการสอบถาม พบว่า ความสมบูรณ์/ความสวยงามของปราสาท อยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ปราสาทยังหลงเหลือหลักฐาน ปราสาทพนมรุ้งและปราสาทเมืองต่ำค่อนข้างสมบูรณ์ โดยตัวปราสาทยังมีความชัดเจนของตัวปราสาท และได้รับการบูรณะให้มีความสมบูรณ์และสวยงาม ปราสาทพนมรุ้งมีชื่อเสียงและการเป็นยอมรับของนักท่องเที่ยวถึงความสำคัญของแหล่ง

ประวัติศาสตร์และโบราณคดีในระดับต่างๆ รวมทั้งความนิยมมาเยี่ยมชมของนักท่องเที่ยว อีกทั้งยังมีเอกลักษณ์เรื่องเล่าทางความเชื่อ (ถอดเรื่องเล่า) ของปราสาทพนมรุ้งและปราสาทเมืองต่ำ มีเรื่องเล่าที่มีประวัติ ตำนาน ที่นักท่องเที่ยวมีความสนใจอยู่เสมอ

ชุมชน

จากการสอบถาม พบว่า เอกลักษณ์ความหลากหลายของชาติพันธุ์ อยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ชุมชนในจังหวัดบุรีรัมย์ มีชาติพันธุ์หลากหลาย ได้แก่ ชาวเขมร ชาวลาว ชาวส่วย ชาวไทย โดยความหลากหลายของชาติพันธุ์ เหล่านี้ ได้สร้างเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและวิถีชุมชนการ ได้แก่ การแต่งกาย ภาษา วิถีชีวิต ก่อให้เกิดแหล่งท่องเที่ยวรองในชุมชนคือ ชุมชนบริเวณรอบปราสาทเมืองต่ำ หรือบริเวณใกล้เคียงปราสาทพนมรุ้ง เทศกาลและงานประเพณีปราสาทพนมรุ้งและปราสาทเมืองต่ำ จังหวัดบุรีรัมย์ ส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวสนใจในการชม พระอาทิตย์ขึ้นและพระอาทิตย์ตก ผ่าน 15 ช่องประตู

(2) ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว

จากการสอบถาม พบว่า ความน่าสนใจของกิจกรรมมีคะแนนสูงที่สุด เนื่องจากปราสาทพนมรุ้ง ปราสาทเมืองต่ำและชุมชนรอบๆปราสาท มีความโดดเด่นและมีเอกลักษณ์ ของวิถีชีวิตและภูมิปัญญาของชุมชน มีกิจกรรมที่หลากหลายให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วม เช่น การปั่นจักรยานท่องเที่ยวปราสาท กิจกรรมในชุมชน กิจกรรมการทำอาหารท้องถิ่น กิจกรรมการรำอัสรา และยังมีแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ที่มีความหลากหลายทางด้านวิถีชีวิตของคนในชุมชนรอบๆ แหล่งท่องเที่ยว

(3) ด้านที่พัก

จากการสอบถาม พบว่า ความคุ้มค่ากับราคามีคะแนนสูงที่สุด เนื่องจากนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ที่มาเที่ยวปราสาทพนมรุ้งและปราสาทเมืองต่ำ เกี่ยวกับที่พักในชุมชนมีความคุ้มค่ากับราคา มีความกลมกลืนกับชุมชน วิถีชีวิตของคนในชุมชน มีความปลอดภัย สิ่งอำนวยความสะดวกสบายในที่พัก

(4) ด้านการเข้าถึง

จากการสอบถาม พบว่า สภาพถนนมีคะแนนสูงที่สุดเนื่องจาก แหล่งท่องเที่ยวทั้งสองแหล่ง คือ ปราสาทหินเขาพนมรุ้ง และปราสาทหินเมืองต่ำเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งถูกกำหนดไว้ในแผนยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์ สภาพถนนที่เป็นเส้นทางในการเดินทางไปแหล่งท่องเที่ยวทั้งสองแห่งนี้ได้รับการพัฒนาและการบูรณะซ่อมแซมอย่างสม่ำเสมอ

(5) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก

จากการสอบถาม พบว่า ด้านขายของที่ระลึก มีค่าคะแนนสูงที่สุด เนื่องจากปราสาทหินเขาพนมรุ้ง ปราสาทหินเมืองต่ำ เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงติดอันดับต้น ๆ ของประเทศไทย และเป็นปราสาทหินที่มีชื่อเสียงมากของจังหวัดบุรีรัมย์ ในเรื่องของความงามทางสถาปัตยกรรม ปราสาทหินพนมรุ้ง จึงมีสินค้าของที่ระลึกที่จำหน่ายบริเวณแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลาย และนอกจากนั้นยังมีสิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ เช่น ร้านค้า ร้านอาหาร ปั้มน้ำมัน ห้องน้ำสาธารณะ สถานพยาบาล เพียงพอสำหรับรองรับนักท่องเที่ยว

3) รายงานข้อมูลพฤติกรรมและความต้องการของชุมชนตามเส้นทางสายปราสาทขอม

(1) ด้านการดึงดูดของแหล่งท่องเที่ยว

ปราสาท

จากผลการศึกษา พบว่า ภูมิทัศน์ของปราสาท อยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ปราสาทพนมรุ้งและปราสาทเมืองต่ำ เป็นประวัติศาสตร์และสถานที่ท่องเที่ยวที่ยังมีความสมบูรณ์ ภูมิทัศน์รอบๆ บริเวณปราสาททั้ง 2 หลัง มีความเป็นธรรมชาติ มีแหล่งน้ำ มีภูเขาไฟ มีความพร้อมบริเวณรอบข้าง ปราสาท ซึ่งเป็นสถานที่ที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาแหล่งท่องเที่ยว มีประวัติศาสตร์ ที่มีความชัดเจน ทำให้นักท่องเที่ยวมีความสนใจที่จะเข้ามาท่องเที่ยวในปราสาท ขอฟร จากสิ่งศักดิ์สิทธิ์

ชุมชน

จากการศึกษา พบว่า สินค้าชุมชน อยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ของชุมชนที่มีอยู่ในบริเวณพื้นที่ใกล้กับปราสาท ชุมชนที่มีชื่อเสียง เช่น ข้าวภูเขาไฟ ข้าวฮางภูเขาไฟ ทอเสื่อกก ผ้าไหม เสื่อกกกล้วย ผลิตภัณฑ์แปรรูปทางการเกษตร อีกทั้งในชุมชนบริเวณใกล้เคียงปราสาทยังมีกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ฐานการเรียนรู้ต่างๆ ที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยว มีบ้านพักโฮมสเตย์

(2) ด้านศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยว

จากการศึกษา พบว่า ปราสาทพนมรุ้งและปราสาทเมืองต่ำมีศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่จอดรถ ในด้านของชุมชนบริเวณใกล้เคียง ได้แก่ บ้านโคกเมือง มีศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยว ทั้งด้านสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม มีการวางแผนการต้อนรับนักท่องเที่ยว เป็นระบบ โดยในชุมชนอาศัยความร่วมมือของคนในชุมชนกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในการรองรับนักท่องเที่ยว ประสานงานต่างๆ

(3) ด้านศักยภาพการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว

จากการศึกษา พบว่า การจัดการแหล่งท่องเที่ยว ปราสาทหินพนมรุ้งและปราสาทเมืองต่ำ มีการบริหารจัดการโดย อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง ดูแล ทำนุบำรุง ความสมบูรณ์ของปราสาทมีสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ในด้านของชุมชนบ้านโคกเมืองมีการบริหารจัดการให้แหล่งฐานการเรียนรู้ ให้มีเอกลักษณ์ สร้างเรื่องราว กระบวนการการเรียนรู้และปฏิบัติจริง โดยให้คนในชุมชนมาผลิตสินค้านั้นให้นักท่องเที่ยวได้ชม อีกทั้ง นักท่องเที่ยวยังสามารถ ผลิตสินค้านั้นได้ด้วยตนเอง การคมนาคมมีความสะดวกในการเดินทาง ถนนเป็นถนนลาดยางตลอดเส้นทาง แต่ในการเดินทางไปท่องเที่ยวยังไม่มีบริการรถโดยสารสาธารณะ แต่ในกรณีที่นักท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวต้องการ ก็จะมีการประสาน รถเช่า เหม่า ในการเดินทางการท่องเที่ยว

(4) ด้านศักยภาพการมีส่วนร่วมของชุมชน

จากการศึกษา พบว่า ปราสาทหินเขาพนมรุ้ง และปราสาทหินเมืองต่ำเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของจังหวัดบุรีรัมย์ การมีส่วนร่วมของชุมชนและปราสาท จะมีพิธีกรรมของแต่ละปราสาทที่ชุมชน

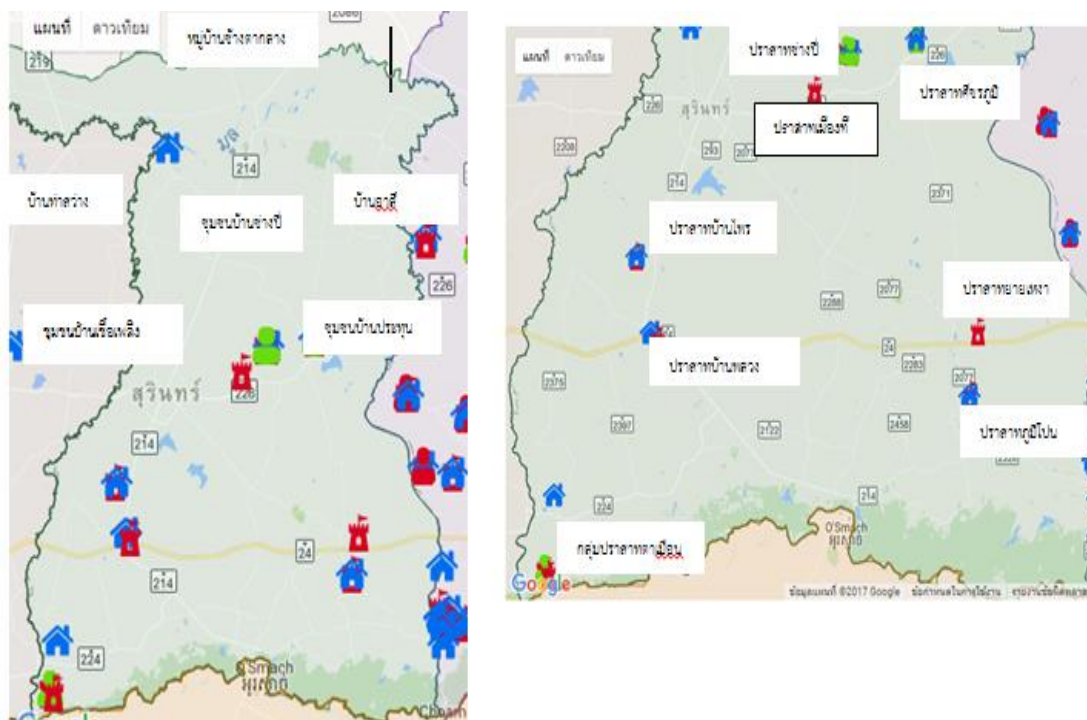
จะต้องไปทำพิธีบวงสรวง และการแสดงแสงสีเสียง ชุมชนจะต้องมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการ
แสดง

4.1.2.3 ข้อมูลเบื้องต้นจังหวัดสุรินทร์

1) ข้อค้นพบการค้นหาและถอดองค์ความรู้ทุนชุมชน

นักวิจัยดำเนินการสำรวจและจัดเก็บข้อมูลทุนชุมชนตามเส้นทางเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) โดยชุมชนมีส่วนร่วม อีกทั้งมีการสำรวจและจัดเก็บข้อมูลความต้องการและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติตามเส้นทางเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) ร่วมกับการสำรวจและจัดเก็บข้อมูลความต้องการและพฤติกรรมของประชาชนในชุมชนตามเส้นทางเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) โดยมีผลการดำเนินงานดังรายละเอียดต่อไปนี้

แผนที่ข้อมูลทุนชุมชนตามเส้นทางเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) โดยชุมชนมีส่วนร่วม ผู้วิจัยดำเนินการจัดเก็บข้อมูลด้วยการสอบถามข้อมูลจากชุมชนและให้ชุมชนดำเนินการช่วยจัดเก็บข้อมูลด้วยการให้ชุมชนนำเสนอหรือคิดว่าชุมชนของตนมีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวอย่างไรบ้างตามหลักการของ โดยรูปภาพแผนที่ข้อมูลบริบทเส้นทางปราสาท จังหวัดสุรินทร์ ดังแสดงในภาพที่ 4.9

ภาพที่ 4.10 รายละเอียดของปราสาทและชุมชนในจังหวัดสุรินทร์

จากภาพที่ 4.10 แสดงให้เห็นจากภาพแผนที่ถนนในจังหวัดสุรินทร์ประกอบด้วย แหล่งท่องเที่ยวกลุ่มปราสาท ได้แก่กลุ่มปราสาทตาเมือน ปราสาทบ้านไพล ปราสาทภูมิโปนปราสาทเมืองที ปราสาทขางปี ปราสาทศีขรภูมิ ปราสาทบ้านพลวง ปราสาทยายเหงาและแหล่งท่องเที่ยวชุมชน ได้แก่ ชุมชนปราสาทบ้านไพล ชุมชนปราสาทขางปี ชุมชนปราสาทศีขรภูมิ

หมู่บ้านทอผ้าไหมบ้านท่าสว่าง หมู่บ้านช้างบ้านตากกลาง กลุ่มสตรีทอผ้าบ้านประทุน กลุ่มทอผ้าไหมพื้นเมืองชาวภูยกุ้ยบ้านอาลี

2) ข้อมูลพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยว

(1) ด้านการดึงดูดของแหล่งท่องเที่ยว

ปราสาท

แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ นักท่องเที่ยวมีความเห็นว่าศักยภาพที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวในชุมชนบ้านช้างปีได้แก่ปราสาทช้างปี ซึ่งถือเป็นอโรคยาศาลเพียง 1 ใน 102 แห่ง ที่สร้างโดยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 อีกทั้งปราสาทอยู่ใน สภาพที่สมบูรณ์ และพิพิธภัณฑสถานช้างปี สถานที่เก็บรวบรวมวัตถุโบราณจากหลายยุคสมัย

ชุมชน

ผลิตภัณฑ์ชุมชน ข้าวหอมมะลิอินทรีย์ที่ผลิตในชุมชนบ้านช้างปี ถือเป็นสินค้าที่ขึ้นชื่อของชุมชนโดยนักท่องเที่ยวมีความเห็นว่าศูนย์สาธิตการผลิตข้าวอินทรีย์ในชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการท่องเที่ยว แต่กลับไม่มีจำหน่าย โดยได้รับการแนะนำจากคนในชุมชนว่า ต้องสั่งจองล่วงหน้า นักท่องเที่ยวจึงมีความเห็นว่าการท่องเที่ยวในชุมชน ควรจัดผลิตภัณฑ์ชุมชน เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เลือกซื้อเป็นของฝากของที่ระลึก

(2) ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว

กิจกรรมการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ นักท่องเที่ยวมีประตบใจต่อการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ โดยนักท่องเที่ยวมีความเห็นว่าการท่องเที่ยวปราสาทและพิพิธภัณฑสถานในชุมชน มีอาสาสมัครชุมชน มาทำหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่นมาบรรยาย และแนะนำแหล่งท่องเที่ยวทำให้นักท่องเที่ยวได้ความรู้ และเป็นถึงคุณค่าของโบราณสถานโบราณวัตถุ และชุมชน

กิจกรรมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม นักท่องเที่ยวแสดงความคิดเห็นว่า ประเพณีวัฒนธรรมของบ้านช้างปีไม่สามารถพบเห็นได้ทั่วไป ต้องเดินทางท่องเที่ยว ตรงกับช่วงเทศกาล จึงจะได้พบเห็น ดังนั้น กิจกรรมหลักของการท่องเที่ยวทางประเพณีวัฒนธรรม คือการท่องเที่ยวตามฐานการเรียนรู้ ซึ่งแม้ปัจจุบันในชุมชนมีฐานเรียนรู้ไม่กี่แห่ง แต่นักท่องเที่ยวก็มีความประทับใจ เนื่องจากบางฐานเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้ทดลองปฏิบัติ ทำให้เกิดความประทับใจ และสนใจต่อภูมิปัญญาวัฒนธรรมของท้องถิ่นในชุมชนมากขึ้น

ความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวมีความต้องการสัมผัสกับกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลาย และเป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เข้าไปมีส่วนร่วม

(3) ด้านที่พัก

บ้านเชื้อเพลิง : โฮมเตย์ในหมู่บ้านโพธิ์ทอง นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนบ้านเชื้อเพลิงส่วนใหญ่ไม่นิยมนอนพักค้างคืน ภายในหมู่บ้าน เนื่องจากที่ตั้งของชุมชน อยู่ใกล้กับตัวเมืองสุรินทร์ ดังนั้นนักท่องเที่ยวมักเดินทางท่องเที่ยวในชุมชน และเดินทางต่อเพื่อเข้าพักโรงแรมในเมือง แต่มีนักท่องเที่ยวเที่ยวบางกลุ่ม นักเรียน นักศึกษา, ผู้มาศึกษาดูงาน โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ (ชาวญี่ปุ่น) ที่มักเข้ามาพักอาศัยร่วมกับคนในหลายวัน ซึ่งนักท่องเที่ยวกลุ่มที่กล่าวมาข้างต้น จะเข้าพักที่โฮมสเตย์บ้านโพธิ์ทอง โดยเหตุผลที่มาพักส่วนใหญ่ นักท่องเที่ยว มีความชื่นชอบ

สัมผัสกับวัฒนธรรมชนบท และมีความประทับใจอภิปรัชญาไมตรีของเจ้าของบ้านพักและคนใจชุมชน อีกทั้งอัตราค่าบริการที่เดียวกับโฮมสเตย์และกิจกรรมการท่องเที่ยว เป็นมาตรฐานเดียวกัน

นักท่องเที่ยวมีความเห็นว่า บ้านพักโฮมสเตย์ทุกหลังควรมีมาตรฐานโดยนักท่องเที่ยวได้กล่าวเพิ่มเติมว่า ที่ผ่านมาได้เดินทางมาพักโฮมสเตย์พร้อมกับคณะศึกษาดูงาน ซึ่งมีการกระจายการเข้าพักไปตามบ้านพักโฮมสเตย์หลังต่างๆ ซึ่งพบว่าบ้านแต่ละหลังมีความสะอาด ไม่เท่ากัน บางหลังนักท่องเที่ยวพบปัญหาเกี่ยวกับฝุ่นในห้องพัก บางหลังนักท่องเที่ยวพบปัญหาเกี่ยวกับคราบภายในห้องน้ำ เป็นต้น

นักท่องเที่ยวมีความเห็นว่า ต้องการให้ชุมชนเปิดบ้านพักโฮมสเตย์ที่ได้มาตรฐาน จะช่วยเพิ่มศักยภาพให้แก่การท่องเที่ยวในชุมชนได้

(4) ด้านการเข้าถึง

ศักยภาพของที่ตั้งชุมชนนักท่องเที่ยวมีความเห็นว่า ที่ตั้งของชุมชนบ้านเชื้อเพลิง เอื้ออำนวยต่อการเดินทางท่องเที่ยว เนื่องจากตั้งอยู่ไม่ไกลจากถนนใหญ่ ที่สามารถเดินทางจากสุรินทร์ ไปศรีสะเกษได้อย่างสะดวก อีกทั้ง สามารถเดินทางสู่แหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ในจังหวัดสุรินทร์ได้สะดวก

(5) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก

ศักยภาพของระบบสาธารณูปโภค นักท่องเที่ยวมีความเห็นว่าชุมชนและแหล่งท่องเที่ยว ระบบสาธารณูปโภคเพียงพอ ที่จะรองรับนักท่องเที่ยว และต้องการให้ผู้เกี่ยวข้องช่วยดูแลห้องน้ำสาธารณะในแหล่งท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับการให้บริการนักท่องเที่ยว เนื่องจากห้องน้ำในแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนหลายแห่ง สกปรก และบางส่วนก็ใช้การไม่ได้

นักท่องเที่ยวต้องการให้ผู้เกี่ยวข้องช่วยดูแลเรื่องห้องน้ำสาธารณะในแหล่งท่องเที่ยว รวมถึงปรับปรุงจุดจอดรถในแหล่งท่องเที่ยว

3) รายงานข้อมูลพฤติกรรมและความต้องการของชุมชนตามเส้นทางสายปราสาทขอม

(1) ด้านการดึงดูดของแหล่งท่องเที่ยว

ปราสาท

คนในชุมชนบ้านเชื้อเพลิงส่วนใหญ่ เป็นชาวไทย-เขมรดั้งนั้น เอกลักษณ์สำคัญของชุมชนบ้านเชื้อเพลิงก็คือวัฒนธรรม ไทย-เขมร มีอาหารพื้นเมืองประจำท้องถิ่นที่ขึ้นชื่อได้แก่ยำดักแด่ , ยำไข่มดแดง , ต้มไก่บ้านใส่หยวกกล้วย แกงกล้วย, แกงปู สำหรับประเพณีของคนในชุมชนบ้านเชื้อเพลิง มีประเพณี หรือพิธีกรรมของที่คล้ายกับวัฒนธรรมคนคนไทย-เขมร ทั่วไป อาทิ เชื่อเรื่องวิญญาณบรรพบุรุษ ดังนั้นจะมีประเพณีงานสารท ที่จัดทำขึ้นเพื่อบูชาบรรพบุรุษ แต่ประเพณีที่มีความยิ่งใหญ่และถือเป็นเอกลักษณ์สำคัญของชุมชน คือประเพณีการบวงสรวงปราสาทบ้านไพร เกิดขึ้นเนื่องจากคนในชุมชนมีความรักความศรัทธาต่อปราสาทบ้านไพร ซึ่งถือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคูเมืองของคนในชุมชน ดังนั้นในทุกวันที่ 10 เมษายนของทุกปี จะมีการบวงสรวงปราสาทบ้านไพร เริ่มตั้งแต่ช่วงบ่าย จนถึงหัวค่ำ ในพิธีการบวงสรวงปราสาท จัดให้มีการเตรียมเครื่องเซ่น ประกอบด้วยบายศรีหมากพลู ผลไม้ ขนมหวาน น้ำอ้อยลม ระหว่างพิธีการบวงสรวงมีการรำบวงสรวง และแสดงจากคนในชุมชน นอกจากนี้สตรีในชุมชนบ้านเชื้อเพลิงนิยมทอผ้าไหมกันแทบทุกหลังคาเรือน ไม่ใช่เพียงแต่การทอผ้าไหมเท่านั้น แต่ยังมีการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมด้วย ในอดีตทอผ้าไหมเพื่อสวมใส่ และ

ใช้ในครอบครัว แต่ปัจจุบัน มีการจัดตั้งกลุ่มทอผ้าไหมในชุมชน จึงมีการทอผ้าไหมเพื่อจำหน่ายส่วนหนึ่งจำหน่ายภายในชุมชน และอีกส่วนหนึ่งมีสมาชิกกลุ่มนำไปจำหน่าย ในงานแสดงสินค้าชุมชน งานโอท็อป ที่จัดขึ้น ทั้งที่กรุงเทพฯ และต่างจังหวัดผ้าไหมทอมือจากบ้านเชื้อเพลิงได้รับความนิยมจากผู้ซื้อเนื่องจากส่วนใหญ่เป็นผ้าไหมที่ย้อมสีธรรมชาติ มีกรรมวิธีการผลิตแบบพื้นบ้าน

ปราสาทบ้านไพล : ถือเป็นโบราณสถานประจำชุมชน ที่เป็นศักยภาพหลักในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน สิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เดินทางท่องเที่ยว ณ ปราสาทบ้านไพล เนื่องจากเป็นศาสนสถานที่ยังคงสภาพเดิมอยู่มาแต่สมัยอาณาจักรขอมเรืองอำนาจ ในช่วงขอมเรืองอำนาจ แม้สภาพขององค์ปราสาทจะไม่สมบูรณ์ แต่คนในชุมชนก็มีความเห็นว่ามีส่วนช่วยกระตุ้นให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยวได้ เนื่องจากมีชุมชนการท่องเที่ยวไม่กี่แห่ง ที่มีปราสาทขอมโบราณตั้งอยู่ในชุมชน ประกอบกับในช่วงเดือนเมษายน ของทุกปี จะมีการจัดงานแสดงแสงสีเสียง และการบวงสรวง ปราสาทบ้านไพล โดยการจัดงานได้รับความร่วมมือระหว่างคนในชุมชน หน่วยงานภาครัฐในท้องถิ่น และจากจังหวัด เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดงาน ช่วยสร้างชื่อเสียงและทำให้บ้านเชื้อเพลิงได้รับการยอมรับจากบุคคลทั่วไป และหน่วยงานภายนอก การดูแลรักษาปราสาทบ้านไพลนั้นปัจจุบันอยู่ในความดูแลของกรมศิลปากร เขต 2 ซึ่งจะส่งเจ้าหน้าที่ มาปรับปรุงภูมิทัศน์เป็นครั้งคราว ทำให้บางครั้งผู้ดูแลสถานที่ ที่กรมศิลปากร ไม่มาติดต่อกันหลายเดือน ส่งผลให้หญ้าขึ้น ทำให้สภาพปราสาททรุดโทรม หรือในช่วงฤดูฝน มีน้ำขัง ส่งผลต่อการท่องเที่ยว ดังนั้น หากชุมชนได้รับสิทธิ์ ในการดูแลรักษาปราสาท ทำให้ปราสาทมีภูมิทัศน์ที่สวยงามต่อเนื่อง ก็จะส่งผลดีต่อการท่องเที่ยวของชุมชน

ชุมชน

สวนสมุนไพรบ้านป่าสาอ : ภายในสวนสมุนไพร ประกอบด้วยแปลงพืช ผัก พื้นบ้าน โดยปลูกร่วมกับสมุนไพรนานาชนิด โดยทุกต้นที่ปลูกภายในสวนสมุนไพรแห่งนี้ มีป้ายชื่อ และสรรพคุณเด่น โดยสมุนไพรบางชนิด มีสรรพคุณทางยา และบางชนิด มีสรรพคุณในการบำรุงร่างกาย สวนสมุนไพรบ้านป่าสาอเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยว โดยเมื่อหลายปีก่อนเคยได้รับเลือกจากสำนักงานเกษตรจังหวัดสุรินทร์ ให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ทางการเกษตรตัวอย่างประจำจังหวัดสุรินทร์ และปัจจุบันได้รับเลือกให้เป็นจุดถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลเชื้อเพลิง และเป็นแหล่งท่องเที่ยวประจำชุมชน ส่งผลให้สวนสมุนไพรแห่งนี้ มีคนเข้ามาศึกษาดูงานอย่างต่อเนื่อง ทั้งจากกลุ่มเกษตรกร,นักเรียน และนักท่องเที่ยว

ป่าตาแก้ว : เป็นป่าชุมชนขนาดใหญ่ ครอบคลุมหลายหมู่บ้านในตำบลเชื้อเพลิง ทรัพยากรที่โดดเด่นในผืนป่าตาแก้ว ประกอบด้วยแหล่งน้ำ และไม้ยืนต้น ปัจจุบันคนในหมู่บ้านได้ใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนแห่งนี้ ใช้ประโยชน์ตามรูปแบบวิถีชีวิตและอาชีพของคนในชุมชน อาทิเช่น การทำประมง, การเลี้ยงสัตว์,การหาของป่า และการทำการเกษตร ที่เป็นตามกฎระเบียบที่ตกลงร่วมกันในชุมชน

การแสดงกระโน้มบึงตอง : การแสดงตึกเตนตำข้าวหรือ “กระโน้มบึงตอง” เป็นการแสดงที่มีท่วงท่าการรำมาจากท่าทางของตึกเตนตัวผู้และตัวเมียขณะที่กำลังหยอกล้อกัน โดยผู้ประดิษฐ์ท่ารำและดนตรีประกอบเป็นคนในชุมชนบ้านเชื้อเพลิง ทั้งท่วงท่าการรำตลอดจนเครื่องแต่งกายในการแสดง ที่จำลองแบบของตึกเตน ทำให้การแสดงชุดนี้มีความแตกต่างจากการแสดงอื่นในท้องถิ่น ส่งผลให้เกิดความนิยมกันอย่างแพร่หลาย ทั้งในท้องถิ่น และในจังหวัดใกล้เคียง ปัจจุบันการแสดง

กระโน้มตอง ถือเป็นการแสดงพื้นบ้านที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดสุรินทร์โดยชุมชนบ้านโพธิ์ทอง ซึ่งถือเป็นหนึ่งในชุมชนของตำบลเชื้อเพลิง เป็นศูนย์กลางการถ่ายทอดการแสดงชุดนี้

(2) ด้านศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยว

ระบบสาธารณูปโภค ชุมชนบ้านช่างปี มีความพร้อมของระบบสาธารณูปโภคเพียงพอต่อการรองรับนักท่องเที่ยว อาทิ ไฟฟ้า ประปา สัญญาณโทรศัพท์ นอกจากนี้ในหมู่บ้าน มีบ่อน้ำบาดาลและอนามัยชุมชน ช่วยส่งเสริมศักยภาพการรองรับด้านการท่องเที่ยวของชุมชน ความเชื่อมโยงของแหล่งท่องเที่ยว บ้านช่างปี เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ริมถนน สายสุรินทร์-ศรีสะเกษ และอยู่ไม่ไกลจากตัวเมืองสุรินทร์ อีกทั้งยังมีถนนรอง ที่สามารถเดินทางเข้าสู่ชุมชนการท่องเที่ยวบ้านประทุน ซึ่งเป็นชุมชนที่มีชื่อเสียงด้านการทอผ้าไหม และอยู่ไม่ไกลจากปราสาทศีขรภูมิ ปัจจัยที่ได้กล่าวมาข้างต้น ส่งผลดีต่อการท่องเที่ยว สามารถเดินทางท่องเที่ยวทั้งภายในชุมชน และเดินทางสู่แหล่งท่องเที่ยวอื่นได้โดยสะดวก

ความร่วมมือจากหน่วยงานใน ท้องถิ่นชุมชนมีความเห็นว่า ปัจจุบันนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาในชุมชนเพิ่มขึ้น เพื่อเยี่ยมชมปราสาทบ้านช่างปี และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติบ้านช่างปี นักท่องเที่ยวบางกลุ่มเดินทางมาเป็นกลุ่มใหญ่ โดยใช้รถบัสเป็นพาหนะ แต่แหล่งท่องเที่ยวทั้ง 2 แห่ง ไม่มีสถานที่จอดรถ อีกทั้งเส้นทางที่เข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวค่อนข้างแคบ จึงเป็นอุปสรรคในการเดินทาง นอกจากนี้ห้องน้ำภายในแหล่งท่องเที่ยว ก็มีสภาพชำรุด จึงต้องการได้รับสนับสนุนจากหน่วยงานในท้องถิ่น จัดสรร บุคลากร หรืองบประมาณ ดูแลอำนวยความสะดวกภายในแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน

(3) ด้านศักยภาพการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว

การก่อตั้งชุมชนการท่องเที่ยวบ้านช่างปี ปัจจุบันชุมชนการท่องเที่ยวบ้านช่างปีกำลังอยู่ระหว่างการจัดตั้งชุมชนการท่องเที่ยว โดยที่ผ่านมาชุมชนได้เคยได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการจัดการชุมชนการท่องเที่ยว โดยได้รับการสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา และได้ทดลองรับนักท่องเที่ยวเข้าพักโฮมสเตย์ในชุมชนแล้ว และจัดตั้งคณะกรรมการด้านการท่องเที่ยวในชุมชน เพื่อพัฒนางานด้านการบริหารจัดการท่องเที่ยว

มัคคุเทศก์ท้องถิ่น คนในชุมชน มีความรู้และสนใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ในท้องถิ่น อีกทั้งเคยเป็นอาสาสมัครในชุมชนเพื่อบรรยายแก่คณะ ศึกษาดูงาน หลายกลุ่ม จึงเป็นผู้มีประสบการณ์เป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น

การจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชน ชุมชนบ้านช่างปี มีผลิตภัณฑ์ชุมชนเด่นได้แก่ ข้าวหอมมะลิอินทรีย์ และผ้าไหมลายทางกระรอก ซึ่งคนในชุมชนมีความเห็นว่า ผลิตภัณฑ์ดังกล่าว สามารถส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนได้ ปัจจุบันชุมชนมีฐานการเรียนรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ชุมชน เพื่อให้ นักท่องเที่ยวได้เยี่ยมชม และเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น แต่ยังไม่มียุทธศาสตร์สินค้าชุมชน หากมีการจัดสรรพื้นที่เพื่อสร้างเห็นจุดจำหน่ายสินค้าในท้องถิ่น จะเพิ่มศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยว และช่วยกระจายรายได้

(4) ด้านศักยภาพการมีส่วนร่วมของชุมชน

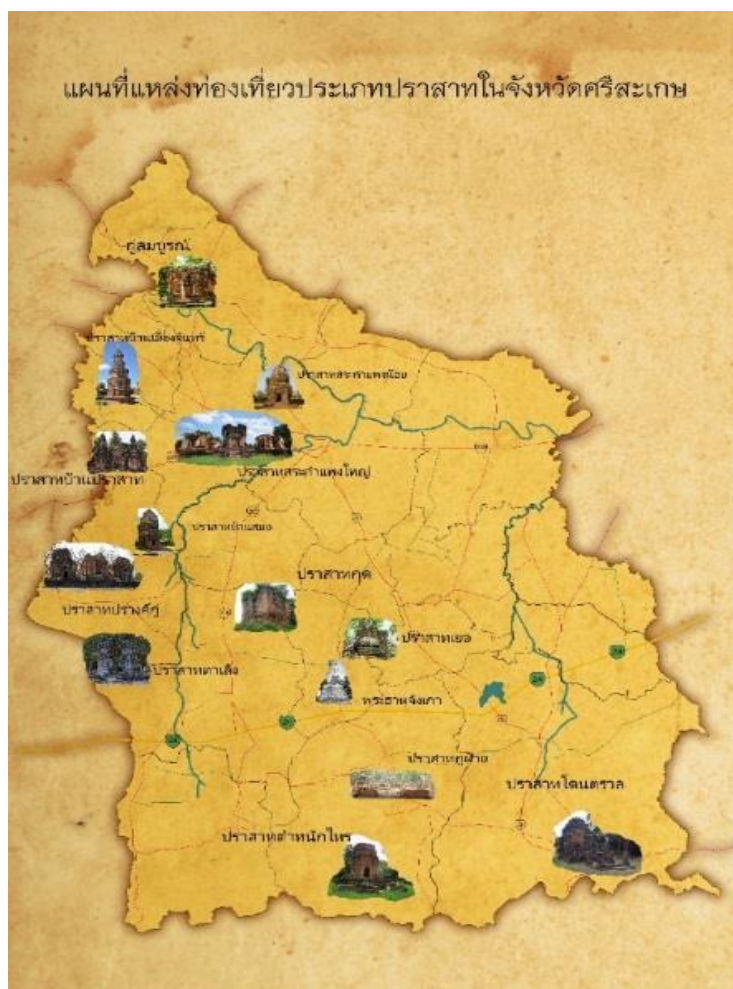
ปัจจุบันชุมชนการท่องเที่ยวบ้านช่างปีกำลังอยู่ในช่วงจัดตั้งชุมชนการท่องเที่ยว แต่ก็ได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชน โดยที่ผ่านมามีชุมชนบ้านช่างปีได้มีโอกาสต้อนรับนักท่องเที่ยว ทำให้ได้

เห็นความร่วมมือของคนในชุมชน ทั้งเรื่องการต้อนรับนักท่องเที่ยว การแสดงศิลปวัฒนธรรม และการรับรองนักท่องเที่ยวที่บ้านพัก ซึ่งแม้จะเป็นการต้อนรับนักท่องเที่ยวเต็มรูปแบบครั้งแรก แต่ได้รับการยอมรับนักท่องเที่ยว

4.1.2.4 ข้อมูลเบื้องต้นจังหวัดศรีสะเกษ

1) ข้อค้นพบการค้นหาและถอดองค์ความรู้ชุมชน

จังหวัดศรีสะเกษเป็นหนึ่งในจังหวัดที่มีการค้นพบปราสาทขอมโบราณเป็นจำนวนมาก จากการขุดค้นพบโบราณสถานของกรมศิลปากร ปราบภูมิปราสาท จำนวน 14 แห่งในจังหวัดศรีสะเกษ¹ ได้แก่ 1) ปราสาทกุด (วัดโพธิ์พูกุ) 2) ปราสาทเยอ 3) พระธาตุจังเกา 4) ปราสาทบ้านสมอ 5) ปราสาทบ้านกู่ 6) ปราสาทตาเล็ง 7) ปราสาทตำหนักไทร 8) ปราสาทโดนตรวล 9) ปราสาทภูฝ้าย 10) ปราสาทสระกำแพงใหญ่ 11) ปราสาทสระกำแพงน้อย 12) ปราสาทกู่สมบูรณ์ 13) ปราสาทบ้านปราสาท 14) ปราสาทบ้านเมืองจันทร์

ภาพที่ 4.11 แผนที่แหล่งท่องเที่ยวปราสาทขอมโบราณในเขตจังหวัดศรีสะเกษ

¹ กรมศิลปากร

2) ข้อมูลพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยว

(1) ด้านการดึงดูดของแหล่งท่องเที่ยว

ปราสาท

จากผลการสอบถาม พบว่า ความสมบูรณ์/ความสวยงามของปราสาท อยู่ในระดับมากที่สุด ปราสาทอยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ ได้แก่ ปราสาทสระกำแพงใหญ่ ปราสาทสระกำแพงน้อย ปราสาทบ้านปราสาทและปราสาทปรารังค์กู โดยตัวปราสาทยังมีความชัดเจนของตัวปราสาท องค์ประกอบของปราสาท เช่น ทับหลัง หน้าบัน และโคปุระ ได้รับการบูรณะให้มีความสมบูรณ์และสวยงาม อีกทั้งปราสาทสระกำแพงใหญ่ยังมีความเชื่อมโยงกันกับหลวงปู่เครื่อง สุภัทโท เกจิอาจารย์ที่มีชื่อเสียงของจังหวัดศรีสะเกษและในเขตอีสานใต้ ทำให้นักท่องเที่ยวนิยมมาสักการะสรีระของหลวงปู่และเยี่ยมชมตัวปราสาท ยังมีเอกลักษณ์เรื่องเล่าทางความเชื่อ (ถอดเรื่องเล่า) ของปราสาทปรารังค์กู มีเรื่องเล่า ที่มีประวัติ ตำนาน ที่นักท่องเที่ยวมีความสนใจอยู่เสมอ

ชุมชน

จากการสอบถาม พบว่า เทศกาล/งานประเพณี อยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษ มีการจัดงานเทศกาลประเพณีต่างๆ ที่สามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้ เช่น งานย้อนรำลึกปราสาทสระกำแพงใหญ่ ขึ้น 2 ค่ำ เดือน 5 แห่งวิศุสงกรานต์ มีการแสดงแสง สี เสียง ชุด "ศิวราตรีแห่งศรีพุทธเศรษฐ" งานประเพณีไหว้พระธาตุที่ปราสาทบ้านปราสาท ประเพณีหัวบุญเบิกฟ้า มหัศจรรย์เดือนสาม สืบสานประเพณีกุยศรีสะเกษที่ปราสาทปรารังค์กู โดยเทศกาลประเพณีเหล่านี้มีความเชื่อมโยงกันกับเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชนทางชาติพันธุ์ ในจังหวัดศรีสะเกษ ได้แก่ เขมร ส่วย ลาว เยอ ซึ่งมีการแต่งกาย ภาษา วิถีชีวิต ที่แตกต่างกันไป ก่อให้เกิดแหล่งท่องเที่ยวรองในชุมชนคือ ชุมชนบริเวณรอบปราสาทปรารังค์กูและปราสาทบ้านปราสาท หรือบริเวณใกล้เคียงปราสาทสระกำแพงใหญ่

(2) ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว

จากการสอบถาม พบว่า ความน่าสนใจของกิจกรรมมีคะแนนสูงที่สุด เนื่องจากปราสาทสระกำแพงใหญ่ และชุมชนรอบๆปราสาทบ้านปราสาทและปราสาทปรารังค์กู มีความโดดเด่นและมีเอกลักษณ์ของวิถีชีวิตและภูมิปัญญาของชุมชน มีกิจกรรมที่หลากหลายให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วม เช่น กิจกรรมในชุมชน กิจกรรมการทำอาหารและขนมท้องถิ่น กิจกรรมนำเที่ยวโดยเยาวชน และยังมีแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ที่มีความหลากหลายทางด้านวิถีชีวิตของคนในชุมชนรอบๆ แหล่งท่องเที่ยว

(3) ด้านที่พัก

จากการสอบถาม พบว่า ความสะอาด การบริการ และช่องทางติดต่อ/ประชาสัมพันธ์มีคะแนนสูงที่สุด เนื่องจากนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ที่มาเที่ยวปราสาทสระกำแพงใหญ่และปราสาทปรารังค์กูได้แสดงความคิดเห็นว่าที่พักมีความสะอาด มีการบริการดี และสามารถค้นหาที่พักจากอินเทอร์เน็ตได้สะดวก เหมาะแก่การเดินทางท่องเที่ยวและพักผ่อน นอกจากนี้ยังพบว่า ที่พักมีทำเล

ที่ตั้งและการเข้าถึงที่สะดวก มีความปลอดภัย คำนึงกับราคาที่จ่าย รวมถึงมีสิ่งอำนวยความสะดวกสบายในที่พัก

(4) ด้านการเข้าถึง

จากการสอบถาม พบว่า ไฟส่องสว่างมีคะแนนสูงสุด เนื่องจาก ปราสาทสระกำแพงใหญ่ และปราสาทปรางค์กูตั้งอยู่ริมทางหลวงแผ่นดิน ถนนจึงมีไฟส่องสว่างที่เพียงพอต่อการเดินทางในกลางคืน นอกจากนี้ยังพบว่ามีการขนส่งสาธารณะจากตัวเมืองศรีสะเกษ ถนนมีสภาพดี และมีป้ายบอกทางที่ชัดเจน

(5) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก

จากการสอบถาม พบว่า ร้านค้า มีค่าคะแนนสูงสุด เนื่องจากบริเวณรอบๆปราสาทสระกำแพงใหญ่และปราสาทปรางค์กูมีร้านสะดวกซื้ออยู่จำนวนมาก นอกจากนี้ยังมีสิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ เช่น ร้านขายของที่ระลึก ปั๊มน้ำมัน ร้านอาหาร สถานพยาบาล ห้องน้ำสาธารณะ เพียงพอสำหรับรองรับนักท่องเที่ยว

3) ข้อมูลพฤติกรรมและความต้องการของชุมชนตามเส้นทางสายปราสาทราชมรรคา

(1) ด้านการดึงดูดของแหล่งท่องเที่ยว

ปราสาท

จากผลการสอบถาม พบว่า เอกลักษณะเรื่องเล่าทางความเชื่อและความสำคัญทางศาสนา อยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ชุมชนบ้านกุ่มมีความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตย์อยู่ในบริเวณปราสาทปรางค์กู โดยเล่าสืบต่อกันมาว่า เดิมบริเวณปราสาทเป็นป่ารกทึบ มีต้นไม้ขึ้นเป็นจำนวนมาก ตอนกลางคืนจะได้ยินเสียงมโหรีดังมาจากทางปราสาท จึงไม่ค่อยมีใครกล้าเข้าไปบริเวณนั้น ชาวบ้านจึงให้ความเคารพปราสาทเป็นอย่างมาก หากมีการเช่นไหว้บรรพบุรุษตามประเพณี ก็จะมีนิมนต์พระสงฆ์ไปทำพิธีบอกกล่าวด้วย มีเรื่องเล่าอย่างหนึ่งคือ ชาวบ้านนิยมเข้าไปหาหน่อไม้บริเวณปราสาทในตอนกลางวัน ตอนเข้าไปหาไม่เจอหน่อไม้ ให้อธิฐานขอหน่อไม้จากเจ้าที่ ตอนกลับออกมาจะมีหน่อไม้ไผ่ขึ้นมาให้เก็บกลับบ้านได้ มีเรื่องเล่าเกี่ยวกับชุมชนชาวกูยในอำเภอสำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์ คือ เมื่อถึงเดือนสามฝนไม่ตกทางถิ่นนั้น จะมีการประทับร่างทรง ร่างทรงบอกว่า ผีปู่ตาบ้านนั้นมาเล่นพนัน แพ้ที่ปราสาทกู ไม่มีใครกลับบ้าน ชาวกูยในอำเภอสำโรงทาบก็จะเหมารถกันมาที่บ้านกู นำอาหารคาวหวานมาทำบุญถวายพระ เสร็จแล้วจะไปเช่นไหว้บอกกล่าวขอผีปู่ตา กลับถิ่นตนเอง จะปรากฏมีตัวตะกวดลงมาจากต้นไม้ ยอมให้เข้าใกล้และประพรมน้ำอบน้ำมนต์ เมื่อชาวบ้านเดินทาง กลับไปถึงบ้านตนเองก็โทรกลับมาบอกที่บ้านกูว่า ฝนตกแล้วทันทีเมื่อตนกลับไปถึงหมู่บ้าน

ชุมชน

จากการสอบถาม พบว่า เอกลักษณะทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชน และ เทศกาลและงานประเพณี อยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ชุมชนบ้านกุ่มเป็นชุมชนวัฒนธรรมชาวกูย ซึ่งเป็นชนเผ่าส่วย มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่น ทั้งเรื่องการแต่งกาย อาหารพื้นบ้าน และภาษาพูด การแต่งกายของชาวกูย

นั้น เสื้อที่ใส่ เรียกว่า ผ้าแก๊ป เป็นเสื้อที่ทำจากผ้าไหมลายลูกแก้ว ย้อมมะเกลือเป็นสีดำพื้น ไม่มีลาย ขอบ กระดุมทำจากเม็ดเงินแท้ ผ้าชายนุ่งโสร่ง มีผ้าขาวม้าผ้าไหม ส่วนผู้หญิงนุ่งผ้าซิ่นไหม มีผ้า เฉวเรียงป่า ผู้หญิงสูงอายุใช้ผ้าฉวเรียงป่าสีดำ ผู้หญิงวัยรุ่นใช้ผ้าฉวเรียงป่าสีขาวครีม ชุมชนมีอาหาร พื้นบ้านที่เป็นเอกลักษณ์ คือ ละแวกะตาม หรือ แกงมันปู ซึ่งมีส่วนประกอบสำคัญคือ ปูนา ในฤดู หลังเก็บเกี่ยวข้าว ปูจะมีมันมาก ชุมชนยังมีขนมพื้นบ้านที่เป็นเอกลักษณ์คือ ขนมโปรกะซัง หรือ ขนมลูกสังข์ มีลักษณะเป็นก้อนคล้ายขนม ไข่หงส์ สอดไส้มะพร้าวอ่อน

(2) ด้านศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยว

จากการสอบถาม พบว่า ชุมชนบ้านภูมิมีการบริหารจัดการทั้งบริเวณปราสาทและในชุมชน เป็น อย่างดี มีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลาย เช่น การนำเที่ยวโดยเยาวชนมัคคุเทศก์และปราชญ์ ชาว บ้าน ชมการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม การทอผ้าไหมลายลูกแก้ว การย้อมสีธรรมชาติจากผลมะเกลือ การทำอาหารและขนม เป็นต้น ปราชญ์ชุมชนสามารถอธิบายเรื่องราวในชุมชนได้เป็นอย่างดี และ ชุมชนยังไม่มีตริจิตที่ดีต่อนักท่องเที่ยว เรื่องที่ต้องปรับปรุงพัฒนา คือ ลานจอดรถ มีลานจอดรถที่ บริเวณทางเข้าปราสาทแต่ยังต้องได้รับการปรับปรุงให้ดีขึ้น เนื่องจากเป็นลานดินเหนียว ไม่สามารถใช้ งานได้ในช่วงฤดูฝน และในชุมชนยังไม่มีลานจอดรถ ชุมชนไม่มีบริการบ้านพักโฮมสเตย์ ซึ่งตอนนี้อยู่ ในระยะการรวมกลุ่มจัดตั้ง

(3) ด้านศักยภาพการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว

จากการสอบถาม พบว่า เนื่องจากมีการจัดตั้งชมรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านภูมิ จึงมีการแบ่ง ภาระหน้าที่กันอย่างชัดเจน บริเวณปราสาทปรางค์ภูมิ ชุมชน มีการมอบหมายหน้าที่ ให้ชาวบ้านเป็นคน ดูแลเรื่องความสะอาดโดยทั่วไป ทั้งนี้ชาวบ้านมีความเคารพในปราสาทปรางค์ภูมิมาก จึงไม่มีใครเข้า มา ทำลายหรือสร้างความไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย ส่วนการท่องเที่ยวในชุมชน ชมรมฯมีการ แบ่งกลุ่มรับหน้าที่ตามฐานการเรียนรู้ต่างๆอย่างชัดเจน และมีการจัดสรรรายได้ให้แต่ละกลุ่ม อย่าง ยุติธรรม

(4) ด้านศักยภาพการมีส่วนร่วมของชุมชน

จากการสอบถาม พบว่า ชาวบ้านในชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน ทุกเพศ ทุกวัย เช่น การต้อนรับ พิธีบายศรีสู่ขวัญและผูกแขนรับขวัญจากผู้สูงอายุ ปราชญ์ชาวบ้านนำชมฐาน การเรียนรู้ต่างๆ กลุ่มแม่บ้านประจำฐานทำอาหารและขนม กลุ่มพ่อบ้านประจำฐานจักสาน และ กลุ่มเยาวชนมัคคุเทศก์นำชมปราสาทปรางค์ภูมิ

จากข้อมูลการจัดเวทีการสนทนากลุ่ม (Focus Groups) ของแต่ละจังหวัด สามารถสรุปแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเส้นทางเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) โดยชุมชน ได้ตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย ดังนี้

4.1.3 แสดงการสร้างเส้นทางท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเส้นทางเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) โดยชุมชนมีส่วนร่วม จากผลการสนทนากลุ่มย่อย

การศึกษาเอกสาร การวิจัยที่เกี่ยวข้องข้อมูลพื้นฐานจากโครงการย่อย 1 การสัมภาษณ์เชิงลึก ด้วยการสัมภาษณ์และการสังเกตการนั้น คณะผู้วิจัยได้นำมาวิเคราะห์ คัดเลือกชุมชน กิจกรรม ทุนชุมชนเพื่อนำเสนอและหาข้อสรุปจากการเชิญผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่ เพื่อประชุมและสร้างเส้นทางท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมและสร้างโปรแกรมการท่องเที่ยวระยะสั้นตามเส้นทางอารยธรรมขอม (อีสานใต้ – กัมพูชา) โดยเป้าประสงค์เพื่อ 1) การสร้างเส้นทางท่องเที่ยวตามเส้นทางเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) โดยชุมชน มีส่วนร่วม 2) สร้างโปรแกรมการท่องเที่ยวตามเส้นทางเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) โดยชุมชนมีส่วนร่วม ขอนำเสนอแต่ละจังหวัด ดังนี้

4.1.3.1 จังหวัดนครราชสีมา

จังหวัดนครราชสีมา มี 1 เส้นทาง (ปราสาทหินพิมาย-วัดเดิมและชุมชน-พิพิธภัณฑพิมาย-ไทรงาม) ดังแสดงในภาพที่ 4.12

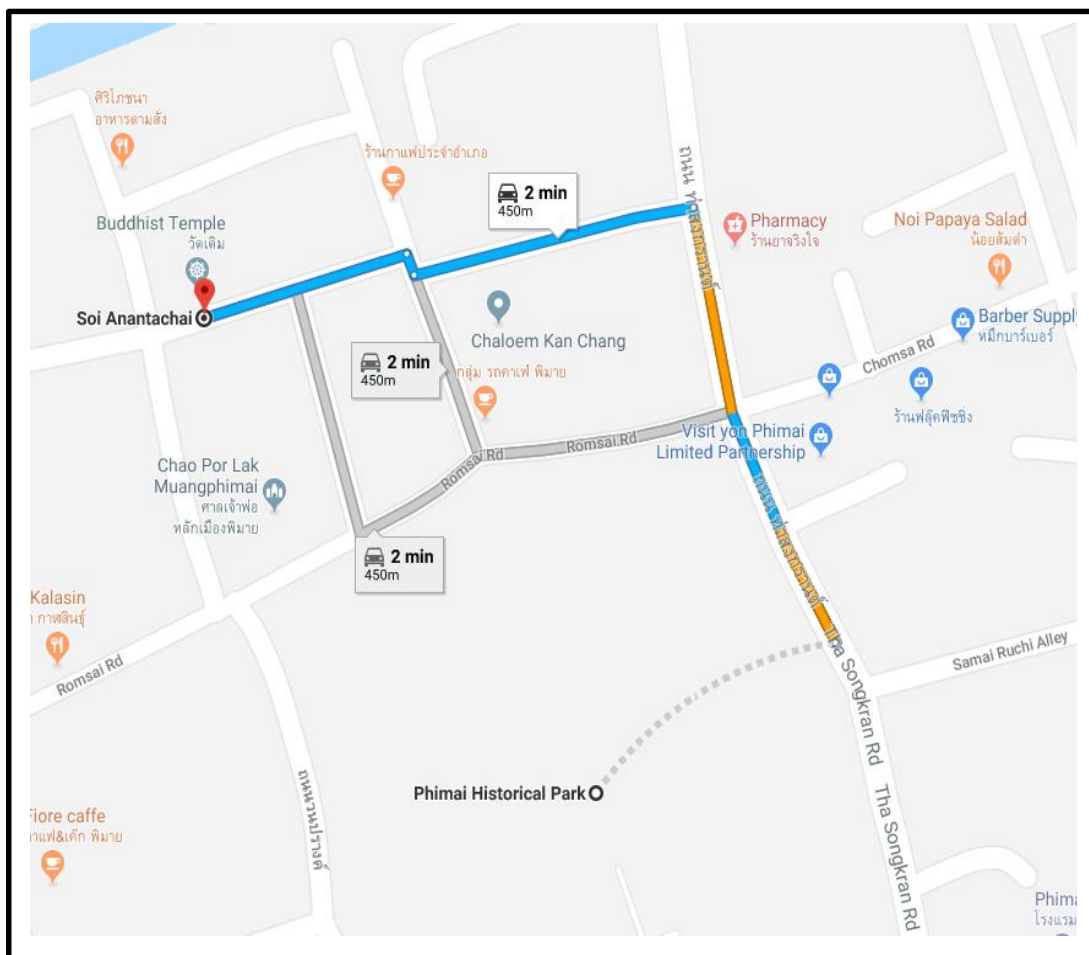
เส้นทางท่องเที่ยวจังหวัดนครราชสีมา

ภาพที่ 4.12 เส้นทางท่องเที่ยวจังหวัดนครราชสีมา

ขอแสดงรายละเอียดดังนี้

1. อุทยานแห่งชาติปราชสีาหินพิมาย
2. ชุมชนวัดเดิม

ภาพที่ 4.13 แสดงแผนที่เส้นทางเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมตามเส้นทางอารยธรรมในจังหวัด นครราชสีมา

เส้นทางการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมตามเส้นทางอารยธรรมในจังหวัด นครราชสีมา จากภาพแสดงให้เห็นว่าชุมชนตะวันตกวัดเดิมเป็นชุมชนที่อยู่รอบอุทยานแห่งชาติ ปราชสีาหินพิมาย และชาวบ้านในชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลอุทยานประวัติศาสตร์พมัยตาม โอกาสต่างๆ เช่น การทำความสะอาด และได้รับโอกาสในการใช้สถานที่บริเวณหน้าอุทยาน ประวัติศาสตร์พมัยในการตั้งร้านขายของฝากและของที่ระลึกอีกด้วย

1) ปราสาทหินพิมาย

ปราสาทหินพิมายเป็นโบราณสถานและโบราณวัตถุ โดยโบราณวัตถุถูกจัดเก็บไว้ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พิมาย นอกจากนี้ยังมีวัดเดิม ซึ่งเป็นวัดที่เก่าแก่และได้ชื่อว่าเป็นศาสนสถานนิกายมหายานแห่งแรกของอำเภอพิมาย และเป็นสถานที่ประดิษฐานของพระพุทธรูปยืน หลวงพ่อดำและหลวงพ่อด่าง พระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองของชาวพิมาย

ภาพที่ 4.14 ปราสาทหินพิมาย

2) ชุมชนวัดเดิม

ฐานที่ 1 กิจกรรมการทำเส้นหมี่พิมาย

การทำเส้นหมี่พิมายเป็นอาชีพดั้งเดิมของชาวบ้านในชุมชนตะวันตกวัดเดิมมาช้านาน อาชีพหลักแต่เดิมของชาวบ้าน คือ การทำนา หลังการทำนาชาวบ้านก็ได้ฝึกให้ลูกหลานสืบทอดการทำเส้นหมี่พิมาย ซึ่งกรรมวิธีในการทำหมี่พิมายจะค่อนข้างละเอียดและใช้เวลานาน ทำให้เยาวชนรุ่นลูกหลานไม่ให้ความสำคัญของการทำหมี่ โดยให้เหตุผลว่าเป็นงานที่รายได้ไม่สูงนักและยังมีความร้อนมาเป็นอุปสรรคในการทำอีกด้วย ลูกหลานจึงหันไปทำงานในโรงงานหรือทำงานในเมืองทำกันเสียมากกว่า ทำให้ปัจจุบันมีครอบครัวที่ทำหมี่เหลือแค่ไม่ถึง 5 หลังคาเรือนเสียด้วยซ้ำไป ปัจจุบันจึงหาผู้สืบทอดอาชีพทำหมี่ต่อไม่ได้ จากการสัมภาษณ์ประชาชนชาวบ้านได้แสดงออกถึงความเสียดายที่การทำหมี่พิมายใกล้จะสูญหายไป และชาวบ้านที่ทำหมี่พิมายก็มีความยินดีเป็นอย่างยิ่งที่จะถ่ายทอดกรรมวิธีในการทำหมี่พิมายหากมีนักท่องเที่ยวจะมาฝึกทำ ซึ่งจะไม่เป็นเพียงแค่การเปิดประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวเท่านั้นแต่ยังเปรียบเสมือนเป็นการสืบทอดภูมิปัญญาของบรรพบุรุษให้ไม่สูญสิ้นไปอีกด้วย

ภาพที่ 4.15 เส้นหมี่พิมายที่ลือชื่อ

ฐานที่2 การรำพิมายปุระ

ระบำพิมายปุระ ถูกคิดค้นโดย คุณครูวรรณ อมัตริตนะ ครู ค.ศ.3 โรงเรียนพิมายวิทยา ในปี พ.ศ. 2531 แต่เริ่มเดิมทีคุณครูวรรณ ต้องการให้เมืองพิมายมีอัตลักษณ์ด้านนาฏศิลป์ กล่าวคือ ต้องการถ่ายทอดอัตลักษณ์ของเมืองพิมายผ่านการแสดง จากนั้นจึงได้นำความคิดนี้ไปบอกกล่าวแก่เจ้าหน้าที่ประจำอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย จากนั้นเจ้าหน้าที่ประจำอุทยานฯจึงได้นำชมภาพต่างๆ ที่ปรากฏอยู่บนคอสาด้านล่างและหน้าบัน และด้านในปราสาทประธานของปราสาท และด้านทิศตะวันออกของปราสาท ประกอบกับการศึกษาในหนังสือประวัติเมืองพิมาย ในหนังสือประวัติเมืองพิมายจะปรากฏท่ารำ จำนวน 5 ท่า โดยในแต่ละท่าที่คุณครูวรรณ ได้คิดค้นขึ้นมา ก็จะมาจากการลองทำตามหนังสือและภาพในประสาธน์ ผสมผสานกับจินตนาการของคุณครูตามที่ได้รำเรียนมารวมเข้าไปด้วย ทำให้ได้ท่ารำของระบำพิมายปุระ จำนวน 8 ท่าด้วยกัน (วรรณ อมัตริตนะ, 2561)

ภาพที่ 4.16 การรำพิมายปุระ

4.1.3.2 จังหวัดบุรีรัมย์

บุรีรัมย์ มี 2 เส้นทาง ได้แก่ เส้นทางที่ 1 (ปราสาทหนองกง-บ้านหนองตาไก้-ปราสาทพนมรุ้ง-บ้านหนองบัวราย-ปราสาทเมืองต่ำ-บ้านโคกเมือง) และเส้นทางที่ 2 (สนามกีฬาไอ โมบาย-วนอุทยานเขากระโดง-วัดป่าเขาน้อย-พระพุทธประโคนชัยมหาเม็งมงคล-ปราสาทบ้านบุ) ดังแสดงในภาพที่ 4.17

เส้นทางท่องเที่ยวจังหวัดบุรีรัมย์

ภาพที่ 4.17 เส้นทางท่องเที่ยวจังหวัดบุรีรัมย์

ขอแสดงรายละเอียดดังนี้

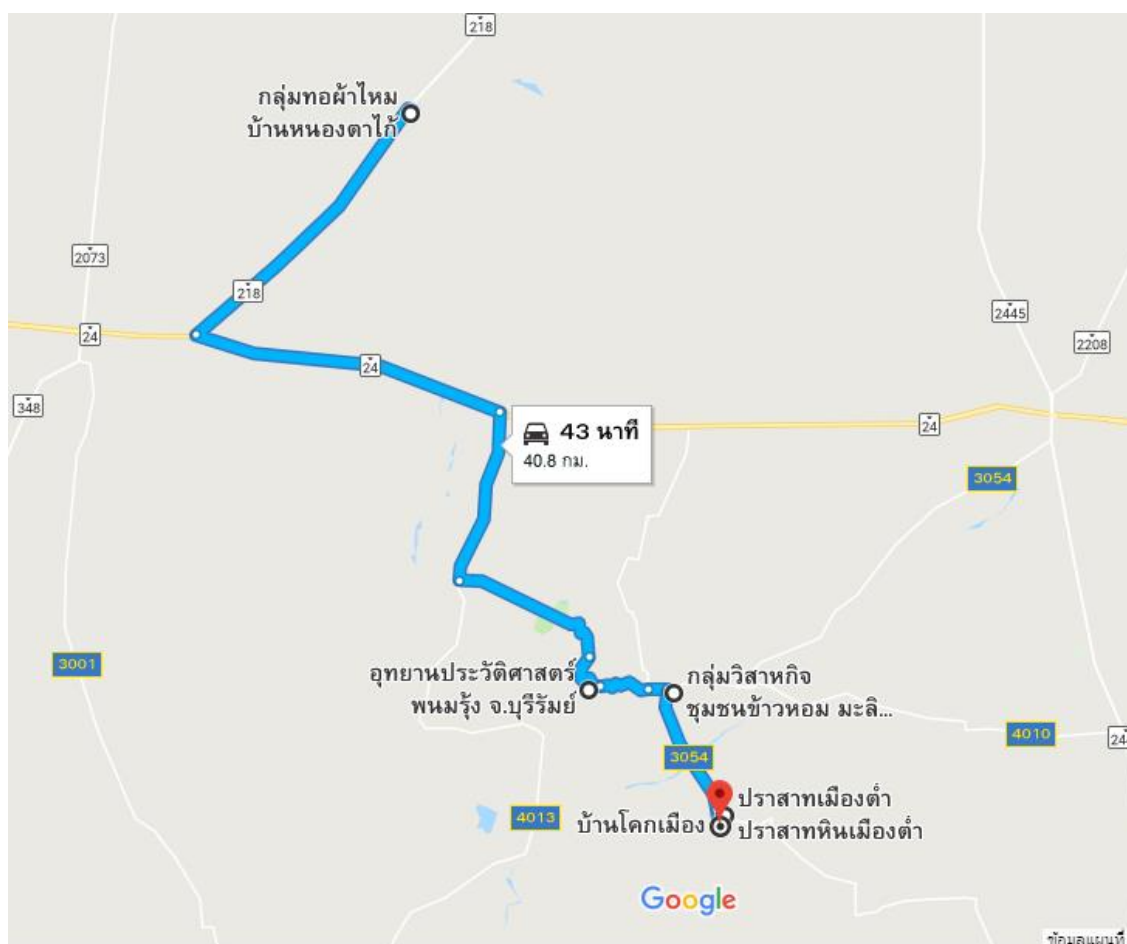
1. ชุมชนท่องเที่ยวผ้าไหมบ้านหนองตาไก่
2. อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง
3. ชุมชนบ้านหนองบัวราย
4. ปราสาทเมืองต่ำ
5. ชุมชนบ้านโคกเม

1. ปราสาทหินเขาพนมรุ้ง
2. ปราสาทหินเมืองต่ำ
3. ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์
4. หมู่บ้านทอผ้าอำเภอนาโพธิ์
5. กุสุมแดง

ภาพที่ 4.18 แสดงแผนที่จังหวัดบุรีรัมย์

เส้นทางการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมตามเส้นทางอารยธรรมขอม (อีสานใต้ – กัมพูชา) โดยชุมชนมีส่วนร่วม จังหวัดบุรีรัมย์ ดังภาพที่ 4.19

ภาพที่ 4.19 แสดงแผนที่เส้นทางเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมตามเส้นทางอารยธรรมในจังหวัดบุรีรัมย์

1. ชุมชนท่องเที่ยวผ้าไหมบ้านหนองตาไก้

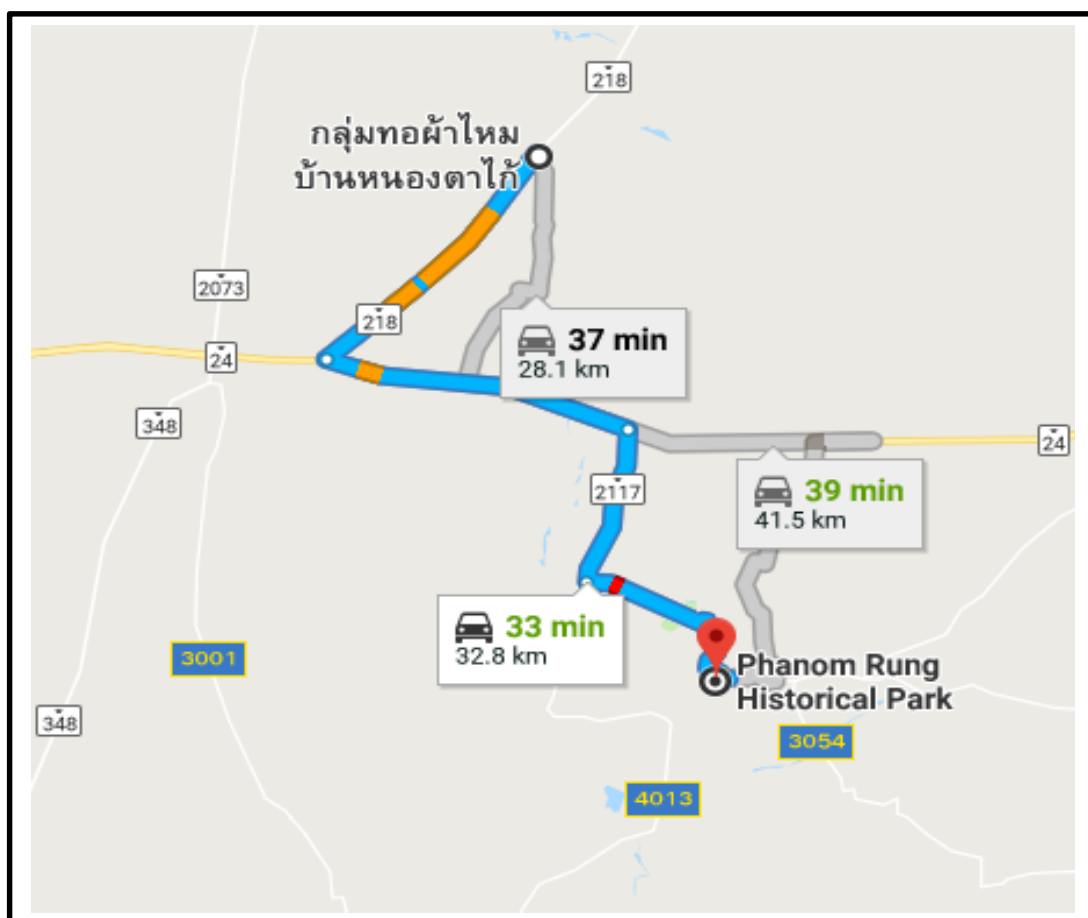
การเดินทาง ไปตามถนน 2075 มุ่งหน้าสู่ ชุมชนท่องเที่ยวผ้าไหมบ้านหนองตาไก้ ตำบลหนองกง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ หมู่บ้านท่องเที่ยวผ้าไหมบุรีรัมย์ หนองตาไก้ ตั้งอยู่ที่ บ้านหนองตาไก้ หมู่ที่ 3 และบ้านหนองตาไก้น้อย หมู่ที่ 4 ซึ่งกิจกรรมหลักคือการทอผ้าไหม ตั้งแต่การปลูกหม่อน เลี้ยงไหม สาวไหม การฟอก ย้อม มัดหมี่ การทอ จนถึงการแปรรูปและสร้างสรรค์ลวดลายบนผืนผ้าไหม นอกจากนี้ ในการเยี่ยมชมบ้านหนองตาไก้ ยังจะได้ชมและเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์ของบ้านหนองตาไก้ เช่น ชินคั่น ผ้าสไบขาว ผ้าไหมมัดหมี่ และผ้าไหมพื้นเรียบ และยังมีการแปรรูปผ้าไหมเป็นผลิตภัณฑ์หลายรูปแบบ เช่น ผ้าพันคอและผ้าคลุมไหล่ไหมเปลือกนอกเนื้อนุ่มซึ่งกำลังเป็นที่นิยม กระเป๋าผ้าไหมหลายรูปแบบ

ภาพที่ 4.20 ชุมชนท่องเที่ยวผ้าไหมบ้านหนองตาไก่

2.อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง

การเดินทางตามทางหลวงเส้นทาง หมายเลข 24 ตรงไปที่ อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์ เลี้ยวขวา ตามเส้นทาง 2117 มุ่งหน้าเข้าสู่ อุทยานประวัติศาสตร์เขาพนมรุ้ง ดังภาพที่ 4.32

ภาพที่ 4.21 แผนที่การเดินทางไปอุทยานประวัติศาสตร์เขาพนมรุ้ง

ราคาบัตรค่าเข้าชม จะอยู่ที่ คนละ 20 บาท ถ้า เดินทางไป 2 ปราสาท ได้แก่ อุทยานประวัติศาสตร์ เขาพนมรุ้ง และปราสาทเมืองต่ำ จะคนละ 30 บาท ปราสาทพนมรุ้งเป็นโบราณสถานที่ตั้งอยู่บนเขาพนมรุ้ง ในเขตอำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์ สร้างขึ้นโดยมีรูปแบบของศิลปะเขมรโบราณ ที่มีความงดงามมากที่สุดแห่งหนึ่ง ความงดงามและความยิ่งใหญ่ของปราสาทแห่งนี้ปรากฏให้เห็นได้ในรูปของงานสถาปัตยกรรม การจำหลักลวดลายการเลือกทำเลที่ตั้งบนยอดเขามีแผนผังตามแนวแกนที่มีองค์ประกอบของสิ่งก่อสร้าง ต่าง ๆ เรียงตัวกันเป็นแนวเส้นตรงพุ่งเข้าหาจุดศูนย์กลาง คือ ปราสาทประธาน จากงานก่อสร้างที่ยิ่งใหญ่นี้ ชวนให้เกิดความสงสัยและอัศจรรย์ใจเป็นอย่างยิ่งว่าคนในสมัยโบราณสร้างปราสาทหลังนี้ขึ้นมาได้อย่างไร

ภาพที่ 4.22 ปราสาทพนมรุ้ง

ปราสาทพนมรุ้ง เป็นที่รู้จักของชาวท้องถิ่นเป็นอย่างดี ดังได้มีนิทานพื้นบ้านเรื่อง "อินทรีปรีศถา" กล่าวถึงคู่พระคู่นางซัดเซพเนจรไปจนพบที่พักพิงซึ่งเป็นปราสาทหินอันงดงามรกร้างอยู่ท่ามกลางป่าเขา แต่สำหรับบุคคลภายนอกต่างบ้านต่างเมืองนั้น ปราสาทแห่งนี้รู้จักกันครั้งแรกตามที่มีเอกสารที่มีการกล่าวถึงปราสาทพนมรุ้งเป็นครั้งแรกคือ บันทึก ของนายเอเตียน เอมอนิเยร์ (Etienne Aymonier) ชาวฝรั่งเศสในปี พ.ศ. 2428 ตีพิมพ์เป็นบทความใน พ.ศ. 2445

ปี พ.ศ. 2449 สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เสด็จมาที่ปราสาทพนมรุ้ง คราวเสด็จมณฑลอีสานและเสด็จอีกครั้งในปี พ.ศ. 2472 กรมศิลปากร ได้ประกาศขึ้นทะเบียนปราสาทพนมรุ้งเป็นโบราณสถานของชาติประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 52 ตอนที่ 75 วันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2478

และปี พ.ศ. 2503-2504 ได้ดำเนินการสำรวจปราสาทพนมรุ้งอีกครั้ง ต่อมาใน พ.ศ. 2514 ได้เริ่มดำเนินการบูรณะปราสาทพนมรุ้งด้วยวิธีอนาสติโลซิส (Anastylosis คือ การนำชิ้นส่วนของปราสาทกลับเข้าสู่ตำแหน่งเดิม) เปิดเป็นอุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง ในวันที่ 21 พฤษภาคม พ.ศ. 2531 โดย สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินเป็นองค์ประธาน

ชื่อของปราสาทพนมรุ้ง เป็นชื่อดั้งเดิมของโบราณสถานแห่งนี้ คำว่า พนมรุ้งปรากฏอยู่ในศิลาจารึก ที่พบที่ปราสาทแห่งนี้จารึกพนมรุ้ง หลักที่ 2 หลักที่ 4 และ K10900 จารึกว่า พนมรุ้งเป็นชื่อเทวสถาน ที่มีขอบเขตกว้างขวาง มีที่ดิน หมู่บ้าน เมือง

3. ชุมชนบ้านหนองบัวราย

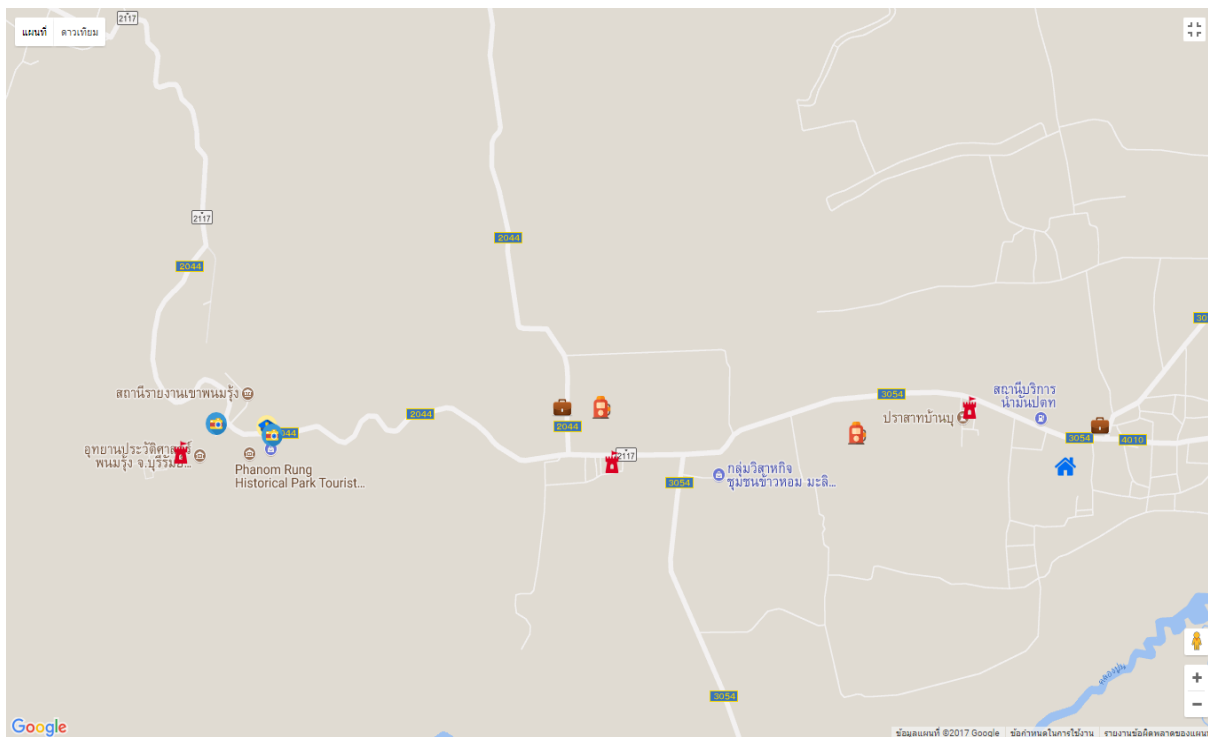
การเดินทาง ตามถนนหมายเลข 2117 มุ่งหน้าลงจากเขา สู้ ตำบลจระเข้มาก จะผ่านชุมชนบ้านหนองบัวราย แวะเยี่ยมสินค้า จากกลุ่มวิสาหกิจชุมชนข้าวหอมมะลิ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนข้าวหอมมะลิ-ข้าวฮางภูเขาไฟ หมู่ ที่ 7, ตำบล จระเข้มาก อำเภอ ประโคนชัย บุรีรัมย์ ข้าวฮางภูเขาไฟ "บุรีรัมย์" ภูมิปัญญาโบราณ เพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ ท้องนากว่าพันไร่ในเขตพื้นที่บ้านหนองบัวราย ตำบลจระเข้มาก อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นแหล่งชุมชนโบราณ ตั้งอยู่ในเชิงภูเขาพนมรุ้ง การทำนาในที่ลุ่มแห่งนั้นจึงส่งสมภูมิปัญญาโบราณมาเนิ่นนานหลายร้อยหลายพันปี “พนมรุ้ง” ชื่อที่มีจารึกถึงโบราณสถานบนยอดเขา ที่วันนี้แม้ผิผืนก็เพียงเล็กน้อยเป็น "พนมรุ้ง" นั้นหมายความว่า การสืบเนื่องดำรงอยู่ของผู้คน บ้านหนองบัวราย แห่งนี้เอง มีสิ่งหนึ่งซึ่งเป็นภูมิปัญญาของชาวบ้าน โดยเฉพาะเรื่องราวที่เกี่ยวกับอาชีพสำคัญอย่างเกษตรกรรม "ทำนา" ที่ปัจจุบันกลายเป็นอีกหนึ่งจุดเด่นของจังหวัดบุรีรัมย์เพราะข้าวของ "กลุ่มวิสาหกิจชุมชน ข้าวหอมมะลิ ข้าวฮางภูเขาไฟ" บ้านหนองบัวราย ภายใต้การนำของ ป้าอำนวย สลับเพชร นั้นไม่เหมือนใครแน่นอนว่ากรรมวิธีการผลิตแบบ "เกษตรอินทรีย์" เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ผู้คนไว้นิยมนับถือเชื่อใจในความปลอดภัยแต่สำคัญกว่านั้นคือ ภูมิปัญญาโบราณที่เรียกว่าการทำ "ข้าวฮาง" ซึ่งทำให้การกินข้าวมากกว่าการกินแล้วอิ่ม ยิ่งทำให้การรวมกลุ่มของเกษตรกรกว่า 50 ครอบครัวซึ่งเป็นสมาชิกของกลุ่ม สามารถที่จะเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์จนเป็นเอกลักษณ์ให้กับจังหวัดเล็กๆ แห่งนี้ได้

ภาพที่ 4.23 ข้าวฮางภูเขาไฟ จังหวัดบุรีรัมย์

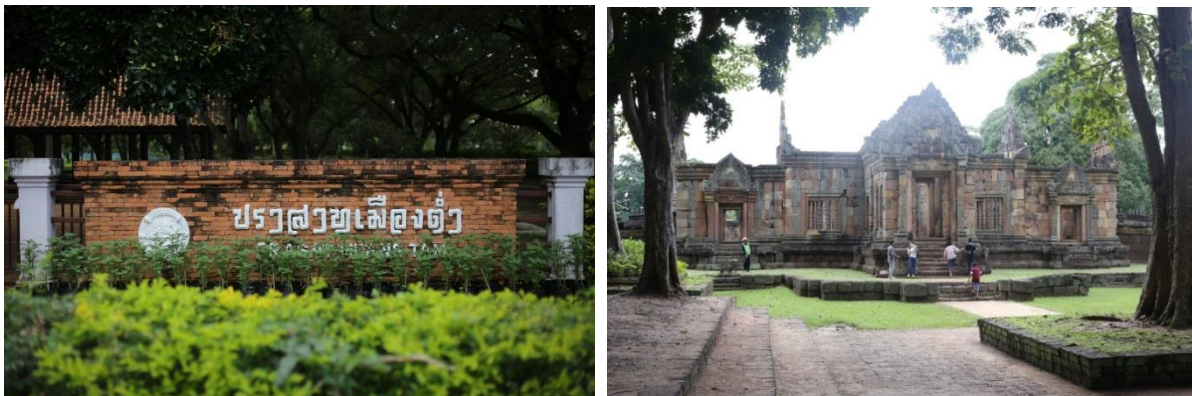
4. ปราสาทเมืองต่ำ

การเดินทางตามเส้นทางหมายเลข 3064 มุ่งหน้าสู่ปราสาทเมืองต่ำ ดังภาพที่

ภาพที่ 4.24 เป็นภาพรวมของ ปราสาทเมืองต่ำ และ ชุมชนบ้านโคกเมือง

ปราสาทเมืองต่ำ ตั้งอยู่ในบริเวณบ้านโคกเมือง ตำบลจรเข้มาก อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ สร้างตามคติความเชื่อทางศาสนาฮินดูสันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในพุทธศตวรรษที่ 16-17 เพื่อถวายพระศิวะมีลักษณะเป็นศาสนสถานประจำเมืองหรือประจำชุมชน ปราสาทหินเมืองต่ำมีรูปแบบที่แตกต่างจากปราสาทแห่งอื่นๆ ที่จะมีปราสาทองค์ใหญ่ตรงกลางและล้อมรอบด้วยปราสาทขนาดเล็กกว่าทั้ง 4 มุม ลักษณะเป็นกลุ่มปราสาทอิฐ 5 องค์ ตั้งอยู่บนศิลาแลง อันเดียวกัน เรียงเป็น 2 แถวตามแนวทิศเหนือใต้ แถวหน้า 3 องค์ องค์กลางมีขนาดใหญ่กว่าปราสาทอื่น ส่วนแถวหลังมีปราสาทอิฐจำนวน 2 องค์ วางตำแหน่งให้อยู่ระหว่างช่อง ของปราสาท 3 องค์ ในแถวแรก ทำให้สามารถมองเห็นปราสาททั้ง 5 องค์ พร้อมกันโดยไม่มี องค์หนึ่งมาบดบัง คำว่า เมืองต่ำไม่ใช่ชื่อดั้งเดิม แต่เป็นชื่อที่ชาวพื้นเมืองเรียกโบราณสถานแห่งนี้ เพราะปราสาทแห่งนี้ตั้ง อยู่บน พื้นราบ ส่วนปราสาทพนมรุ้งตั้งอยู่บนเชิงเขา ซึ่งทั้งปราสาทเมืองต่ำและปราสาทพนมรุ้งอยู่ไม่ห่างกันมาก คือห่างกันเพียง 8 กิโลเมตร นอกจากนี้วัดสุทัศน์ส่วนหนึ่งจากโบราณสถาน และโบราณวัตถุของปราสาทเมืองต่ำพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ได้ทรงนำมา เป็นส่วนประกอบในการทำพระเครื่อง ที่เรียกว่า "พระสมเด็จจิตรลดา"

ภาพที่ 4.25 ปราสาทเมืองต่ำ

อีกทั้งบริเวณหน้าปราสาท ยังมีจุดบริการนักท่องเที่ยว ลานจอดรถ จุดขายของฝาก และมีบ่อน้ำขนาดใหญ่ที่สร้างเลี้ยงชาวบ้านโคกเมือง มาตั้งแต่สมัยโบราณและเป็นสถานที่พักผ่อนในช่วงวันหยุดของนักท่องเที่ยว

บ่อบาราย

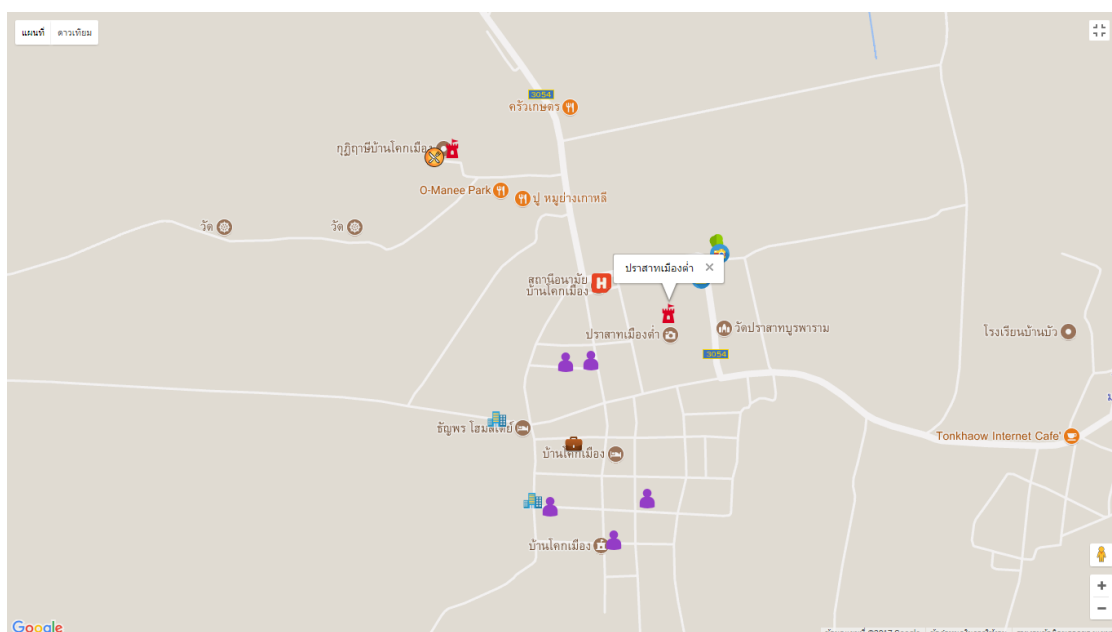
สร้างขึ้นในสมัยเดียวกับปราสาทเมืองต่ำ คือประมาณพุทธศตวรรษที่ 16 เป็นอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ อยู่บริเวณเหนือตัวปราสาท เป็นสถานที่กักเก็บน้ำ เพื่อใช้ในสาธารณูปโภคในสมัยนั้น ในบริเวณใกล้เคียงปราสาทเมืองต่ำ และ ชุมชนบ้านโคกเมืองยังมีอีก 1 สถานที่ ที่ไม่ควรพลาด คือ ภูฏิถาชีเมืองต่ำ

ภาพที่ 4.26 บ่อบาราย

สร้างขึ้นราวพุทธศตวรรษที่ 16-17 เพื่อใช้สำหรับผู้ที่เดินทางมาประกอบพิธีกรรม ตั้งอยู่ใกล้กับปราสาทเมืองต่ำจึงการเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า "กุฏิฤาษีเมืองต่ำ" สถาปัตยกรรมแห่งนี้รูปทรงปราสาทศิลาแลง ส่วนของกรอบประตูนั้นสร้างเป็นหินทราย บริเวณด้านหน้าเป็นมุขยื่นออกมาอย่างลงตัว สิ่งที่เป็นจุดเด่นและมักมีการสร้างรูปแบบนั้นคือ ประตูหลอกมีบรรณาลัยทรงสี่เหลี่ยมภายในกำแพงประดับด้วยหินสลักรูปนาคอย่างวิจิตรบรรจง รูปแบบยึดแนวศิลปะการสลักด้วยลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์

2. ชุมชนบ้านโคกเมือง

ภาพที่ 4.27 ปราสาทเมืองต่ำ ชุมชน และปราชญ์ชาวบ้าน

บ้านโคกเมือง ตั้งอยู่ที่ตำบลจรเข้มาก อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นชุมชนโฮมสเตย์ที่อยู่ใกล้กับปราสาทเมืองต่ำบ้านโคกเมือง เป็นหมู่บ้าน OTOP Village Champion (OVC) และเป็นโฮมสเตย์ที่ผ่านการประเมินได้มาตรฐานระดับประเทศ ด้วยความร่วมมือร่วมใจของสมาชิกในชุมชน มีการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน บนฐานของการรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านวัฒนธรรม หัตถกรรม และเกษตรกรรม จัดเป็นฐานการเรียนรู้ ในชุมชน ให้นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาได้ศึกษาเรียนรู้ สัมผัสวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตผู้คนอย่างใกล้ชิด และภายในบ้านโคกเมือง มีศูนย์แสดงสินค้าโอท็อป (OTOP) ซึ่งจำหน่ายผลิตภัณฑ์จากชุมชนด้วย (ข้อมูลจาก : สมาคมท่องเที่ยวจังหวัดบุรีรัมย์)

กิจกรรม เยี่ยมชมฐานการเรียนรู้ชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง

ฐานที่ 1 วิสาหกิจชุมชนผลิตข้าวหอมมะลิ ดินภูเขาไฟ

ภาพที่ 4.28 ข้าวหอมมะลิดินภูเขาไฟ

“ข้าวหอมมะลิดินภูเขาไฟ” “ข้าวหอมมะลิดินภูเขาไฟ” เป็นข้าวหอมมะลิที่ปลูก ในพื้นที่ ภูเขาไฟในอดีต ดินมีความอุดมสมบูรณ์ มีแร่ธาตุอาหาร ที่ตอบสนองการเจริญเติบโตของต้นพืช จึงมี ผลต่อคุณภาพ ผลผลิตข้าวหอมมะลิ คือ เมล็ดข้าวเปลือกมีความสมบูรณ์ ข้าวสารเมล็ดข้าวเรียวยาว ข้าวเป็นเงา แกร่ง มีท้องไข่น้อย และข้าวเต็มเมล็ด เมื่อนำไปหุงมีความ “หอม นุ่ม เหนียว มียาง เกาะตัวกันพอสมควร รสชาติอร่อย

กลุ่มจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนผลิตข้าวหอมมะลิ ดินภูเขาไฟ ตั้งอยู่ที่บ้านโคกเมือง หมู่ที่ 6 ตำบลจรเข้มาก อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อดำเนินกิจกรรมผลิตข้าว หอมมะลิที่มีคุณภาพและคำนึงถึงความปลอดภัย ผลិតภัณฑ์ ของกลุ่มได้รับการรับรองมาตรฐาน GAP และข้าวอินทรีย์ และ มีการจัดตั้งกลุ่มทางการเกษตรในชุมชนหลายกลุ่ม เช่น กลุ่มทอ เสื้ออก กลุ่มทอผ้าไหม กลุ่มถักไหมพรม การแปรรูปผลผลิต ทางารเกษตร และการทำการเกษตรพอเพียง และเมื่อ ปี 2559 กลุ่มได้เข้าร่วมโครงการส่งเสริมการเกษตรมีการ รวมกลุ่มในรูปแบบแปลงใหญ่ มีสมาชิก 200 ราย พื้นที่ปลูก 3,000ไร่ ซึ่งสมาชิกจะมีการร่วมวางแผนการผลิต และร่วมกัน จำหน่ายในนามกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตข้าวหอมมะลิดินภูเขาไฟ

ฐานที่ 2 กลุ่มจักสาน

ภาพที่ 4.29 กิจกรรมจักสาน

จักสาน เป็นงานหัตถกรรม ผลิตเป็นเครื่องมือใช้ในชีวิตประจำวัน ที่ทำขึ้นเพื่อใช้ในครัวเรือน อีกทั้งยังสามารถขายโดยสนองความต้องการประโยชน์ใช้สอยพื้นฐานเป็นสำคัญ เพื่อเพิ่มรายได้ โดยวัสดุที่ใช้มีเพียงไม้ไผ่บ้าน ที่มีอยู่ในท้องถิ่นอยู่แล้วจักสานจึงเป็นสิ่งที่มีความจำเป็น และมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับวิถีของชาวบ้านโคกเมือง จนกลายเป็นส่วนหนึ่งของศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านที่มีการสร้างสรรค์ และ สืบทอดต่อเนื่องกันมาแต่อดีต ลุงสมหวัง เป็นผู้ที่มีความสามารถและมีฝีมือทางด้านการจักสานเป็นอย่างมาก ลุงสมหวังได้เรียนรู้วิธีการมาจากบรรพบุรุษนับตั้งแต่การออกแบบลวดลาย รูปทรง โครงสร้าง ตลอดจนการเลือกใช้วัสดุพื้นบ้านได้อย่างเหมาะสมตามคตินิยมท้องถิ่น สามารถทำได้หลายอย่าง อย่างเช่น ตะกร้า สุ่มไก่ กระติบข้าว เป็นต้น โดยลูกค้าของลุงสมหวังก็มีทั้งคนในหมู่บ้านและนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเที่ยวในหมู่บ้าน และยังเป็นสินค้า OTOP ของหมู่บ้านด้วย ทำให้เครื่องจักสานพื้นบ้านของไทยมีเอกลักษณ์ เฉพาะของบ้านโคกเมือง

ฐาน 3 กลุ่มสมุนไพร

ภาพที่ 4.30 กิจกรรมสมุนไพรภูเขไฟ เขาปลายบัด

สมุนไพรภูเขาไฟ เขาปลายบัด เป็นสมุนไพรธรรมชาติที่มีในท้องถิ่น เป็นยาสมุนไพร รักษาโรค ต่างๆ เป็นได้ทั้งอาหารและยา เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดโบราณ ใช้ควบคู่กับการนวดแผนไทย แม่ตัวเป็นผู้มีความรู้มีความเชี่ยวชาญ และเป็นวิทยากร ในด้านสมุนไพรพื้นบ้าน ปลุกพืชสมุนไพรเองในพื้นที่ติดกับเขาปลายบัด ซึ่งเป็นพื้นที่ภูเขาไฟที่ดับสนิทแล้ว ทำให้ได้สมุนไพรที่มีคุณภาพ เป็นที่ต้องการของตลาด ตัดผลผลิตมาใช้ปีต่อปี โดยสรรพคุณหลักๆ ช่วยรักษาโรคทั่วไป แก้ก้อนอืด ท้องเฟ้อ แก้อาเจียน เป็นต้น และพืชส่วนใหญ่ที่ปลูก จะมีต้น โดไม่รู้ล้ม ว่านชักมดลูก ว่านทรหด ว่านมหาเมฆ ว่านเอ็นเหลือง หญ้าหนวดแมว ขมิ้นชัน เป็นต้น ทุกส่วนของต้นเป็นยาได้ทั้งหมด จะมีการนำไปตากแดด อบแห้ง และนำไปต้มกิน บริเวณที่ปลูกสมุนไพร บริเวณรอบๆบ้าน ใต้ถุนบ้านและที่นาปลูก แซมๆต้นไม้

ฐาน 4 กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ บ้านนิทาน

ภาพที่ 4.31 กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ บ้านนิทาน

กลุ่มอาหารปลอดภัยสมุนไพรเพื่อสุขภาพ สมุนไพรท้องถิ่น แปรรูปเพิ่มมูลค่า ด้วยการนำสมุนไพรต่างๆที่มีในท้องถิ่นมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ แปรรูปเป็นอาหาร โดยมี คุณอำเภอ เป็นหัวหน้ากลุ่ม ด้วยทุนเดิมที่ต่ำของชาวบ้านแล้วทำให้เกิดความคิด เกิดการรวมกลุ่มกันของชาวบ้าน กลุ่มเล็กๆ ที่ต้องการมีรายได้ในการเลี้ยงครอบครัว จึงทำให้ชาวบ้านกลุ่มหนึ่งจำนวน 11 คน ได้ระดมทุนกันคนละเล็กคนละน้อย และเริ่มมีการศึกษาหาข้อมูลวิธีการต่างๆ จากโซเชียลมีเดีย สอบถามผู้รู้บ้าง และมีการพัฒนามาเรื่อยๆ ลองผิดลองถูกอยู่นานพอสมควร กว่าจะออกมาเป็นผลิตภัณฑ์ที่ได้มาตรฐานและเริ่มเป็นที่ยอมรับกันมากขึ้น และมีสมาชิกเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จนมีหลายหน่วยงานเข้ามาขอซื้อสูตร และเข้ามาติดต่อให้ทำแบรนด์เป็นของตัวเอง เพื่อขยายตลาด แต่เนื่องด้วยต้นทุนน้อย และอีกหลายๆปัจจัยซึ่งทำให้ไม่สามารถคว้าโอกาสนั้นไว้ได้ แต่สมาชิกทุกคนก็ยังเดินหน้าทำสมุนไพรแปรรูปต่อไป มีการจัดทำกองทุนกลุ่ม สำหรับสมาชิกในกลุ่มที่ซื้อไปใช้เองก็จะลงบัญชีไว้ และมีเงินปันผลให้ทุกปี มีสวัสดิการกลุ่มให้ กลุ่มนี้มีมานานกว่า 21 ปีมาแล้ว ได้มีการปรับปรุงพัฒนาสูตร และออกไปศึกษาดูงานเพิ่มความรู้กันอยู่เสมอ ทั้งทำใช้กันเองภายในกลุ่มสมาชิก

และคนในหมู่บ้าน และออกบูธงาน OTOP บ้าง และเนื่องด้วยสินค้าทุกชนิดมีสรรพคุณมาจากธรรมชาติทั้งหมด ดังนั้นไม่ต้องห่วงเรื่องความปลอดภัย มีการขอเลขที่จดแจ้ง และด้วยผลตอบรับที่ดี มาตลอด และต้องการให้เป็นที่ยอมรับมากขึ้นในตลาด ทำให้เริ่มมองกว้างขึ้น เริ่มหาอะไรที่จะดึงดูดลูกค้าให้สนใจ โดยการทำอาหารสมุนไพรเพิ่ม และได้ผลิตภัณฑ์ปลาร้าบองมา ซึ่งนับว่าเป็นผลิตภัณฑ์อาหารแปรรูปที่ไม่ควรมองข้าม เนื่องจากเป็นสินค้าที่เป็นอาหารที่เป็นที่ชื่นชอบของคนในภาคอีสานเป็นอย่างมาก แต่เนื่องจากการตลาดจึงต้องมีอะไรที่ไม่เหมือนใคร จึงลองใช้ของที่มีอยู่ตามธรรมชาติมาห่อ

ฐาน 5 กลุ่มเกษตรพอเพียง

ภาพที่ 4.32 ฐานกิจกรรมกลุ่มเกษตรพอเพียง

ก่อตั้งเมื่อปีพ.ศ. 2554 มีสมาชิก 4 หมู่บ้าน คือ หมู่ 6, 9, 15, 18 มีวัตถุประสงค์เพื่อจำหน่าย เมล็ดพันธุ์ผัก เมล็ดพันธุ์ข้าวพันธุ์ดี รวมทั้งเป็นจุดสาธิตเพื่อถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตข้าว ดำเนินการโดยชุมชนเพื่อชุมชนชาวนา เพื่อชาวนาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางในการดำเนินชีวิตแก่ พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอด นานกว่า 25 ปี เพื่อการดำรงชีวิตได้อย่างมั่นคง และยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ และความเปลี่ยนแปลง นายสุรพันธุ์ บัญอาจ ปลุกพืชโดยไม่ใช้สารเคมี ทำปุ๋ยหมักชีวภาพและสมุนไพรกำจัด ศัตรูพืชเพื่อบริโภคเอง และขายในชุมชน

ฐานที่ 6 กลุ่มทอเสื่อกก

ภาพที่ 4.33 กิจกรรมการทอเสื่อกก

ชุมชนบ้านโคกเมืองส่วนใหญ่ในหมู่บ้านจะปลูก กก หรือต้นไทร กันเป็นจำนวนมากและความรู้การทอเสื่อกกก็ถูกสืบทอดมาตั้งแต่ ปู่ ย่า ตา ยาย จึงมีการรวมกลุ่มทอเสื่อกกขึ้นมาเมื่อ พ.ศ. 2545 เพื่อพัฒนารูปแบบการทอให้มีความสวยงามเป็นสัญลักษณ์ประจำหมู่บ้าน และตามความต้องการของลูกค้า จึงมีแนวคิดที่จะแปรรูปเสื่อกกเป็นผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย เช่น แจกัน ที่รองแก้ว กระเป๋า เป็นต้น ในปี พ.ศ. 2545 ได้รับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) ระดับ 4 ดาว มาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม และเป็นแหล่งเรียนรู้สำคัญของหมู่บ้าน **สถานที่ตั้ง :** บ้านโคกเมือง หมู่ที่ 6 ตำบลจรเข้มาก อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

ทอเสื่อกกยกลาย กลุ่มทอผลิตภัณฑ์คนพิการ เป็นการสร้างรายได้ให้คนพิการ มีสมาชิกทั้งหมด 30 คน โดยกลุ่มนี้ก่อตั้งขึ้นเพื่อเสริมสร้างอาชีพให้กับคนพิการให้มีความรู้และมีรายได้เสริมในครัวเรือน เป็นการนำของใช้จากเสื่อกกบ้าน หรือเรียกอีกชื่อว่ากกพระราชินี โดยชาวบ้าน บ้านโคกเมืองจะปลูกต้นกกบ้านเอง และนำมาทำเป็นของใช้ต่างๆ เช่น เสื่อ กะลา ดอกไม้ โมเดล หมอน กระเป๋า เป็นต้น โดยกลุ่มนี้จะมีแม่บังอร เป็นหัวหน้ากลุ่ม และเป็นคนออกแบบลวดลายต่างๆเอง โดยวัสดุอุปกรณ์ในการทำทั้งหมดล้วนแล้วแต่เป็นของที่มียึดตามธรรมชาติอยู่แล้ว และทุกขั้นตอนของการทำชาวบ้านจะทำเองทั้งหมด และสีที่ใช้ก็เป็นสีธรรมชาติที่ชาวบ้านจะต้มเอง ได้จากดอกไม้ เปลือกไม้ รวมไปถึงดิน โดยผลิตภัณฑ์ทั้งหมดจะวางขายที่บ้านแม่บังอรเอง มีกลุ่มนักศึกษามาดูงาน มาศึกษาวิธีการทำอยู่เรื่อยๆ รวมไปถึงนักท่องเที่ยวที่ไปท่องเที่ยว

ฐานที่ 7 ผ้าทอ

ภาพที่ 4.34 ฐานการทอผ้า

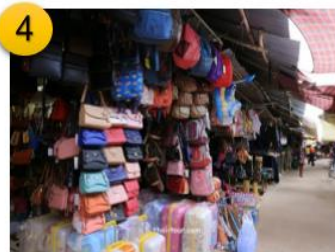
ฐานผ้าไหม เป็นฐานที่ผลิตผ้าไหม ทอผ้า ย้อมผ้า เพื่อใช้เป็นเครื่องแต่งกายมีการทอผ้ามากมายหลายแบบ เช่น ผ้าโสร่ง ผ้าขาวม้า ผ้าซิ่น ผ้าพันคอ เป็นต้น จากประสบการณ์การทอผ้าป่าที่ บุญประดิษฐ์ เล่าว่า กว่าจะได้ผ้าไหม 1 ผืน ต้องใช้เวลานานถึง 3 วันในการทำ 1 ผืนจะมีความยาว 2 เมตร เพราะทุกขั้นตอนของการทำชาวบ้านมีความประณีตมากในการทอแต่ละผืน เพราะที่นี่จะทำเองทุกขั้นตอน ตั้งแต่การปลูกหม่อน เลี้ยงไหม ดองไหม ออกแบบลวดลาย แม้กระทั่งสีที่ใช้ย้อมไหมก็เป็นสีธรรมชาติที่ชาวบ้านต้มเอง เป็นสีที่ได้จากพืชและเปลือกไม้ต่างๆ เช่น เปลือกสะเดา เปลือกเพกา ใบชี่เหล็ก ใบย่านาง ใบมะม่วง เป็นต้น ส่วนลายที่ทำก็มีมากมายหลายลาย แต่จะมีลายหนึ่งลายที่ขายดีมากที่สุดก็ว่าได้ นั่นก็คือลาย "ผักกูด" เพราะผักกูดเป็นเอกลักษณ์ของบ้านโคกเมือง การทอผ้าไหมเป็นสืบทอดภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษโดยคุณยายตรี บัวทิพย์ ยายตรีเป็นผู้ถ่ายทอดวิชาการทอผ้าไหมให้ลูกๆ หลานๆ ได้สืบทอดต่อมาจนถึงปัจจุบัน

โดยในชุมชนมีการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ในชุมชนบ้านโคกเมือง กิจกรรมศึกษาเส้นทางธรรมชาติ ภูเขาปลายบัด พร้อมร่วมปลูกป่า ทำอาหารพื้นบ้าน กิจกรรมบายศรีสู่ขวัญ ชมการแสดงการรำรำอัสรา พักผ่อนที่ โฮมสเตย์สัมผัสวิถีชุมชน โฮมสเตย์บ้านโคกเมืองได้รับมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย เข้าพักชมวิถีชีวิตชาวบ้าน มีกลุ่มอาชีพหลากหลาย เช่น กลุ่มทอเสื่อกก กลุ่มทอผ้าไหม กลุ่มถักไหมพรม ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็น 1 ใน 80 ของหมู่บ้าน OVC (Otop Village Champion) ในปี 2549 ประเภทหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เนื่องจากหมู่บ้านนี้เป็นที่ตั้งของปราสาทเมืองต่ำและมีการพัฒนาทรัพยากรในท้องถิ่นให้เป็นสินค้าของฝากระดับประเทศ คือ ผ้าทอ หรือที่เรียกว่า ผ้าไหมลายผักกูด หัตถกรรมชั้นดีที่ชาวบ้านนิยมทำกันมาตั้งแต่โบราณจากรุ่น สู่รุ่น นอกจากนี้ยังมีผลิตภัณฑ์เสื่อกก ที่มีลวดลายสวยงามไม่แพ้ใครเช่นเดียวกัน บ้านโคกเมืองอยู่ติดกับปราสาทเมืองต่ำแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของบุรีรัมย์

4.1.3.3 จังหวัดสุรินทร์

จังหวัดสุรินทร์ มี 3 เส้นทาง ได้แก่ เส้นทางที่ 1(ปราสาทตาเหมือน-ปราสาทตาเหมือนโต๊ด-ปราสาทเหมือนธม-ตลาดช่องจอม-ปราสาทบ้านพลวง-ปราสาทบ้านไพล-ชุมชนบ้านเชื้อเพลิง-ปราสาทข่างปี-ชุมชนบ้านข่างปี-ปราสาทศีขรภูมิ) เส้นทางที่ 2 (ปราสาทบ้านไพล-ชุมชนบ้านเชื้อเพลิง-ปราสาทบ้านพลวง-ตลาดช่องจอม-ปราสาทตาเหมือนธม-ปราสาทตาเหมือนโต๊ด-ปราสาทตาเหมือน) เส้นทางที่3 (ปราสาทข่างปี-ชุมชนบ้านข่างปี-ปราสาทศีขรภูมิ-ปราสาทบ้านไพล-ชุมชนบ้านเชื้อเพลิง-ปราสาทบ้านพลวง) แสดงดังภาพที่ 4.35

เส้นทางท่องเที่ยวจังหวัดสุรินทร์

เส้นทาง 1
1,2,3 > 4 > 5 > 6,7 > 8,9 > 10

1. ปราสาทตาเหยียน
2. ปราสาทตาเหยียนใต้
3. ปราสาทตาเหยียนบน
4. ตลาดช่องจอม
5. ปราสาทบ้านพลวง
6. ปราสาทบ้านไผ่
7. ชุมชนบ้านเชื้อเพลิง
8. ปราสาทช้างดี
9. ชุมชนบ้านช้างดี
10. ปราสาทศีขรภูมิ

เส้นทาง 3
8,9 > 10 > 6,7 > 5

8. ปราสาทช้างดี
9. ชุมชนบ้านช้างดี
10. ปราสาทศีขรภูมิ
6. ปราสาทบ้านไผ่
7. ชุมชนบ้านเชื้อเพลิง
5. ปราสาทบ้านพลวง

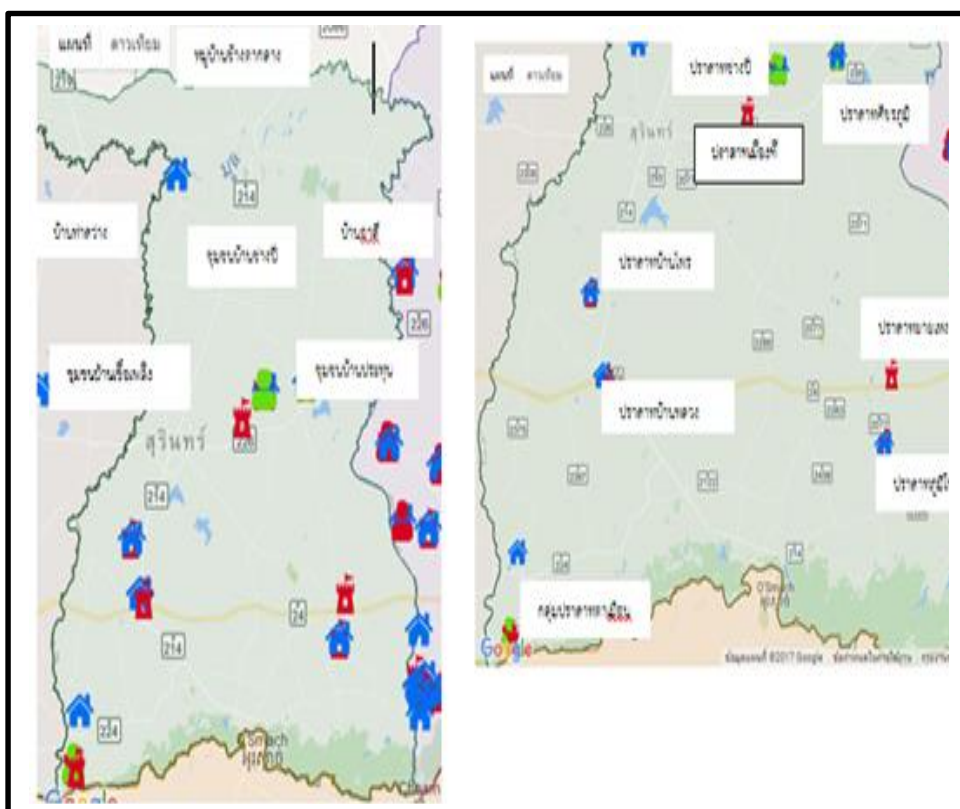
เส้นทาง 2
6,7 > 5 > 4 > 3,2,1

6. ปราสาทบ้านไผ่
7. ชุมชนบ้านเชื้อเพลิง
5. ปราสาทบ้านพลวง
4. ตลาดช่องจอม
3. ปราสาทตาเหยียนบน
2. ปราสาทตาเหยียนใต้
1. ปราสาทตาเหยียน

ภาพที่ 4.35 เส้นทางท่องเที่ยวจังหวัดสุรินทร์

ขอแสดงรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1. ชุมชนบ้านเชื้อเพลิง
2. ปราสาทตาเมือน
3. ชุมชนปราสาทข่างปี

ภาพที่ 4.36 แผนที่การกระจายตัวของปราสาทและชุมชนภายในจังหวัดสุรินทร์

1.ชุมชนบ้านเชื้อเพลิง

วิถีชีวิตของคนในชุมชนบ้านเชื้อเพลิงผูกพันกับการทอผ้าไหม และการทำการเกษตรกรรม จากการสอบถามคนในชุมชนพบว่า มากกว่าร้อยละ 80 ของตนชุมชน ประกอบอาชีพหลักคือการปลูกข้าว และเกือบทุกหลังคาเรือนนิยมการทอผ้าไหม เพื่อจำหน่ายเป็นอาชีพรอง ซึ่งจากการที่คณะวิจัยได้ทำการศึกษาในพื้นที่พบว่า นอกจากการปลูกข้าวที่เป็นอาชีพหลัก ภายในบ้านนิยมการทำแปลงเกษตรผสมผสาน จากการสัมภาษณ์ รอ.เสวย จาณิก (20 ตุลาคม 2560) เจ้าของสวนสมุนไพรและเกษตรผสมผสาน “บ้านป่าสำออง” ซึ่งปัจจุบันได้รับการรับเลือกให้เป็นจุดถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลเชื้อเพลิง ได้กล่าวว่ารูปแบบการจัดทำสวนเกษตร ได้น้อมนำ

ปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เป็นส่วนสำคัญจัดทำกรเกษตร เพื่อหวังให้สวนเกษตรแห่งนี้ เป็นแหล่งอาหารให้แก่ตนเองและคนในครอบครัว โดยมีแนวคิดที่ว่า “ปลูกเพื่อกิน เหลือเผื่อขาย” นอกจากพืชผักนานาชนิดที่ รอ.เสวย จานิกร ได้ลงมือปลูกด้วยน้ำพักน้ำแรงของตนเองและคนในครอบครัวแล้ว ยังสวนแห่งนี้ยังเป็นแหล่งรวมของสมุนไพรหายากนานาชนิด เนื่องจากอดีตเคยเป็นแพทย์ทหาร จึงมีความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรเพื่อรักษาโรคเป็นอย่างดี ดังนั้นนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาสามารถขอคำปรึกษาเกี่ยวกับสมุนไพร เพื่อรักษาโรค โดยที่สวนแห่งนี้มีสมุนไพรสด และสมุนไพรแปรรูปจำหน่าย และผักปลอดสารพิษ ตามฤดูกาลหลากหลายชนิดจำหน่ายในราคาย่อมเยา

ภาพที่ 4.37 สวนสมุนไพรป่าสำออง

นอกจากภาพสวนสมุนไพรและเกษตรผสมผสาน “บ้านป่าสำออง” วิถีชีวิตของคนในชุมชนบ้านเชื้อเพลิง ผูกพันกับการทอผ้าไหมลายหางกระรอก จากการลงพื้นที่สำรวจพบว่าบ้านแทบทุกหลัง มักจะตั้งกี่ทอผ้าไว้ภายในบ้านตนเอง จากการสัมภาษณ์นางบุญจันทร์ จ่านงเพียร (22 ตุลาคม 2560) ได้กล่าวไว้ว่า ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน สตรีในชุมชนบ้านเชื้อเพลิงนิยมทอผ้าไหมกันแทบทุกหลังคาเรือน ไม่ใช่เพียงแต่การทอผ้าไหมเท่านั้น แต่ยังมีการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมด้วย ในอดีตทอผ้าไหมเพื่อสวมใส่ และใช้ในครอบครัว แต่ปัจจุบัน มีการจัดตั้งกลุ่มทอผ้าไหมในชุมชน จึงมีการทอผ้าไหมเพื่อจำหน่ายส่วนหนึ่งจำหน่ายภายในชุมชน และอีกส่วนหนึ่งมีสมาชิกกลุ่มนำไปจำหน่ายในงานแสดงสินค้าชุมชน งานโอท็อป ที่จัดขึ้น ทั้งที่กรุงเทพฯ และต่างจังหวัดผ้าไหมทอมือจากบ้านเชื้อเพลิงได้รับความนิยมจากผู้ซื้อเนื่องจากส่วนใหญ่เป็นผ้าไหมที่ย้อมสีธรรมชาติ ชุมชนมีกรรมวิธีการผลิตแบบพื้นบ้าน ไม่พึ่งพาเครื่องจักร ทำให้กลุ่มสตรีผ้าไหมทอมือบ้านเชื้อเพลิงมีรายได้เสริมสร้างความภาคภูมิใจให้แก่ผู้ประกอบการในชุมชน ภาพการปั่นไหม ซึ่งเป็นกรรมวิธีการผลิตเส้นไหมก่อนนำมาทอผ้า

ภาพที่ 4.38 ผ้าไหมทอมือจากบ้านเชื้อเพลิง

ชุมชนบ้านเชื้อเพลิง เมืองปราสาทบ้านไพล ตั้งอยู่ในบ้านปราสาท หมู่ที่ 4 ภายในตำบลเชื้อเพลิง นายสนับ ดำเนินงาม (20 ตุลาคม 2560) ได้กล่าวถึงปราสาทบ้านไพล เป็นปราสาทที่คนในชุมชนบ้านเชื้อเพลิงให้ความเคารพนับถือ เป็นศาสนสถาน ขนาดเล็กสำหรับชุมชน ให้เพื่อประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ในลัทธิไศวนิกาย เป็นหลักฐานสำคัญที่แสดงให้เห็นว่า ชุมชนบ้านเชื้อเพลิงเป็นชุมชนที่มีการตั้งฐานมาตั้งแต่สมัยอาณาจักรขอมเรืองอำนาจ และพื้นที่บริเวณปราสาทบ้านไพล ถือเป็นศูนย์กลางของชุมชนในสมัยโบราณที่สำคัญในจังหวัดสุรินทร์ มีลักษณะปราสาทบ้านไพลเป็นปราสาทขนาดเล็ก 3 หลัง (ปัจจุบันองค์ปราสาทองค์ซ้ายมือพังถล่มลงมาแล้ว) สำหรับองค์ปราสาทตั้งอยู่บนศิลาแลงฐานเดียวกันในแนวเหนือ-ใต้ หันหน้าไปทางทิศตะวันออก มีประตูเข้าเฉพาะประตูทิศตะวันออก อีก 3 ด้าน ของแต่ละปราสาทเป็นประตูหลอก ใช้วัสดุการก่อสร้าง โดยใช้อิฐซ้อนขึ้นไปจนถึงยอดเป็นลักษณะย่อมุมไม้สิบสอง เป็นศิลปะบาปวนที่มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 16-17 อายุราว 900-1,000 ปี สิ่งที่น่าสนใจภายในปราสาทบ้านไพล ได้แก่ องค์ปราสาทที่หลงเหลือให้พบเห็นเพียง 2 หลังเท่านั้น, แท่นศิวลึงค์ ตั้งอยู่ในปราสาทองค์กลาง , และ ทับหลัง สำหรับทับหลังของปราสาทแห่งนี้มีทั้งสิ้น 3 ชิ้น เป็นทับหลังของปราสาททั้ง 3 ปราสาท มีความละเอียดงดงาม และเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อของศาสนา กล่าวคือ ทับหลังชั้นที่ 1 และชั้นที่ 2 จำหลักเป็นรูปเทพนั่งชันเข่าอยู่เหนือเกียรติมุข หรือหน้ากาล ซึ่งคายอุบะหรือท่อนพวงมาลัยออกมา ส่วนทับหลังชั้นที่ 3 ซึ่งป็นทับหลังประจำปราสาทองค์กลาง จำหลักรูปพระอินทร์นั่งชันเข่าบนช้างเอราวัณอยู่เหนือเกียรติมุข และมีภษีนั่งชันเข่าประนมมือปัจจุบันทับหลังทั้ง 3 ชิ้นถูกเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพิมาย หากเดินทางมาที่ปราสาทบ้านไพล จะพบเห็นเพียงปราสาททั้งสองปราสาทที่เท่านั้น

ภาพที่ 4.39 ปรางค์ที่เหลืออยู่สองหลัง ถือเป็นสัญลักษณ์ของปราสาทบ้านไพล

2. ชุมชนบ้านช่างปี

วัฒนธรรมของชุมชนบ้านช่างปี ก็จะคล้ายๆกับวัฒนธรรมชาวไทย-เขมรทั่วไป เช่น เชื่อในเรื่องของการระลึกถึงบรรพบุรุษ ก็จะมีประเพณีวันสารท หรือ ประเพณีแซนโฎนตา ซึ่งจะจัดขึ้นในวันแรม 1 ค่ำ เดือน 9 จัดขึ้นเพื่อทิศให้แก่บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว เทศกาลสำคัญของชุมชนบ้านช่างปี มี 2 ครั้งด้วยกัน เทศกาลแรกคือประเพณีสงกรานต์ ในชุมชนจะมีการละเล่นพื้นบ้าน คือการเรือมตรด โดยจะร้องรำไปตามหมู่บ้านทุกหลังคาเรือน เมื่อถึงบ้านใครจะออกมาต้อนรับพร้อมมอบจตุปัจจัย ให้แก่ผู้เล่นเรือมตรด เพื่อรวบรวมนำไปถวายวัดต่อไป เทศกาลที่สองคือเทศกาลสืบสานตำนานปราสาทช่างปี ซึ่งจะจัดแสดงในวันที่ 1 เมษายน ของทุกปี เทศกาลนี้เกิดขึ้นจากความรักความศรัทธาของคนในชุมชนที่มีต่อปราสาทช่างปี ภายในงานจัดให้มีกิจกรรมตั้งแต่เช้าถึงค่ำ โดยพิธีจะเริ่มตั้งแต่ช่วงเช้าคือการแห่องค์พระภัชชครูไวฑูรย์ (องค์จำลอง) อันเชิญจากพิพิธภัณฑสถานบ้านช่างปี แห่เข้ามาสู่บริเวณปราสาทช่างปี ในช่วงของการประกอบพิธีกรรม มีการเซ่นไหว้ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่ปกป้องรักษาปราสาทช่างปี และหลังจากเสร็จสิ้นพิธีกรรม มีการแสดงย้อนตำนานปราสาทช่างปี ในช่วงพระเจ้าชัยวรมันที่ 7

ภาพที่ 4.40 การประกอบพิธีกรรม บวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่ปากกักรักษาปราสาทขางปี

นอกจากนี้ชุมชนบ้านขางปี มีปราสาทบ้านขางปีเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน สำหรับปราสาทขางปี เป็นนโรคยาศาล (สถานที่รักษาพยาบาล) จำนวน 1 ใน 102 แห่งที่สร้างโดยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 มีอายุในราวพุทธศตวรรษที่ 18 สำหรับสถาปัตยกรรมของปราสาทขางปี มีลักษณะแบบขอมโบราณ ประกอบด้วยองค์ปราสาทประธาน สร้างด้วยศิลาแลง แผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ย่อมุมไม้สิบสอง บริเวณมุขทิศตะวันออกมีอาคารขนาดเล็กกรุด้วยศิลาแลงที่เรียกว่าบรรณาลัย ซึ่งมีกำแพงแก้วล้อมรอบ บริเวณทิศตะวันออกมีสระน้ำขนาดเล็กกรุด้วยศิลาแลง สำหรับวิธีการรักษาตามนโรคยาศาล ทางนครวัดหรือเมืองใหญ่ๆในอาณาจักรขอม จะส่งผู้มีวิชาด้านแพทย์แผนโบราณและตัวยา เพื่อมาประจำการรักษาประจำนโรคยาศาล ภายในองค์ปราสาทจะมีการประดิษฐานพระ

โพธิสัตว์ ไว้บวงสรวง เคารพบูชา ซึ่งเชื่อกันว่า การรักษาผู้ป่วยนั้นแม้เพียงได้สัมผัสรูปประติมากรรมของพระองค์ก็จะทำให้หายได้ พระประกอบชัย สุทธิยาโน กรองแก้ว ได้กล่าวเพิ่มเติมว่าในช่วงปี 2555 กรมศิลปากรได้เข้ามาบูรณะ บริเวณปราสาทข่างปี พบวัตถุโบราณเป็นจำนวนมาก ส่วนใหญ่อยู่ในสภาพสมบูรณ์ ปัจจุบันโบราณวัตถุส่วนหนึ่งนำไปเก็บไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติจังหวัดสุรินทร์ และอีกส่วนหนึ่งจัดแสดงไว้ภายในพิพิธภัณฑสถานบ้านข่างปี

ภาพที่ 4.41 ปราสาทข่างปีมุมกว้าง ภาพปราสาทข่างปี มุมกว้าง ถ่ายจากภายนอกปราสาท

4.1.3.4 จังหวัดศรีสะเกษ

จังหวัดศรีสะเกษ มี 4 เส้นทาง ได้แก่

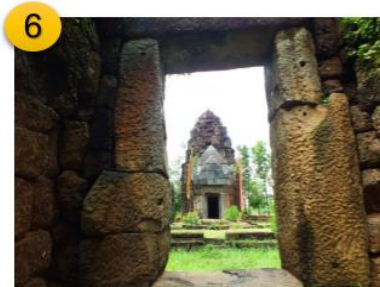
เส้นทางที่ 1 (ปราสาทห้วยทับทัน-ปราสาทสระกำแพงใหญ่-ปราสาทสระกำแพงน้อย)

เส้นทางที่ 2 (ปราสาทปรางค์กู๋-ชุมชนบ้านปรางค์กู๋-ปราสาทห้วยทับทัน-ปราสาทสระกำแพงใหญ่-ปราสาทสระกำแพงน้อย)

เส้นทางที่ 3 (ปราสาทปรางค์กู๋-ชุมชนบ้านปรางค์กู๋-ปราสาททามจาน-วัดไพรพัฒนา-ผาพญากูปรี)

เส้นทางที่ 4 (ผาพญากูปรี-วัดไพรพัฒนา-ปราสาทปรางค์กู๋-ชุมชนบ้านปรางค์กู๋-ปราสาทห้วยทับทัน-ปราสาทสระกำแพงใหญ่-ปราสาทสระกำแพงน้อย) ดังแสดงในภาพที่ 4.42

เส้นทางท่องเที่ยวจังหวัดศรีสะเกษ

เส้นทาง 1

1 > 2 > 3

1. ปราสาทห้วยทับทัน
2. ปราสาทสระกำแพงใหญ่
3. ปราสาทสระกำแพงน้อย

เส้นทาง 3

4 > 5 > 6 > 7 > 8

4. ปราสาทปรางค์กู
5. ชุมชนบ้านปรางค์กู
6. ปราสาททามจาน
7. วัดโพธิ์พัฒนา
8. หาดพญาทุบ

เส้นทาง 4

8 > 7 > 4 > 5 > 1 > 2 > 3

- 8 หาดพญาทุบ
- 7 วัดโพธิ์พัฒนา
- 4 ปราสาทปรางค์กู
- 5 ชุมชนบ้านปรางค์กู
- 1 ปราสาทห้วยทับทัน
- 2 ปราสาทสระกำแพงใหญ่
- 3 ปราสาทสระกำแพงน้อย

เส้นทาง 2

4 > 5 > 1 > 2 > 3

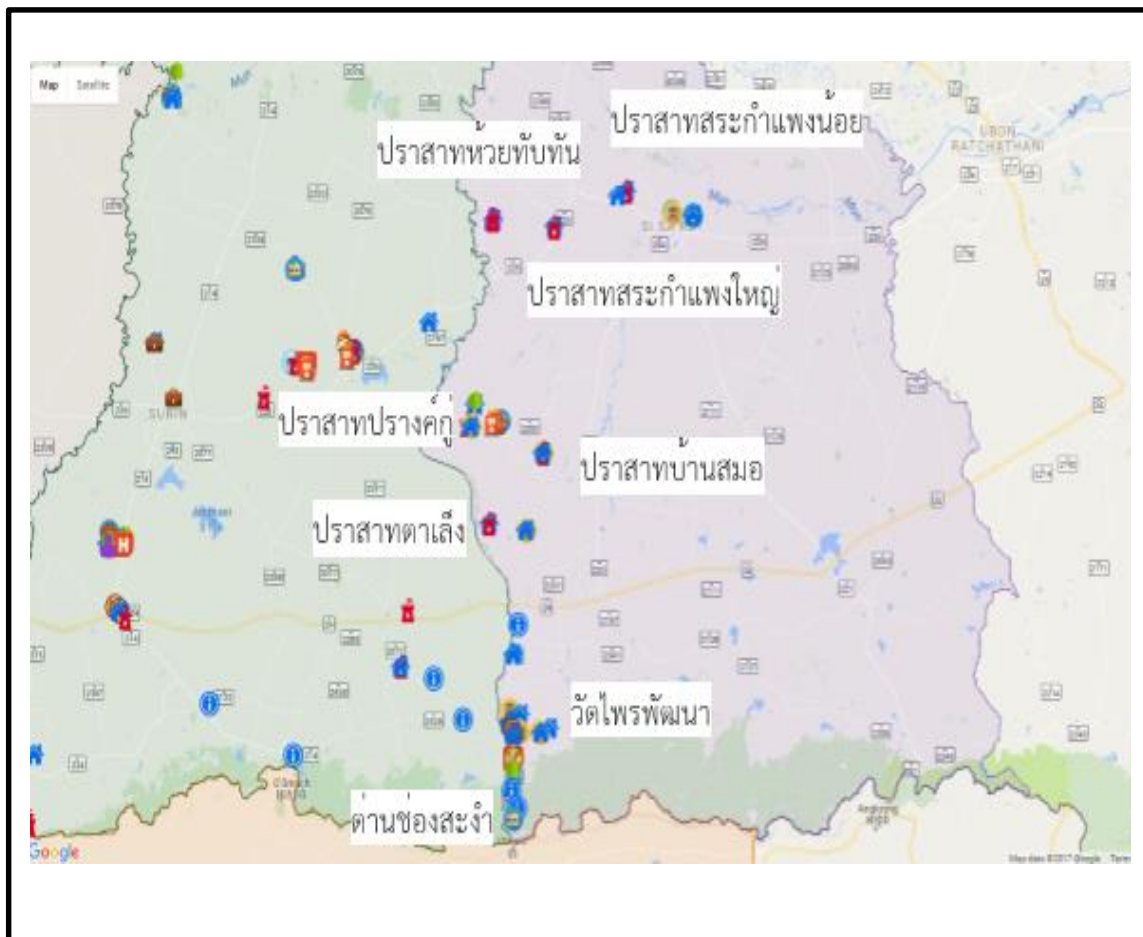
4. ปราสาทปรางค์กู
5. ชุมชนบ้านปรางค์กู
1. ปราสาทห้วยทับทัน
2. ปราสาทสระกำแพงใหญ่
3. ปราสาทสระกำแพงน้อย

ภาพที่ 4.42 แสดงแผนที่จังหวัดศรีสะเกษ

ขอแสดงรายละเอียด ดังนี้

1. ปราสาทปรางค์กู๋
2. ชุมชนบ้านกู๋

ภาพที่ 4.43 แผนที่ปราสาทและแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์จังหวัดศรีสะเกษ

1.ปราสาทปรางค์กู๋

บริบทพื้นฐานของชุมชนบ้านกู๋ มีพื้นที่ติดกับปราสาทปรางค์กู๋ โดยทางเข้าปราสาทจะต้องผ่านป่าชุมชนที่ปลูกต้นไม้ใหญ่ บริเวณรอบสระน้ำขนาดใหญ่ของชุมชน ดังแสดงในภาพบริบทของปราสาทและชุมชน ด้านกลางใจของสระน้ำขนาดใหญ่มีการก่อสร้างศูนย์วัฒนธรรมของชุมชน (อยู่ระหว่างการดำเนินการก่อสร้าง) และมีความเชื่อเรื่องสัตว์น้ำที่อาศัยอยู่ในบ่อน้ำใหญ่นั้น เป็นสัตว์เทวดา ไม่สามารถจับกินเป็นอาหารได้ หากผู้ใดทำร้ายหรือจับไปกินเป็นอาหารจะมีอันเป็นไปคือเจ็บป่วย ชาวบ้านจึงไม่มีใครกล้าจับสัตว์น้ำในบ่อโดยบริยาย

ภาพที่ 4.44 ปราสาทปรังค์กู

2. ชุมชนบ้านกู

ชุมชนบ้านกู เป็นพื้นที่เดิมของ ชุมชนชาวกูยบ้านกูเป็นหมู่บ้านที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นในหลายๆด้าน ทั้งยังคงรักษาวัฒนธรรมของตนเองไว้ได้อย่างดี ทั้งด้านการแต่งกายด้วยชุดผ้าไหมแบบโบราณ ภาษาพูดที่ใช้สื่อสารระหว่างกัน และอาหารพื้นบ้าน ที่ยังคงสามารถเรียนรู้และสัมผัสได้ตลอดมาจนถึงปัจจุบัน หัวข้อการถอดองค์ความรู้จากชุมชนบ้านกูสู่การสร้างการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ มีดังต่อไปนี้

1. การอยู่ ได้แก่ ที่อยู่อาศัย

ชาวกูยโบราณมีการสร้างบ้านเรือนที่มีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง เรียกว่า “ตงกูย” หมายถึง บ้านของชาวกูย มีลักษณะเป็นบ้านไม้สองชั้น ยกเสาสูง หลังคามุงด้วยหญ้าคา ชั้นบนใช้เป็นที่อยู่อาศัย มีพื้นที่ทั้งหมด 4 ส่วน แบ่งเป็นห้องนอน 1 ส่วน พื้นที่ทำครัว 1 ส่วน พื้นที่สำหรับกินข้าว 1 ส่วน และระเบียงสำหรับกิจกรรมทั่วไป 1 ส่วน ใต้ถุนบ้านใช้เป็นคอกสัตว์ ได้แก่ วัว ควาย เป็ดและไก่ ลักษณะเด่นของตงกูยอย่างหนึ่ง มีบันไดที่สามารถดิ่งขึ้นและเก็บไว้บนบ้านได้ เนื่องจากในอดีตมีโจรขโมยลูกหมู จึงมีการออกแบบบันไดให้สามารถยกเก็บบนบ้านได้ ทำให้โจรไม่สามารถขึ้นไปบ้านได้ในเวลากลางคืน

ภาพที่ 4.45 ดงกวย หรือ บ้านชาวกวย

ดงกวย เป็นบ้านชาวกวยโบราณที่จัดแสดงไว้ให้นักท่องเที่ยวได้ชมและ เรียนรู้วิถีชีวิต เมื่อมี นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมในหมู่บ้าน ชาวบ้านมักจะมาทำกิจกรรมที่ดงกวยนี้ เป็นการนำกิจกรรมการ ท่องเที่ยวต่างๆ มาสาธิตและแสดง ทั้งบนบ้าน ใต้ถุน และบริเวณรอบๆ ดงกวย เช่น การทอผ้าลาย ลูกแก้ว การสาธิตการทำแกงมันปู และการทำขนมไปรกะซัง

2. การกิน ได้แก่ อาหารและขนมพื้นบ้านของชาวกวยที่นิยมและสืบทอดกันมาแต่สมัยโบราณ ปัจจุบันยังพบการปรุงแกงหลายชนิดที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวกวย เช่น แกงมันปู แกงเทา แกงหอยใส่ เผือก เป็นต้น ขนมพื้นบ้าน เช่น ขนมไปรกะซัง ขนมอะซอม ขนมเลาะเลาะ เป็นต้น นอกจากนี้ชาว กวยยังมีเมนู อาหารว่างสำหรับทานเล่น เป็นที่นิยมของชาวบ้าน เช่น ตำลูกยอ ตำมะพร้าวอ่อน เป็น ต้น

1) เรียนรู้และทดลองปรุงแกงมันปู

แกงมันปู หรือภาษาพื้นบ้านเรียกว่า ละแวกะตาม เป็นอาหารพื้นบ้านที่ชาวกวยนิยมและมีมาแต่ ดั้งเดิม มีส่วนประกอบที่สำคัญ ดังนี้

1. ปู	6. หอมแดง กระเทียม
2. พริกแห้ง	7. ยอดมะขามหรือมะขามเปียก
3. ข่า	8. ดอกแค
4. ตะไคร้	9. เกลือ / น้ำปลา
5. กระชาย	

ขั้นตอนวิธีทำ ดังนี้

1. หาปูให้ได้ประมาณพองแอง แล้วล้างให้สะอาด แคะส่วนที่ใช้ไม่ได้ ออก เช่น หน้าท้องและขา เอาส่วนที่กินได้ใส่ครก ตำให้ละเอียด ตักออกจากครกใส่ภาชนะ เทน้ำสะอาดพองประมาณ กรองเอาแต่น้ำ
2. เตรียมพริกแห้ง ข่า ตะไคร้ กระชาย หอม กระเทียม ให้เหมาะสมกับน้ำปูที่กรองเอาไว้ แล้ว เอาใส่ครกตำให้ละเอียด ปรงใส่น้ำกะปูที่กรองไว้
3. ตั้งหม้อต้มน้ำปูที่ปรงเครื่อง เมื่อน้ำเดือดใส่ใบมะขามอ่อนหรือมะขามเปียก ใส่ผักดอกแคก็ได้ถ้ามี ปรงรสด้วยเกลือหรือน้ำปลา ทั้งไว้นจนเดือด พอสุกชิมดู รสชาติดีแล้ว ยกลงจากเตาไฟ

ภาพที่ 4.46 ส่วนประกอบและเครื่องปรุงในการทำแกงมันปู

ชุมชนจัดให้มีกิจกรรมการปรุงแกงมันปู โดยชาวบ้านได้จัดเตรียมส่วนประกอบและเครื่องปรุงไว้ล่วงหน้า เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ทดลองทำอาหารพื้นบ้าน ทำให้นักท่องเที่ยวได้รู้จักส่วนประกอบและที่มาของอาหาร และได้ทานอาหารที่ได้ปรุงขึ้นเอง เป็นการสร้างประสบการณ์ที่น่าประทับใจ นอกจากนี้ยังเป็นการส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวได้ชิมรสและสัมผัสวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวกูยอีกรูปแบบหนึ่งด้วย

2) ฐานการเรียนรู้และทดลองทำขนมไประซัง

ขนมไประซัง หรือ ขนมลูกสังข์ เป็นขนมพื้นบ้านของชาวกูย มีลักษณะคล้ายขนมไข่หงส์ ลูกสังข์เป็นผลไม้พื้นบ้าน นิยมปลูกไว้ตามหัวไร่ปลายนา ชาวบ้านนิยมนำมาปรุงอาหารเพราะมีรสเปรี้ยว ผู้สูงอายุ นิยมกินผลสุกกับข้าว จึงทำให้ชาวบ้านคิดค้นวิธีการทำขนมสำหรับทานเล่นที่มีลักษณะคล้ายลูกสังข์ ส่วนประกอบทำจากแป้งข้าวเหนียว ใส่ไส้ที่มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นคือไส้มะพร้าวอ่อน ทำให้เกิดความอร่อยและกลมกลืน มีรสชาติดี และเอกลักษณ์ที่โดดเด่นอีกอย่างหนึ่งของขนมไประซัง คือ เสียบด้วยก้านมะพร้าว

ภาพที่ 4.47 ขนมไปกะซังและการทอดขนมไปกะซัง

ชุมชนจัดให้มีกิจกรรมการทำขนมไปกะซัง โดยชาวบ้านได้จัดเตรียมส่วนประกอบไว้ล่วงหน้า เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ทดลองปั้น และทอดขนมไปกะซังด้วยตัวเอง ทำให้นักท่องเที่ยวได้รู้จักส่วนประกอบและที่มาของอาหาร และได้ทานอาหารที่ได้ปรุงขึ้นเอง เป็นการสร้างประสบการณ์ที่น่าประทับใจ นอกจากนี้ยังเป็นการส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสและสัมผัสวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวกูยอีกรูปแบบหนึ่งด้วย

3. การแต่งกาย ชาวกูยนิยมใส่เสื้อสีดำ ทำจากผ้าไหมลายลูกแก้วย้อมมะเกลือ ชาวบ้านเรียกว่า “ผ้าแก็บ” มีลักษณะเป็นเสื้อคอกลมผ่าหน้า กระดุมทำด้วยก้อนเงิน ผู้ชายนุ่งโสร่งผ้าไหม มีผ้าขาวม้าคาดเอวหรือคล้องไหล่ ส่วนผู้หญิงจะนุ่งผ้าถุงผ้าไหม มีชายหนากว่าเชิงผ้าถุง ผ้าเปียงเป็นผ้าไหมผ้าลายลูกแก้ว หญิงสาวนิยมใช้ผ้าเปียงสีครีมหรือขาว หญิงสูงวัยนิยมใช้ผ้าเปียงสีดำจัดให้มีบริการเช่าชุดชาวกูยสำหรับนักท่องเที่ยวสำหรับเปลี่ยนการแต่งกายก่อนเริ่มกิจกรรมการเรียนรู้ในฐานต่างๆ เพื่อเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับวิถีชีวิตอย่างลึกซึ้งและเกิดประสบการณ์ที่ดีให้แก่นักท่องเที่ยว

ภาพที่ 4.48 การแต่งตัวของชาวกูย

4. **ภาษา** ชาวภูยกุ้ยบ้านกุ่มีภาษาที่ใช้พูดสื่อสารกันในกลุ่มชนคือภาษา “กุ้ย” ภาษาภูยกุ้ยเป็นภาษาพูด ไม่มีภาษาเขียน เช่น “อาแม่ะ” หมายถึง แม่ “อาหนู” หมายถึง พ่อ “จุงกะ” หมายถึง สวัสดิ์ “จาโดย” หมายถึง กินข้าว “โฮ มัก มง” หมายถึง ฉันรักคุณ เป็นต้น

5. **การแสดง** ในการต้อนรับนักท่องเที่ยว ชุมชนมีการแสดงของเยาวชนเพื่อสอดแทรกเรื่องราว พิธีกรรม และความเชื่อของชุมชน เช่น การรำบายศรีสู่ขวัญ การรำชาวภูยกุ้ย การรำสี่เผ่า เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการรำที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมทางความเชื่อของชาวภูยกุ้ย คือ รำกลมอ รำหวัญญเบิกฟ้าและรำธาตุนางขาว

1) การรำบายศรีสู่ขวัญ เป็นการรำเพื่ออัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้านมาร่วมอวยพรให้กับ ผู้มาเยือน โดยมีหมอปราหมณ์เป็นผู้ทำพิธี มีการสวดอัญเชิญขวัญ เสร็จแล้วผู้อาวุโสในหมู่บ้านจะผูกแขน รับขวัญให้แก่นักท่องเที่ยวด้วยฝ้ายย้อมขมิ้นที่ได้จากพานบายศรี

ภาพที่ 4.49 การแต่งกายและการแสดงรำบายศรี

2) การรำชาวภูยกุ้ย หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “รำคนเลี้ยงช้าง” เป็นการแสดงที่บ่งบอกถึงวิถีชีวิตอีกอย่าง หนึ่งของชาวภูยกุ้ยคือการเลี้ยงช้าง ชาวภูยกุ้ยโบราณเป็นชนเผ่าที่มีชำนาญในคล้องช้างป่า และสามารถฝึกช้างให้ เชื่อง เพื่อใช้งานในรูปแบบต่างๆ เช่น การทำนา การขนไม้ การเดินทาง เป็นต้น

3) การรำ 4 เผ่า เป็นการแสดงที่นิยมกันมากในจังหวัดศรีสะเกษ เนื่องจากเป็นการแสดงออกถึง เอกลักษณ์ของชนชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในจังหวัดศรีสะเกษ ได้แก่ เผ่าเขมร เผ่าส่วย เผ่าลาว และเผ่าเยอ แต่ละเผ่ามีการแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ที่สามารถจำแนกได้ตามสีได้อย่างเด่นชัด เช่น เผ่าเขมรจะเน้นสีแดง เผ่าส่วยจะเน้นสีดำพื้น เผ่าลาวส่วยใหญ่จะเน้นสีฟ้าและสีขาว เผ่าเยอจะเน้นสีเขียวเข้ม

6. **การละเล่น** ชาวภูยกุ้ยมีการละเล่นที่สนุกสนานคือ การเล่นลูกข่าง ตังลูกข่างทำจากไม้ขนาดประมาณกำมือ มีเหล็กแหลมทำจากตะปู ใช้เศษผ้าผูกต่อกันยาวเพื่อพันรอบตัวลูกข่าง

วิธีการเล่นลูกข่าง ใช้ผ้าพันลูกข่างให้รอบ แล้วออกแรงโยนไปที่พื้น ให้ลูกข่างหมุนและตั้งอยู่ได้ นอกจากนี้ยังมีการเล่นแบ่งข้างกัน คือ ผู้เล่นแบ่งกันเป็น 2 ฝ่าย ฝ่ายแรกเป็นฝ่ายวางลูกข่างให้

หมูน อีกฝ่ายต้องโยนลูกข้างตัวเองให้หมูนและตีลูกข้างของฝ่ายตรงข้ามให้ล้มและยังรักษาให้ลูกข้างฝ่ายตนยังหมูนและตั้งอยู่ได้

7. พิธีกรรม การไหว้แกลมอและเซ่นไหว้บรรพบุรุษ “แกลมอ” เป็นชื่อเรียกพิธีกรรมของชนชาติพันธุ์ชาวกูย โดยคำว่า “แกล” แปลว่า เล่น และคำว่า “มอ” เป็นคำเฉพาะ หมายถึง ร่างทรงหรือพิธี โดยมีลักษณะเช่นเดียวกับ การเล่นผีฟ้า ของชาวลาว และ การรำมะมด ของชาวเขมร ในพิธีการเล่นแกลมอ ประกอบด้วย เครื่องเซ่นไหว้ คุรมอ และร่างมอ ในสมัยโบราณมีการเล่นแกลมอเพื่อรักษาโรค เป็นการเชิญให้วิญญาณบรรพบุรุษมาชุมนุมกันเพื่อขอขมาโทษและช่วยรักษาอาการเจ็บป่วยที่รักษาไม่หาย การเล่นแกลมอไม่สามารถกำหนดเวลาได้ โดยปกติจะใช้เวลา 3 – 5 ชั่วโมง บางครั้งอาจใช้เวลานานถึง 12 ชั่วโมง เนื่องจากมีความเชื่อว่าการเจ็บป่วยนั้นเกิดจากการบดลาลของผีสารบรรพบุรุษ จึงต้องให้เชิญให้วิญญาณมาประทับที่คุรมอและร่างมอ แล้วทำการรำรำ เมื่อท่านได้รำรำและสนุกสนานแล้วจึงจะยกโทษและบรรเทาอาการเจ็บป่วยให้แก่ลูกหลาน

ภาพที่ 4.50 พิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญ

ชุมชนจัดให้มีกิจกรรมการชมหึงมอและเครื่องเซ่นไหว้ในพิธีรำแกลมอ และเรียนรู้ความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับการดำเนินชีวิตของชาวกูย คุรมอจะนำกล่าวขอพรและนำฝ่ายผูกแขนให้กับนักท่องเที่ยว เพื่อเป็นการปิดเป่าโรคภัยไข้เจ็บ ทั้งนี้ชุมชนไม่สามารถแสดงการเล่นแกลมอให้นักท่องเที่ยวชมได้ เนื่องจากเป็นพิธีกรรมที่ศักดิ์สิทธิ์และจะมีการเล่นเฉพาะโอกาสเท่านั้น

8. งานประเพณี ชุมชนบ้านกุ่มมีการจัดงานประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ คือ “งานหวัญญเบิกฟ้า มหัตศรชัย ขึ้น 3 เดือน 3” จัดที่บริเวณปราสาทปรangkū เป็นประเพณีที่ทำให้ผู้คนในท้องถิ่นเกิดความตระหนักถึงความสำคัญ ของอาชีพเกษตรกรรม ตระหนักถึงบุญคุณของแผ่นดิน บุญคุณแม่โพสพ ตลอดจนเพื่อบูชาพ่อปู่พันธุเสน สิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำปราสาทปรangkū ประเพณีหวัญญเบิกฟ้าเป็นอีกพิธีกรรมหนึ่งที่สืบเนื่องมาจากความเชื่อ และถือปฏิบัติกันมาของชาวกูย เมื่อถึงวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 ของทุกปี ฟ้าจะไขประตูฝนที่จะตกลงมาหล่อเลี้ยง การเกษตรในปีนั้นๆ ชาวกูยจึงถือว่าเป็นฤกษ์ดีจึงได้จัดประเพณีหวัญญเบิกฟ้าขึ้น

ในพิธีจะมีธรรมเนียมการปฏิบัติ 4 อย่างคือ 1) การสู่ขวัญข้าว ชาวอีสานเรียกทำบุญตัมปากเล่า 2) ทาบุญคอก ชาวอีสานเรียก ทาบุญฝุ่น ไปใส่หน้าของตนเองโดยพร้อมเพรียงกัน 3) ทำบุญบ้าน (ทำพร้อมกับการสู่ขวัญข้าว) และ 4) การนำข้าวเปลือกไปถวายวัด

เหตุที่เป็นที่มาของชื่อ “มหัตศรชัย ขึ้น 3 เดือน 3” มาจากคำกล่าวของคนอีสานที่มาแต่โบราณว่า “กบปมีปาก นากบมีทวาร มะขามป้อมจะมีรสหวาน” หมายถึง เมื่อถึงวันที่เกิดเหตุการณ์ 3 อย่างนี้หมายความว่าถึงเดือน 3 แล้ว ให้ชาวบ้านทำบุญเดือน 3 ได้ กล่าวคือ มีคำอธิบายคำโบราณไว้ว่า

“กบปมีปาก” คือ เมื่อชาวบ้านไปหาชุดกบตามรูในทุ่งนาแล้ว สังเกตเห็นว่ามียี้อีสาวมาปิดปากรูไว้ แสดงว่า กบเข้าจำศีลแล้ว จะออกมาอีกครั้งเมื่อตอนฝนตกในเดือน 6

“นากปมีทวาร” คือ มีแผ่นเยื่อเกิดขึ้นปิด รูทวารหนักของนาก หมายถึง นากจะไม่ขับถ่ายในวันนั้น เพราะไม่ได้กินอาหาร

“มะขามป้อมจะมีรสหวาน” คือ โดยธรรมชาติแล้ว มะขามป้อมมีรสเปรี้ยว แต่พอถึงฤดูเดือน 3 เนื่องจากสภาพน้ำในดินและอากาศ ทำให้มะขามป้อมมีรสชาติหวานกว่าปกติ

งานประเพณีห้วยบุญเบิกฟ้า จัดขึ้นเฉพาะในวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 เท่านั้น มีชาวบ้านจากทุกหมู่บ้าน ของตำบลภูเขาร่วมงาน เนื่องจากเป็นชนชาวกูยทั้งตำบล ภายในงานนอกจากจะมีขบวนหาบของเช่นไห้ว ปราสาทปรางค์กูแล้ว ยังมีการแสดงที่สะท้อนประวัติการสร้างปราสาทปรางค์กู และวิถีชีวิตของชุมชนบ้านกู เช่น การแสดงชุดรำห้วยบุญเบิกฟ้า รำธาตุนางขาว ซึ่งเป็นการรำที่มีการรำเฉพาะสำหรับงานไห้วปราสาท เท่านั้น

4.2 สร้างโปรแกรมการท่องเที่ยวระยะสั้นตามเส้นทางเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา(พิมาย-นครวัดนครธม) โดยชุมชนมีส่วนร่วม

4.2.1โปรแกรมท่องเที่ยวจังหวัดนครราชสีมา

โปรแกรมท่องเที่ยววิถีวัฒนธรรมอีสาน			
วันที่ 1			
08.30 น.	เดินทางไปยังพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ซึ่งกิจกรรมมีดังนี้ - รับฟังการกล่าวต้อนรับจากวิทยากร - ชมการรื้อฟื้นแอนิเมชันเกี่ยวกับความเป็นมาและการสร้างปราสาทพิมาย - รับฟังการบรรยายและนำชมพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พิมาย		
10.30 น.	เดินทางสู่อุทยานประวัติศาสตร์พิมาย เชื่อมชมปราสาทพิมาย ปราสาทหินที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย พร้อมรับฟังการบรรยายจากเจ้าหน้าที่มรดกโลกของกรมศิลปากร		
12.00 น.	รับประทานอาหารกลางวัน ณ แหล่งท่องเที่ยวโบราณ มีร้านค้าที่มีของที่ขึ้นชื่อ		
14.00 น.	เดินทางไปยังวัดเคมเพื่อสักการะพระพุทธรูปโลหะ หลวงพ่อดำ หลวงพ่อแดง เพื่อความเป็นสิริมงคล		
15.00 น.	วัดเคมและชุมชนวัดวันค้วัดเคม ชมการทำหมี่		
18.00 น.	ร่วมรับประทานอาหารเย็น ณ พพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พิมาย ชมการแสดงอันมีเอกลักษณ์ของชาวพิมาย อันได้แก่ รำพิมายปุระ การแสดงมินิไลท์แอนด์ซาวด์ เป็นการแสดงเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของเมืองพิมาย เป็นต้น		
20.00 น.	พักผ่อนนอนหลับ ณ โรงแรมพิมายทาวเวอร์		
วันที่ 2			
06.00 น.	ดื่กบาคความวิถีพุทธ เพื่อสืบสานวัฒนธรรมไทย ณ ถนนราชวรศา		
07.00 น.	ปั่นจักรยานชมวิถีชีวิตชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย		
10.00 น.	เดินทางกลับโดยสวัสดิภาพ		

ภาพที่ 4.51 โปรแกรมท่องเที่ยวจังหวัดนครราชสีมา

ขอแสดงรายละเอียด ดังนี้

เส้นทางและโปรแกรมการท่องเที่ยว 2 วัน 1 คืน

วันที่ 1

08.30 น. เดินทางไปยังพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พิมาย ชมโบราณวัตถุที่ถูกรวบรวมมาจากการขุดแต่งบูรณะปราสาทพิมาย การขุดแต่งบูรณะโบราณสถาน และการขุดค้นทางโบราณคดี ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ได้แก่ จังหวัดนครราชสีมา ชัยภูมิ บุรีรัมย์ สุรินทร์ และศรีสะเกษมาจัดแสดงโบราณสถานหลาย ๆ แห่งในกลุ่มอีสานใต้ สำหรับโบราณวัตถุที่มีความสำคัญ เช่น ประติมากรรมรูปพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 พระพุทธรูปนาคปรก ทับหลังสลักภาพพระพุทธรูปประวัติตอนมารผจญ เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมมีดังนี้

- รับฟังการกล่าวต้อนรับจากวิทยากร
- ชมการ์ตูนแอนิเมชันเกี่ยวกับความเป็นมาและการสร้างปราสาทพิมาย
- รับฟังการบรรยายและนำชมพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พิมาย

10.30 น. เดินทางสู่อุทยานประวัติศาสตร์พิมาย เยี่ยมชมปราสาทพิมาย ปราสาทหินที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย พร้อมรับฟังการบรรยายจากเจ้าหน้าที่มัคคุเทศก์ของกรมศิลปากร เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของปราสาท รวมไปถึงรายละเอียดของส่วนต่างๆ ของปราสาท อันได้แก่ พลับพลา สะพานนาคราช ชุมประตู่ (โคปุระ) ซาลา (ทางเดิน) สระน้ำ (บาราย) บรรณาลัย (ห้องสมุด) ชุมประตู่ (โคปุระ) และระเบียงคด ปราสาทประธาน ปราสาทพรหมทัต ปราสาทหินแดง และฐานอาคาร หลังจากสิ้นสุดการเยี่ยมชมและ ก่อนออกจากปราสาทพิมายจะแวะเลือกซื้อของฝากและอุดหนุนสินค้าชุมชนที่จัดจำหน่ายหน้าอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย

12.00 น. รับประทานอาหารกลางวัน ณ แหล่งท่องเที่ยวไทรงาม มีร้านผัดหมี่พิมายที่ขึ้นชื่อ

13.00 น. แวะสักการะศาลเจ้าแม่ไทรงาม เพื่อความเป็นสิริมงคล ซึ่งศาลเจ้าแม่ไทรงาม เป็นศาลศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านและนักท่องเที่ยวให้ความเคารพนับถือ ไทรงามแห่งนี้มีต้นไทรงามที่ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 25,000 ตารางฟุต โดยไทรงามในแหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้เจริญเติบโตแผ่กิ่งก้านสาขา ให้ร่มเงา มาเป็นเวลากว่า 350 ปีแล้ว ไทรงามเริ่มเป็นที่รู้จักและมีชื่อเสียง นับตั้งแต่สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ ในรัชกาลที่ 5 ได้เสด็จประพาสเมืองพิมาย เมื่อ 21 มกราคม 2454 และได้พระราชทานนามสถานที่ท่องเที่ยวสถานที่แห่งนี้ว่า “ไทรงาม นอกจากชมไทรงามแล้วนักท่องเที่ยวยังสามารถให้อาหารปลา ปล่อยปลา หรือปล่อยเต่าได้อีกด้วย

14.00 น. เดินทางไปยังวัดเดิมเพื่อสักการะพระพุทธรูปวิมาละ หลวงพ่อดำ หลวงพ่อแดง เพื่อความเป็นสิริมงคล วัดเดิมแห่งนี้เป็นวัดที่เก่าแก่และได้ชื่อว่าเป็นศาสนสถานนิกายมหายานแห่งแรกของอำเภอพิมาย และเป็นสถานที่ประดิษฐานของพระพุทธรูปวิมาละ หลวงพ่อดำและหลวงพ่อแดง พระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองของชาวพิมายอีกด้วย หลังจากนั้นก็เดินทางไปยังชุมชนตะวันตกวัดเดิม ซึ่งอยู่ห่างจากวัดเดิมเพียง 100 เมตร เพื่อเยี่ยมชมผลิตภัณฑ์ชุมชนหมี่พิมายของดีของชาวพิมาย พร้อมเรียนรู้ขั้นตอนการทำหมี่พิมาย

18.00 น. ร่วมรับประทานอาหารเย็น ณ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พิมาย โดยมีเมนูพื้นบ้าน ข้าวไก่ น้ำพริกหมู ข้าวผัดกุ้ง แกงมะละกอ เป็นต้น พร้อมชมการแสดงอันมีเอกลักษณ์ของชาวพิมาย อันได้แก่ รำพิมายปุระ การแสดงมินิไลท์แอนด์ซาวด์ เป็นการแสดงเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของเมืองพิมาย เป็นต้น

20.00 น. พักผ่อนนอนหลับ ณ โรงแรมพิมายพาราไดซ์

วันที่ 2

06.00 น. ตักบาตรตามวิถีพุทธ เพื่อสืบสานวัฒนธรรมไทย ณ ถนนราชมรรคา

07.00 น. ปั่นจักรยานเยี่ยมชมวิถีชีวิตชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย

10.00 น. เดินทางกลับโดยสวัสดิภาพ

4.2.2 โปรแกรมท่องเที่ยวจังหวัดบุรีรัมย์

โปรแกรมท่องเที่ยวจังหวัดบุรีรัมย์	
วันที่ 1	
09.00 น.	ชมหมู่บ้านท่องเที่ยวไหมบุรีรัมย์ หนองตาไก้ ชมวิถีการทอผ้าไหม ผ้าขึ้นดินแดงซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชาวบุรีรัมย์
11.30 น.	ทานข้าวที่ ร้านข้าวขาหมูลักขณา อ.นางรอง
13.00 น.	เดินทางสู่ อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง ถ่ายภาพ ชมความงดงามของปราสาท เรื่องเล่ามากมาย
16.00 น.	เดินทางสู่ ชุมชนบ้านโคกเมือง พร้อมการต้อนรับของชาวบ้านโคกเมืองอย่างเป็นกันเอง และเข้าพัก เก็บสัมภาระ Home stay
18.00 น.	พร้อมกันที่ ศาลาประชาคมหมู่บ้าน เพื่อรับประทานอาหารเย็น และ ทำพิธีบายศรี พร้อมรับชมการแสดง รำอัปสร
วันที่ 2	
06.30 น.	ดักบาตรเช้า
07.00 น.	รับประทานอาหารเช้า
08.00 น.	พร้อมกันที่ศาลาประชาคม หมู่บ้าน รับจักรยาน เพื่อ ท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ของชุมชนบ้านโคกเมือง เริ่มปั่นจักรยานไปไหว้พระ ที่เขาปลายบัด
09.30 น.	เริ่มกิจกรรม ศึกษาดูงาน ตามฐานการเรียนรู้ ฐานกลุ่มสมุนไพร ฐานกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ บ้านนิทาน ฐานกลุ่มจักรสาน ฐานเกษตรพอเพียง ฐานทอเสื่อกก ฐานทอผ้า
12.00	รับประทานอาหารกลางวัน
13.00	ปั่นจักรยาน เที่ยวชมปราสาทเมืองต่ำ บาราย และกุฏิญาติ

ภาพที่ 4.52 โปรแกรมท่องเที่ยวจังหวัดบุรีรัมย์

ขอแสดงรายละเอียด ดังนี้

เส้นทางและโปรแกรมการท่องเที่ยว 2 วัน 1 คืน

วันที่ 1

09.00 น. ชมหมู่บ้านท่องเที่ยวไหมบุรีรัมย์ หนองตาไก้ ชมวิถีการทอผ้าไหม ผ้าขึ้นดินแดงซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชาวบุรีรัมย์

11.30 น. ทานข้าวที่ ร้านข้าวขาหมูลักขณา อ.นางรอง

13.00 น. เดินทางสู่ อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง ถ่ายภาพ ชมความงดงามของปราสาท เรื่องเล่ามากมาย

16.00 น. เดินทางสู่ ชุมชนบ้านโคกเมือง พร้อมการต้อนรับของชาวบ้านโคกเมืองอย่างเป็นกันเอง และเข้าพัก เก็บสัมภาระ Home stay

18.00 น. พร้อมกันที่ ศาลาประชาคมหมู่บ้าน เพื่อรับประทานอาหารเย็น และ ทำพิธีบายศรี พร้อมรับชมการแสดง รำอัปสร

21.00 น. เข้าที่พัก

วันที่ 2

06.30 น. ตักบาตรเช้า

07.00 น. รับประทานอาหารเช้า

08.00 น. ร่วมกันที่ศาลาประชาคม หมู่บ้าน รับจักรยาน เพื่อ ท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ของชุมชน บ้านโคกเมือง เริ่มปั่นจักรยานไปไหว้พระ ที่เขาปลายบัด

09.30น. เริ่มกิจกรรม ศึกษาดูงาน ตามฐานการเรียนรู้

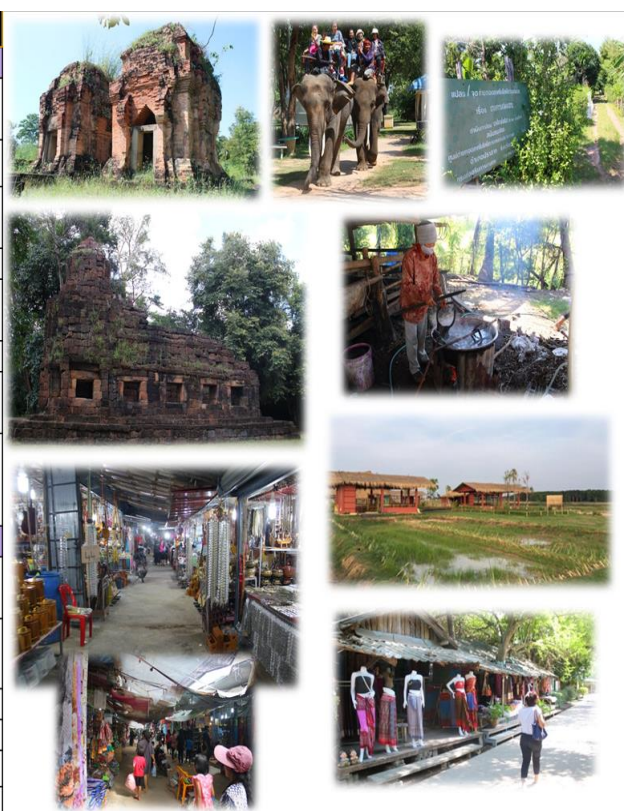
- ฐานกลุ่มสมุนไพร
- ฐานกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ บ้านนิทาน
- ฐานกลุ่มจักรสาน
- ฐานเกษตรพอเพียง
- ฐานทอเสื่อกก
- ฐานทอผ้า

12.00 น.รับประทานอาหารกลางวัน

13.00 น. ปั่นจักรยาน เที่ยวชมปราสาทเมืองต่ำ บาราย และภูมิทัศน์

4.2.3 โปรแกรมท่องเที่ยวจังหวัดสุรินทร์

โปรแกรมท่องเที่ยวจังหวัดสุรินทร์	
วันที่ 1	
07.00 น.	วัดบูรพาราม เป็นวัดเก่าแก่คู่บ้านคูเมืองคนสุรินทร์ สร้างขึ้นมาตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรี มีอายุประมาณกว่า 200 ปี
09.00น.	ปราสาทบ้านไพร พร้อมเที่ยวชมหมู่บ้านการท่องเที่ยวชุมชนบ้านเชื้อเพลิง
11.00 น.	ปราสาทตาเมือน สำหรับโบราณสถานกลุ่มปราสาทตาเมือนตั้งอยู่เขตแนวพรมแดนไทย - กัมพูชา
12.00 น.	รับประทานอาหารกลางวัน ณ ร้านอาหารครัวพจนกา
13.00 น.	เดินทางสู่ตลาดขายสินค้าท้องถิ่น ซึ่งเป็นจุดซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างชาวไทยและชาวกัมพูชา
15.00น.	ปราสาทอุ้มโป้น ซึ่งแปลว่าดินแดนแห่งการหลบซ่อน
17.00น.	นำนักท่องเที่ยวสัมผัสความสวยงามของแสงอาทิตย์สุดท้ายของวัน ณ ปราสาทศีขรภูมิ
18.00 น.	สัมผัสแสดงอัตลักษณ์วัฒนธรรมไทยเขมร อาทิการรำวงรีด การบายศรีสู่ขวัญ รับประทานอาหารพื้นเมือง อาทิแกงหยวกกล้วย ยำไข่มดแดง ณ โอสมเดย์บ้านช้าง
วันที่ 2	
07.00 น.	รับประทานอาหารเช้า ร่วมกับเจ้าของบ้านพักโฮมสเตย์ จากนั้นเยี่ยมชมสัมผัสกับวิถีชีวิตวัฒนธรรม
09.00 น.	เดินทางสู่ปราสาทข่าปี ปราสาทแห่งนี้เป็นอโรคยาศาล หรือโรงพยาบาลโบราณ จำนวน 102 แห่ง ที่พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 แห่งอาณาจักรขอมโบราณ
12.00 น.	รับประทานอาหารพื้นเมืองชุมชนช้างปี
13.00 น.	เดินทางสู่ศูนย์ศึกษาบ้านกลางวิถีชีวิตของชนเผ่าข่า
16.00 น.	เดินทางสู่หมู่บ้านทอผ้าไหมท่าสว่างชมงานหัตถกรรมทอผ้าของโบราณ
18.00 น.	เดินทางกลับโดยสวัสดิภาพ

ภาพที่ 4.53 โปรแกรมท่องเที่ยวจังหวัดสุรินทร์

ขอแสดงรายละเอียด ดังนี้

เส้นทางและโปรแกรมการท่องเที่ยว 2 วัน 1 คืน

วันที่ 1

- 07.00 น.** เดินทางสู่วัดบูรพาราม เป็นวัดเก่าแก่คู่บ้านคูเมืองคนสุรินทร์ สร้างขึ้นมาตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรี มีอายุประมาณกว่า 200 ปี เท่า ๆ กับอายุ ของเมืองสุรินทร์ สร้างโดยพระยาสุรินทร์ภักดีศรีณรงค์ จางวาง (ปุม)เจ้าเมืองสุรินทร์คนแรกสิ่งสำคัญในวัดนี้ คือ พระพุทธรูปหลวงพ่พระชีวะ พระพุทธรูปปางมารวิชัย ขนาดกลาง ซึ่งเป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนสุรินทร์ นอกจากนี้ยังมีรูปปั้นเหมือนเกาใจอาจารย์ที่มีชื่อเสียงได้แก่หลวงปู่ดูลย์ อตุโล พระวิปัสสนากรรมฐานสายพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต ซึ่งเคยจำพรรษาอยู่ที่วัดบูรพารามแห่งนี้
- 09.00 น.** เดินทางสู่ปราสาทบ้านไพร พร้อมเที่ยวชมหมู่บ้านการท่องเที่ยวชุมชนบ้านเชื้อเพลิง สำหรับชุมชนบ้านเชื้อเพลิงถือว่าเป็นชุมชนที่มีการตั้งถิ่นฐานเมื่อกว่า 1,000 ปีก่อน เนื่องจากปรากฏหลักฐานสำคัญได้แก่ปราสาทบ้านไพร สร้างขึ้นในสมัยขอมเรืองอำนาจ สำหรับปราสาทบ้านไพลนั้น กรมศิลปากรสันนิษฐานไว้ว่าเป็นศาสนสถานขนาดเล็ก สำหรับชุมชนในบริเวณนั้นและพื้นที่ใกล้เคียง เพื่อประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ในลัทธิไศวนิกาย สำหรับองค์ปราสาทเป็นปราสาทขนาดเล็กก่อสร้างด้วยอิฐ แบ่งออกเป็น 3 หลัง ตั้งอยู่บนฐานศิลาแลงฐานเดียวกันในแนวเหนือจรดใต้ นอกจากปราสาทบ้านไพลซึ่งเป็นโบราณสถานที่อยู่คู่กับชุมชนแล้ว ภายในหมู่บ้านแห่งนี้ยังมีแหล่งท่องเที่ยวสำหรับพักผ่อนหย่อนใจและแหล่งเรียนรู้อีกหลายแห่ง อาทิ เช่นสวนสมุนไพรบ้านป่าสำอากค์ ซึ่งมีความหลากหลายด้านพืชพันธุ์สมุนไพรอีกทั้งเป็นแหล่งศึกษาด้านเกษตรผสมผสานต้นแบบของจังหวัดสุรินทร์
- 11.00 น.** เดินทางสู่กลุ่มปราสาทตาเมือน สำหรับโบราณสถานกลุ่มปราสาทตาเมือนตั้งอยู่เขตแนวพรมแดนไทย - กัมพูชา แบ่งออกเป็นปราสาทตาเมือนธม ปราสาทตาเมือนโต๊ด และปราสาทตาเมือน โดยปราสาท ตาเมือนธมเป็นปราสาทขนาดใหญ่ที่สุดอุทยานประวัติศาสตร์กลุ่มปราสาทตาเมือนและมีบันไดทางขึ้นปราสาททอดตัวจากพื้นที่ฝั่งกัมพูชาเข้าสู่องค์ปราสาทสามารถเข้าสู่ประเทศกัมพูชาได้ ครั้งหนึ่งปราสาทแห่งนี้เคยเป็นสมรภูมิการต่อสู้ระหว่างไทยและกัมพูชา
- 12.00 น.** รับประทานอาหารกลางวัน ณ ร้านอาหารครัวพรนภา
- 13.00 น.** เดินทางสู่ตลาดชายแดนการค้าช่องจอม ซึ่งเป็นจุดซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างชาวไทยและชาวกัมพูชาและเป็นที่มาของแนวความคิดในการเปิดจุดผ่านแดนเพื่อประโยชน์ของประชาชนทั้งสองประเทศสำหรับประเภทสินค้าจะมีทั้งสินค้าทจำเป็นต่อการดำรงชีวิตประจำวัน สำหรับสินค้าที่น่าสนใจ สำหรับตลาดแห่งนี้ ได้แก่ จักรยานนำเข้าจากต่างประเทศ. ผ้าห่มและเสื้อผ้ามือสองและ กระเป๋ารองเท้าแฟชั่นระหว่างทางก่อนที่จะเดินทางถึงตลาดช่องจอม นักท่องเที่ยวสามารถแวะพักผ่อนความสวยงามของปราสาทบ้านพลวง

4.2.4 โปรแกรมท่องเที่ยวจังหวัดศรีสะเกษ

โปรแกรมท่องเที่ยวจังหวัดศรีสะเกษ	
วันที่ 1	
10.00 น.	ปราสาทปรางค์กู๋ มีกิจกรรมต้อนรับและสักการะพ่อบุพพันธเสน จากนั้น เข้าชมชุมชนบ้านกู๋
11.00น.	ร่วมกิจกรรมฐานการเรียนรู้ ณ.ชุมชนบ้านกู๋
12.00 น.	รับประทานอาหารกลางวัน
13.00 น.	ร่วมกิจกรรมฐานการเรียนรู้
15.00 น.	วัดไพรพัฒนา
16.00น.	ตลาดเย็นบ้านละลม
19.00น.	เข้าพัก ณ.โรงแรม ไสยศิลป์
วันที่ 2	
09.00 น.	จุดชมวิวพญากู๋บุรี
12.00 น.	ด้านชายแดนช่องสะง่า

ภาพที่ 4.54 โปรแกรมท่องเที่ยวจังหวัดศรีสะเกษ

ขอแสดงรายละเอียด ดังนี้

เส้นทางและโปรแกรมการท่องเที่ยว 2 วัน 1 คืน

วันที่ 1

10.00 น. เดินทางถึงปราสาทปรางค์กู๋ รับ Welcome drink จากชุมชนบ้านกู๋

10.10 น. กิจกรรมการท่องเที่ยวในบริเวณปราสาทปรางค์กู๋ (หมายเลข 1) โดยมีรูปแบบและลำดับกิจกรรมดังนี้

- กิจกรรมการต้อนรับนักท่องเที่ยว ณ ปราสาทปรางค์กู๋ ประกอบด้วย การบริการ เครื่องดื่มและผ้าเย็น
- การนำเที่ยวโดยชมรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านกู๋ การสักการะพ่อบุพพันธเสน ระยะเวลาที่ใช้ 30 นาที
- กิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนบ้านกู๋ (หมายเลข 2-10) ประกอบด้วย 9 ฐานกิจกรรม โดยมีรูปแบบและลำดับกิจกรรมดังนี้
 - กิจกรรมการต้อนรับและบายศรีสู่ขวัญ (หมายเลข 2)
 - สถานที่สำหรับให้นักท่องเที่ยวเปลี่ยนชุดชาวกู๋ (หมายเลข 3)

- ฐานการเรียนรู้แกลมอและการเลี้ยงไหม (หมายเลข 4)
- ฐานการเรียนรู้การปรุงอาหารพื้นบ้าน แกงมันปู (หมายเลข 5)
- ฐานการเรียนรู้การทำขนมพื้นบ้าน ขนมไพรกะซัง (หมายเลข 6)
- ฐานการเรียนรู้ประดิษฐ์ดอกลำดวนจากรังไหม (หมายเลข 7)
- ฐานการเรียนรู้งานจักสาน (หมายเลข 8)
- สักการะหลวงปู่าม วัดบ้านกู่ และชมพิพิธภัณฑ์ชุมชนชาวภูย (หมายเลข 9)
- กิจกรรมการให้อาหารปลา (หมายเลข 10)

15.00 น. วัดไพรพัฒนา เพื่อเดินทางไปกราบนักการสังฆาร ของหลวงปู่สรวง เทวดาเดินดิน

16.00 น. ตลาดเย็นบ้านละลม

19.00 น. พักที่ธนวรรณ โฮมสเตย์ตั้งอยู่ที่บ้านขยุง ต.ห้วยตามอญ อ.ภูสิงห์ จ.ศรีสะเกษ

วันที่ 2

9.00 น. จุดชมวิวยุทธานุสรณ์ ชิมกาแฟภูบรี ชมทัศนียภาพอ่างเก็บน้ำห้วยศาลาและศึกษาเส้นทางธรรมชาติ

12.00 น. ด้านชายแดนช่องสะงำ

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปราย และข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการวิจัย

โครงการวิจัยเรื่อง “ค้นหาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมและสร้างโปรแกรมการท่องเที่ยวระยะสั้นตามเส้นทางเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา(พิมาย-นครวัดนครธม) โดยชุมชนมีส่วนร่วม” เป็นโครงการวิจัยย่อยภายใต้โครงการวิจัยเรื่อง “การสร้างมูลค่าการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจากทุนชุมชนตามเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา” โดยมีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ 1) สร้างโปรแกรมการท่องเที่ยวระยะสั้นตามเส้นทางเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) โดยชุมชนมีส่วนร่วม 2) สร้างเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมตามเส้นทางเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) โดยชุมชนมีส่วนร่วม

จากผลการศึกษาวิจัยสามารถจำแนกแหล่งท่องเที่ยวได้ 2 ลักษณะ คือ 1) แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์-อารยธรรมขอม : เป็นเส้นทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถาน โบราณคดี ประวัติศาสตร์ พิพิธภัณฑ์สถาน วัดรวมไปถึงพื้นที่ที่มีสิ่งก่อสร้างที่มีประวัติศาสตร์สำคัญต่อชุมชน เพื่อชื่นชมและเพลิดเพลินในสถานที่ท่องเที่ยวได้ความรู้ความเข้าใจต่อประวัติศาสตร์และโบราณคดี ในท้องถิ่นพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อมโดยที่ประชาชนในท้องถิ่น มีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว 2) แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมประเพณี : เป็นการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อชมงานประเพณีต่างๆ ที่ชาวบ้านในท้องถิ่นนั้นๆ จัดขึ้น ได้รับความเพลิดเพลินตื่นตาตื่นใจในสุนทรีย์ศิลปะเพื่อศึกษาความเชื่อการยอมรับนับถือ การเคารพ พิธีกรรมต่างๆ และได้รับความรู้ความเข้าใจต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรม มีประสบการณ์ใหม่ๆ เพิ่มขึ้นบนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมและมรดกทางวัฒนธรรม โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยว จากการศึกษาพบว่า แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ และแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมประเพณี แต่ละจังหวัดจะมีจำนวนแหล่งท่องเที่ยวมากน้อยแตกต่างกันไป โดยจังหวัดที่มีแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมประเพณี มากที่สุดได้แก่ สุรินทร์ รองลงมาคือ บุรีรัมย์ ศรีสะเกษและนครราชสีมา ตามลำดับ รวมทั้ง 4 จังหวัดที่ศึกษามีแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ จำนวน 25 แหล่ง และแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมประเพณี 19 แหล่ง รวมทั้งสิ้นคือ 44 แหล่งท่องเที่ยว แต่การจัดทำโปรแกรมและเส้นทางท่องเที่ยว จำเป็นต้องคัดเลือกเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพ ด้วยการสอบถามความคิดเห็นจากชุมชนและนักท่องเที่ยว ตามเกณฑ์การคัดเลือก 7 ประเด็นดังนี้ 1) ปัจจัยด้านสถานที่และการเข้าถึงแหล่ง 2) ปัจจัยด้านสิ่งอำนวยความสะดวก 3) ปัจจัยด้านทรัพยากรธรรมชาติ 4) ปัจจัยด้านวัฒนธรรมและวิถีชีวิต 5) ปัจจัยด้านสินค้าและบริการ 6) ปัจจัยด้านการส่งเสริมการตลาด 7) ปัจจัยด้านความต้องการส่วนบุคคล รวมถึงความคาดหวังของนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวตามเส้นทางปราสาทขอม และความพึงพอใจของ

นักท่องเที่ยวที่มาตามเส้นทางปราสาทขอม จากการสอบถามความคิดเห็นได้ข้อสรุปศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวปราสาทและชุมชน แต่ละพื้นที่ ดังนี้ จังหวัดนครราชสีมา ได้แก่ ปราสาทอุทยานประวัติศาสตร์พิมายและชุมชนวัดเดิม จังหวัดบุรีรัมย์ ได้แก่ อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง ปราสาทเมืองต่ำและชุมชนบ้านโคกเมือง จังหวัดสุรินทร์ ได้แก่ ปราสาทข่างปี ชุมชนปราสาทบ้านไพลและชุมชนปราสาทข่างปี จังหวัดศรีสะเกษ ได้แก่ ปราสาทปรางค์กู๋และชุมชนบ้านกู๋ จากนั้นคณะผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview) และการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) โดยแบ่งตามพื้นที่จังหวัด ได้แก่ จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดบุรีรัมย์ จังหวัดสุรินทร์และจังหวัดศรีสะเกษ โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) เป็นตัวแทนของกลุ่มประชากรที่สอดคล้องกับการวิจัยและสามารถเป็นผู้ให้ข้อมูล (Key informants) ในระดับลึกได้ ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการท่องเที่ยว ด้านประวัติศาสตร์ ภูมิสถาปัตย์ ผู้นำกลุ่ม ตัวแทนชาวบ้าน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น การท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล นักธุรกิจท้องถิ่น เพื่อหาข้อสรุปใน 4 ประเด็น อันจะนำไปสู่การตอบวัตถุประสงค์งานวิจัย คือ ประเด็นที่ 1 รายงานทุนชุมชนและแผนที่ชุมชนที่นักวิจัยสำรวจ ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับปราสาทและชุมชน ประเด็นที่ 2 รายงานการถอดองค์ความรู้ที่นำมาต่อยอดเป็นการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ประเด็นที่ 3 รายงานพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวและประเด็นที่ 4 เส้นทางและโปรแกรมการท่องเที่ยวในภาพรวมของจังหวัด จากกระบวนการศึกษาวิจัย จึงได้ข้อสรุปสู่การสร้างเส้นทางท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมตามเส้นทางอารยธรรมขอม (อีสานใต้ – กัมพูชา) โดยชุมชนมีส่วนร่วม ของแต่ละจังหวัด ดังนี้

จังหวัดนครราชสีมา มี 1 เส้นทาง (ปราสาทหินพิมาย-วัดเดิมและชุมชน-พิพิธภัณฑ์พิมาย-ไทรงาม)

จังหวัดบุรีรัมย์ มี 2 เส้นทาง ได้แก่ เส้นทางที่ 1 (ปราสาทหนองกง-บ้านหนองตาไก้-ปราสาทพนมรุ้ง-บ้านหนองบัวราย-ปราสาทเมืองต่ำ-บ้านโคกเมือง) และเส้นทางที่ 2 (สนามกีฬาไอ โมบาย-วนอุทยานเขากระโดง-วัดป่าเขาน้อย-พระพุทธประโคนชัย-หามังมงคล-ปราสาทบ้านบุ)

จังหวัดสุรินทร์ มี 3 เส้นทาง ได้แก่ เส้นทางที่ 1 (ปราสาทตาเหมือน-ปราสาทตาเหมือนโตด-ปราสาทเหมือนธม-ตลาดช่องจอม-ปราสาทบ้านพลวง-ปราสาทบ้านไพล-ชุมชนบ้านเชื้อเพลิง-ปราสาทข่างปี-ชุมชนบ้านข่างปี-ปราสาทศีขรภูมิ) เส้นทางที่ 2 (ปราสาทบ้านไพล-ชุมชนบ้านเชื้อเพลิง-ปราสาทบ้านพลวง-ตลาดช่องจอม-ปราสาทตาเหมือนธม-ปราสาทตาเหมือนโตด-ปราสาทตาเหมือน) เส้นทางที่ 3 (ปราสาทข่างปี-ชุมชนบ้านข่างปี-ปราสาทศีขรภูมิ-ปราสาทบ้านไพล-ชุมชนบ้านเชื้อเพลิง-ปราสาทบ้านพลวง)

จังหวัดศรีสะเกษ มี 4 เส้นทาง ได้แก่ เส้นทางที่ 1 (ปราสาทห้วยทับทัน-ปราสาทสระกำแพงใหญ่-ปราสาทสระกำแพงน้อย) เส้นทางที่ 2 (ปราสาทปรางค์กู๋-ชุมชนบ้านปรางค์กู๋-ปราสาทห้วยทับทัน-ปราสาทสระกำแพงใหญ่-ปราสาทสระกำแพงน้อย) เส้นทางที่ 3 (ปราสาทปรางค์กู๋-ชุมชนบ้านปรางค์กู๋-ปราสาททาม

งาน-วัดไพรพัฒนา-ผาพญาภูพร้าว) เส้นทางที่ 4 (ผาพญาภูพร้าว-วัดไพรพัฒนา-ปราสาทปรางค์ภู-ชุมชนบ้านปรางค์ภู-ปราสาทห้วยทับทัน-ปราสาทสระกำแพงใหญ่-ปราสาทสระกำแพงน้อย)

ซึ่งสามารถตอบวัตถุประสงค์การสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมตามเส้นทางเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา (พิมาย-นครวัดนครธม) โดยชุมชนมีส่วนร่วม ได้อย่างเป็นรูปธรรม นอกจากนี้จากการการประชุมกลุ่มย่อย ยังได้ร่วมกันสร้างโปรแกรมการท่องเที่ยวระยะสั้นตามเส้นทางเขตอารยธรรมขอมอีสานใต้-กัมพูชา(พิมาย-นครวัดนครธม) โดยชุมชนมีส่วนร่วม พร้อมข้อเสนอกิจกรรมการท่องเที่ยวระยะสั้นแบบ 2 วัน 1 คืน โดยโปรแกรมท่องเที่ยวระยะสั้นนี้ มีแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์-อารยธรรมขอม และแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมประเพณี ได้แก่ ปราสาทและชุมชนรอบปราสาทที่คัดเลือกการมีศักยภาพแล้วเป็นศูนย์กลางหรือเป็นหัวใจหลักของการท่องเที่ยว และมีกิจกรรมการท่องเที่ยว ฐานกิจกรรมให้ได้ศึกษาเรียนรู้อย่างเพลิดเพลิน พร้อมแนะนำจุดแวะพักรับประทานอาหาร แหล่งซื้อของฝาก สถานที่พักค้างคืน ที่ได้ถูกคัดกรอง คัดเลือก จากกระบวนการวิจัยที่ได้กล่าวมาข้างต้นโดยชุมชนมีส่วนร่วม ซึ่งคณะผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าเส้นทางและโปรแกรมท่องเที่ยว ที่ได้นำเสนอในโครงการวิจัยนี้ จะเกิดประโยชน์สูงสุดและมีคุณค่าต่อทุกภาคส่วน ไม่เพียงเฉพาะเสริมสร้างการท่องเที่ยวด้านรายได้เท่านั้น แต่หากเกิดการอนุรักษ์ ดูแล การให้ความสำคัญกับประวัติศาสตร์ โบราณสถาน ที่มีคุณค่าอย่างมีอาจติราคาได้ จากรุ่นสู่รุ่นต่อไป ทรานานานานาน

5.2 อภิปรายผล

5.2.1 ผลกระทบด้านบวกของแหล่งท่องเที่ยวต่อชุมชนด้านสังคม

1.เกิดการเปลี่ยนแปลงแบบแผนการประกอบอาชีพของชุมชนท้องถิ่น กล่าวคือ เกิดธุรกิจท่องเที่ยวขึ้น เพื่อสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว ทำให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นส่วนใหญ่เปลี่ยนจากอาชีพการเกษตรเดิม มาสู่อาชีพด้านการท่องเที่ยวอันเป็นอาชีพหลักใหม่หรืออาชีพเสริม

2.การท่องเที่ยวช่วยสร้างสรรค์ความเจริญสังคมแก่ชุมชน เช่น สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว ให้บริการแก่นักท่องเที่ยวก่อให้เกิดการลงทุนทั้งภาครัฐและเอกชนในการสร้างสิ่งใหม่ๆ ซึ่งเป็นการสร้างสรรค์ความเจริญให้แก่ชุมชนท้องถิ่นด้วย

3.ช่วยยกระดับมาตรฐานการครองชีพของชุมชนท้องถิ่น การท่องเที่ยวก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อเศรษฐกิจของชุมชน ทำให้ประชาชนในชุมชนมีรายได้และอำนาจซื้อมากขึ้น มีความเป็นอยู่ที่ดีเป็นการช่วยยกระดับมาตรฐานการครองชีพของชุมชนให้ดีขึ้น

4.เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัวของชุมชน คือ เมื่อมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้น จึงก่อให้เกิดการสร้างอาชีพและการจ้างงาน ซึ่งผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวต้องการความมั่นคงของครอบครัว จึงมีแนวโน้มที่จะให้ขนาดของครอบครัวเล็กลง อันเป็นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางครอบครัวของชุมชนในท้องถิ่นให้มีความมั่นคงขึ้น แม้ว่าคนที่แต่งงานแล้วและอยู่ในวัยเจริญพันธุ์ก็

ประสงค์จะทำงานหารายได้สร้างความมั่นคงให้แก่ครอบครัว โดยชะลอ การมีบุตรไว้เก็บเงินออมให้มากขึ้น

5. การท่องเที่ยวช่วยสร้างความมั่นใจอันดีระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชนท้องถิ่น เพราะการท่องเที่ยวจะช่วยเปิดโอกาสให้สร้างสรรค์สมาคมขึ้นระหว่างนักท่องเที่ยวกับประชาชนในท้องถิ่นทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นซึ่งกันและกัน

6. การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการสร้างควมสามัคคีให้แก่สังคมชุมชน ทำให้เกิดความรู้สึภาคภูมิใจตระหนักในคุณค่าความรักและความห่วงใยกันระหว่างนักท่องเที่ยว ยังผลให้เกิดความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการร่วมมือพัฒนา และอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชนร่วมกันให้คงอยู่อย่างยั่งยืนเกิดความเข้มแข็งของชุมชน กระตุ้นการมีส่วนร่วม ความภาคภูมิใจ ความรักถิ่นฐาน

7. การท่องเที่ยวช่วยให้การอพยพย้ายถิ่นของคนในชุมชน กล่าวคือ เมื่อมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นย่อมก่อให้เกิดการสร้างอาชีพและจ้างงานในชุมชน ซึ่งโดยธรรมชาติมนุษย์มักจะรักถิ่นฐานบ้านเกิดของตนเอง เมื่อมีโอกาสประกอบอาชีพที่เหมาะสมในชุมชนของตนก็ไม่อยากย้ายถิ่นไปทำงานที่อื่น

8. การท่องเที่ยวช่วยเสริมสร้างความปลอดภัยแก่ชุมชนท้องถิ่น เพราะการท่องเที่ยวมีความอ่อนโยนมาก นักท่องเที่ยวจะเลือกเดินทางท่องเที่ยวในชุมชนที่มี ความปลอดภัยทั้งชีวิต และทรัพย์สิน ดังนั้นชุมชนที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวจึงต้องเสริมสร้างให้มีความปลอดภัยเพียงพอ

5.2.2 ผลกระทบด้านลบของการท่องเที่ยวต่อชุมชนท้องถิ่นด้านสังคม

1. ปัญหาการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและค่านิยมในชุมชน กล่าวคือ ชุมชนเคยมีความเป็นอยู่ในสังคมที่เรียบง่าย เมื่อการท่องเที่ยวเข้าไปย่อมเป็นเหตุให้คนในชุมชนเกิดความชื่นชม และเลียนแบบนักท่องเที่ยว จึงเกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและค่านิยมที่มีมาแต่ครั้งเดิม เช่น การเปลี่ยนแปลงด้านการแต่งกายพื้นเมืองสมัยใหม่ เกิดค่านิยมในการบริโภคสินค้าต่างๆ ใช้เครื่องจักรกลมาผลิตสินค้าพื้นเมืองแทนแรงงานมือ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้เป็นการทำลายเอกลักษณ์ของชุมชน อันเป็นเสน่ห์ที่เคยดึงดูดนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังเป็นการใช้ชีวิตอย่างฟุ้งเฟ้อ ไม่ประหยัดและสร้างปัญหาแก่สังคมในระยะยาว

2. ปัญหาความผูกพันทางครอบครัว กล่าวคือ เมื่อกลุ่มหนุ่มสาวมีงานทำธุรกิจท่องเที่ยว ซึ่งการทำงานมีวันหยุดไม่แน่นอน จึงทำให้ต้องห่างเหินจากครอบครัว นอกจาก เมื่อรายได้ดีก็มักปลื้กตัวหนีจากความเข้มงวดทางสังคมของชุมชนท้องถิ่น ทำให้ความผูกพัน ทางครอบครัวลดน้อยลง

3. เกิดปัญหาการอพยพย้ายถิ่นเข้ามา เมื่อชุมชนมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นย่อมทำให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นเข้ามาหางานทำจึงสร้างปัญหาต่างๆ มากมายให้แก่ชุมชนที่เป็น แหล่งท่องเที่ยว เช่น ปัญหาที่อยู่อาศัย ปัญหาสาธารณสุข ปัญหาการกำจัดขยะมูลฝอย เป็นต้น

4. เกิดปัญหาการหลงกลวงเอาไรต์เอาเปรียบนักท่องเที่ยว เนื่องจากผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวในชุมชนบางรายเกิดความโลภจึงเอาไรต์เอาเปรียบนักท่องเที่ยว โดยเล็งเห็นแก่ผลประโยชน์ ส่วนตนมากกว่าส่วนรวม คิดกาไรเกินควร เกิดการหลงกลวงหรือโกงนักท่องเที่ยวด้วยการ ขายสินค้าและบริการ

ที่มีคุณภาพต่ำกว่าราคาทำให้ภาพการท่องเที่ยวของชุมชนติดลบ จนนักท่องเที่ยวไม่อยากเข้ามาท่องเที่ยว

5.2.3 ผลกระทบด้านวัฒนธรรม

1 ผลกระทบด้านบวกของการท่องเที่ยวต่อชุมชนท้องถิ่นด้านวัฒนธรรม

1.1 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดประโยชน์ในการใช้วัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นเป็นทรัพยากรท่องเที่ยว และสามารถให้ผลตอบแทนเป็นรายได้จากการท่องเที่ยวในรูปค่าเข้าชม เช่น รายได้จากการเก็บค่าเข้าชมโบราณสถาน และวัดพุทธาสนสถาน เป็นต้น

1.2 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดประโยชน์ในการสร้างความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น ก่อให้เกิดความเข้าใจและยอมรับในคุณค่าทางมรดกวัฒนธรรมของชุมชน

1.3 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดประโยชน์ในการสร้างความรักความหวงแหน และความภาคภูมิใจของวัฒนธรรมแก่ชุมชน เนื่องมาจากวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนท้องถิ่น เป็นตัวดึงดูดใจ ที่สำคัญ ย่อมทำให้ชุมชนในท้องถิ่นเกิดความตระหนักในคุณค่าทางวัฒนธรรมประเพณีของตนเป็นเหตุให้เกิดความรักความหวงแหน ความภาคภูมิใจในสิ่งที่แสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น และก่อให้เกิดประโยชน์ในการร่วมมือร่วมใจช่วยอนุรักษ์วัฒนธรรม ของชุมชน

1.4 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดประโยชน์ในการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างชุมชนก่อให้เกิดความรู้สึกที่ดีต่อกันระหว่างประชาชนในชุมชนกับนักท่องเที่ยว ส่งเสริมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับวัฒนธรรมของกันและกันอีกด้วย

1.5 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดประโยชน์ในการส่งเสริมการผลิตและจำหน่ายงานศิลปวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น แล้วนำมาจำหน่ายให้นักท่องเที่ยวเพื่อสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนท้องถิ่น

2 ผลกระทบด้านลบของการท่องเที่ยวต่อชุมชนท้องถิ่นด้านวัฒนธรรม

2.1 ปัญหาการเปลี่ยนแปลงค่านิยมทางวัฒนธรรมของชุมชน กล่าวคือ เมื่อเป็นการท่องเที่ยวเกิดขึ้น ย่อมนำความเจริญทางวัตถุเข้าสู่ชุมชน จึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงค่านิยมทางวัฒนธรรมที่มีมาแต่โบราณ ถ้ามองในระยะยาวแล้วนับเป็นการทำลายเอกลักษณ์ดั้งเดิมของชุมชนท้องถิ่น ที่เป็นเสน่ห์ที่ใช้ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้าไปเยี่ยมชมเยือน

2.2 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาการทำลายศิลปวัตถุของชุมชนท้องถิ่นโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ เนื่องจากไม่รู้คุณค่าของศิลปวัตถุ เช่น การขีดเขียนบนศิลปวัตถุมาเป็นสมบัติส่วนตัว จึงเกิดการขโมยศิลปวัตถุไปขายให้นักท่องเที่ยว หรือตัดเศียรพระพุทธรูปไปขายให้นักท่องเที่ยว

5.3 ข้อเสนอแนะ

1) เชิงนโยบาย/เชิงพื้นที่

1.คำว่า “ราชมรรคา” คือ เส้นทางของพระมหากษัตริย์ หากจะใช้ในการวิจัยฉบับนี้ที่หมายถึงเส้นทางท่องเที่ยว คำที่เหมาะสมที่สุดคือ “เส้นทางอารยธรรมขอม” คือชาวบ้านสามารถเดินทางไปมาหาสู่กัน ไปท่องเที่ยวได้

2.เส้นทางควรให้มีการอธิบายเชื่อมโยงกัน แนวหลักของเส้นทางบอกประวัติของการเดินทางในอดีต จุดขายสินค้าให้นักท่องเที่ยวรู้ว่ามีส่วนนี้อยู่จริง

3. การวิจัยท่องเที่ยว ควรมองความพึงพอใจของชุมชนเป็นหลัก ชาวบ้านมีความสุขไหม เต็มใจต้อนรับนักท่องเที่ยวขนาดไหน อยากให้ลองวิเคราะห์ผลกระทบทางลบที่เกิดขึ้นหรืออาจจะเกิดขึ้นเตรียมหาทางออก แนวทางแก้ไขไว้ล่วงหน้า ไม่อยากให้มองเพียงด้านบวกอย่างเดียว

2) ผู้ประกอบการ/บริษัทนำเที่ยว

1.การเพิ่มมูลค่าทางศิลปวัฒนธรรม ตัวอย่าง เช่น การเพิ่มมูลค่าการรำฟิมาปุระ การรำฟิมาปุระเป็นการแสดงที่ประดิษฐ์ทำรำขึ้นมาจากนางอัปสรภาพจำหลักสมัยขอมบายนในปราสาทหินพิมาย และทำรำรำจากพระศิวะนาฏราชที่หน้าบันปราสาทประธาน โดยครูวรรณ อมศิริตะนะ ครูประจำการโรงเรียนพิมายวิทยาเป็นผู้คิดประดิษฐ์ทำรำ โดยการรำฟิมาปุระนี้ถือเป็นการแสดงไฮไลท์ของการแสดงแสง สี เสียง ในเทศกาลเที่ยวพิมายเลยทีเดียว หากมีการจัดแสดงการรำฟิมาปุระยามค่ำคืนจะสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้ร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวยามค่ำคืนด้วย อาจจะจัดแสดงให้นักท่องเที่ยวชมในระหว่างรับประทานอาหาร เช่น กินเขาค่ำ ดูรำฟิมาปุระ เป็นต้น

2.การเพิ่มมูลค่าด้านอาหาร ตัวอย่างเช่น การเพิ่มมูลค่าการทำหมี่พิมาย การทำหมี่พิมายเป็นภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่กำลังจะเลือนหายไป ขั้นตอนการทำพิมายเป็นขั้นตอนที่แสนจะยากลำบากแต่ก็แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ เนื่องจากวัตถุดิบหลักของการทำหมี่พิมายก็คือข้าวสารเก่า หากนำข้าวเก่าไปขายที่โรงสีก็จะได้เงินเพียงไม่กี่บาท บรรพบุรุษเลยคิดค้นวิธีการแปรรูปให้เป็นหมี่พิมายเป็นการเพิ่มมูลค่าให้แก่ข้าวเก่าที่เก็บไว้นานในยุ้งฉางของชาวบ้าน แต่ในปัจจุบันมันกำลังจะสูญหายไป ก็เนื่องมาจากความยากลำบากในการทำนั่นเอง ชาวบ้านจึงต้องการที่จะถ่ายทอดการทำหมี่พิมายให้แก่ชนรุ่นหลัง รวมไปถึงนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจ โดยจะจัดให้เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่จะเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้ลงมือฝึกทำหมี่พิมายตั้งแต่ขั้นตอนแรกจนขั้นตอนสุดท้ายนั่นเอง

3.การสร้างมูลค่าเพิ่มจากผลิตภัณฑ์ตะกร้าพลาสติก สำหรับการทำตะกร้าพลาสติกเป็นการปรับตัวให้เข้ากับวัตถุดิบในปัจจุบัน เนื่องจากในอดีตชาวบ้านใช้หวายในการสานตะกร้า แต่ในปัจจุบันหวายต้องนำเข้าจากต่างประเทศ ราคาจะสูง ทำให้ต้นทุนก็สูงตามไปด้วย ดังนั้นชาวบ้านจึงได้หาวัตถุดิบมาทดแทนที่ราคาถูกและหาง่ายกว่าก็คือเส้นพลาสติก ทำให้ต้นทุนต่ำลง และชาวบ้านก็สามารถ

ขายได้ในราคาถูก นักท่องเที่ยวก็สามารถซื้อได้อย่างไม่ลำบากใจ สร้างรายได้ให้แก่ชาวบ้านมากมายเลยทีเดียว

4.การจัดให้มีมัคคุเทศก์นำชมปราสาทและแนะนำสถานที่ต่างๆ ภายในชุมชน สอดคล้องกับชุมชนบ้านกุ่มีการจัดตั้งชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยประกอบด้วยกลุ่มที่มีหน้าที่รับผิดชอบด้านต่างๆ เช่น กลุ่มอาหารและขนมพื้นฐาน กลุ่มเลี้ยงหนอนไหมและทอผ้า กลุ่มเยาวชนมัคคุเทศก์ เป็นต้น จะเห็นได้ว่าชาวบ้านทุกเพศ ทุกวัย ในชุมชนบ้านกุ่มีมีส่วนร่วมในกิจกรรมการต้อนรับนักท่องเที่ยว

3) การทำวิจัยต่อยอด

ในส่วนของการข้อเสนอแนะ คณะผู้วิจัยมีความเห็นว่า จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดบุรีรัมย์ จังหวัดสุรินทร์และจังหวัดศรีสะเกษมีศักยภาพในการจัดเส้นทางและโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมโดยการเชื่อมโยงอารยธรรมขอม มีปราสาทขอมและชุมชนรอบปราสาทเป็นจุดท่องเที่ยว ซึ่งทางคณะผู้วิจัยมีความเห็นว่าจากการระดมความคิดจากการประชุมกลุ่มย่อยทำให้เห็นถึงช่องว่างระหว่างส่วนต่างๆที่ไม่ได้เป็นในทิศทางเดียวกัน จึงอาจเป็นอุปสรรคในการส่งเสริมเส้นทางและโปรแกรมการท่องเที่ยว นอกจากนี้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชนควรมีแผนการส่งเสริมให้ชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยวเช่น การจ้างแรงงานท้องถิ่น ส่งเสริมผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น สนับสนุนผู้ประกอบการท้องถิ่น การบริหารจัดการสิ่งดึงดูดใจ ได้แก่ คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวเป็นคุณลักษณะสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละประเภท ซึ่งทำให้แหล่งท่องเที่ยวนั้นมีความโดดเด่นแตกต่างจากแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ โดยอาจพิจารณาจากหลายปัจจัยทั้งในด้านกายภาพของแหล่งท่องเที่ยว ระบบนิเวศ พืช สัตว์ธรณีสันฐาน ประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปะ สถาปัตยกรรม วิถีชีวิต วัฒนธรรม ระดับของเทคโนโลยีที่นำมาใช้ในแหล่งท่องเที่ยว เป็นต้น

นอกจากนี้ประโยชน์ของการทำวิจัยลักษณะนี้เป็นการถอดองค์ความรู้ของชุมชน โดยชุมชนมีส่วนร่วม เป็นการสร้างความรู้ใหม่โดยคนในชุมชนเป็นหลักนักวิชาการเป็น facilitators ชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยทุกขั้นตอน ปัญหาจากชุมชน เป็นความต้องการของชุมชนแก้ไขปัญหาโดยชุมชน และเน้นกระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสีย สุดท้ายแล้วผลจากงานวิจัยจะถูกนำไปใช้ประโยชน์อย่างแท้จริงและเกิดประโยชน์ต่อชุมชนที่อยู่รอบปราสาทด้วย

บรรณานุกรม

- ประโยชน์ สงกลิ่น (2558) การจัดการการท่องเที่ยว:กรณีศึกษาการจัดการท่องเที่ยว บ้านชะยอม อ.โขงเจียม จ. อุบลราชธานี วารสารการเมืองการปกครอง ปีที่ 5 ฉบับที่ 1 กันยายน 2557-กุมภาพันธ์ 2558
- ศศิธร จันทรีใบ (2545) การศึกษาคติการออกแบบปราสาทหินพิมาย อำเภอพิมาย จังหวัด นครราชสีมา วิทยานิพนธ์ หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา ประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร
- นิพัทธ์ แยมเดช, 2559, จากต้นแบบธรรมิกราชาของพระเจ้าอโศกมหาราช สู่บทบาทพระเจ้า ชัยวรمانที่ 7 พระราชาผู้บรรเทาทุกข์ของทวยราษฎร์ : ภาพสะท้อนจากจารึกประจำ อาโรคยศาลา, วารสารดำรงสาร,<http://www.damrong-journal.su.ac.th>
- สว่างพงศ์. (2554). การจัดการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ในประเทศไทย. สืบค้นเมื่อ 30 ธันวาคม 2554,
- สักรินทร์ นิยมศิลป์ (2558) มรดกอาเซียน มรดกโลก, ประชากรและการพัฒนา ปีที่ 35 ฉบับที่ 6 สิงหาคม-กันยายน 2558, สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล
- อธิษฐาน ไชยเรือง, บุญทัน ดอกไธสง, สอาด บรรเจิดฤทธิ์, และบุญเรือง ศรีเหรียญ (2558) ยุทธศาสตร์การพัฒนาการบริหารการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนตามเส้นทางแอ่งอารยธรรม ขอมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง, วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ปีที่ 9 ฉบับที่ 1 มกราคม-เมษายน 2558 จาก http://www.creativetourism.com/c_main/about
- Campbell, C. (2010a). Creative tourism providing a competitive edge. Retrieved November 4, 2010, from <http://www.insights.org.uk/>
- Dickman, S. (1997). Tourism: An Introductory Text. (2nd ed). Sydney: Hodder Education
- Jelincic, D. A. (2009). Splintering of tourism market: New appearing forms of cultural tourism as a consequence of changes in everyday lives. Coll Antropol, 33(1), 259-266.
- McNulty, R. (2009). Creative tourism. Retrieved December 12, 2009
- Ohridska-Olson, R. V. & Ivanov, S. (2010). Creative tourism business model and its application in Bulgaria. Retrieved July 24, 2010,

บรรณานุกรม(ต่อ)

- Raymond, C. (2007). Creative tourism New Zealand: The practical challenges of developing creative tourism. In G. Richards & J. Wilson (Eds), *Tourism, creativity and development* (pp. 145-157). London: Routledge.
- Richards, G. (2008). Create tourism and local development. In Paper presented the Santa Fe International Conference on Creative Tourism, September 28th. Retrieved November 20, 2009, from <http://www.docstoc.com>
- Richards, G. & Munsters, W. (Eds.). (2010). *Cultural tourism research methods*. Wallingford, Oxfordshire, UK: Cambridge, Mass.
- Richards, G. & Raymond, C. (2000). Creative tourism. *ATLAS News*, 23, 16-20.
- Wurzbarger, R., Ageson, T., Pattakos, A. & Pratt, S. (Eds.) (2010). *Creative tourism: A global conversation-how to provide unique creative experiences for travelers worldwide*. New Mexico: Sunstone Press.